

SPORDA GÜNCEL ARAŞTIRMALAR

HAZİRAN 2022

EDİTÖR
DOÇ. DR. MEHMET İLKİM

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editörler / Editors • Doç Dr. Mehmet İlkım
Birinci Basım / First Edition • © Haziran 2022
ISBN • 978-625-430-203-9

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.

**Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, bizzat
alınanlar hiçbir yolla çoğaltılamaz.**

**The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı.
Quotation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.**

Gece Kitaplığı / Gece Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevai Çakırık 1. Sokak
Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / Ankara / TR
Tel: / Phone: +90 312 384 80 40
web: www.gecekitapligi.com
e-mail: gecekitapligi@gmail.com



Baskı & Çık / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

Sporda Güncel Araştırmalar

Haziran 2022

EDİTÖR/EDITOR

Doç. Dr. Mehmet İLKİM

İÇİNDEKİLER

Chapter / Bölüm 1

FUTBOL HAKEMLERİNİN PANDEMİ SÜRECİNDE ALGILANAN STRES DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Mehmet YILDIRIM, Tolga HANAYOĞLU, Mehmet GÜÇLÜ..... 1

Chapter / Bölüm 2

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN LİDERLİK YÖNELİMLERİNİN İNCELENMESİ

Ebru ARAÇ ILGAR, Mehmet İNAN, Yekta Göksel OĞUR..... 13

Chapter / Bölüm 3

MOTİVASYONUN SPORLA İLİŞKİSİ

Mustafa Ertan TABUK, Mustafa KAYA..... 31

Chapter / Bölüm 4

KARDİYOVASKÜLER SAĞLIK SORUNLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTENİN ÖNEMİ

Osman YOKA, Mustafa KAYA..... 51

Chapter / Bölüm 5

SPORDA HAREKET MEKANİZMASININ TEMEL AKTÖRLERİ

Aziz GÜÇLÜÖVER, Recep AYHAN..... 69

Chapter / Bölüm 6

BOKS KONULU LİSANSÜSTÜ TEZLERİN BİBLİYOMETRİK PROFİLİ

Abdulaziz SELUCİK, Ahmet Naci DİLEK..... 85

Chapter / Bölüm 7

EGZERSİZİN BAĞIMLILIK BOYUTU

Murat ATASOY, Levent VAR, Suat Mehmet PAKSOY 97

Chapter / Bölüm 8

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİLERARASI ÖZ-YETERLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

İsrafil YAŞIN, Filiz Fatma ÇOLAKOĞLU111

Chapter / Bölüm 9

SPORDA VERİ MADENCİLİĞİ

Oğuz GÜRKAN 129

Chapter / Bölüm 10

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TARAFTARI OLDUKLARI TAKIMLARA YÖNELİK PSİKOLOJİK BAĞLILIKLARI (ORDU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Ahmet İSLAM 149

Chapter / Bölüm 11

15 TEMMUZ DEMOKRASİ VE MİLLİ BİRLİK TÜRKİYE ŞAMPİYONASINA KATILAN U-15 KIZ VE ERKEK HOKEYS SPORCULARININ KOVİD-19 KORKU DÜZEYLERİ

Osman GIDIK, Hüsnüye ÇELİK, Murat KUL..... 167

Chapter / Bölüm 12

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK SPOR TEŞKİLATLANMASI

Fatih MURATHAN, Ayhan TEKİN 185

Chapter / Bölüm 13

PROFESYONEL FUTBOL KULÜPLERİ VE SPOR ORGANİZASYONLARI İÇİN PAYDAŞ YAKLAŞIM MODELİ

Mert ERKAN 205

Chapter / Bölüm 14

ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİNDE ÖLÇME VE
DEĞERLENDİRME

Ahmet Rahmi GÜNAY 235

Chapter / Bölüm 15

DOĞA SPORLARI KATILIMCILARININ MACERA VE HEYECAN
ARAMA DAVRANIŞLARININ İCELENMESİ

Burak KURAL 253

Chapter / Bölüm 16

ORDU İLİNDE GÜREŞ YAPAN BİREYLERİN GÜREŞ SPORUNA
YÖNELİK TUTUM DÜZEYLERİ

Ahmet İSLAM 273

Chapter / Bölüm 17

HOKEY SPORCULARININ LİDERLİK ÖZ-YETERLİK
DURUMLARININ BELİRLENMESİ

Hüsniye ÇELİK, Osman GIDİK..... 287

CHAPTER

BÖLÜM

1

**FUTBOL HAKEMLERİNİN PANDEMİ
SÜRECİNDE ALGILANAN STRES
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

*Mehmet YILDIRIM¹, Tolga HANAYOĞLU²,
Mehmet GÜÇLÜ³*

1 Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,
mehmet2682@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9707-6540

2 Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
tolga.hanayoglu@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7747-5782

3 Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,
m.guclun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7507-5694

1. GİRİŞ

Covid-19 enfeksiyonu çok kısa sürede dünya çapına yayılıp bir pandemi haline gelmiştir. Covid-19 enfeksiyonu bireyleri hem fiziksel hem de psikolojik açıdan etkilemekle beraber küresel çapta bir kriz haline gelmiştir. Covid-19 toplumda insanlarda korku ve stres kaynağı olabilmektedir. Pandemi sürecinde yaşanan belirsizlikler kişilerde olumsuz ruhsal durumların oluşmasına yol açabilmektedir (Krishnamoorthy vd., 2020). Pandeminin fiziksel etkilerinin yanı sıra ruhsal etkilerinin de olduğu bilinmektedir. Pandeminin birçok ruhsal hastalığa zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir (Kempuraj vd., 2020).

Salgın döneminde alınan bazı önlemler ve değişen hayat şartları insanlarda ruhsal anlamda etkilenmelere yol açmıştır. Bu süreçte karantina uygulamaları, uzaktan eğitim ve iş süreçleri korku, kaygı ve stres düzeylerini etkilemiştir (Rajkumar vd., 2020).

Stres insan yaşamında her dönem olabilen normal bir ruhsal tepkidir. İnsan yaşamında stres hayatta kalmak için gerekli olan savunma stratejilerimizden biridir. Stresin organizmadaki düzeyi önem arz etmektedir. Stres, stres düzeyinin yüksek olması ve yaşamı daha da zorlaştırması durumlarında müdahale edilmesi gereken ruhsal bir durumdur. Stres kaynakları da kişiden kişiye değişmektedir. Her insan farklı durumlarda ve pozisyonlarda strese karşı farklı tepkiler verebilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Stres hayatın her alanında karşılaşılan bir problemdir. Strese sebep olan faktörler bireyin kendinden ve çevreden gelen uyaranlar tarafından oluşur. Bu süreçte bireylerin stresle baş etme yöntemlerini geliştirmesi gerekir. Stres günlük yaşamda var olmaya devam eden bir olgu olduğundan stres ile baş etmenin öğrenilmesi gerekmektedir (Balcı, 2014).

Sporcularda başarıya giden yolda en önemli performansı etkileyen psikolojik olgu strestir. Stres altındaki sporcu performansını tam olarak yansıtamayabilir. Stres sporcunun davranışlarında doğru karar vermesini ve doğal olarak da performansını etkileyebilir. Aşırı stres altındaki sporcu fiziksel performansına rağmen başarılı olamayabilir. Sporda gösterilen performansın sadece fiziksel etmenlere bağlı olmadığı bunun yanı sıra psikolojik etmenlere de bağlı olduğu söylenebilir (Tazegül, 2012). Bozdağ (2020) spor hayatlarında karşılaştıkları çeşitli stresörlerle mücadele etmeyi öğrenen sporcuların bu sayede psikolojik olarak spor yapmayan bireylere göre daha dayanıklı olduklarını belirtmiştir.

Futbol bilinirliği ve yüksek izlenirliği ile en gözde spor dallarından biridir. Futbol spor dalında görev alan hakemlerin yoğun bir stres altında karar vermeleri onların işini daha da zorlaştırmaktadır. Hakemlerin kendi

içinde yaşadıkları stres düzeyleri performanslarına doğrudan yansımakta ve yapılan işten de keyif alınmasına etki etmektedir (Görün, Öntürk, Engin, Bingöl ve Bayrakdaroğlu, 2020).

Futbol hakemlerinin müsabaka esnasında sosyal çevrelerindeki konumları. Olumsuz değerlendirme korkusu beraberinde sürekli kaygı, azalan benlik saygısı ve stres düzeylerini artırmakta (Bozdağ, 2021) ve bu durum kararlarına yansımaktadır. Futbol hakemlerinin doğru karar vermesinde algılanan stres düzeylerinin ve özgüvenlerinin etkisi bulunmaktadır. Bu durum müsabaka açısından ve hakemlerin geleceği açısından önem arz etmektedir (Baştuğ, Duman, Akçakoyun ve Karadeniz, 2016).

Covid-19 döneminde spor müsabakalarına ara verilmesi, maçların seyircisiz oynanması ve hakemlerin topluca antrenman yerine bireysel antrenman yapmaları algılanan stres düzeylerini etkilemiş olabilir. Bu çalışmada futbol hakemlerinin algılanan stres düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Cinsiyet
- Yaş
- Medeni durum
- Meslek
- Yaşanılan yer
- Antrenman yapma şekli
- Aktif spor yılı
- Covid-19 geçirme durumu
- Covid-19 aşısı olma durumu
- Sosyal Medyada Covid-19 haberlerini takip etme durumu
- Yakın çevrenizde Covid-19 geçirme durumu değişkenlerine göre futbol hakemlerinin pandemi sürecinde algılanan stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark / ilişki var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Türkiye liglerinde görev alan faal futbol hakemleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise mail yoluyla gönderilen online anket çalışmasına gönüllü olarak katılım gösteren 160 kişi oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “demografik bilgi formu” ve katılımcıların algılanan stres düzeylerini belirlemeye yönelik olarak ise Eskin vd. (2013) tarafından Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılan ‘Algılanan Stres Ölçeği’ kullanılmıştır.

2.2.1. Algılanan Stres Ölçeği

Veri toplama aracımızdan ikincisi ise Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) Cohen vd. (1983) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe’ye uyarlama ve geçerlik-güvenirliliği (Eskin ve ark. 2013) tarafından yapılan, toplam 14 maddeden oluşan Algılanan Stres Ölçeği kişinin hayatındaki birtakım durumların ne derece stresli algılandığını ölçmek için tasarlanmıştır. Katılımcılar her maddeyi “Hiçbir zaman (0)” ile “Çok sık (4)” arasında değişen 5’li likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmektedir. Maddelerden olumlu ifade içeren 7’si tersten puanlanmaktadır. ASÖ-14’ün puanları 0-56 arasında değişmektedir. Yüksek puan kişinin stres algısının fazlalığına işaret etmektedir. Ölçeğe ilişkin iç tutarlılık katsayısı ise 0.84 olarak belirlenmiştir (Eskin vd., 2013).

Gerçekleştirilen bu çalışmada ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.80 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.3. Verilerin Analizi

Verilerin istatistiki analizine başlamadan önce basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Ölçeğe ilişkin basıklık değerinin 1.572, çarpıklık değerinin 0.094 olduğu, verilerin normal dağılım sergilediği belirlenmiş ve istatistiki analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerini betimlemek amacıyla frekans ve yüzde analizinden, ele alınan demografik değişkenlere göre katılımcıların algılanan stres düzeyleri arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla t testinden, ANOVA testinden ve korelasyon analizinden yararlanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

		N	%
Cinsiyet	Kadın	44	27.5
	Erkek	116	72.5
Medeni Durum	Evli	27	16.9
	Bekar	133	83.1

Meslek	Öğrenci	111	69.4
	Kamu	24	15.0
	Özel Sektör	25	15.6
Yaşanılan Yer	Aile Evi	84	52.5
	Öğrenci Evi	15	9.4
	Yurt	61	38.1
Antrenman yapma şekliniz?	Grup	113	70.6
	Bireysel	47	29.4
Covid 19 geçirdiniz mi?	Evet	40	25.0
	Hayır	120	75.0
Covid 19 aşısı oldunuz mu?	Evet	147	91.9
	Hayır	13	8.1
Sosyal Medyada Covid 19 haberlerini takip ediyor musunuz?	Evet	115	71.9
	Hayır	45	28.1
Yakın çevrenizde Covid 19 geçiren oldu mu?	Evet	134	83.8
	Hayır	26	16.2

Tablo 1 incelendiğinde; Katılımcıların 44'ü (%27.5) kadın, 116'sı (%72.5) erkektir. 27'si (%16.9) evli, 133'ü (%83.1) bekar. Katılımcıların 111'i (%69.4) öğrenci, 24'ü (%15.0) kamu çalışanı, 25'i (%15.6) özel sektör çalışanıdır. 84'ü (%52.5) aile evinde, 15'i (%9.4) öğrenci evinde ve 61'i (%38.1) yurttan yaşamaktadır. 113'ü (%70.6) grup olarak, 47'si (%29.4) bireysel olarak antrenman yapmaktadır. Katılımcıların 40'ı (%25) Covid-19 geçirdiğini, 120'si (%75.0) geçirmediğini belirtmiştir. 147'si (%91.9) Covid-19 aşısı olduğunu, 13'ü (%8.1) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 115'i (%71.9) sosyal medyadan covid-19 haberlerini takip etmekte, 45'i (%28.1) etmemektedir. Katılımcıların 134'ü (%83.8) yakın çevresinde Covid-19 geçiren olduğunu, 26'sı (%16.2) ise olmadığını belirtmiştir.

Tablo 2'de cinsiyet değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet değişkeni t testi bulguları

Algılanan Stres	Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	t	p
	Kadın	44	26.61	6.54	-2.350	-020*
	Erkek	116	23.63	7.36		

Tablo 2 incelendiğinde; cinsiyet değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Kadınların algılanan stres düzeyi daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Tablo 3'de medeni durum değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 3. Medeni durum değişkeni t testi bulguları

Algılanan Stres	Medeni Durum	N	Ortalama	Ss	t	p
	Evli	27	21.22	6.45	-2.586	-011*
	Bekar	133	25.11	7.25		

Tablo 3 incelendiğinde; medeni durum, değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bekarların algılanan stres düzeyi daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Tablo 4’de antrenman yapma şekli değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 4. Antrenman yapma şekli t testi bulguları

Algılanan Stres	Antrenman Yapma Şekli	N	Ortalama	Ss	t	p
	Grup	113	24.83	6.47	.895	.374
	Bireysel	47	23.55	8.86		

Tablo 4 incelendiğinde; antrenman yapma şekli değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 5’de Covid-19 geçirme değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 5. Covid-19 geçirme değişkeni t testi bulguları

Algılanan Stres	Covid 19 Geçirme	N	Ortalama	Ss	t	p
	Evet	40	26.50	5.09	2.543	.012*
	Hayır	120	23.77	7.73		

Tablo 5 incelendiğinde; Covid-19 geçirme değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p<0.05$). Covid-19 geçirenlerin algılanan stres düzeyi daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Tablo 6’da Covid-19 aşısı olma değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 6. Covid-19 aşısı olma değişkeni t testi bulguları

Algılanan Stres	Covid 19 Aşısı Olma	N	Ortalama	Ss	t	p
	Evet	147	24.61	7.30	.954	.341
	Hayır	13	22.61	6.65		

Tablo 6 incelendiğinde; Covid-19 aşısı olma değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 7’de Sosyal medyada Covid-19 haberlerini takip etme değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal medyada Covid-19 haberlerini takip etme değişkeni t testi bulguları

Algılanan Stres	Sosyal Medya Covid 19 Takip	N	Ortalama	Ss	t	p
	Evet	115	23.70	6.45	-2.119	.036*
	Hayır	45	26.37	8.76		

Tablo 7 incelendiğinde; Sosyal medyada Covid-19 haberlerini takip etme değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p<0.05$). Sosyal medyada Covid-19 haberlerini takip etmeyenlerin algılanan stres düzeyi daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Tablo 8’de yakın çevrede Covid-19’a yakalanma durumu değişkeni t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 8. Yakın çevrede Covid-19’a yakalanma durumu değişkeni t testi bulguları

Yakın Çevre Covid 19 Yak.	N	Ortalama	Ss	t	p
Evet	134	24.83	6.72	1.202	.139
Hayır	26	22.50	9.45		

Tablo 8 incelendiğinde; yakın çevrede Covid-19’a yakalanma değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 9’da meslek değişkeni Anova analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 9. Meslek değişkeni Anova analizi bulguları

	Meslek	N	X	Ss	F	p	Fark
Algılanan Stres	Öğrenci	111	25.72	7.22	5.937	.003*	Öğr>Kamu/ Özel
	Kamu	24	21.50	7.39			
	Özel	25	21.64	5.69			

Tablo 9 incelendiğinde; meslek değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Öğrencilerin algılanan stres düzeyinin, kamuda ve özelde çalışanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10’da yaşanan yer değişkeni Anova analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 10. Yaşanılan yer değişkeni Anova analizi bulguları

	Yaşanılan Yer	N	X	Ss	F	p	Fark
Algılanan Stres	Aile Evi	84	23.53	7.03	1.462	.235	-
	Öğrenci Evi	15	25.06	8.79			
	Yurt	61	25.57	7.08			

Yaşanılan yer değişkenine göre algılanan stres ölçeği toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 11’de korelasyon testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 11. Korelasyon testi bulguları

	Algılanan Stres
Yaş	-.180*
Aktif Spor Yapma Yılı	-.267*

* Anlamlı Korelasyon 0.05, N: 160

Tablo 11 incelendiğinde; algılanan stres ve yaş değişkeni arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($r = -.180$, $p < 0.05$). Yaşın artmasıyla birlikte stres algısı azalmaktadır. Algılanan stres ve aktif spor yapma yılı değişkeni arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($r = -.267$, $p < 0.05$). Spor yapma yılının artmasıyla birlikte stres algısı azalmaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, faal futbol hakemlerinin pandemi döneminde algılanan stres düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar ile literatürde yapılan çalışmalar karşılaştırmalı olarak tartışılarak ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışmada futbol hakemlerinin pandemi sürecinde algılanan stres düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda futbol hakemlerinin cinsiyet değişkenine göre algılanan stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Kadınların erkek futbol hakemlerine göre algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Literatürde futbol hakemleri üzerinde yapılan bir çalışmada kadın hakemlerin stres düzeyleri erkek hakemlere göre daha yüksek bulunmuştur (Baştuğ ve diğerleri, 2016). Pandemi döneminde sporcular üzerinde yapılan bir çalışmada kadın sporcuların erkek sporculara göre algılanan stres düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Kalkavan ve Ayyıldız, 2021). Covid-19 döneminde bireylerde algılanan stres düzeylerinin araştırıldığı bir çalışmada kadınların algılanan stres düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Göksu ve Kumcağız, 2020). Üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada kadınların erkeklere göre algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Keleş, Durar ve Durmuş, 2022). Futbol antrenörleri arasında yapılan bir çalışmada kadın antrenörlerin erkeklere göre algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Uğur, 2021). İtalyan sporcularda Covid-19 döneminde algılanan stres düzeyleri araştırmasında kadınların erkeklere göre daha yüksek stres düzeyleri olduğu bildirilmiştir (Fronso vd., 2022). Futbol branşında erkek egemen bir yapının olması kadınlar için daha fazla strese sebep olduğu söylenebilir.

Araştırmada diğer değişken olan medeni durum açısından bekar ve evli hakemlerin algılanan stres düzeyleri incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bekar olan futbol hakemlerinin evli olanlara göre algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde farklı sonuçlar olmakla beraber benzer bir şekilde futbol hakemleri üzerinde yapılan bir çalışmada bekar olan hakemlerin stres kaynakları algılamaları evli olan hakemlere göre daha yüksek bulunmuştur (Şirin, 2021). Diğer bir çalışmada ise evli olan futbol hakemlerinin sosyal baskı algılamalarının bekar hakemlere göre daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Eratlı, Şirin

ve Aydın, 2018). Bir diğer araştırmada bekar olan bireylerin evli olanlara göre algılanan stres ölçeği puanları daha yüksek bulunmuştur (Göksu ve Kumcağız, 2020). Karate hakemlerinin stres düzeylerini ölçmeyi amaçlayan çalışmada bekar hakemlerin evli hakemlere göre çevresel stres kaynaklarından daha çok etkilendikleri tespit edilmiştir (İlgar Araç ve Cihan, 2018). Basketbol hakemleri üzerinde yapılan bir çalışmada bekar ve evli hakemlerin Covid-19'a yakalanma kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Özkan, Kahraman, Arslan, İlik, Hanedanoğlu ve Kaplan, 2022). Futbol antrenörleri arasında yapılan çalışmada medeni durum değişkeni açısından algılanan stres seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Uğur, 2021). Farklılığın araştırma gruplarından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin antrenman yapma şekline göre incelendiğinde algılanan stres düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatürde araştırma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Araştırmada Covid-19 geçirme değişkenine göre incelendiğinde Covid-19 geçiren ve geçirmeyen futbol hakemlerinin algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Covid-19 geçiren hakemlerin algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Literatürde basketbol hakemlerinin Covid-19'e yakalanma kaygılarının incelendiği bir araştırmada Covid-19'a yakalanma değişkenine göre kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Özkan vd., 2022). Bir diğer çalışmada sporcuların Covid-19'a yakalanma durumlarının pandemi dönemindeki algılanan stres düzeylerine anlamlı bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir (Kalkavan ve Ayyıldız, 2021). Çalışmada ki farklılıkların araştırma gruplarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin Covid-19 aşısı olma değişkenine göre incelendiğinde algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Literatürde araştırma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Araştırmada sosyal medyada Covid-19 takip etme değişkenine göre futbol hakemleri arasında algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Covid-19 haberlerini takip etmeyen hakemlerin algılanan stres düzeyleri daha yüksek olarak bulunmuştur. Covid-19 haberlerinden uzak kalmanın belirsizliğe ve bilinmezliğe daha çok yol açacağı düşüncesinden algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuş olabilir. Literatürde araştırma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Araştırmaya katılan hakemlerin yakın çevrenin Covid-19 geçirme değişkenine göre incelendiğinde algılanan stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. Literatürde araştırma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Araştırmada futbol hakemlerinin meslek değişkenine göre algılanan stres düzeylerine göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğrenci olanların kamuda ve özelde çalışanlara göre algılanan stres düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Kamuda ve özelde çalışanlar arasında bir fark bulunmamıştır. Literatürde araştırma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Araştırmada hakemlerin yaşadıkları yer değişkenine göre incelendiğinde algılanan stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. Literatürde araştırma bulguları ile benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Araştırmada yaş değişkeni ile algılanan stres arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Futbol hakemlerinde yaşın artmasıyla algılanan stres düzeyleri azalmaktadır. Futbol hakemleri üzerinde yapılan bir çalışmada genç hakemlerin stres kaynaklarının daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Şirin, 2021). Bir diğer çalışmada bireylerin Covid-19 döneminde algılanan stres düzeyleri yaş arttıkça azalmaktadır (Göksu ve Kumcağız, 2020). Bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Hakemlerin genç yaşta müsabakalarda görev almaya başlayıp zamanla stresle baş etmeyi ve stresi kontrol etmeyi geliştirdikleri söylenebilir.

Araştırmada aktif spor yapma yılı değişkeni ile algılanan stres arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Futbol hakemlerinde aktif spor yapma yılının artmasıyla algılanan stres düzeyi azalmaktadır. Salgın döneminde sporcuların algılanan stres düzeylerinin incelendiği bir çalışmada spor yapma yılı arttıkça stresin daha da azaldığı belirtilmiştir (Kalkavan ve Ayyıldız, 2021). Araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Spor yapma yılının artması daha fazla tecrübe ile birlikte streste azalmaya yol açıyor denebilir.

ÖNERİLER

- Futbol hakemleri ile diğer branştaki hakemler arasında algılanan stres düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenebilir.

- Hakemlerin klasman gruplarına göre algılanan stres düzeyleri incelenebilir.

- Futbol hakemlerinin seyircili-seyircisiz müsabakalarda ve pandemi öncesi-sonrası algılanan stres düzeyleri arasındaki fark incelenebilir.

- Hakem eğitimlerine stres ile baş etme yöntemleri konusunda eğitici seminerler eklenebilir.

- Futbol hakemleri daha fazla görev alarak stres ile baş etmeyi geliştirebilir.

- Pandemi dönemi gibi olağanüstü durumlarda online eğitimler ile stres düzeyi en aza indirgenebilir.

KAYNAKÇA

- Balcı, A. (2014). *Çalışanlarda Stres Kaynakları, Stresle Başa Çıkma Yöntemleri ve Sağlık Sektörü*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baştuğ, G., Duman, S., Akçakoyun, F., ve Karadeniz, F. (2016). Football referees; stress, selfconfidence, decision making. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5399-5406.
- Bozdağ, B. (2020). Examination of Psychological Resilience Levels of High School Students. *World Journal of Education*, 10(3), 65-78.
- Bozdağ, B. (2021). Examination of university students' fear of negative evaluation and academic dishonesty tendencies. *Participatory Educational Research*, 8(3), 176-187.
- Cohen S, Kamarck, T. ve Mermelstein, R. (1983) A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 385-396.
- Eratlı Şirin Y., Şirin T., ve Aydın Ö. (2018). Sosyal Bilimlerde Eğitim Araştırmaları. (1. Baskı). Bölüm adı: *Futbol Hakemlerinde Sosyal Baskı ve Hakemlik Yetkinliği: Türkiye Süper Lig Örneği*. Editör: Gülenaz Selçuk, Erkan Atalmış. Lambert Academic Publishing.
- Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenirlik ve geçerlik analizi. *New Symposium Journal*, 51(3), 132-140.
- Göksu, Ö. ve Kumcağız, H. (2020). Covid-19 Salgınında Bireylerde Algılanan Stres Düzeyi ve Kaygı Düzeyleri. *Journal of Turkish Studies*, 15(4), 463-479.
- Görün, L., Öntürk, Y., Efek, E. , Bingöl, E. ve Bayrakdaroğlu, Y. (2020). Futbol Hakemlerinin Benlik Saygıları ve Algılanan Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Düzce İli Örneği). *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 127-140.
- İlgar Araç, E. ve Cihan, B. B. (2018). Determination of Stress Factors According to Variables and Investigation of Their Relation to Empathetical Inclination of Karate Referees, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(33), 1973-1995.
- Kalkavan, A. ve Ayyıldız, Y. (2021). Salgın Döneminde Sporcuların Algılanan Stres Düzeylerinin Araştırılması. *Spor Eğitim Dergisi*, 5(3), 14-20.
- Keleş, İ., Durar, E. ve Durmuş, M. (2022). Koronavirüs Pandemi Sürecinin Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Stres Seviyelerini Etkileyen Etmenler. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 36-48.
- Kempuraj D., Selvakumar G. P., Ahmed M. E., Raikwar S. P., Thangavel R., Khan A., vd. (2020). COVID-19, Mast Cells, Cytokine Storm, Psychological Stress, and Neuroinflammation. *The Neuroscientist*. 26(5-6), 402-14.

- Krishnamoorthy Y., Nagarajan R., Saya G. K., Menon V. (2020). Prevalence of Psychological Morbidities Among General Population, Healthcare Workers and COVID-19 patients Amidst the COVID-19 Pandemic: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Psychiatry Research*. 293(113382):1-11.
- Özkan, Z., Kahraman, M. Z., Arslan, E., İlik, A., Hanedanoğlu, Y. Ve Kaplan, S. (2022). Basketbol Hakemlerinin Yeni Tip Koronavirüse (Covid-19) Yakalanma Kaygılarının Araştırılması. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 12-26.
- Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2011). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*, Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.
- Rajkumar, R. P., (2020). COVID-19 and Mental Health: A Review of the Existing Literature, *Asian Journal of Psychiatry*, 52, 102066.
- Selenia di Fronso, Sergio Costa, Cristina Montesano, Francesco Di Gruttola, Edoardo Giorgio Ciofi, Luana Morgilli, Claudio Robazza ve Maurizio Bertollo (2022) The effects of COVID-19 pandemic on perceived stress and psychobiosocial states in Italian athletes, *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(1), 79-91.
- Şirin, T. (2021). Futbol Hakemlerinin Algıladıkları Stres Kaynakları ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 294-307.
- Tazegül, Ü. (2012). Bireysel sporcuların stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*. 3(2), 13-22.
- Uğur, E. (2021). *Futbol Antrenörlerinin Algılanan Stres Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

CHAPTER

BÖLÜM

2

**SPOR YÖNETİCİLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN
LİDERLİK YÖNELİMLERİNİN
İNCELENMESİ**

Ebru ARAÇ ILGAR¹, Mehmet İNAN²

Yekta Göksel OĞUR³

1 Doç. Dr. Ebru ARAÇ ILGAR, Yozgat Bozok Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, 0000-0002-0442-1158 ebru.ilgar@yobu.edu.tr

2 Öğretim Görevlisi Mehmet İNAN, Yozgat Bozok Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, 0000-0002-6483-4704 mehmet.inan@yobu.edu.tr

3 Yekta Göksel OĞUR, Yozgat Bozok Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor ABD, 0000-0003-0802-6769 yektagokselogur@gmail.com

GİRİŞ

Bir bilim dalı olarak kabul edilen spor, çatısı altında birçok branş barındırmaktadır. Bu çatı altında var olan spor yönetimi de sporda ilgili alanları yönetme işlevini gerçekleştirmeyle ilgilenir (Devecioğlu, 2002). Spor yönetimi, örgütün önceden belirlediği amaçlar ve hedefler doğrultusunda elde bulunan kaynakları ve insan gücünü en uygun şekilde yönlendirmeyi amaçlar (Doğar, 1997). Bu doğrultuda günümüzde gitgide daha da önem arz eden spor yönetimi, gerekli bilgiler ile donatılmış kişilerin yetiştirilmesini de önemli hale getirmiştir (Basım ve Argan, 2009).

Sporun sosyal bir olgu olduğu göz önünde bulundurulursa, spor organizasyonlarının öğelerinin birey ve toplum olması, spor yöneticiliğini ortaya çıkartmaktadır (İlgar ve Cihan, 2018). Spor yöneticisi sorumlu olduğu organizasyonda gerekli fonksiyonları en uygun şekilde idare ederken yaptığı faaliyetleri liderlik özelliklerini kullanarak gerçekleştirir (Yetim, 1996). Spor faaliyetlerinde yöneticilerin karşısına birtakım sorunlar çıkabilmektedir. Ekip çalışması ve etkili bir liderlik ile bu olumsuz durumlar halledilebilir (Konter, 1996). Spor yöneticilerinin sorumluluğunun büyüklüğü göz önüne alındığında yöneticilik vasıflarının güçlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır (İlgar Araç, Cihan ve İnan, 2021).

Yöneticilik, yönetim fonksiyonlarının (planlama, örgütleme, yöneltme, koordinasyon, kontrol) etkili bir biçimde gerçekleşmesini sağlamak iken liderlik ise insanları etkileyip harekete geçmesini sağlayan ve yönlendiren bir kavram olmaktadır (Leblebici, 2008). Bazen birbirlerinin yerine kullanılsalar da liderler durumlara yöneticiler gibi bilimsel açıdan bakmak yerine duygusal açıdan bakmaktadırlar. Bu ve benzeri farklar onları ayırmaktadır. Bazıları iyi bir yönetici olmakla beraber aynı zamanda iyi bir lider olabilmektedir, bazıları da olamamaktadır. Yöneticilerden de genelde iyi bir lider olmaları beklenir ama birçok yönetici bu durumu sağlayamamaktadır (Kouzes ve Barry 2002).

Liderlik, ortak amaçları doğrultusunda liderin diğer grup üyelerini etkileme sürecidir. Liderlik, birçok tanımlaması yapılan bir terimdir (Northouse, 2016). Diker'e (2017) göre liderlik, insanların ortak amaç için birleştirilmesi ve bu doğrultuda ki hedeflere yönlendirilmesidir. Pınar (1999) ise liderlik kavramını, karar alma sorumluluğunda bulanabilen, kalabalığın kendisini dinlemesini sağlayabilen farklı insanların gerçekleştirdiği faaliyetler üzerinde duran bir yönetim süreci olarak tanımlamıştır.

Lider, kalabalıkta farklı karakteristik özellikleri ile kendini öne çıkarabilen, topluluğu ortak amaca yönlendirip yeni amaçlar oluşturabilen ve bu doğrultuda topluluğu verimli olarak kullanarak üyelerin güdülenmesini sağlayan, gelecek ile ilgili stratejiler yaratabilen, söylediklerini karşındakilere yaptırabilen kişidir (Özçetin, 2013). Diğer

bir tanım olarak liderler, insanların motivasyonunu yükselten, harekete geçmesini sağlayan ve hedefler doğrultusunda yönlendiren kişilerdir (Yavuz, 2008). Bir liderde; iyi bir konuşmacı olma, güvenilir ve dürüst olma, yenilikçi olma, gelecek stratejileri yapabilme, anlık sorunlara çözümler üretebilme, grupta eşitliği ve adaleti sağlayabilme, sonuçlardan ders çıkarabilme, gelişime yönelik olma, örnek biri olma gibi özellikler olması gerekmektedir (Bensiz, 2016).

Liderlik, yönetim konusunda önemli bir yeri olmasıyla beraber spor yönetiminde de olmazsa olmazlardandır. Spor yöneticileri gerçekleştirmeyi hedefledikleri amaçlara ulaşmak için kişileri etkilemek zorundadırlar. Liderlik spor alanında ortaya çıkmaya ve gelişmeye açıktır. Spor yöneticilerinin de liderlik özelliklerinin gelişimi amacıyla eğitim almaları gerekmektedir (Watt, 1998).

Liderliğin genel olarak ortaya konulan özellikleri ile spordaki liderliğin özellikleri farklı değildir. Spor alanındaki liderin grubundaki insanları peşinden götüren, etkileyen, insanların grupta var olmaktan mutluluk duymalarını sağlayan, yöneltten kişiler olması beklenir (Gökdeniz, 2003).

Liderlerin etkili bir liderlik yapabilmeleri için kullandıkları çeşitli yöntemler liderlik yönelimlerini oluşturur. Liderlik yönelimleri duruma uygun bir şekilde kullanıldıklarında verim olarak olumlu değişimlere sebep olacaktır. Bolman ve Deal (1991) liderliği anlamak amacıyla dört çerçeve modelini geliştirmiştir. Bunlar; yapısal, insan kaynağı, politik ve semboliktir (Bolman ve Deal, 1991). Bu çalışmanın amacı, spor yöneticiliği öğrencilerinin liderlik yönelimlerinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada spor bilimleri fakültelerinin spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin liderlik yönelimlerinin incelenmesi amacıyla betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; spor bilimleri fakültelerinin spor yöneticiliği bölümünden öğrenim gören öğrenciler, örneklemini ise; Yozgat Bozok Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümünde öğrenim gören ve rastgele yöntemlerle seçilmiş 206 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen, 9 sorudan oluşan Kişisel Bilgi Formu ve Dursun, Günay ve Yenel (2019) tarafından geliştirilen, Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, politik liderlik, insan kaynaklı liderlik,

karizmatik liderlik ve yapısal liderlik olmak üzere 4 alt boyuttan ve toplam 19 sorudan oluşmaktadır.

Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu 29/02 karar numarası ile 19.01.2022 tarihli değerlendirmesi sonucu araştırma uygun bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacı dahilinde Google Formlar aracılığı ile online olarak toplanan veriler öncelikle kişisel bilgisayara kaydedilmiştir. 206 verinin tamamı araştırmaya dahil edilmiştir. Ardından SPSS 24.0 Paket programına aktarılan veriler üzerinde istatistiksel analizler uygulanmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde frekans, ortalama ve standart saplama değerleri kullanılmıştır. Verilerin Çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılarak, normal dağılım gösterdiği görülmüş ve parametrik testler uygulanmıştır. Alt problemlere ait analizler yapılırken, T Testi ve One Way Anova Testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine Ait Frekans Dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
<i>Erkek</i>	114	55,3
<i>Kadın</i>	92	44,7
<i>Yaş</i>		
<i>17-20 yaş</i>	61	29,6
<i>21-24 yaş</i>	116	56,3
<i>25-28 yaş</i>	16	9,2
<i>29 ve üzeri</i>	10	4,9
<i>Spor Türü</i>		
<i>Bireysel</i>	133	64,6
<i>Takım</i>	73	35,4
<i>Sınıf</i>		
<i>1.sınıf</i>	33	16
<i>2.sınıf</i>	32	15,5
<i>3.sınıf</i>	60	29,1
<i>4.sınıf</i>	81	39,3
<i>Lisanslı Spor Yapıyor musunuz?</i>		
<i>Evet</i>	59	28,6
<i>Hayır</i>	147	71,4
<i>Spor Yapma yılı</i>		
<i>1-5 yıl</i>	122	59,2
<i>6-10 yıl</i>	62	30,1
<i>11-15 yıl</i>	17	8,3
<i>16 yıl ve üzeri</i>	5	2,4
<i>Anne Eğitim Durumu</i>		

<i>Okuryazar değil</i>	9	4,4
<i>Okuryazar</i>	15	7,3
<i>İlkokul mezunu</i>	77	37,4
<i>Ortaokul mezunu</i>	65	31,6
<i>Lise mezunu</i>	28	13,6
<i>Üniversite mezunu</i>	12	5,8
<i>Baba Eğitim Durumu</i>		
<i>Okuryazar değil</i>	3	1,5
<i>Okuryazar</i>	13	6,3
<i>İlkokul mezunu</i>	60	29,1
<i>Ortaokul mezunu</i>	49	23,8
<i>Lise mezunu</i>	53	25,7
<i>Üniversite mezunu</i>	28	13,6
<i>Yaşanılan yer</i>		
<i>Köy-Kasaba</i>	22	10,7
<i>İlçe</i>	55	26,7
<i>İl</i>	56	27,2
<i>Büyükşehir</i>	73	35,4

Araştırmaya katılan bireylerin %55,3' ü erkeklerden, %44,7'si kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %29,6' sı 17-20 yaş, %56,3'ü 21-24 yaş, %9,2'si 25-28 yaş ve %4,9'u 29 ve üzeri yaş aralığında bulunmaktadır. Katılımcıların %64,6'sı bireysel spor yapmakta, %35,4'ü ise takım sporu yapmaktadır. Katılımcıların %16'sı 1. Sınıf, %15,5'i 2.sınıf, %29,1'i 3.sınıf ve %39,3'ü 4. Sınıf öğrencisidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %28,6'sı lisanslı olarak spor yapmakta, %71,4'ü lisanslı olarak spor yapmamaktadır. Katılımcıların, %59,2'si 1-5 yıldır, %30,1'i 6-10 yıl, %8,3'ü 11,15 yıl ve %2,4'ü 16 ve üzeri yıldır spor yapmaktadır. Katılımcıların anne eğitim durumlarına bakıldığında, %4,4'ü okuryazar değil, %7,3'ü okuryazar, %37,4'ü ilkokul mezunu, %31,6'sı ortaokul mezunu, %13,6'sı lise mezunu ve %5,8'i ise üniversite mezunudur. Katılımcıların baba eğitim durumlarına bakıldığında, %1,5'i okuryazar değil, %6,3'ü okuryazar, %29,1'i ilkokul mezunu, %23,8'i ortaokul mezunu, %25,7'si lise mezunu ve %13,6'sı ise üniversite mezunudur.

Tablo 2. Normal Dağılım Analizi

Alt boyutlar	n	Çarpıklık	Basıklık
Politik Liderlik	206	-,911	,884
İnsan Kaynaklı Liderlik	206	-1,519	1,264
Karizmatik Liderlik	206	-1,113	1,660
Yapısal Liderlik	206	-1,307	1,145

Yapılan analizler sonucunda, verilerin alt boyutların tamamında normal dağılım gösterdiği görülmüş ve bu sonuca göre parametrik testler uygulanmıştır.

Tablo 3. *Liderlik Alt Boyutları ile Cinsiyet Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Cinsiyet	n	X± Ss	t	p
Politik Liderlik	Erkek	114	4,07±0,64	-0,275	0,78
	Kadın	92	4,10±0,70		
İnsan Kaynaklı Liderlik	Erkek	114	4,33±0,63	-0,905	0,36
	Kadın	92	4,41±0,54		
Karizmatik Liderlik	Erkek	114	4,13±0,74	0,643	0,51
	Kadın	92	4,06±0,80		
Yapısal Liderlik	Erkek	114	4,29±0,68	0,362	0,41
	Kadın	92	4,21±0,71		

Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin liderlik yönelimleri ile cinsiyet değişkeni arasında alt boyutların tamamında istatistiki olarak fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. *Liderlik Alt Boyutları ile Spor Türü Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Spor Türü	n	X± Ss	t	p
Politik Liderlik	Bireysel	133	4,13±0,71	1,479	0,14
	Takım	73	3,98±0,74		
İnsan Kaynaklı Liderlik	Bireysel	133	4,44±0,55	2,576	0,01*
	Takım	73	4,22±0,65		
Karizmatik Liderlik	Bireysel	133	4,16±0,79	1,545	0,12
	Takım	73	3,99±0,71		
Yapısal Liderlik	Bireysel	133	4,32±0,72	1,975	0,05*
	Takım	73	4,13±0,62		

Yapılan istatistiki analizler sonucunda, katılımcıların yaptığı spor türü ile insan kaynaklı liderlik ve yapısal liderlik alt boyutları arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. İnsan kaynaklı liderlik ve yapısal liderlik alt boyutlarında, bireysel spor yapan öğrencilerin liderlik skorlarının takım sporu yapan sporcuların liderlik skorlarından yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5. *Liderlik Alt Boyutları ile Lisanslı Spor Yapma Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Lisanslı spor yapma	n	X± Ss	t	p
Politik Liderlik	Evet	59	4,21±0,60	1,840	0,06
	Hayır	147	4,03±0,76		
İnsan Kaynaklı Liderlik	Evet	59	4,39±0,52	0,338	0,73
	Hayır	147	4,36±0,62		
Karizmatik Liderlik	Evet	59	4,20±0,67	1,130	0,26
	Hayır	147	4,06±0,80		
Yapısal Liderlik	Evet	59	4,38±0,62	1,724	0,86
	Hayır	147	4,20±0,71		

Yapılan analiz sonuçlarına göre, liderlik alt boyutları ile lisanslı spor yapma durumu arasında istatistiksel olarak alt boyutların tamamında istatistiki olarak fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. *Liderlik Alt Boyutları ile Yaş Değişkeni Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Yaş	n	X± Ss	F	p
Yapısal Liderlik	17-20 yaş	61	4,35± 0,55	0,299	0,87
	21-24 yaş	116	4,22±0,74		
	25-28 yaş	19	4,25±0,87		
	29 ve üzeri	10	4,32±0,60		
Politik Liderlik	17-20 yaş	61	4,05± 0,66	1,058	0,36
	21-24 yaş	116	4,10±0,73		
	25-28 yaş	19	4,23±0,83		
	29 ve üzeri	10	3,74±0,72		
İnsan Kaynaklı Liderlik	17-20 yaş	61	4,32± 0,49	0,669	0,57
	21-24 yaş	116	4,36±0,66		
	25-28 yaş	19	4,54±0,46		
	29 ve üzeri	10	4,38±0,60		
Karizmatik Liderlik	17-20 yaş	61	4,08± 0,73	0,275	0,84
	21-24 yaş	116	4,10±0,76		
	25-28 yaş	19	4,22±0,92		
	29 ve üzeri	10	3,96±0,88		

Yapılan analizler sonucunda, liderlik alt boyutları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 7. *Liderlik Alt Boyutları ile Sınıf Değişkeni Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Sınıf	n	X± Ss	F	p
Yapısal Liderlik	1.sınıf	33	4,34± 0,56	0,455	0,71
	2..sınıf	32	4,24±0,57		
	3.sınıf	60	4,18±0,72		
	4.sınıf	81	4,28±0,76		
Politik Liderlik	1.sınıf	33	3,95± 0,69	0,698	0,54
	2..sınıf	32	4,11±0,56		
	3.sınıf	60	4,04±0,83		
	4.sınıf	81	4,15±0,71		
İnsan Kaynaklı Liderlik	1.sınıf	33	4,27±0,52	1.143	0,33
	2..sınıf	32	4,45±0,39		
	3.sınıf	60	4,29±0,70		
	4.sınıf	81	4,43±0,61		
Karizmatik Liderlik	1.sınıf	33	4,13± 0,62	0,901	0,44
	2..sınıf	32	3,96±0,79		
	3.sınıf	60	4,08±0,83		
	4.sınıf	81	4,18±0,77		

Yapılan analizler sonucunda, liderlik alt boyutları ile sınıf değişkeni arasında istatistiki olarak fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8. *Liderlik Alt Boyutları ile Spor Yılı Değişkeni Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Spor Yılı	n	X± Ss	F	p
Yapısal Liderlik	1-5 yıl	122	4,22± 0,65	0,596	0,62
	6-10 yıl	62	4,33±0,66		
	11-15 yıl	17	4,10±1,00		
	16 yıl ve üzeri	5	4,30±0,97		
Politik Liderlik	1-5 yıl	122	4,06± 0,69	0,182	0,90
	6-10 yıl	62	4,13±0,70		
	11-15 yıl	17	4,02±0,94		
	16 yıl ve üzeri	5	4,04±1,07		
İnsan Kaynaklı Liderlik	1-5 yıl	122	4,32±0,60	0,582	0,62
	6-10 yıl	62	4,44±0,56		
	11-15 yıl	17	4,36±0,68		
	16 yıl ve üzeri	5	4,52±0,67		

Karizmatik Liderlik	1-5 yıl	122	4,11± 0,76	0,367	0,77
	6-10 yıl	62	4,08±0,77		
	11-15 yıl	17	4,00±0,88		
	16 yıl ve üzeri	5	4,40±0,74		

Yapılan analizler sonucunda, spor yapma yılı (spor yaşı) ile liderlik alt boyutları arasında istatistiki olarak herhangi bir fark bulunmadığı görülmüştür.

Tablo 9. *Liderlik Alt Boyutları ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Anne Eğitim Durumu	n	X± Ss	F	p
Yapısal Liderlik	Okuryazar değil	9	4,61± 0,41	1,294	0,26
	Okuryazar	15	4,08±0,56		
	İlkokul mezunu	77	4,18±0,83		
	Ortaokul mezunu	65	4,32± 0,62		
	Lise mezunu	28	4,19± 0,66		
	Üniversite mezunu	12	4,50±0,26		
Politik Liderlik	Okuryazar değil	9	4,26± 0,59	0,974	0,43
	Okuryazar	15	3,90±0,60		
	İlkokul mezunu	77	3,98± 0,85		
	Ortaokul mezunu	65	4,15± 0,62		
	Lise mezunu	28	4,14±0,67		
	Üniversite mezunu	12	4,30±0,66		
İnsan Kaynaklı Liderlik	Okuryazar değil	9	4,55±0,29	0,458	0,80
	Okuryazar	15	4,25±0,38		
	İlkokul mezunu	77	4,33± 0,76		
	Ortaokul mezunu	65	4,42± 0,53		
	Lise mezunu	28	4,28±0,42		
	Üniversite mezunu	12	4,31±0,47		
Karizmatik Liderlik	Okuryazar değil	9	4,31± 0,54	1,008	0,41
	Okuryazar	15	4,06±0,83		
	İlkokul mezunu	77	3,96± 0,93		
	Ortaokul mezunu	65	4,16± 0,66		
	Lise mezunu	28	4,17±0,64		
	Üniversite mezunu	12	4,36±0,46		

Yapılan analiz sonuçlarına göre, anne eğitim durumu değişkeni ile liderlik alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 10. *Liderlik Alt Boyutları ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Baba Eğitim Durumu	n	X± Ss	F	p
Yapısal Liderlik	Okuryazar değil	3	4,33± 0,28	0,386	0,85
	Okuryazar	13	4,50±0,48		
	İlkokul mezunu	60	4,26±0,60		
	Ortaokul mezunu	49	4,25± 0,68		
	Lise mezunu	53	4,21± 0,84		
	Üniversite mezunu	28	4,20±0,71		
Politik Liderlik	Okuryazar değil	3	3,86± 0,50	0,537	0,74
	Okuryazar	13	4,33±0,41		
	İlkokul mezunu	60	4,00± 0,70		
	Ortaokul mezunu	49	4,11± 0,77		
	Lise mezunu	53	4,10±0,77		
	Üniversite mezunu	28	4,07±0,75		
İnsan Kaynaklı Liderlik	Okuryazar değil	3	4,20±0,34	0,385	0,85
	Okuryazar	13	4,50±0,31		
	İlkokul mezunu	60	4,42± 0,59		
	Ortaokul mezunu	49	4,35± 0,71		
	Lise mezunu	53	4,32±0,63		
	Üniversite mezunu	28	4,33±0,47		
Karizmatik Liderlik	Okuryazar değil	3	4,26± 0,64	0,476	0,79
	Okuryazar	13	4,35±0,42		
	İlkokul mezunu	60	4,09± 0,68		
	Ortaokul mezunu	49	4,00± 0,96		
	Lise mezunu	53	4,14±0,80		
	Üniversite mezunu	28	4,07±0,66		

Yapılan analiz sonuçlarına göre, baba eğitim durumu değişkeni ile liderlik alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 11. *Liderlik Alt Boyutları ile Yaşanılan Yer Değişkeni Arasında Yapılan Analiz Sonuçları*

	Yaşanılan yer	n	X± Ss	F	p
Yapısal Liderlik	Köy-Kasaba	22	4,39± 0,49	2,769	0,04
	İlçe	55	4,08±0,79		
	İl	56	4,18±0,72		
	Büyükşehir	73	4,40±0,61		
Politik Liderlik	Köy-Kasaba	22	4,21± 0,58	0,531	0,66
	İlçe	55	4,02±0,73		
	İl	56	4,03±0,66		
	Büyükşehir	73	4,12±0,80		

İnsan Kaynaklı Liderlik	Köy-Kasaba	22	4,40±0,56	0,727	0,53
	İlçe	55	4,27±0,58		
	İl	56	4,43±0,48		
	Büyükşehir	73	4,37±0,69		
Karizmatik Liderlik	Köy-Kasaba	22	4,24± 0,47	0,878	0,45
	İlçe	55	3,97±0,82		
	İl	56	4,15±0,76		
	Büyükşehir	73	4,10±0,81		

Yapılan analizler sonucunda, yapısal liderlik alt boyutu ile yaşanan yer değişkeni arasında $p<0,05$ düzeyinde istatistiki olarak anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Analizlerden elde edilen anlamlı farkın, büyükşehirde yaşayan öğrencilerin liderlik skorlarının ilçede yaşayan öğrencilerin liderlik skorlarından daha yüksek olmasından ortaya çıktığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Mevcut araştırmada spor yöneticiliği öğrencilerinin liderlik yönelimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bu bölümde, ortaya çıkan bulgular ile benzer araştırma bulguları karşılaştırılıp tartışılmıştır.

Gerçekleştirilen çalışmada yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin liderlik yönelimleri ile cinsiyet değişkeni arasında alt boyutların tamamında fark olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmamıza benzer olarak Güler, Dursun ve Günay (2020) spor lisesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiş oldukları çalışmada öğrencilerin cinsiyetleri ile ÇYLYÖ alt boyutlarından almış oldukları puanlar arasında anlamlı farklılık tespit etmemişlerdir. Yine çalışmamızı destekler nitelikte Cengiz ve Güllü (2018) spor bilimleri fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirmiş oldukları çalışmada katılımcıların liderlik yönelimleri ve cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık tespit etmemişlerdir. Liderlik yönelimleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farkın olmadığı diğer çalışmalar da alanyazında mevcuttur (Güngör, 2016; Öztürk, 2017; Semiz, 2011). Buna karşın Bozdağ ve Ergin (2021) Üniversite öğrencileri liderlik davranışlarını araştırdıkları çalışmalarında; kadın öğrencilerin liderlik puan ortalamalarının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Spor türü değişkenine bakıldığında yapılan istatistiki analizler sonucunda, katılımcıların yaptığı spor türü ile insan kaynaklı liderlik ve yapısal liderlik alt boyutları arasında $p<0,05$ düzeyinde fark olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı fark olduğu görülen insan kaynaklı liderlik ve yapısal liderlik alt boyutlarında, bireysel spor yapan öğrencilerin liderlik skorlarının takım sporu yapan sporcuların liderlik skorlarından yüksek olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde araştırmamızın sonuçları ile benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar görülmektedir (Turhal, Tutkun ve Çelik, 2020; Öztürk, 2017). Alanyazın incelendiğinde araştırmamızın sonuçları

ile benzer sonuçlara ulaşmayan çalışmalar da görülmektedir (Düzgünce, 2020; Kurtyemez, 2021). Karaç Öcal (2020) yapmış olduğu çalışmasında bireysel spor yapanların liderlik davranışlarının farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Araştırmamızda bireysel spor yapan öğrencilerin liderlik skorlarının takım sporu yapan öğrencilerin liderlik skorlarından yüksek olduğunun görülmesinin nedeninin bireysel spor ile uğraşanların üzerinde devamlı sorumluluk varken takım sporu ile uğraşanların ise bulundukları takımda belirli kişilerin üzerinde daha fazla sorumluluk olması ve diğer takım üyelerine bu sorumluluğun dağıtılmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bir başka değişken olan lisanslı spor yapma sonuçlarına göre, liderlik alt boyutları ile lisanslı spor yapma durumu arasında istatistiksel olarak alt boyutların tamamında fark olmadığı tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde Beltekin ve Kuyulu (2019) spor bilimleri fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada bizim çalışmamız ile benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Güler, Dursun ve Günay (2020) ise lisanslı spor yapan spor lisesi öğrencileri lehine Politik liderlik alt boyutunda anlamlı fark bulmuşlardır. Sarıkaya ve Bilir (2019) anlayış alt boyutunda lisanslı sporcu olan öğrenciler lehine anlamlı fark olduğunu belirlemişlerdir. Cengiz ve Güllü (2018) spor bilimleri fakültesi öğrencilerinden lisanslı sporcu olanların lisanslı olmayanlara göre politik liderlik yönelimi alt boyutuna katılım oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Bu araştırmaların sonuçları ile mevcut araştırmamızın sonuçları paralellik göstermemektedir.

Araştırmamızda yaş değişkeni üzerinde yapılan analizler sonucunda, liderlik alt boyutları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde liderlik yönelimleri ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın bulunmadığı benzer çalışmalar araştırmamızdaki bulguları destekler niteliktedir (Düzgünce, 2020; Çetinkaya ve İmamoğlu, 2018; Öztürk, 2017; Direk, 2020; Korkmaz, 2017; Senger, 2014). Ancak araştırmamızdan farklı olarak liderlik yönelimleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı farkın bulunduğu çalışmalarda mevcuttur (Dayıcan ve Demiray, 2021; Bölükbaşıoğlu, 2021; Kurtyemez, 2021; Çakıcı, 2019; Karataş, 2021; Arslan ve Uslu, 2013).

Diğer bir değişken sınıf düzeyi ile ilgili olarak, liderlik alt boyutları ile sınıf değişkeni arasında istatistiki olarak fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızın sonuçları ile benzer nitelikte öğrencilerin sınıf düzeylerinin liderlik yönelimleri üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılan çalışmalar mevcuttur (Düzgünce, 2020; Güler, Dursun ve Günay, 2020). Çalışmamızla farklı sonuçlar olarak Topçu (2021) ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkeni ile liderlik alt boyutları arasında

istatistiki olarak anlamlı farkların görüldüğünü tespit etmiştir. Cengiz ve Güllü (2018) yapısal, insan kaynaklı ve politik liderlik alt boyutlarında dördüncü sınıf öğrencilerinin daha yüksek ortalamalara sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Mevcut araştırmada diğer bir değişken olan spor yapma yılı ile ilgili yapılan analizler sonucunda, spor yapma yılı (spor yaşı) ile liderlik alt boyutları arasında istatistiki olarak herhangi bir fark bulunmadığı görülmüştür. Liderlik yönelimleri ile spor yılı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşan benzer çalışmalar alanyazında mevcuttur (Varol, 2020; Eryücel, 2018). Diğer yandan Güler, Dursun ve Günay (2020) öğrencilerin spor yapma süresi puanları ile politik liderlik ve yapıya yönelik liderlik alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında pozitif yönde düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Bu durumu, spor yapma süresi arttıkça katılımcıların politik liderlik ve yapıya yönelik liderlik yönelimlerinde artış görüleceği şeklinde yorumlamışlardır. Öztürk (2017) öğrencilerden 7-9 yıl spor geçmişi olanların yapısal liderlik alt boyutunda daha yüksek puanlarının olduğunu ve öğrencilerden 13 yıl ve üzeri spor geçmişi olanların politik liderlik puanlarının daha yüksek olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmamızda diğer değişkenler olan anne ve baba eğitim durumu değişkeni ile liderlik alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarımız ile benzer çalışmalar alanyazında mevcuttur (Topçu, 2021; Varol, 2020, Cansoy, 2015). Öte yandan araştırma sonuçlarımız ile benzerlik göstermeyen bulgularda göze çarpmaktadır (Kurtyemez, 2021; Karataş, 2021; Bölükbaşoğlu, 2021).

Diğer bir değişken olan yaşanılan yer ile ilgili yapılan analizler sonucunda, yapısal liderlik alt boyutu ile yaşanılan yer değişkeni arasında $p < 0,05$ düzeyinde istatistiki olarak anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Analizlerden elde edilen anlamlı farkın, büyükşehirde yaşayan öğrencilerin liderlik skorlarının ilçede yaşayan öğrencilerin liderlik skorlarından daha yüksek olmasından ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun sebebinin büyükşehirlerin imkanlarının ilçeye göre daha fazla olmasından dolayı öğrencilerin deneyimlerinin daha fazla olacağı ve bu yüzden gelişim çağlarında bu durumdan etkilendikleri için liderlik yönelimlerinin değişkenlik gösterdiği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde araştırma sonuçlarımız ile benzer olmayan sonuçlara ulaşan birçok çalışma vardır (Arslan, 2020; Karataş, 2021; Özdemir, Buyruk ve Güngör, 2018). Bunun sebebinin de örneklem grubu farklılığından olduğu düşünülmektedir. Çetinkaya ve İmamoğlu (2018) ise araştırmalarında, ikamet edilen yer değişkenine göre, yapıya yönelik lider, dönüşümsel liderlik ve karizmatik liderlik puanlarında anlamlı farklılık bulmazlarken, insana yönelik lider özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulmuşlardır ve bu

durumun değişik etkenler yanında şehir hayatının yalnızlaştırmasına atfedilebilir olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, spor yöneticiliği öğrencilerinin Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeğinden aldıkları puanlarda spor türü ve yaşanan yer değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. Cinsiyet, yaş, sınıf, lisanslı spor yapma, spor yapma yılı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkenlerine göre ise istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir. Anlamlı fark tespit edilmeyen değişkenlerin öğrencilerin liderlik yönelimleri üzerinde bir etkisi olmadığı ancak anlamlı fark gösteren değişkenlerin öğrencilerin liderlik yönelimleri üzerinde etkileri olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, A. (2020). *Farklı spor branşlarındaki sporcuların duygusal zekâ ve liderlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (doktora tezi), Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Arslan, H. ve Uslu, B. (2013). Öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin incelenmesi/Examining the leadership orientations of pre-service teachers. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 42-60.
- Basım, N. H. ve Argan, M. (2009). Spor yönetimi (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Beltekin, E. ve Kuyulu, İ. (2019). Spor Bilimleri Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin liderlik yönelim düzeylerinin incelenmesi (Erciyes Üniversitesi örneği). *Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 1(1), 26-29.
- Bensiz, A. (2016). *Amatör futbolcuların algılarına göre antrenörlerin liderlik özelliklerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Bolman, L. G. ve Deal, T. (1991). Liderlik ve yönetim etkinliği: çok çerçeveli, çok sektörlü bir analiz. *İnsan Kaynakları Yönetimi Dergisi*, 8, 30(4), 509-534.
- Bozdağ, B. ve Ergin, M. (2021). The effect of empathic tendencies of university students on their leadership behaviors preferred in sports. *Education and Culture*, 6(12): 60-87.
- Bölükbaşoğlu, C. (2021). *Spor bilimleri fakültesinde antrenörlük eğitimi programlarında öğrenim gören öğrencilerin liderlik özellikleri ve eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Cansoy, R. (2015). *Türkiye’de ortaöğretim okullarındaki öğrencilerin gençlik liderlik özelliklerinin incelenmesi*, (doktora tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Cengiz, R. ve Güllü, S. (2018). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin liderlik yönelimleri ve fiziksel saygı düzeylerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 94-108.
- Çakıcı, H. A. (2019). *Amatör futbolcuların liderlik özellikleri ile sportmenlik yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çetinkaya, G. ve İmamoğlu, G. (2018). Üniversite spor eğitimli öğrencilerin liderlik yönelimlerinin farklı değişkenlere göre araştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (59).
- Dayıcan, Y. ve Demiray, E. (2021). Türkiye masa tenisi liglerinde oynayan sporcuların liderlik yönelimleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 257-268.
- Devecioğlu, S. (2002). *Türk spor yönetiminde özerkliğin ekonomik boyutu: Türkiye futbol federasyonu örneği*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Diker, O. (2017). *Örgütlerde kültür sarmalında liderlik turizm endüstrisinde bir araştırma*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Direk, O. (2020). *Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin örgütsel bağlılık ve liderlik yönelimlerinin incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ilgar, E. ve Cihan, B.B. (2018). A Phenomenological Analysis on Evaluation of Sports Management Department Curriculum by Sports Sciences Faculty Members. *Journal of Curriculum and Teaching*, 7(2): 139-150.
- Ilgar Araç E., Cihan BB. ve İnan M. (2021). Spor Kulüplerinin Kuruluş ve Yürütme Politikalarına İlişkin Spor Bilimleri Öğretim Elemanlarının Görüşleri: Fenomenolojik Çözümleme. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(2): 248-259.
- Leblebici, D. N. (2008). 21. yüzyılın liderlik anlayışına bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32 (1), 61-72
- Doğar, Y. (1997). Spor yönetimi. Malatya: Öz Akdeniz Ofset.
- Dursun, M., Günay, M. ve Yenel, İ. F. (2019). Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeği (ÇYLYÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2 (2), 333-347. DOI: 10.33712/mana.596370
- Düzgünce, A. (2020). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Liderlik Tarzlarının İncelenmesi*, (yüksek lisans tezi), Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Eryücel, M. E. (2018). Spor eğitimi alan üniversite öğrencilerinin liderlik özelliklerinin belirlenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11).
- Gökdeniz, A. (2003). Boş zaman ve rekreasyon yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güler, B., Dursun, M. ve Günay, M. (2020). Spor lisesi öğrencilerinin liderlik yönelimlerinin incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 576-587.
- Güngör, N. B. (2016). *Beden eğitimi öğretmen adaylarının epistemolojik inançları ile liderlik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Karaç Öcal, Y. (2020). Antrenörlerin davranışlarının spor branşına göre incelenmesi. Ankara: Efe Akademi Yayınları.
- Karataş, N. (2021). *Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin liderlik yönelimleri ve iletişim becerileri üzerine bir araştırma*, (yüksek lisans tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Konter, E. (1996). Bir lider olarak antrenör. Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Korkmaz, Ö. (2017). Otantik ve güven. *Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 58 (2), 1.
- Kouzes, J. ve Barry, P. (2002). The leadership challenge. Jossey-Bass business & management series. San Francisco: Jossey-Bass.

- Kurtyemez, H. (2021). *Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin liderlik özellikleri ile başarı yönelimleri arasındaki ilişki: Samsun İli Örneği*, (yüksek lisans tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Northouse, P. G. (2016). *Leadership: Theory and practice* (7th. ed.): CA: Sage.
- Özçetin, S. (2013). *Öğretmen liderliğinin okulun liderlik kapasitesinin gelişimine etkisi: bir durum çalışması*, (yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Özdemir, Y., Buyruk, H. ve Güngör, S. (2018). Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ile liderlik yönelimleri arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 548-571.
- Öztürk, K. E. (2017). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin liderlik yönelimleri ve öz güven davranışlarının incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Pınar, İ. (1999). Öğrenen organizasyonlarda liderlik anlayışı. *Yönetim*, Yıl 10, Sayı 34, 24- 40.
- Sarıkaya, O. Ç. ve Bilir, F. P. (2019). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin liderlik özelliklerinin incelenmesi: Çukurova Üniversitesi örneği. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-18.
- Semiz, H. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinde sporun liderlik üzerine etkisi:(Hendek örneği)*, (yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Senger, K. (2014). *Öğretmenlerin liderlik yönelim algılarının incelenmesi (Kars ili örneği)*, (yüksek lisans tezi), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars
- Topçu, S. (2021). *Ortaöğretim öğrencilerinin liderlik ve özerk-bağımlı kişilik özelliklerinin incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Turhal, S. N., Tutkun, E. ve Çelik, A. (2020). Spor yöneticisi adaylarının liderlik yönelimleri ve sosyal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 193-202.
- Varol, İ. (2020). *Sporcuların liderlik özellikleri ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Watt, C. D. (1998). *Sport Management and Administration*. London: E&Fn Spon. p.:23-65
- Yavuz, E. (2008). *Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik davranışının örgütsel bağlılığa etkisinin analizi*, (doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yetim, A. (1996). Spor yönetiminde liderlik. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Ankara, 86-90.

CHAPTER
BÖLÜM

3

MOTİVASYONUN SPORLA İLİŞKİSİ

Mustafa Ertan TABUK¹, Mustafa KAYA²

1 Mustafa Ertan TABUK (Dr. Öğr. Üyesi). Hitit Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi ÇORUM,

Orcid ID: 0000-0002-6192-5731

2 Mustafa KAYA (Doç. Dr). Erciyes Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi KAYSERİ,
Orcid ID: 0000-0002-2438-2678

Yaşama dair her şeye karşı motive olma hali tüm insanlarda görülen bir duygu durum değişimidir. İnsanların arzu, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda sergiledikleri davranışlar onların bu eksikliği tamamalamak ve tatmin olmak amacıyla gerçekleştirdikleri eylemlerdir. Bu nedenle motivasyon çok çeşitli disiplinlerde çalışılan bir konudur. Bir becerinin sergilendiği ve performansa odaklı yapılan etkinliklerin çoğu sportif faaliyetler içinde yer almaktadır. Spor ve spor endüstrisinin tüm paydaşları bu performans gösterisinde sergilenen yarışmaya önem verirler. Yarışmalar insanları peşinden sürüklediği gibi, spor sujelerini de bu yönde hareket etmeye yönelik planlı, organize çalışmalara yönelmelerine sebep olmaktadır. Motivasyon sporda yarışma kalitesi ve performansın artırılması ve başarıyı sağlamak adına yapılan teknik ve sosyal tüm pekiştirmeler için önemli oranda etkili bir unsurdur. Bu konu her düzey ve seviyedeki sporcu ve spor yapılarında yer alan tüm insanlar için değerlendirilebilir.

MOTİVASYON KAVRAMI VE SÜRECİ

Motivasyon Kavramı

Motivasyon, bireyi davranış sergilemeye yönelten güç; hedefe ulaşmak için harcanan çaba, yön ve süreçtir (Noermijati ve Primasari, 2015). Ulaşılmak istenen belirli hedeflere yönelik bir çaba iken, duygusal açıdan eylemin başlaması veya sonlanması anlamına gelir. Örgütsel açıdan çalışanların etkililiğini artırmaya yönelik çabaları içermektedir (Riyadi, 2015). Yönetim açısından çalışanların verimini artıracak etkenlerin belirlenmesi ve örgütsel yapının geliştirilmesi ile örgütsel amaçlara ulaşmaya yönelik çalışan isteğini artırmayı ifade eder (Karakaya ve Ay Alper, 2007).

Bireylerin davranışlarından hareketle motivasyonu etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılır. Motivasyon, iç veya dış etmenlerden kaynaklı olarak bir amaç doğrultusunda bireyi hareket etmeye yönelten güç veya yöntem olarak da tanımlanmaktadır (Bent ve ark., 1999). Motivasyon bir çalışanın dışında ortaya çıkan, işle ilgili bir gayret başlatan ve yön yoğunluğunu belirleyen bir dizi enerji gücü olarak tanımlanmaktadır.

Bireyi davranış sergilemeye iten temel etmen ihtiyaçların karşılanması iken, davranışını gerçekleşmesi ve kalıcılığını sağlayan güdüdür. Güdüler, kişilerin belirli davranışlarının sebeplerini açıklar. Dürtü veya itici güçler olarak bilinir. Birey güdülenme doğrultusunda bir ihtiyacını karşılamak amacıyla davranış sergiler (Can, 1992).

Motivasyon konusu, insanların kulağına gizemli gelmektedir. Sanki insanların üzerine sihirli bir toz şeklinde serpiildiğinde herkesin enerji yüklü hale geleceği düşünülebilir. Ancak durum böyle değildir. Motivasyon, genel itibarıyla kişilere karşı nasıl davranıldığı ve yaptıkları işlerde neler hissettikleriyle alakalıdır (Keenan, 1996).

Motivasyon, kişinin ihtiyaçlarından doğar ve içindeki itici güç ile kişi uyarılmaya başlar. İnsanların yaşama arzularını arttıran ve işlerinde verimliliği sağlayan unsurların başında gelmektedir. Birini motive etmek için onun isteklerine ve beklentilerine cevap vermek gerekir. Yapılacak bir işte bireyin davranışı motivasyon olarak tanımlanır. Davranışların önünde ‘amaç’, arkasında ise ‘istek’ yatar. Kişinin istekleri gerçekleştiğinde, amacına ulaşmış olur (Wong, 2000).

Motivasyonla İlişkili Kavramlar

İhtiyaç

Kişilerin davranışlarının ortaya çıkmasında önemli rolü olan ihtiyaçlar ve güdüler hakkında gerekli bilgilerin edinilmesi motivasyonun kavranmasını kolay hale getirecektir. İhtiyaç tanımı, fizyolojik veya psikolojik dengenin sarsılması sonucu beliren eksiklikler olarak yapılabilir ve bu eksiklikler kendini gösterene dek kişi motive olmaz. İhtiyaç; ruhsal, bedensel ve homeostatik dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan eksikliği ifade eder. İhtiyaç yoksunluğu durumunda ise bireylerde huzursuzluk ve gerginlik durumu ortaya çıkar (Dizén ve ark., 2005; Arnold, ve ark., 1972). İhtiyaçları iki grupta toplamak mümkündür. Birincil ihtiyaçlar fizyolojik ihtiyaçlar olup su, besin, uyku, cinsellik gibi gereksinimleri içerir. İkincil ihtiyaçlar ise sosyal ve psikolojik ihtiyaçları oluşturur ve yöneticilerin aldıkları her karar ikincil ihtiyaçlarını etkiler. Bu ihtiyaçlar zamana ve koşullara göre değişmektedir (Prentice-Smith, 1985).

Dürtü

Birey ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde çatışma yaşayabilir. Bu çatışma hali çeşitli fizyolojik ve duygusal tepkilere sebep olabilir. Çatışmanın ortadan kaldırılması için bireyi ihtiyacın uygun şekilde karşılanması gereklidir. Birey mevcut ihtiyaçların teminini sağlarken kendisini zorunluluk halinde bulur. Bunun neticesinde organizmada beliren güce de ‘dürtü’ adı verilir (Kreitler, 2012).

Dürtü sözcüğü fizyolojik kökenlidir ve açlık, cinsellik, susuzluk gibi güdülere verilen addır. Gereksinme halinde organizma gergin bir hal alır ve dürtü organizmayı harekete hazır hale getirir. Bu durum ‘dürtü hali’ olarak adlandırılır. İçinde bulunulan gergin dürtü hali bireyi gereksinmesini gidermesi için itmektedir. Gereksinme giderildikten sonra birey gerginliğini azaltır ve normal durumuna geri döner (Prentice-Smith, 1985).

Güdü

Güdü; ilgileri, gereksinimleri, istekleri ve dürtüleri içerisine alan genel bir kavramdır Motivasyon kavramının özünü güdü oluşturmaktadır. İnsanların hayatına yön verebilen, özellik katabilen güdüler mevcuttur.

Bu güdüler, insanlar üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerin meydana getirdiği uyarılma sonucunda oluşmakta olup, iç itilme olarak kendini gösterir (Sabuncuoğlu, 1997).

Organizmayı harekete geçiren duruma ‘güdü’ denir. Güdülerin doyuruldukları zaman ortadan kalkma durumları yoktur, tekrar ortaya çıkabilirler. Bu durum güdülerin döngüsel olma özelliğine sahip olmalarından kaynaklıdır. Güdü döngüsünün meydana gelişi aşağıdaki gibidir:

- İhtiyaç hissedilir
- İhtiyaç gidermeye yönelik davranış sergilenir
- İhtiyaç giderilir (rahatlama)

Kişilerin belli davranışlarının sebeplerini açıklayan ve sonucunda bir davranış meydana getiren dürtü ya da itici güce güdü denir. Güdülerin gözle görülebilmesi zorluk oluşturmaktadır. Ancak bireylerin davranışlarına bakılarak güdüler hakkında tahminde bulunulabilir (Prentice-Smith, 1985). Güdüler, içsel ve dışsal güdüler olarak iki şekilde incelenir. İçsel güdülerde bireyi harekete geçiren bireyin kendisidir. Dışsal herhangi bir uyarıcı olmadan (ödül vs.) kişinin içsel olarak eğlenceli ve ilginç bulduğundan dolayı memnuniyet duyarak bir işi yapmasına içsel güdü denir. İçsel güdüsüyle hareket eden bireyin öğrenmekten hoşlanma, zor ve yeni görevleri seçme, daha fazla bağımsız araştırmalar yapma olasılıkları daha yüksektir. Dışsal güdülerde kaynak doğrudan bireyi ilgilendirmez, ancak davranış ulaşılmak istenen sonuçlarla ilgilidir. Dışsal güdülenmiş birey, işi faydalarından ve ortaya çıkaracağı sonuçlarından dolayı yapmaktadır. Övgü, ödül, ceza gibi dışsal uyarıcılar söz konusudur. Öğrencinin ödevini sadece ailesinin vereceği cezalardan korktuğu için yapması dışsal güdüye örnek gösterilebilir. Dışsal güdü, davranışlar açısından yapılan teşvik edici hareketler olarak da düşünülebilir (Özkal, 2013).

Güç

Güç, genel bağlamda bireyin istek ve direktiflerini başka insanlara kabul ettirebilme becerisidir. Bireyin işini halledebilme, kaynaklarını hareketlendirebilme, istediği amaç doğrultusunda ihtiyaçlarını elde edebilme ve bunları ihtiyacına yönelik kullanabilme yetkinliği olarak ifade edilebilir. Gücün olmadığı durumda organizasyon ve düzenin de olması mümkün değildir. Güç insan ilişkilerinde ve oluşturulacak organizasyonlarda olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Gücün üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar (Kreitler, 2012):

- Her tarafta geçerli, mevcut bir güç bulunmaz,
- Göreceli olarak değerlendirilebilir,
- Çift taraflıdır; etkileyen ve etkilenen arasında bulunur.

Motivasyon Süreci

Bireyler kişisel istek, arzu, gereksinim ve beklentilere sahiptir fakat bu unsurlar bireyler arasında öncelik farklılığı gösterebilir. Kişilerin ihtiyaçları ve beklentileri karşılanmadığında ya da gerçekleşmediğinde, içsel “dengesizlik hali” ya da “dengesizlik hissi” ortaya çıkabilir. Motivasyon sürecinde çalışanların ruh halleri de değişkenlik göstereceğinden dolayı belli kalıplar içinde hareket ederek bütün çalışanların üzerinde etkili olabilecek bir metod bulunmamaktadır (Kreitler, 2012).

İnsanların gereksinimlerini karşılamaları için davranış ve eyleme iten nedenler ‘güdü’ olarak tanımlanırken, bu eylemin kendisi de ‘motivasyon’ kavramını oluşturmaktadır. Kısacası motivasyon, güdülerin harekete geçmesi ve eylemi gerçekleştirme sürecidir. Sürecin oluşmasında dört aşamadan bahsedilir.

İhtiyaç: Motivasyonu meydana getiren aşamaların ilki ihtiyaçtır. Belirli şeylere karşı hissedilen gereksinimler ve mevcut gereksinimleri gidermek için oluşan istek bu aşamada kendisini gösterir.

Uyarılama: Meydana gelen isteğin giderilmesi için ilk aşamada itici bir güç oluşur. Fizyolojik ya da psikolojik isteğe sebebiyet veren bu güç bireyde uyarılmayı gerçekleştirir.

Davranış: Dıştan ya da içten gelen uyarıcıların etkisiyle mevcut ihtiyacı gerçekleştirmek için harekete geçme sürecidir. Birey doyuma ulaşmak amacıyla bu aşamada harekete geçer.

Doyum: Bireyin gerçekleştirdiği davranışlarla ihtiyacının karşılandığı oranda doyuma ulaşır. Doyum aşamasına geçilip birey ihtiyaçlarını karşılamışsa motivasyonun amacı gerçekleşmiş demektir.

İşgörenleri çalışmaya yönelten faktörler çeşitlilik gösterir ve mevcut faktörlerin önem derecesi ise iş hayatında önemlidir. Tatmin edilemeyen ihtiyaçlar çalışanlarda stres kaynağı oluşturmaktadır. İşgörenler bu stresi ortadan kaldırmak veya karşılayabilmek adına işletme ortamında kendilerine çeşitli amaçlar belirlerler. İşgörenlerin bu amaçlara ulaşması, stresi ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaçlar/stres/motivasyon arasındaki durum motivasyon süreci ile aşağıda gösterilmiştir (İnce ve Gençay, 2017).

Motivasyon, iş verimliliğini arttırabilmek ve hedeflenen sonuçlara ulaşabilmek açısından oldukça önemli bir araçtır. Yöneticilerin en mühim görevlerinden biri çalışanları motive edip doğrudan sonuca ulaşmayı sağlamaktır (Taşdemir, 2013).

Motivasyon Türleri

İçsel Motivasyon

İşin doğası ile alakalı olan ve işin içeriğinden kaynaklanan motivasyona içsel motivasyon denir. İşte bağımsızlık, işe katılım, yaratıcılık, sorumluluk ve bireyin yeteneklerini kullanma imkanı örnek olarak verilebilir. Başka bir tanım yapmak gerekirse, görevini iyi yapmayla bütünleşmiş olumlu duygularla güdülenmişlik içsel motivasyondur. Motivasyon meydana gelirken kişisel farklılıkları önemsemek gerekir. Herkesin aynı işle, aynı şekilde içsel olarak motive olması beklenemez (Saracel ve ark., 2015).

İçsel motivasyonu olan bireyleri çalışmaya yönlendiren etkenler; yapılan işe duyulan ilgi, kişi üzerinde sağladığı tatmin ve istektir. İyimser kişilerdeki iç motivasyon düzeyi, kötümser kişilerdeki iç motivasyon düzeyine göre daha yüksektir. Çünkü iyimser olan kişi, işlerin iyiye gideceğine inanır (Akbaba, 2006).

Dışsal Motivasyon

Dışsal motivasyon, bireysel gereksinimlerin dolaylı olarak tatmin edilmesi ve çevresel etkileri içermekte olup bireyleri istediklerini tatmin etme ve özel bir kazanım sağlama için güdüler (Hui ve Lee, 2000). Dışsal ödül diğer kişiler tarafından sunulur ve işin kendisinden gelmez. Maaş, bonus, unvan, promosyon gibi şeyler bu ödüller arasında sayılır.

Bir çalışanın performansından dolayı ücret veya ikramiye alması, terfi olması ya da yöneticisinden takdir görmesi dışsal ödüllerdir ve çalışanların motivasyonunu arttırmakta önemli rol oynar. Dışsal etkenlerin önemi büyük olsa da, içsel etkenler olmadan gerekli motivasyon sağlanamayabilir. Dışsal motivasyon araçlarının sosyal ve örgütsel olarak iki boyutu olmakla birlikte, sosyal motivasyon arkadaşlık, yardımseverlik, çalışma arkadaşlarının desteği gibi durumları içerirken; örgütsel boyut ise iş performansını yükseltmek için örgütün sunduğu ödüller, ikramiyeler ve iş güvencesi gibi faktörleri içinde bulundurur. İçsel motivasyon kontrolün kişinin kendisinde bulunurken dışsal motivasyonda çevresindedir (Ersarı ve Naktiyok, 2012).

Motivasyon Teorileri

Geniş kapsamlı tanımları mevcut olan motivasyonu anlamak, aynı zamanda açıklamak için birçok teori ortaya atılmıştır. Bu teoriler kişilerin davranış sebeplerine ve davranışlara neden olan süreçlere odaklanır (Kreitler, 2012). Teoriler, bireylerde motivasyon sağlayan etkenleri belirlemek ve motivasyonu sürekli kılmak üzerinde yoğunlaşır. Bu teorilerden bazıları birey kaynaklı içsel faktörler üzerinde dururken, bazıları ise kişilere dışarıdan verilen teşvikleri esas almaktadır. Bu farklı bakış açıları nedeniyle motivasyon teorileri, içsel faktörle ve davranış temelli

Kapsam ve dışsal faktörler ve davranış amacı temelli Süreç Teorileri olarak iki gruba ayrılmıştır (Middleton ve Perks, 2014).

Kapsam Teorileri

Kapsam teorileri, ihtiyaçları göz önünde bulundurur ve motivasyonu etkileyen faktörleri inceler, kişiyi davranışa yönlendiren faktörleri ve bu faktörleri ortaya çıkaran temel ihtiyaçlar ile kişilerin gereksinimlerini doyum noktasına ulaştırmak için ulaşmaya çalıştığı hedefleri açıklamakla ilgilidir. Bu kuramlar bireyin içinden gelir ve kendisini davranışa yönelten unsurlar üzerine ağırlık verir. Bireylerin tatmin olabilmesi, daha iyi performans gösterebilmesi için bulundurmaları gereken dürtüler ve hedefleriyle alakadar olur. Kapsam kuramları arasında en çok bilinen dört kuram şunlardır (Mullins, 1999):

Abraham Maslow' un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı

Maslow (1954) ortaya attığı ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisinin motivasyon konusunda en bilinen kapsam teorisi olduğu söylenebilir. Bu teori insan davranışlarını yönlendiren en önemli faktörün gereksinimlerin olduğunu ileri sürmüştür. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin temel özelliği, üst düzeydeki gereksinimlerin ortaya çıkması için alt basamaklardaki ihtiyaçların karşılanıp tatmin edilmesi gerektiğidir. Belli düzeydeki ihtiyacı karşılanan kişi, bu gereksinimiyle ilgili güdüleyici gücünü yitirir ve artık ortaya çıkan bir üst düzeydeki ihtiyacı için güdüleyici davranış gösterir. Maslow insan gereksinimlerini;

Fizyolojik İhtiyaçlar

Motivasyon teorilerinin başında fizyolojik dürtü kavramı ele alınmış ve Maslow insan vücudunun normal biçimde kan akışını sağlamak için harcadığı doğal eforu esas alarak ihtiyacı dürtü kelimesine alternatif kullanmıştır. Teorinin en alt basamağında insanın hayatının devamını sağlayabilmesi için gerekli olan yeme/içme, uyuma, cinsellik gibi ana fizyolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. Her unsurun belirli optimum doyma noktası vardır ve bu doyma noktaları gitgide azalarak insan ömrünün sonuna kadar devam etmektedir. Her bireyin fizyolojik ihtiyacı birbirinden farklı olup, birey gereksinimlerini gidermek üzere davranışta bulunur (Morgan, 1997).

Güvenlik İhtiyacı

Maslow'a göre kişinin fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra gereksinim duyacağı şey güvenlik ihtiyacıdır. Birey kendisine sosyal, ekonomik, fiziki ya da siyasal olarak güvenli bir ortam oluşturmak ister ve kendisi için çalışma koşullarının iyi olması, gerekli duyulan bütün ihtiyaçlarının karşılanabilmesi de önemlidir. Ayrıca sosyo-ekonomik

güvenliklerini sağlayan iş güvencesi, emeklilik hakkı gibi ihtiyaçlarının da karşılanması gerekir (Morgan, 1997).

Sosyal İhtiyaçlar

Fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasından sonra Maslow' a göre sosyal ihtiyaçlar gelir. Günlük hayatta kişiler zamanının çoğunu işyerlerinde geçirir ve geçirdikleri bu süre zarfında işyerindeki çalışma arkadaşları ile ilişkiler kurmaya çalışırlar. Bu gereksinme ile bir gruba ait olan kişi kendine sosyal bir çevre oluşturma ve başkaları ile sosyal ilişkiler geliştirme konusunda davranışlarını düzenler. İşyerinde kurulan ilişkiler çalışma güdüsünü de arttırır. Kişi çalışma arkadaşlarıncı beğenilmek ve kabul görmek için davranışlarını şekillendirir.

Saygınlık İhtiyacı

Kendine güven duyma, tanınma, itibar kazanma, özsaygı vb. ihtiyaçlardır. Kişinin kendisine ve karşısındakine önemli görünmesi gereksinimleridir. Bu gereksinimlerin tatmin edilmesi aşağılık duygusunun giderilmesine, aynı zamanda kendine güven duygusunun belirmesine sebep olacaktır. Aslında saygınlık ihtiyacı sosyal ihtiyaçlardan doğmaktadır. Kişi bağlılık duygusunu sağlar ve sonra bir çevreye ait hissetme gereksinimine girer ve bu kez de çevresinden kendisine saygı gösterilmesi için beklentisi olur (Sevinç, 2015).

Kendini Gerçekleştirme Gereksinimi

Kendini gerçekleştirme gereksinimi, bireyin gereksinimlerini gidererek daha çekici işlere ve daha üst statüye sahipliği ile ilgilidir. İş yaşamında kendini geliştirme, yeni iş kurma, bu gereksinimle alakalı örnekler olabilir. Kişi tüm ihtiyaçlarını giderse bile içerisinde bir boşluk hissedebilir. Bunun nedeni de kendini tam olarak ortaya koyamadığı düşüncesidir. Bilgi, beceri ve yeteneğiyle bu eksikliği gidermeye çalışır ve piramidin en üst aşamasına yani kendini gerçekleştirme basamağına ulaşmış olur (Oral ve Kuşluyan, 1997).

Frederick Herzberg' in Çift Etmen (Hijyen) Teorisi

Motivasyon teorileri arasında Herzberg, Maslow' dan sonra gelen adından en fazla söz edilen kişidir. Herzberg (1966) temelde güdülenmenin varlığını savunurken özünde gereksinimlerin varlığını savunmuştur. Herzberg mühendisler ve muhasebecilerden oluşan 200 kişilik denek üzerinde araştırmalar yapmış ve çalışma yaşamında doyuma yükselten veya azaltan durumları belirtmelerini istemiştir. Deneklerin kendilerini en iyi hissettikleri durumlar başarma, takdir, sorumluluk kavramları olurken; kendilerini en kötü hissettikleri faktörler arasında çalışma koşulları, ücret ve iş ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Bu araştırmanın sonucuna göre

Herzberg motivasyon belirleyicisi olarak iki adet faktör grubu üzerinde durmuştur. Bunlar; hijyen faktörleri ve motive edici faktörlerdir (Herzberg ve ark., 1999).

Motive edici faktörler, zevkli ve anlamlı işlerde çalışma, işte ilerleme olanakları, kazanılan başarının görülmesi, belirli sorumlulukları üstlenme, iş yerinde yükselme imkanı bulma gibi faktörleri içerir. Kişi işini yaparken başarıya ulaşırsa bu başarının ödüllendirilmesi gerekir. Bu durum da direk olarak tatmin duygusunu yansıtır. Eğer kişi çalışma ortamında motive edici faktörleri bulamazsa tatmin olmayacaktır. Hijyen faktörleri kapsamına ise çalışanın iş ortamı, aldığı ücret miktarı, işyerindeki işletme politikası ve çalışma arkadaşları arasındaki ast-üst ilişkileri girmektedir. İş tatmininin gerçekleşmesi için hijyen faktörlerinin mevcut olması ve bireyleri çalışmalarını için motive etmesi gereklidir. Ancak bu faktörlerin bulunma hali insanlarda motive edici bir etki de yaratmayabilir.

Dıştan güdüleme kuramı olarak bilinen Herzberg (1999) kuramında iş doyumunu ile ilgili etkenler yöneticiler tarafından kontrol edilir. İşgörenlerin pozitif şekilde motive edilmesi amaç edinilmiştir. İşe harcadıkları zamanın kısa tutulması ve edindikleri başarıya göre bir ücret artışı sağlanması ya da sosyal yardımda bulunulması gibi motive edici faktörlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Clayton Alderfer'in VİG (ERG) Kuramı

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel ihtiyaçlarını karşılamaları Maslow ihtiyaçlar listesinde fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarına karşılık gelmektedir. Ait olma gereksinimi ise toplumsal bir ihtiyacı işaret ettiğinden dolayı sosyalleşme ihtiyacı olarak düşünülebilir. Alderfer listesinde bulunan gelişme ihtiyacı, Maslow tarafından hazırlanan listede kendini geliştirme ihtiyacı ile örtüşmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını desteklemek ve eksikliklerini gidermek için ortaya koyulmuş ve bu kuramdan farklı olarak varolma ihtiyaçları, ilişki ihtiyacı ve büyüme ihtiyacından söz edilmiştir.

Maslow' un kuramındaki ilkeyi savunan Alderfer' in ERG teorisi, ilk olarak alt düzeydeki ihtiyaçların tatmin edilmesini önemsemektedir. Daha sonra üst düzeydeki gereksinimler için güdülenmeyi amaçlar. Varlık ihtiyaçlarında kişinin doğuştan beri sahip olduğu ihtiyaçlardan bahsedilirken, sosyal ihtiyaçların da başka bireylerle olan ilişkileri incelenmektedir. Alderfer için varlık ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra diğer basamaklardaki ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir (Eren, 2004).

McClelland Başarı İhtiyaç Teorisi

McClelland, motivasyonun temelinde üç ihtiyacın olduğunu savunmuştur. Bunlar; başarı ihtiyacı, güç ihtiyacı ve bağlanma-bağlılık

ihtiyacıdır (Eren, 2004). Birey başarı ihtiyacını sağlamak için gerekli bilgi ve yetenekleri edinecek, bunları kullanacak davranışları gösterecek, ulaşılması güç bir çalışma gerektiren, anlamlı amaçlar doğrultusunda ilerleyecektir. Ciddi bir zihinsel hazırlık sürecinin sonucunda ortaya çıkan başarı motivasyonu, faaliyetin rekabet gücü, popülerlik ve finansal olanaklar gibi içsel ve dışsal faktörlerle beslenebilir (Yıldız ve Polat, 2018). Güç ihtiyacında ise başkalarını etki altından tutmak, mevcut durumunu korumak ve otorite kaynaklarını güçlendirmek isteyecektir. İlişki kurma ihtiyacı ağır basan bireyler de sosyal ilişkiler geliştirme, başkalarının gurubuna dahil olma, başkaları ile ilişkiler kurma eğilimine girerler. Kişilerarası ilişkiler kurmak ve geliştirmek bağlanma ihtiyacı kuvvetli olan kişiler açısından önemlidir. McClelland gereksinimler içerisinde en fazla etkinin başarı ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. McClelland'a göre başarı, güç ve bağlılık ihtiyaçları öğrenilmiş ihtiyaçlardır. Bu yüzden ihtiyaçların hiyerarşik yapıya uygun olmadığını belirtmiştir. Bu kuramın temelinde her bireyin ihtiyacının aynı olmadığı, bireylerin farklı seviyede farklı ihtiyaçları hissedebilecek olmaları yatar. Yani ihtiyaçlar arasında “engellenme-gerileme” ya da “tatmin dizisi” ilişkileri yoktur (Koçel, 2007).

Süreç Teorileri

Güdüleme sürecinin nasıl işlendiğini inceleyen süreç kuramları, insanların hangi amaçlardan ve ne şekilde motive sağladıkları ile alakalıdır. Süreç kuramlarının cevaplamaya çalıştıkları en temel soru, belli bir davranışı sergileyen kişinin aynı davranışı tekrar etmesi veya tekrarlamamasının nasıl sağlanacağıdır (Eren, 2004). Süreçlere göre motivasyon teorileri çalışanların davranışlarını nasıl yönlendireceği ve ne şekilde değiştirilebileceğine ağırlık vermektedir. İnsanların bireysel davranışlarını etkilemek için, ülke ve bölgeler açısından değişmekte olan, subjektif ve kültürel motivasyon faktörleri üzerinde yoğunlaşan süreç teorileri, uluslararası yönetimde kendisine kapsam teorilerinden daha az yer bulmaktadır

Vroom'un Beklenti Teorisi

Süreç kuramlarında davranışların çıkmasından bitmesine kadar etkili olan değişkenlikler incelenmektedir. Yalnızca kişiyi motive eden faktörleri inceleyen kapsam kuramları, bireysel faktörleri daha etkin biçimde inceleme amacı ile hareket eden süreç kuramlarına göre farklıdır. Vroom teorisine göre güdüleme, kişinin geçmişteki tecrübelerini, işi ile ilgili dikkat derecesini, gözlemlerini ve algılarını, karşılaştığı problemlere yönelik çözüm önerilerini, daha önce yapılan çalışma ve gayretlerinden elde ettiği içsel-dışsal ödüllerin kendine sağladığı doyumların işgöreni etkilediği devamlılık arz eden bir süreçtir (Prentice-Smith, 1985).

Özetle bu teori, 3 nokta üzerinde odaklanır;

- Performans ve Ödül İlişkisi
- Ödül ve Kişisel Amaç İlişkisi
- Çaba ve Performans İlişkisi

Teorinin diğer bir kavramı araçsallık kavramıdır ve çalışanın çaba göstererek belirli düzeyde performans sağlaması olarak açıklanabilir. Birey gayreti ile sağladığı performansın işi başarmayla sonuçlanacağını düşünüyorsa belirli bir ödülle karşılanacağını bilir. Aldığı birinci kademe ödülü, ikinci sonuçlara gerekli gördüğü takdirde ikinci kademe ödül için de arzu ve istek gösteriyorsa motivasyon sağlanmış olur.

Adams'ın Eşitlik Teorisi

Düşünce dünyasında bilinen Adams çalıştığı iş yerinde bazı tespitler yapmış ve düşüncelerini Eşitlik Kuramı şeklinde ortaya koymuştur. Adams kuruma verdikleri ile kurumdan aldıkları şeylerin eşit olduğunu düşünürse bireyin motive olacağını savunmuştur. Adams' a göre sadece ödül vermek kişilerin motivasyonunda etkili olan ancak yetersiz kalan bir araçtır. Ayrıca işletmelerde bulunan ödül sisteminde adaletli olunmasını belirtmiş ve aynı ortamda çalışanların kıyaslamaya gideceği düşüncesini öne sürmüştür. Bu teori, işgörenlerin girdi ve çıktısına bakılarak ne kadar aldıklarını, diğer çalışanlar aralarındaki girdi ve çıktı oranlarının karşılaştırılmasını ifade eder. Bu karşılaştırma sırasında eşitsizlik olduğu anlaşılırsa, çalışanlar bu durumu düzeltmeye çalışırlar.

Edvin Locke'un Amaç Teorisi

Bu teori, kişinin motivasyonunu bireysel ya da kurumsal olan amaçlarla belirlemektedir. Kolay amaç belirlemiş kişi ile zor bir amaç tercihinde bulunan kişinin motivasyonları konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Locke' un geliştirmiş olduğu kurama göre kişinin kendi hayatında gerçekleştireceği belirli amaçları vardır. Bu amaçlar kişinin hayatını şekillendirir ve motivasyonunun artmasına olanak sağlar. Belirlediği amaçlar doğrultusunda birey kendine gereken yöntemler konusunda belli bir plan oluşturur. Kurama göre performans-amaç ilişkisinde, ulusal kültürün özellikleri, amaca katılma, yapılan işin niteliği ve öz yeterlilik olarak ifade edilen dört temel unsur bulunmaktadır (Tınaz, 2013).

Çalışanlar amaç ve hedeflerini benimsemediklerinde; zor ancak ulaşılabilir amaçlar kolay olan amaçlara göre daha yüksek motivasyon dereceleri sağlamaktadır. Sonuç olarak işgörenlerin performansı da artmaktadır. Belirlenen amaç ve hedefler çalışanların katılımları ile oluşmuşsa performans artırma özellikleri ve motive etme özellikleri daha fazladır. Performanslarına göre objektif özellikte geri besleme alan çalışanlar ise yüksek seviyelerde tatmin olurlar (Selen, 2016).

Lawler ve Porter' in Beklenti Teorisi

Porter ve Lawler tarafından Vroom' un beklenti modelini temel alınarak oluşturulan kuram, özel sektör yöneticilerinin iş ile ilgili davranışlarını incelemiştir. Beklenti üzerine inşa edilen bu kuram içerisinde birçok faktörü bulundurmaktadır. Temel özelliği de önceki zamanlarda farklı kategorilerde incelenen birçok faktörü bir araya getirip ilişkilerini ortaya çıkarmaktır (Onaran, 1981).

Kişilerin çabası doğrudan performansa götürmez ve bireysel farklılıklar da çaba kadar performansı etkiler. Yeterli performanstan sonra tatmin duygusu oluşmaktadır. Porter-Lawler modeli içsel ve dışsal ödül kavramlarını kullanır. Ödüllerin değerlendirilmesi bireylerin algılamalarına dayanır. Eşit çaba sarf eden iki çalışana aynı ücret verilirken, az çaba gösterene az ücret ve çok çaba gösterene çok ücret verilir (Üçüncü, 2016).

Her birey performansı ile diğer çalışanların performansını karşılaştırmaya koyar ve sergilemiş olduğu performansın ne tür bir ödül olarak ödüllendirilmesi hakkında genel anlayışa sahip olur. Başka bir ifadeyle bir çeşit ödül algılanması oluşmaktadır. Kişinin aldığı ödülün algılanan eşit ödülünden az olması halinde tatmin olmaz. Çünkü ödülü beklentisinin altındadır ve bu durum bireyin beklentisini etkileyecektir. Tatmin durumuna göre sonucun değeri ve bekleyiş etkileneceği için süreç yeniden işleyecektir. Kuramda; yüksek başarıların yüksek düzeyde doyum sağlayabilmesi bekleyişleri ve aldıkları ödül arasında bir denge kurulmasıyla mümkün olacaktır (Selen, 2016).

Davranış Şartlandırma ve Pekiştirme Kuramı

Hayvanlar üzerine araştırmalarda bulunan Pavlov ve Skinner, araştırmalar neticesinde bir davranışın sonucunda organizmanın haz duyduğunda davranışı tekrarladığını, acı duyduğunda ise tekrarlamadığını onaylamışlardır. Skinner, Pavlov'dan esinlenerek davranış şartlandırma ve pekiştirme kuramını ortaya atmış ve bu teorinin ana fikri olarak davranışların karşılaştıkları sonuçlar sebebiyle şartlandırıldığı varsayımını ileri sürmüştür. İnsanlar herhangi bir nedenle davranış göstermektedir. Burada önemli olan ise davranışların karşılaşıacağı sonuçlardır. Kişi sonuca göre davranışını tekrarlar veya tekrarlamaz. İnsanlar karşılaştıkları sonuçları yorumlayarak davranışlarına yön vermektedir. Bu durum Thorndike' in "Etki Kanunu" ile açıklanır ve kanuna göre, kişi kendisine mutluluk veren davranışları tekrarlamaya devam ederken acı veren davranışlardan kaçınmaya gayret gösterir (Middleton ve Perks, 2014).

Bu teorinin temelini, davranışa etki eden dış faktörler oluşturur. Sonuçların bir fonksiyonu olarak görülen davranış insanların ödüllendirme ya da cezalandırmasıyla davranışlardan kaçınma yönünde eğilim gösterir.

Şartlandırma kuramında iki türlü koşullandırma yöntemi bulunmaktadır (James B. Schreiber, 2016);

- Klasik Şartlandırma
- Edimsel Şartlandırma

Olumlu pekiştirme, istenilen davranışı sergileyen bireyin davranışını devamlı olarak tekrar etmesi için teşvik edilmesi olarak tanımlanabilir. Ödüller kişilere pekiştirme aracı olarak verilebilir. Olumsuz pekiştirme ise bireyin yaptığı veya yapmak istediği davranışı önleme adına arzulanan diğer davranışa yönlendirilmesi için başvuru tedbirlerinden oluşur. Buradaki amaç kişinin davranışının yöneticiler tarafından benimsendiğini göstermektir. Olumsuz pekiştirmeyi davranışa son verme, ortadan kaldırma gibi ifadelerle tanımlayabiliriz (Özsoy, 2016).

Bilişsel Değerlendirme Teorisi

De Charms, 1960'lı yılların sonunda içsel ve dışsal ödüllerle alakalı teorisini öne sürmüştür. Birey, işe başladığı ilk zamanlarda işinden zevk alması gibi içsel ödüllerle desteklenmiş olan davranışın sonra ki zamanlarda dışsal ödüllerin araya girmesi ile güdülenme düzeyinin azalabileceğini vurgulamıştır. Örnek olarak işini zevk ile yapan bir kişiden bu işi para karşılığında yapması istenirse kişisel tatmin düzeyinin azalacağı görülür. İlerleyen yıllarda DeCharms' ın bu önerisi geniş çalışmalara sebep olmuş ve bilişsel değerlendirme teorisinin modelini oluşturmuştur (Middleton ve Perks, 2014).

Bilişsel yaklaşıma göre dünya işlerini anlama, dengeleri kurabilme ve düzen oluşturma ihtiyacından dolayı güdüleniriz ve içsel etkenlerin yeri bu kuramda oldukça önemlidir. İlgi duyduğu bir derse çalışan öğrencinin, çalışma esnasında açlığını, uykusuzluğunu ve yorgunluğunu fark etmeme durumu gözlenebilir. Çünkü öğrencinin hedeflerini gerçekleştirebilme gibi içsel ihtiyaçları onu etkiler ve öğretmenleri de bu ihtiyaçlarını harekete geçirmelidir. Yalnız öğrencilerin içsel ihtiyaçlarının aynı zamanda harekete geçmesi güç bir durumdur. Nitekim her öğrencinin amaçları, beklentileri ve gereksinimleri birbirinden farklıdır. Bilişsel yaklaşım öğrenciler arasında bulunan farklılıkları açıklamada öğretmenlere yardımcı olur ve öğrencilerin başarılarındaki farklılık ile ilgili sonuçları ortaya koyar (Eren, 2004).

Motivasyon ve Spor Literatür İncelemesi

Spor kurallı yapısıyla rekabet ortamının oyun dinamikleriyle harmanlandığı, rakibi yenmek için verilen çabanın sergilenmesi sürecidir. Yoğun rekabet ortamında yaşanan bu dinamik süreç, müsabaka öncesi yapılan hazırlıkları kapsar. Oyuncular, fiziksel hazırlıkların yanı sıra zihinsel süreçlerle de yarışmaya hazırlanırlar. Bu nedenle sporcunun

performansının artırılması için yapılan çalışmalarda bilişsel süreçlerin de önemli rolü olduğu ifade edilebilir. Sporcunun gelişimine katkı sağlayacak tüm çalışmalarla ilgili motivasyon unsurların belirlenmesi, sporcu, oyun ve sektörün gelişimine katkı sağlayabilir. Bu gerekçelerle son yıllarda motivasyon ve spor ile ilişkili yapılan bazı araştırmalardan örnekler verilmiştir.

Aydın (2020) beden eğitimi öğretmenleri ile yaptığı araştırmasında, mesleki motivasyonun bireysel değerleri pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Beden eğitimi öğretmenleri ile yapılan bir başka çalışmada mesleki etik ve mesleki sorumluluk alt boyutlarının mesleki motivasyon genel düzeyini arttırdığı belirlenmiştir (Karayol ve Yavuz Eroğlu, 2020). Boz ve ark., (2021) İstanbul Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünde görev yapan 77 yönetici ve 412 işgören ile gerçekleştirdikleri çalışmada, işgörenlerin iş motivasyonlarının olumlu yönde artmasının sebebinin spor örgütlerinde iletişim beceri düzeyi yüksek olan yöneticilerin bulunması ile belirlemişlerdir. Ceylan ve ark., (2021) 328 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu araştırılmıştır. Araştırmada yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenler ile gelir düzeyinin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu pozitif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Masa tenisi elit sporcuları ile yapılan bir motivasyon araştırmasında, öz yeterlilik inancının performans artışına bağlı olduğunu ifade edilmiştir (Çetin, 2020). Er ve Güzel Gürbüz (2021) spor organizasyonlarındaki gönüllüler serbest zaman aktivitelerinde elde ettikleri tatmin ile motivasyon ilişkisini inceledikleri çalışmada, gönüllülerin serbest zaman tatmini ve motivasyon faktörleri arasında güçlü bir bağ olduğunu belirlemişlerdir. Eroğlu (2018) ile Kuru ve Abakay (2009) gerçekleştirdikleri her iki çalışmada da başarı motivasyonu üzerinde spor derecesinin bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Filiz ve Demirhan (2018) 167 spor lisesi öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, akademik ve spor başarı motivasyonu ve alt boyutlarında demografik faktörler ile akademik başarı arasında orta düzeyde bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Gençay ve Gençay, (2007) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilik süresi ile eğitim motivasyonu arasında pozitif yönlü ilişki olduğu belirlemişlerdir. Giray ve Girişken (2015) Fenerbahçe taraftarı ile yaptığı çalışmada, “eğlence, estetik ve olumlu gerilim” motivasyon faktörlerinin psikolojik bağlılık üzerindeki etkili olduğu, taraftar özdeşleşmesinde heyecan, coşku ve haz duygusunu içeren olumlu gerilimin motivasyonunun en fazla etkiye sahip olduğunu ve bu faktörün psikolojik bağlılık ve özdeşleşme üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir. Başka bir çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinde rekreatif olarak spor yapan bireylerin serbest zaman motivasyonları ve bu süreçte hangi sporlara yöneldiklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gürer (2021) rekreasyonel etkinliklere katılım konusunda, 291 sporcu ile gerçekleştirdiği araştırmada, eğitim durumunun motivasyonsuzluk ile ilişkili olduğunu, lisans mezunlarının serbest zaman etkinliklerine katılım motivasyonunun düşük olduğunu belirlemiştir. Araştırmanın Covid-19 salgını sürecinde yapılmış olması nedeniyle bulguların salgın sürecinin dinamikleri ile değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Gürsel ve ark., (2019) kadınların rekreasyonel faaliyetleri katılımı ile ilgili araştırmada motivasyon faktörlerini; birey psikolojisi ile orta düzeyde ve pozitif yönde ilişki ile dışsal düzenleyen ve spor-sinema-tiyatroya gitmek alt boyutu arasında anlamlı farklılık olduğu ifade edilmiştir. Karakaya ve ark., (2019) Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü çalışanları ile gerçekleştirdiği araştırmasında demografik faktörler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu) ile mesleki kıdemin motivasyonu etkileyen faktörler olarak ifade etmişler, dışsal güdülenme düzeylerinin orta seviyede olduğunu belirlemişlerdir. Koç (2018) spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören 461 öğrenci ile gerçekleştirdiği araştırmada, yaşam doyumu ile akademik motivasyon arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Yaşam doyumunun artırılmasının akademik motivasyonu olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Kuru ve Abakay (2013) kadın futbolcular ile gerçekleştirdikleri araştırmada, futbolcuların başarıya yaklaşma ve güç gösterme güdülleri ile antrenörle iletişim düzeyleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Futbolda, antrenör-sporcu iletişiminin yüksek düzeyde olması ile futbolcuların başarı motivasyon düzeylerinin pozitif yönde etkileeneceğini belirtmişlerdir. Li ve ark., (2022) üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada egzersiz motivasyonunun kardiyovasküler zindeliği doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Oğuzhan ve Doğan, (2020) Genç futbolcularla yapılan bir araştırmada, içsel motivasyon ile motivasyonun tüm alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Soyer ve ark., (2010) futbol branşından bay ve bayan 120 sporcu ile gerçekleştirdikleri çalışmada, sporcuların takım birlikteliği ile başarı motivasyonu arasında anlamlı farklılık olduğu ifade edilmiştir. Bayan sporcuların takım birlikteliği ve başarı motivasyon düzeylerinin erkek sporculardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sümeyra (2021) spor etkinliklerinde görev alan 301 gönüllü ile gerçekleştirdiği çalışmada, gönüllülük motivasyonlarına göre spor etkinliklerinde görev alan gönüllüler arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Yetim ve ark., (2014) Lise öğrencilerinin içsel motivasyonunu etkileyen en güçlü faktörün beden eğitimi dersine olan tutum olduğunu belirlemişlerdir. Yıldırım (2017) spora katılım güdülenmesinde ve motivasyonun daha yüksek düzeyde tutulmasında içsel güdülenmenin daha önemli olduğunu ifade etmiştir. Yıldız ve ark., (2020) 146 lisanslı e-sporcuyla yaptıkları araştırmada, sporcuların işsizlik ve teknolojik cihaz kullanımının motivasyon düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Literatür incelmesine dayanarak son yıllarda yapılan bazı araştırmalarda kullanılan örneklemeler, öğrenci, sporcu, organizasyon gönüllüleri, beden eğitimi öğretmenleri, sivil çalışanlar, taraftar ve e-sporcu olduğu görülmektedir. Araştırmalarda demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir durumunun incelenmiştir. Araştırma değişkenleri açısından, fiziksel aktiviteye katılım, rekreasyonel aktiviteye katılım, psikolojik bağlılık, mesleki-akademik-iş-başarı motivasyonu, antrenör ile iletişim, performans ve yaşam tatmini gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S. (2006). Eğitimde Motivasyon. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 343–361.
- Aydın, E. (2020). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Bireysel Değerleri ile Mesleki Motivasyon ve Mesleki Yeterlilik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(1), 13–24.
- Boz, C., Biçer, T., Serter, K., ve Emre, K. (2021). Spor Yöneticilerinin İletişim Beceri Düzeylerinin İşgörenlerin Motivasyonu Üzerine Etkisi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 492-502.
- Can, A. (1992). Residential quality assessment. In *The Annals of Regional Science* 26(1), 97–110. <https://doi.org/10.1007/bf01581483>.
- Çetin, A. (2020). Examination of the Table Tennis Players' General Self-Efficacy Perceptions and Sources of Sports Motivation. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(3), 52–61. <https://doi.org/10.33689/spormetre.634465>
- Ceylan, L., Çebi, M., Eliöz, M., ve Yamak, B. (2021). Investigation of University Students' Motivation to Participate in Physical Activity during the Pandemic Period. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education*, 40(2), 963–987.
- Dizén, M., Berenbaum, H., & Kerns, J. G. (2005). Emotional awareness and psychological needs. *Cognition and Emotion*, 19(8), 1140–1157. doi.org/10.1080/02699930500260468
- Er, B., ve Güzel Gürbüz, P. (2021). Uluslararası Spor Organizasyonlarında Gönüllü Motivasyonu ile Serbest Zaman Doyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 152–172. <https://doi.org/10.25307/jssr.906958>
- Eroğlu, Ş. (2018). Elit güreşçiler ile farklı branşlardaki sporcuların başarı motivasyonunun incelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.
- Ersarı, G., ve Naktiyok, A. (2012). İş Görenin İçsel ve Dışsal Motivasyonunda Stresle Mücadele Tekniklerinin Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 81–101.
- Filiz, B., ve Demirhan, G. (2018). Akademik ve Spor Başarı Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 138–152.
- Gençay, Ö. A., ve Gençay, S. (2007). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Motivasyon Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 17, 241–253.

- Giray, C., ve Girişken, Y. (2015). Taraftar Motivasyon Faktörlerinin Davranışsal Sadakat Üzerindeki Etkisi: Fenerbahçe Spor Kulübü Örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 119–138.
- Gürer, B. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Spor Yapan Bireylerin Serbest Zaman Motivasyonlarının İncelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 24–35. <https://doi.org/10.25307/jssr.894818>
- Gürsel, N., Güzel, P., ve Yıldız, K. (2019). Kadınların Rekreatif Faaliyetlere Katılımında Motivasyon ve Engelleri ile İlgili Durum Tespiti; Manisa İli Örneği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 164–174. <https://doi.org/10.17155/omuspd.471821>
- İnce, C., ve Gençay, İ. C. (2017). İşgören Motivasyonu Sağlamada Kullanılan Araçlar : Uludağ Kış Otellerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi İşgören*, 2(2), 112–126.
- Karakaya, A., ve Ay Alper, F. (2007). Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 55–67.
- Karakaya, Y. E., T., K., ve Yavuz, C. (2019). Spor Çalışanlarının Görüşleri Doğrultusunda Yöneticilerinin Performanslarını Artırmada Dışsal Motivasyon Yeterlikleri. *Turkish Studies-Social Sciences, Volume 14*(Volume 14 Issue 3), 697–708. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.22553>
- Karayol, M., ve Yavuz Eroğlu, S. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Etik ve Mesleki Motivasyon Durumlarının İncelenmesi: Muş İli Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 645–653. <https://doi.org/10.18506/anemon.683076>
- Koç, K. (2018). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Doyum Düzeyleri ile Akademik Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 58–65.
- Kuru, E., ve Abakay, U. (2013). Kadın Futbolcularda Antrenörle İletişim Düzeyi Ve Başarı Motivasyonu İlişkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 20–33.
- Li, B., Han, S., Meng, S., Lee, J., Cheng, J., & Liu, Y. (2022). Promoting exercise behavior and cardiorespiratory fitness among college students based on the motivation theory. *BMC Public Health*, 22(1), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13159-z>
- Noermijati, N., & Primasari, D. (2015). The effect of job stress and job motivation on employees' performance through job satisfaction (A study at PT. Jasa Marga (Persero) Tbk. Surabaya - Gempol branch). *Journal of Economics, Business & Accountancy Ventura*, 18(2), 231. <https://doi.org/10.14414/jebav.v18i2.450>
- Oğuzhan, Y. S., ve Doğan, S. (2020). Süper Ligdeki Bir Futbol Kulübünün Alt Takımları Örneğinde Futbolcuların Algıladıkları Personel Güçlendirme ve

- İçsel Motivasyon Arasındaki İlişki. *Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(3), 411–425.
- Özkal, N. (2013). Sosyal Bilgilere İlişkin İçsel ve Dışsal Güdülerin Özyeterlik ve Başarı Yönelimlerine Göre Yordanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 98–117.
- Riyadi, S. (2015). Effect of work motivation, work stress and job satisfaction on teacher performance at Senior High School (SMA) throughout the State Central Tapanuli, Sumatera. *IOSR Journal Of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 20(2), 52. <https://doi.org/10.9790/0837-20215257>
- Sevinç, H. (2015). Kamu Çalışanlarının Motivasyonunda Kullanılan Araçlar. *Journal of International Social Research*, 8(39), 944–944. <https://doi.org/10.17719/jisr.20153913808>
- Soyer, F., Hergüner, G., Bayansaldüz, M., ve Tetik, B. (2010). Sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(7), 225–239.
- Sümeýra, B. (2021). Spor etkinliklerinde gönüllülük motivasyonu. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı, Denizli.
- Taşdemir, C. (2013). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Matematik Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 2(2), 154–162.
- Yetim, E., Demir, Y., ve Erturan İlker, G. (2014). Beden Eğitimi Derslerinde Motivasyon: Tutum ve Motivasyonel Stratejilerin Tahmin Edici Etkisi. *Spor-metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 139–146. <https://doi.org/10.1501/Sporm>
- Yıldırım, M. (2017). Üniversite Takımlarında Mücadele Eden Sporcuların Spora Katılım Motivasyonlarına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Örneği). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 41–51. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.330632>
- Yıldız, K., & Polat, E. (2018). Basic Motivation Sources in Sports. In B. Tunçsiper & F. Sayın (Eds.), *Critical Debates in Social Sciences* (Vol. 1, pp. 225–234). Frontpage Publication.
- Yıldız, M., Kırtepe, A., ve Baydilli, K. N. (2020). Lisanslı E-Spor Katılımcıların Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, XLVII(August), 2823–2835.

CHAPTER

BÖLÜM

4

**KARDİYOVASKÜLER SAĞLIK SORUNLARI
VE FİZİKSEL AKTİVİTENİN ÖNEMİ**

Osman YOKA¹, Mustafa KAYA²

1 Osman YOKA (Doktora Öğrencisi) Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü KAYSERİ osmanyoka@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-7312-0706

2 Mustafa KAYA (Doç. Dr.) Erciyes Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi KAYSERİ mkaya@erciyes.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-2438-2678

GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde hareketsiz yaşam, yaş ortalamasının yükselmesi, sağlıksız yaşam şartlarının artmasıyla beraber kardiyovasküler hastalıklar da artmaktadır (Mozaffarian ve ark., 2016). Dünya genelinde yılda yaklaşık 18 milyon insanın ölümüne sebep olan kardiyovasküler hastalıklar (KVH), en önemli sağlık sorunlarının başındadır (WHO, 2019). Kardiyovasküler hastalıklara bağlı ölümlerin 2030 yılında 22,2 milyonu geçeceği öngörülmektedir (Dülek, 2018). Kardiyovasküler hastalıklardan kaynaklı ölümlerin %80'i nedeni kalp krizi ve felç kaynaklıdır (WHO, 2019). Kardiyovasküler hastalıkların görülme sıklığı birçok etkene bağlıdır. Bunlardan bahsedecek olursak, hareketsiz yaşam, toplumun tükettiği yiyeceklerde doymuş yağ asitlerinin bulunması ve trans yağlar, işlenmiş gıdaların fazla tüketilmesi, düşük antioksidan alımı ve sigara kullanımı risk faktörleri arasında yer almaktadır (Vetvicka, 2019; WHO, 2009). Bilim insanları; insan ömrünün, kalp hastalıkları yok edilseydi 11,8 yıl, kanser yom edilseydi 2,5 yıl uzayacağını öngörmüşlerdir (Zorba ve Saygın, 2013). Fiziksel inaktivite, kronik rahatsızlıkların ve ölüme neden olan hastalıkların risk faktörlerinden olmakla beraber ölümlerin %6'sına neden olmaktadır (WHO, 2009). Fiziksel aktivite bütün yaş gruplarında fiziksel ve psikolojik sağlığın korunması için çok önemlidir. Ayrıca kemik kas gelişimi başta olmak üzere obeziteyle mücadele, kardiyovasküler hastalıklardan korunma açısından önem arz etmektedir. Fiziksel aktivite kavramı bireyin sosyal, psikolojik ve fiziksel açıdan iyi hissederek günlük aktiviteleri gerçekleştirme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Tunay, 2008; Baltacı ve Düzgün, 2008). Gerçekleştirilen araştırmalarda erişkinlerde haftada 150 dk. fiziksel aktivite yapmak, kalp rahatsızlığını %30, tip 2 diyabet riskini %27 ve kanser riskini %23 azaltmaktadır (WHO, 2010). Dolayısıyla, toplum sağlığı açısından insanların fiziksel aktiviteye teşvik edilmesi önemlidir (Öztürk, Avcı ve Ataman, 2003).

Erişkin ve yaşlılık döneminde fiziksel aktiviteden fayda sağlamak için; çocukluk veya genç erişkin dönemlerinden fiziksel aktivite yapılmalıdır (Bek, 2008). Araştırmacılar, yeterli düzeyde (haftada 3-5 gün ve günde minimum 30 dk.) fiziksel aktivite yapmayan bireylerin ölüm riskini %20 -30 civarında artırdığını belirtmişlerdir (WHO, 2010). Fiziksel aktivitenin düzenli olarak yapılması; kas gücünü artırır, vücut esnekliğini geliştirir ve kalp-damar sistemini güçlendirerek dayanıklılığı yükseltir, kondisyonu ve çevikliği arttır aynı zamanda psikolojik sağlık bakımından da faydalıdır (Tunay, 2008). Kardiyovasküler sağlık sorunlarını azaltmak için toplumu fiziksel aktivite konusunda bilinçlendirilmeli ve spora katılım motivasyonu artırılarak fiziksel aktiviteye yönlendirilmesi halk sağlığı açısından pozitif yönde etki edeceği ifade edilebilir.

1. KARDİOVASKÜLER HASTALIK

Son 10 yılda tüm dünyada kardiyovasküler hastalıklar en önemli ölüm sebebi haline almıştır. Ölüm nedenleri arasında koroner kalp hastalıkları ilk sırayı almaktadır. Kardiyovasküler risk faktörlerinin kontrol altına alınmasıyla, başka koroner kalp rahatsızlıkları olmak üzere diğer kardiyovasküler rahatsızlıkların görülme sıklığı azaltılarak ölüm oranları düşürülebilir (Sofi ve ark, 2008). Bilindiği üzere değiştirilebilir risk faktörler olarak başlıca; hipertansiyon, diyabet, sigara kullanımı, hiperlipidemi düzeyleri, obezite, yanlış beslenme alışkanlıkları ve fiziksel hareketsizlik gelmektedir (Mendis, Puska ve Norrving, 2011; Onat, Keleş, Çetinkaya ve ark, 2001).

Amerika'da 65 yaş üstü bireylerde yaklaşık %20, 45-64 yaş arası bireylerde ise yaklaşık %7 oranında koroner kalp hastalığı yaygındır (Jing ve ark., 2011). Kadınlarda ölümlerin %46'si kardiyovasküler hastalık nedeniyle gerçekleşirken, bunların %50'si koroner arter hastalığından kaynaklanmaktadır (Anderson ve ark., 1995; Collins ve ark., 2007). Dünya genelinde kardiyovasküler hastalıklar, hastalıklara yakalanma ve ölümlerin ana nedeni olarak kabul edilir (Mitka, 2004; Callow, 2006).

21. yüzyıldan itibaren gelişmiş ülkelerdeki ölümlerin %50, gelişmekte olan ülkelerde ise ölümlerin %25'inin kardiyovasküler hastalıklardan kaynaklı olduğu söylenmektedir (Mutangadura ve Gladys, 2002). Türkiyede kardiyovasküler hastalıklar konusunda yapılan en geniş çaplı araştırma olan Türk Erişkinlerinde Kalp Hastalıkları ve Risk Faktörleri (TEKHARF) çalışmasına göre, son 20 yılda kalp hastalıkları % 8,1 oranlarına ulaşarak, ölüm nedenleri arasında en ön sırada yer almaktadır.

2. KARDİOVASKÜLER SAĞLIK SORUNLARI

2.1. Diyabet

Diyabet; insulinin fonksiyonlarında ve salınım mekanizmalarındaki patolojiler sonucu oluşan karbonhidrat, yağ ve protein metabolizmasındaki değişiklikler ve bunların yol açtığı kronik hiperglisemi ile karakterize metabolik bir bozukluktur (Who, 2018). Ayrıca, diyabet kalp-damar hastalıklarını artıran önde gelen ölüm nedenlerindendir. Uyku süresi, fiziksel aktivite, düzenli egzersizler ve dengeli beslenme ile diyabet önenebilir (Ruban ve diğ. 2019).

Diyabet insan vücudunda dört şekilde gözlemlenmektedir. Bunlar;

1. Tip 1 (Tip 1A: Otoimmün beta hücre hasarıyla gelişen mutlak insülin eksikliğine bağlı, Tip 1B: İdiopatik).

2. Tip 2 (Genellikle insülin direnciyle beraber, beta hücrelerinden insülin sekresyonunun progresif kaybına bağlı).

3. Gestasyonel (Gebeliğin 2 ya da 3. trimestrinde tanı alan, gebelik öncesinde DM öyküsü olmayan).

4. Diğer nedenlere bağlı spesifik DM tipleri (Monogenik diyabet, ekzokrin pankreas rahatsızlıkları, kimyasallar ya da ilaçların indüklediği diyabet vs.) (Who, 2010).

Fiziksel aktivite ile metabolik sağlık arasında diyabet riskini azaltmasını kapsayan bir ilişki vardır (Astrup, 2001; Lee ve ark., 2015; Kodoma ve ark., 2013). Diyabetli hastalara yönelik uygulanan fiziksel aktiviteler glikoz dengesini iyileştirdiği tespit edilmiş; diyabete bağlı ölüm oranlarında düşüş sağlamıştır (Warburton ve ark., 2006). Diyabetli hastalarda yüksek fiziksel aktivitenin kardiyovasküler hastalıklara yakalanma riskini azalttığı söylenmiştir (Kodama ve ark., 2013). Diyabetli hastalara fiziksel aktivite tavsiye etmek için öncelikle hastanın durumuna göre efor testi uygulanmalıdır. Daha sonra kas-iskelet ve nöroloji muayenesi, ardından fundus ve ayağın muayenesi yapılarak bireysel ve ideal fiziksel aktiviteler planlanır. Plazma glikozu 100 mg/dl'den düşükse, aktivite öncesi insülin dozunu azaltarak 15 g karbonhidrat alınmalıdır. Glikoz 250 mg/dl'den fazlaysa ve idrar da pozitif ketona sahipse fiziksel aktivite yapılmamalıdır (Zilversmit, 1995).

2.2. Yüksek Tansiyon

Kan dolaşımı vücutta basınçla sağlanır. Bu basıncın gerekenden yüksek olması hipertansiyon ya da yüksek tansiyon olarak tanımlanır. Kanın damar duvarlarına fazla basınç uygulaması damar duvarlarının iç yüzeyinde tahribata yol açar. Dolayısıyla, organlara kan ulaştıran damarlarda yırtılma veya genişleme olabilir. Türkiye'de 12 milyon civarında yüksek tansiyon rahatsızlığı olan birey bulunmaktadır. Kadınlarda yüksek tansiyon rahatsızlığı daha fazla görülür (Türk ve Süner, 2008). Yüksek tansiyonda kan basıncı ölçülürken, büyük tansiyon (sistolik) ve küçük tansiyon (diyastolik) olmak üzere iki değere bakılır. Bu iki değerden birinin yüksek olması yüksek tansiyon teşhisi için yeterlidir.

Büyük tansiyon kan basıncının 140 mm/Hg, küçük tansiyon kan basıncının ise 90 mm/Hg ve üzeri olması durumu yüksek tansiyon olarak tanımlanır. Bu durum kalp rahatsızlıkları, inme gibi yaşam riski taşıyan rahatsızlıklara neden olabilir (Küçükşahin, 2009).

Kan basıncında yükselme olarak isimlendirilen hipertansiyon; KVVH'ların değiştirilebilir risk faktörleri arasında yer alır (Büyüktunçer ve ark., 2009; Hacıhasanoğlu, 2009). Yetersiz fiziksel aktivite düzeyi ve psikososyal stres gibi yaşam tarzı alışkanlıkları hipertansiyon ile ilişkilidir (Büyüktunçer ve ark., 2009). ABD'de 50 milyon, dünya genelinde ise 1 milyar insan hipertansiyondan etkilenmektedir. (Hacıhasanoğlu, 2009). Türkiye'de hipertansiyon oranı %33.7 olup, bu oran erkeklerde %37.7, kadınlarda

%46.3 olarak tespit edilmiştir (Wild ve ark., 2004). Yetişkin 4259 katılımcı ile yapılan araştırmada, hipertansiyon oranı %55.7 olarak tespit edilmiştir (Kozan, 2007). Yapılan çok sayıda araştırma kardiyovasküler morbidite ve mortalitenin hem büyük tansiyon hem de küçük tansiyon kan basıncıyla bağlantılı olduğunu göstermiştir (Cutler ve ark., 1990; Lancet 2002). Kardiyovasküler rahatsızlıklardan biri olan ‘Hipertansiyon’ fiziksel aktivite ile ilişkilidir. (Mills ve ark., 2016). Planlı yapılan fiziksel aktivite düşük ve yüksek kan basıncını düşürebilir, yüksek şiddetli aktivite yerine yürüme gibi orta şiddetli aktivitelerinde faydalı olduğu söylenmiştir (Fagard, 2005). Egzersiz yapmanın, hipertansiyonu olan insanlarda endotel fonksiyonunda olumlu etkiler sağladığı tespit edilmiştir (Pedralli ve ark., 2018).

2.3. Obezite

21. yüzyılın sorunu olarak nitelendirilen obezite; genellikle hafif, kronik, sistemik enflamasyonun eşlik ettiği aşırı miktarda yağ dokusu birikimi ile oluşan orantısız vücut ağırlığı olarak tanımlanmaktadır (Blaak, 2003). Obezite, prevalansındaki hızlı artış sebebiyle 21. yüzyılın önde gelen genel sağlık problemlerinden olarak tanımlanmaktadır. DSÖ, obezitenin önlenabilir ölümlerin başında gelen sorunu olarak rapor etmiştir (WHO, 2011). Son yıllarda fazla vücut ağırlığına sahip ve obez kişilerin sayısı çoğalmaktadır. Obezite, tip 2 diyabet, kardiyovasküler sağlık sorunları, ve birçok kanser hastalığıyla bağlantılıdır. Obezitenin bu tür hastalıklara neden olmadan tespit ve tedavi edilmesi koruyucu sağlık amaçlarının başındadır. Obezite gibi toplumun geneline mal olmuş hastalıklarla mücadelenin büyük bir kısmını toplumun ve sağlık çalışanlarının bilinçlendirilmesi oluşturur. Eğitim ise bu bilinçlendirmenin temelinde yer alan en önemli faktördür (Caterson ve Gill 2002). Obezitenin prevalansı artmaya devam etmektedir. Obezite BMI’nin ≥ 30 kg/m² olmasıdır. Bugün obezite, sağlık kayıtları iyi tutulan ABD gibi gelişmiş ülkelerin büyük bir sorunudur. 1996’da obezite prevalansı %14 ve altı iken, 2006 verilerine göre obezite prevalansı %20 ’lere ulaşmıştır (CDC, 2007).

Obezite, yağ dokusunda trigliseritlerin aşırı miktarda depolanmasıdır. Obezite ve aşırı kilo arasında bir fark vardır. Obezite, vücut yağlarında bir fazlalık olması durumudur. Aşırı kilo ise vücut ağırlığının ideal ağırlığın üzerinde olması halidir. Yetersiz fiziksel aktivite ile yeme içme alışkanlıkları dünya genelinde hastalıkların %10’unu oluşturmaktadır (Spriet, 2014). Obezite, özellikle gelişmiş ülkelerde giderek artan bir sağlık problemidir. Dünya Sağlık Örgütü obeziteyi halk sağlığı sorunu olarak açıklamıştır. Dünya Sağlık Örgütü 2008 yılında 1.4 milyar bireyin aşırı kilodan kötü etkilenmiş olduğunu ve dünyada yaklaşık 200 milyon erkek ve 300 milyondan fazla kadının obezite sorunu olduğunu rapor etmiştir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre Avrupa’da 20 yılda obez birey sayısı 3 kat artmıştır (Berghöfer ve diğ. 2008). Dünya genelinde 18 yaş ve üzeri

olan yetişkinler arasında 2 milyara yakın kişinin fazla vücut ağırlığına sahip olduğu; 1 milyara yakın kişinin ise obez olduğu belirtilmektedir. Amerika toplumunun artan obezite sıklığıyla birlikte 2020 yılında yüzde 50'sinin VKİ değerinin 30 ve üzeri olacağı belirtilmektedir. 2030'lu yıllarda ise Amerika toplumunun %90'ına yakınının VKİ değerinin 25 ve üzeri yani fazla kilolu ve obez olacağı tahmin edilmektedir (Musetti ve diğ., 2018). Türkiye'de yapılan epidemiyolojik araştırmalar; obezite oranının 1990-2010 arasında dikkate değer seviyede arttığını göstermiştir (Erem, 2015). Obezite oranı, 2010 yılında "Türkiye Diyabet, Obezite ve Hipertansiyon Epidemiyolojisi Çalışması" sonucuna göre kadınlarda %40, erkeklerde ise %25 iken, ilerleyen yıllarda bu oranın artacağı öngörülmektedir (Hisar ve diğ. 2013).

Obez olan bireylerin kardiyovasküler hastalıklara yakalanma riski 1,5 kat daha fazladır. Hipertansiyonda başlıca risk faktörü şişmanlıktır. Hipertansiyon görülme sıklığı vücut ağırlığı normalin üzerinde olan bireylerde, normal vücut ağırlığında olan bireylerin iki katına yakındır (Lee ve diğ. 2012). Vücut ağırlığının artmasına sebep olabilecek doymuş yağların aşırı tüketimi de diastolik ve sistolik kan basıncını artırıcı özellik gösterir (Köse ve diğ. 2012).

Fazla kilo ve obezite, sosyal yük oluşturan kıtalar arası sorun halini almıştır (İACR, 2017). Dünya genelindeki erişkin bireylerin %39'u fazla kilolu ya da obezdir (Wilson ve ark., 2019). Fazla kilolu ve obez olan yetişkinlerde düzenli olarak yapılan fiziksel aktivite, kardiyometabolik hastalıkların için risk faktörlerinden olan bel çevresi ve vücut ağırlığını ideal seviyede tutar (Bull, 2017). Yetersiz fiziksel aktivite, cinsiyet, yaş, gelir seviyesi, eğitim düzeyi, genetik faktörler, fazla ve yanlış beslenme, sigara-alkol kullanma, düşük enerjili diyet uygulama, bazı ilaçlar, psikolojik etkenler ve kadınlarda doğum sayısı ve doğum arası süre obezitenin nedenleri arasında yer almaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2011).

2.4. Sigara Kullanımı

Kardiyovasküler hastalıklarda risk faktörlerinden birisi de sigaradır. Sigara içenlerde hem koroner arter hastalığı sık görülür hem de koroner arter hastalığı olanların sigara içmeye devam etmesi durumunda mortalite yükselmektedir (Wilson ve ark., 2000). Sigara, erkeklerde iyi tanımlanmış bir risk faktörüdür. Bunun yanı sıra sigara içen kadınların artışı büyük ihtimalle aterosklerozun kadınlarda artan insidansını açıklamaktadır. Uzun zaman boyunca günlük bir paket ve üzeri sigara içmek KVH kaynaklı ölüm riskini %200 artırmaktadır (Law ve ark., 1997). Sigara kullanan bireylerde miyokard infarktüsünün ve ölüm riski kullanmayanlara göre kadınlarda 4,7, erkeklerde ise 2,7 kat daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Wilhelmsson ve ark., 1975). Yapılan geniş katılımlı bir çalışma da, geçmişte sigara içenlerin daha yüksek kan basınçları, açlık plazma glukoz seviyeleri ve

metabolik sendromla ilişkili olduğu gösterilmiş (Kwasniewska ve ark., 2011). Sigara içen bireylerde, endotelial fonksiyonun hasarlı olduğu, lipid oksidasyonunun farklılaştığı ve aterosklerozun yükseldiği görülmüştür. Dolayısıyla bu durum, kardiyovasküler hastalıklar risk artışına neden olur. Miyokard infarktüsü ile sigara kullanma arasında yüksek düzeyde doz-yanıt etkileşimi vardır. Günlük 20 adetten fazla sigara kullanımı miyokard infarktüsü riskini 2-4 kat çoğaltır (Rich-Edwards ve ark., 1995). Sigara içen postmenopozal kadınlar ile kullanmayanlar karşılaştırıldığında kardiyovasküler hastalık riski 2 katına çıkmaktadır (Wilson ve ark.; Wolf ve ark., 1991). Sigara içen bireylerdeki bu risk artışına katkıda bulunan etkenler arasında, hızlanmış ateroskleroz, koroner spazm, tromboz riski ve endotelial disfonksiyonu sayabiliriz. Ayrıca, sigara kullanımı yaştan artmasıyla artan ve lipid peroksidasyonunun etkisinde gerçekleşen karotid arter intima-media kalınlaşmasını hızlandırır (Celemajer ve ark., 1993).

3. KARDİYOVASKÜLER SAĞLIK SORUNLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Fiziksel aktivite ile ilgili bulgular çok eski dönemlerdeki mezar kalıntılarında dahi görülebilmektedir. Gerçekleştirilen ayinlerde yoğun olarak dans vb. hareketler yapılmaktaydı. Fiziksel aktivitenin ilk olarak Çin’de M.Ö. 2500 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir (Macauley, 1994; Paffenberger ve ark., 2001). Fiziksel aktivite yapmanın insan sağlığına olan etkilerini keşfeden İtalyan doktorlar, 1500’lü yıllarda hem çocukların büyüme ve gelişimleri için, hem de yaşlı bireylerin sağlığının korunması için egzersizler planlamışlardır (Macauley, 1994). Yetersiz fiziksel aktivitenin birçok hastalığın ortaya çıkmasında önemli belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. 1864 yılında İngiltere’de yapılan bir araştırmada, terziler ile çiftçiler arasında koroner kalp rahatsızlıklarından kaynaklanan ölümler incelenmiş ve terzilerin çiftçilere göre daha fazla koroner kalp hastalığından öldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Macauley, 1994). Bu sonucun, terzilerin çiftçilere göre daha hareketsiz bir yaşamları olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Modern yaşamla birlikte fiziksel aktivite, 19. yüzyılın sonlarından itibaren değerini giderek yükseltmiştir. Amerikalı doktor Smith tarafından 1915 yılında hazırlanan bir raporda fiziksel aktivite ile ilişkili dejeneratif hastalıklar olan böbrek rahatsızlıkları, kalp hastalıkları ve kan basıncı yüksekliği ile ilgili hastalıkların giderek arttığını söylemiştir. Fiziksel aktivitenin tüm yaş grupları ve cinsiyetler için önemli ve gerekli olduğu açıklanmıştır (Macauley, 1994; Paffenberger ve ark., 2001). 1920’li yıllarda yapılan araştırmalara göre, fiziksel güç gerektiren işler yapılması ile bazı hastalıklardan kaynaklanan ölümlerin ters orantılı olduğunu ama bu durumun ölüm sebebinin tamamen fiziksel aktivite ile ilişkili olduğu anlamına gelmediği belirtilmiştir (Macauley, 1994; Paffenberger ve ark., 2001). 2. Dünya Savaşı’ndan sonra egzersiz ve

kalp rahatsızlıkları arasındaki etkileşimi inceleyen araştırmalar artmıştır. Bu araştırmalardan birinde Morris ve arkadaşları İngiltere'deki posta çalışanları ve otobüs şoförlerinde ölüm nedenlerini incelemiş, yapılan işin fiziksel olarak aktif olmasının kalp hastalıklarından kaynaklı ani ölümleri azalttığı tespit edilmiştir (Paffenberger ve ark., 2001).

Yetersiz fiziksel aktivite çağımızda yetişkin ve yaşlı bireylerde yaygın olarak görülmektedir. Bireylerin fiziksel aktivite yapmamaalarının veya düşük düzeyde yapmalarının fiziksel ve psikolojik birçok nedeni bulunmaktadır. Türkiye'de, zaman yönetiminin gerçekleştirilememesi, düşük düzeyde fiziksel aktivitenin en sık karşılaşılan sebeplerindendir (Genç ve ark., 2002; Öztürk, 2005). Düzenli fiziksel egzersiz yapmak bireyleri hipertansiyondan, kardiyovasküler hastalıklardan ve inmeden korumaktadır (Caine ve ark., 1992; Cushman ve ark., 1999).

Arterial komplansta azalma kardiyovasküler hastalık patofizyolojisinde önemli bir rol oynar ve kardiyovasküler hastalık için güçlü ve bağımsız bir risk faktörü olduğu ortaya konmuştur (Hodes ve ark., 1995). Egzersiz hakkında yapılan birçok çalışmaya göre, düzenli aerobik egzersizlerin, arterial komplanstı gençlerde ve yaşlılarda ve hatta konjestif kalp yetmezliği olan hastalarda iyileşme sağlamaktadır (Blair ve ark., 1989; De Wood ve ark., 1980). Egzersiz santral arterial komplansta artmaya neden olmaktadır (Sugawara ve ark., 2004). Türkiye'de yaşayan insanların %71,9'unun (erkeklerin %67,6'sının, kadınların %76,5'inin) fiziksel aktivite yapmadığı tespit edilmiştir. Yaş gruplarına bakıldığında kadın ve erkeklerde artan yaşla beraber egzersiz yapmayanların oranının arttığını söyleyebiliriz. Sedarterlerin oranı kadınlarda ve erkeklerde sırasıyla: 12-14 yaş grubunda ortalama %69-%41; 15-18 yaş grubunda %72-%44; 19-30 yaş grubunda %76-%69; 31-50 yaş grubunda %74-%73 ve 75 yaş üzerinde %88-%83 olarak rapor edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2014).

Fiziksel aktivite yapmanın; kalp ve damar rahatsızlıkları riskini azalttığı, ideal kilonun korunmasına yardımcı olduğu, diyabet riskini azalttığı, kanser riskini azalttığı, iskelet ve kas sisteminin gelişimi ve korunmasına yardımcı olduğu, stres ve anksiyete azaltımı gibi psikolojik sorunlara yararlar sağladığı ve sosyo-kültürel yaşamda pozitif etkiler oluşturduğu rapor edilmiştir (DSÖ, 2008; Kodama ve ark., 2013).

Çocukların oynadığı oyunlar, yaptığı sporlar, yürüme, bisiklet sürme gibi günlük aktiviteler, rekreasyonel etkinlikler, beden eğitimi ve spor derslerine katılımları fiziksel aktivite olarak değerlendirilir. Yetişkin ve yaşlılar için ise; dinlenme veya boş zaman faaliyetleri, yürüme, bisiklet kullanımı gibi ulaşım faaliyetleri, ev işleri, bahçe işleri, sporlar fiziksel aktivite olarak değerlendirilir (WHO, 2010).

Planlı olarak yapılan fiziksel aktivite hastalıklardan korunmada en etkili yöntemdir. Ayrıca, fiziksel aktivite; kardiorespiratuar durum, kas gücü, metabolik sağlık ve kemik sağlığına olumlu etkiler sağlamaktadır (Warburton ve ark., 2006; Sofi ve ark., 2008; Kodama ve ark., 2013; WHO, 2010). Fiziksel olarak aktif olan bireylerde mortalitenin, koroner kalp rahatsızlığının, yüksek kan basıncının, inmenin, diyabetin, metabolik sendromun, kolon ve meme kanserinin ve anksiyetenin daha az görüldüğü söylenmiştir (Warburton ve ark., 2006; WHO, 2010; Warburton ve ark., 2007). Ayrıca, fiziksel olarak aktif yetişkin ve yaşlı insanların daha iyi bir kardiorespiratuar ve kassal fitness seviyesine sahip olduğunu, daha sağlıklı ve iyi bir vücut kompozisyonu olduğunu ve daha iyi bir kemik yapısına sahip oldukları söylenmiştir (Warburton ve ark., 2006; WHO, 2010; Warburton ve ark., 2007).

Hastalıklardan korunmada ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile fiziksel aktivite doğrudan ilişkilidir (AB, 2010). Dünya’da bortalite açısından önde gelen en önemli risk faktörlerinden bir tanesinin düşük fiziksel aktivite olduğu rapor edilmiştir (Who, 2015). Türkiye’de halkın sadece %25’i yeterli düzeyde fiziksel aktivite yapmaktadır (Aktif Yaşam, 2015).

Bireyin günlük hayatında yetersiz fiziksel aktivite yapması sedanter yaşam olarak tanımlanır. Sedanter yaşam tarzı olan kişilerde; yüksek tansiyon riski, ortalama %35 daha yüksektir. Düzenli fiziksel aktivite yapan hipertansiyon hastalarında yüksek kan basıncında 4-8 mmHg azalma meydana gelmiştir. Haftada en az 3-4 kez 30-45 dk’lık tempolu yürüyüşler yapılmalıdır. Bu egzersizlerin etki düzeyi koşudan daha yüksektir. Yüksek tansiyon hastaları hafif egzersizler yapmalıdır. Fiziksel aktivite yapan bireylerde damar sertliği azalmakta, total sistemik arteriel uyumu, endotel kaynaklı gevşetici faktör salgısı ve insülin sensitivitesi ise artmaktadır. Dolayısıyla, kan basıncı düşmektedir (Alioğlu, 2021).

Toplumun yetersiz fiziksel aktivite düzeyi çoğu ülkenin önemli bir sorunudur. Bu doğrultuda, ulusal ve uluslararası halk sağlığı tavsiyelerine göre aktif yaşam tarzı yükseltilmelidir. Amerikan Spor Hekimliği Birliği ve Amerikan Diyetisyenler Birliğine göre, yetişkin bireylerin günde en az 30 dk. orta düzeyde şiddetli aktivite yapması gerekmektedir (Pate ve ark., 1995; Driskell ve ark., 2005).

Biyolojik, fiziksel ve sosyal çevre fiziksel aktivitenin belirleyicileridir (Troiano ve ark., 2007). Fiziksel aktivitenin engelleyicilerinden en önemlisinin zaman yetersizliği olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, fiziksel, psikolojik ve davranışsal durumları da içeren birçok faktörün fiziksel aktiviteyi etkilediği söylenmiştir (Kirtland ve ark., 2003).

Düzenli olarak yapılan fiziksel aktiviteler kardiyovasküler risk faktörlerinin en aza indirilmesine yardımcı olur. Vücut kompozisyonunda

bir değişikliğe yol açmadan insülin duyarlılığında pozitif gelişmelere sebep olur, diyabet oluşumunun önlenmesine ve kan basıncının düşmesine katkı sağlar, kan lipit profilinde iyileşmelere yol açan (HDL), (HDL2), kolesterollerinde artış, trigliserit kolesterol / HDL oranında ve vücut yağ oranında azalma sağlar (Aracı ve Aracı, 2004). Fiziksel aktivite yapmak obezite ve tedavisinde de önemli bir faktördür. Bunun nedeni, fiziksel aktivite yapmanın, enerji harcamanın bir bileşeni olmasıdır (Ersoy, 2004). Planlı yapılan fiziksel aktivite ile dolaşım ve solunum sistemlerinin etkinliği artar, kan basıncı düşer, dinlenme nabızı ve kolesterolü azaltır (Zorba 2006). Ayrıca, düzenli fiziksel aktivite yaşam kalitesini olumlu etkiler (Yoka, 2019).

SONUÇ

Ülkemizde ve dünyada beklenen yaşam süresi uzamakta olup sağlıklı yaşam şartlarının artmasıyla beraber kronik hastalıklar da artmaktadır (Mozarffarian ve ark.,2016). Bu kronik hastalıklar ölüm oranı ve hastalığa yakalanan kişi açısından önem arz etmektedir. Kardiyovasküler hastalıkların en temel nedenleri, toplumun yaş ortalamasının yükselmesi, beslenmenin sağlıklı olması, sedanter yaşam ve sigara içiminin artmasıdır. Yaşla birlikte fiziksel aktivitede meydana gelen azalmalar bu hastalıklara yakalanma riskini beraberinde getirmektedir. Fiziksel inaktivite ile oluşan şişmanlık ve obezlik, yetişkinlerde Tip II diyabet vakalarının %80'inden, kalp rahatsızlıklarının %35'inden ve hipertansif hastalıklarının %55'inden sorumludur ve her yıl 1 milyondan fazla ölüm ve 12 milyon kayıp yaşam yılına neden olmaktadır (Branca ve ark., 2007). Gerçekleştirilen araştırmalara göre, rekreatif amaçlı fiziksel aktivite yapmak her iki cinsiyette de kardiyovasküler rahatsızlık ve buna bağlı ölüm oranında düşüş sağlamaktadır (Abbott ve diğerleri, 1994: 881-893; Gillum ve diğerleri, 1996: 860-869; Manson ve ark, 1999: 650-658). Her yıl gerçekleşen ölümlerin 3,2 milyonun temel sebepleri arasında fiziksel aktivite yetersizliği en üst sırada yer almaktadır. Aerobics Center Longitudinal Study tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, fazla kilodan kaynaklı kardiyovasküler rahatsızlıklar, Tip II diyabet ve kanser gibi sebeplerden dolayı gerçekleşen ölümlerin, yapılan düzenli fiziksel aktivite ile azaldığı tespit edilmiştir (Branca ve ark., 2007; Donnelly, 2009). Ülkemizde ise, fiziksel aktivite ile önlenebilecek hastalık ortalama yüzdeleri; koroner kalp hastalıklarında %9; Tip II diyabette %11; meme kanserinde %16; kolon kanserinde %16 ve toplamda %15'tir (Lee ve ark., 2012). Nitekim değiştirilebilir risk faktörlerinin azaltılması kardiyovasküler hastalığa bağlı ölümlerin %80-90 oranında düşeceği tahmin edilmektedir (Khot ve ark, 2003; Dağıstan ve Gözümlü, 2016). Bu nedenle kardiyovasküler risk faktörlerinin azaltılması ve bu konu hakkında bilgi düzeyinin artırılması tüm dünya da ele alınması gereken önemli konulardan biridir (Onat, 2001:

1-10). Toplumun kardiyovasküler hastalıklar hakkındaki bilgi eksiklikleri, kardiyovasküler hastalıklara bakış açılarını da etkilemekte ve bu ortam hastalığı kontrol etmeye engel bir durum oluşturmaktadır (Thanavaro, 2006: 149-155).

Bu bilgiler doğrultusunda kardiyovasküler hastalıklardan korunmadaki temel hedef kardiyovasküler riskin belirlenmesi ve düzeltilmesi olmalıdır. Risk faktörlerinden sadece birini veya birkaçını değerlendirmek uygun değildir. Hepsine birden müdahale etmek daha önemli görülmektedir. Çünkü risk faktörleri bir biriyle etkileşim halinde oldukları için kardiyovasküler durumlarda etki düzeye katlanarak artmaktadır (Bıyık, 2008: 197-211). Aynı zamanda ülkemizde Türk kardiyoloji derneğinin yayınladığı ulusal rapora göre; kardiyovasküler sağlık sorunlarından korunmada aşağıdaki maddelerin öneminden bahsedilmiştir.

- ✓ Toplumda, risk faktörleri yüksek olan bireylerin belirlenmesi ve bunlara yoğun bir şekilde tedavi uygulanması koroner kalp hastalığının görülme düzeyini düşürecektir,
- ✓ Halkın bilinçlendirmek maksadıyla eğitim ve caydırıcı politik uygulamalar sayesinde sigara kullanımının düşmesine, HDL kolesterol düzeyinin yükselmesi sağlanmasıyla önemli olan risk faktörlerin ortadan kaldırılmasına açısından önemli görülmektedir,
- ✓ Toplumda en küçük yaşta başlanarak daha sağlıklı beslenme/diyet uygulamasına alışkanlık edinmesini sağlanması önemlidir. Bireylere hayvansal beslenme alışkanlıkları kazandırmaktan ziyade daha fazla sebze ile meyve içeren beslenme alışkanlığının kazandırılması sayesinde lipit profilinin olumlu yönde etkilenmesine neden olacaktır. Bu tür bir beslenme/diyet uygulamasını uygularken de alınan kalori fazlalığından da kaçınılmalıdır,
- ✓ Toplum ve bireylerin kendi kan basıncı değerlerini, lipit düzeyini takip etmeleri ve bu değerleri kronik olarak takip etmeleri durumunda ileri yaşlarda hipertansiyon ve hiperlipidemisinin kontrolüne yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abbott, R. D., B. L. Rodriguez, vd. (1994). Physical Activity In Older Middle-Aged Men And Reduced Risk Of Stroke: The Honolulu Heart Program. *Am J Epidemiol.* 139(9) :881-893.
- Alioğlu, O. (2021). *Ramazan ayı boyunca diyabet ve yüksek tansiyon hastalarının tedavi uyuncunun değerlendirilmesi* (Master's thesis, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Anderson RN, Kochanek KD, Murphy SL. Report of final mortality statistic. 1995. Monthly vital statistics report 1997;45(supplement 2):23-33(table7)
- Aracı H, Aracı S. Spor Bilimleri Öğretimi, Eylül Ofset, 1. Basım, Grafiker Rek. San. ve Tic. Ltd Sti, Ankara 2014.
- Astrup A. Healthy lifestyles in Europe: prevention of obesity and type II diabetes by diet and physical activity. *Public health nutrition* 2001 Apr; 4(2b): 499-515.
- Australia: An estimate of the proportion of potentially avoidable cancers 2013–2037. *International Journal of Cancer*, 144(9), 2088- 2098.
- Avrupa’da fiziksel aktivite ve aktif yaşam. Erişim: <http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2010/07/avrupafizikselaktivite.p df>. Erişim tarihi:12.03.2015
- Baltacı, G. ve Düzgün, İ. (2008). Adolesan ve Egzersiz, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü, Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Bek, N. (2008). *Fiziksel Aktivite ve Sağlığımız*, Ankara: Klasmat.
- Berghöfer A, Pischon T, Reinhold T. (2008). Obesity prevalence from a European perspective: a systematic review. *BMC public health*, 8(1): 200
- Bıyık, İ. (2008). *Pratik Kardiyoloji Temel Bilgiler*. İzmir: Güven Kitabevi.
- Blaak, E.E. (2003). Fatty acid metabolism in obesity and type 2 diabetes mellitus. *Proc Nutr Soc.* 62 (1), pp. 753–760.
- Blair SN, Kohl HW III, Paffenbarger RS Jr, Clark DG, Copper KH, Gibbons LW. Physical fitness and all-cause mortality: a prospective study of healthy men and women. *JAMA* 262:2395-2401, 1989
- BRANCA, F., NIKOGOSIAN, H., LOBSTEIN, T. (2007). The Challenge of Obesity in the WHO European Region and the Strategies for Response. WHO EUROPE. Denmark
- Bull, F.C. (2017). Uzman Çalışma Grupları: İngiltere’de fiziksel aktivite rehberleri: İnceleme ve öneriler. Loughborough Üniversitesi Spor, Egzersiz ve Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ref Tipi: Google Akademik Raporu.
- Büyüktuncer Z, Köksal G, Erbaş T. Metabolik sendrom ve diyet. *Endokrinolojide Diyalog* 2009;6(4):220-5.

- Caine TG, Bauer KA, Barzegar S, ten Cate H, Sacks FM, Walsh BW, Schiff I, Rosenberg RD. Coagulation activation following estrogen administration to postmenopausal women. *Thromb Haemost* 68:392-395, 1992
- Callow, A. D. (2006). Cardiovascular disease 2005. *Vascul Pharmacol*, 45(5), 302-307.
- Caterson, I. D. & Gill, P.T. (2002). Obesity: epidemiology and possible prevention. *Best Practice & Research Clinical Endocrinology and Metabolism*, 16, pp. 595-610
- Celemajer DS, Sorensen K, Georgakopoulos D, et al. Cigarette smoking is associated with dose-related and potentially reversible impairment of endothelium-dependent dilation in healthy young adults. *Circulation* 1993;88:2149-55
- Centers for Disease Control and Prevention. U. S. Obesity Trends 1985- 2006. [accessed July 2008]. Updated 2007. Available <http://www.cdc.gov/ncc-dphp/dnpa/obesity/trend/maps>
- Collins P, Rosano G, Casey C, Daly C, Gambacciani M, Hadji P, Kaaja R, Mikola T, Palacios S, Preston R, Simon T, Stevenson J, Stramba-Badiale M. Management of cardiovascular risk in the peri-menopausal woman: a consensus statement of European cardiologists and gynaecologists. *Eur Heart J*. 2007 Aug;28(16):2028-40
- Cushman M, Meilahn EN, Psaty BM, Kuller LH, Dobs AS, Tracy RP. Hormone replacement therapy, inflammation and hemostasis in elderly women. *Arterioscler Thromb Vasc Biol* 19: 893-899, 1999
- Cutler J, Collins R, Sorlie P, Neaton J, Abbott R, Godwin J, Dyer A, Stamler J. Blood pressure stroke coronary heart disease. Part 1 prolonged differences in blood pressure: prospective observational studies corrected for the regression dilution bias. *Lancet* 1990;335:765-774
- Dağıstan, A. ve S. Gözümlü (2016). Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Kardiyovasküler Hastalık Riskinin Belirlenmesi ve Yönetimi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(6), 575-582.
- DeWood M, Spores J, Notske R, Mouser L, Burroughs R, Goden M, Lang H. Prevalence of total coronary occlusion during the early hours of transmural myocardial infarction. *N Engl J Med* 303:897-902, 1980
- Disease Prevention and Health Promotion. 2011.
- DONNELLY, J.E., BLAIR, S.N., JAKICIC, J.M., MANORE, M.M., RANKIN, J.W., SMITH, B.K. (2009). ACSM Position Stand. Appropriate physical activity intervention strategies for weight loss and prevention of weight regain for adults. *Med Sci Sports Exerc.*, 41(2):459-471
- Driskell JA, Kim YN, Goebel KJ. Few differences found in the typical eating and physical activity habits of lower-level and upper-level university students. *J Am Diet Assoc* 2005;105:798-801.

- Dülek, H., EZ. Tuzcular ve V. I. Gönenç (2018). Kardiyovasküler Hastalıklarda Risk Faktörleri. *The Journal of Turkish Family Physician* 9(2): 53-58.
- Dünya Sağlık Örgütü. Avrupa’da fiziksel aktivite ve sağlık: eyleme geçirecek karnitlar. Cavill N, Kahlmeier S, Racioppi F editor: Türkiye Sağlıkli Kentler Birliği; 2008.
- Erem, C. (2015). Prevalence of Overweight and Obesity in Turkey. *IJC Metabolic & Endocrine*, (8), pp. 38-41
- Ersoy G. Egzersiz ve Spor Yapanlar _çin Beslenme, Nobel Yayın Dağıtım, 3.Baskı, Ankara 2004.
- Fagard, R.H. (2005). Physical activity, physical fitness and the incidence of hypertension. *Journal of hypertension*, 23(2), 265-267.
- Genç M, Eğri M, Kurçer MA, Kaya M, Pehlivan E, Karaoğlu L, ve ark. Malatya kent merkezindeki banka çalışanlarında fizik aktivite sıklığı. *İnönü Üniv Tıp Fak Derg*, 2002; 9(4): 237-40.
- Gillum, R.F., M.E. Mussolino ve D.D. Ingram (1996). Physical Activity And Stroke Incidence In Women And Men. The NHANES I Epidemiologic Follow-up Study. *Am J Epidemiol*. 143(9):860-869.
- Global recommendations on physical activity for health. Geneva, World Health Organization, 2010. 3) Global health risks: mortality and burden of disease attributable to selected major risks. Geneva, World Health Organization, 2009
- Hacıhasanoğlu R. Hipertansiyonda tedaviye uyumu etkileyen faktörler. *TAF Prev Med Bull* 2009;8(2):167-72.
- Hisar, K. M. ve Karaca, Ş. (2013). Türkiye’de yetişkinlerde obezite durumu. 16. Ulusal Halk Sağliğı Kongresi. 16. Ulusal Halk Sağliğı Kongresi Kitabı. Antalya
- Hodes RJ, Lakatta EG, McNeil CT. Another modifiable risk factor for cardiovascular disease? Some evidence points to arterial stiffness. *J Am Geriatr Soc* 43: 581-582, 1995
- International Agency for Cancer on Research. (2017). <http://publications.iarc.fr/Book-And-Report-Series/IarcWorking-Group-Reports/Energy-Balance-And-Obesity-2017>. Accessed date: 01/03/2020.
- Jing Fang M, Kate M. Shaw, MS, Nora L. Keenan, PhD. Prevalence of Coronary Heart Disease United States, 2006-2010. Div for Heart Disease and Stroke Prevention, National Center for Chronic
- Khot, U.N., M.B. Khot vd. (2003). Prevalence Of Conventional Risk Factors In Patients With Coronary Heart Disease. *JAMA*. 290, 898-904.
- Kirtland KA, Porter DE, Addy CL, Neet MJ, Williams JE, Sharpe PA, Neff LJ, Kimsey D, Ainsworth BE. Environmental measures of physical activity supports *Am. J. Prev. Med.* 2003; 24: 323-331.

- Kodama S, Tanaka S, Heianza Y, Fujihara K, Horikawa C, Shimano H, et al. Association between physical activity and risk of all-cause mortality and cardiovascular disease in patients with diabetes: a metaanalysis. *Diabetes care* 2013 Feb; 36(2): 471- 479.
- Kozan Ö, Oğuz A, Abacı A, et al. Prevalence of the metabolic syndrome among Turkish adults. *European Journal of Clinical Nutrition*. 2007;61(4):548–553.
- Köse, O., Çanakçı, V., Arabacı, T. ve Sağlam, E. (2012). Obezite ve Periodontitis, MÜSBED. 2 (2), ss. 89-10
- Küçükşahin, O. (2009). Hastanemiz Personelinde Hipertansiyon Sıklığı ve Hipertansiyonun HS-CRP İlişkisi, Uzmanlık Tezi, TC. Sağlık Bakanlığı İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi 1. İç Hastalıkları Kliniği
- Kwasniewska M, Pikala M, Kaczmarczyk CK, Piwonaska A, Tykarski A, Kozakiewicz K, Pajak A, Zdrojewski T, Drygas W. Smoking status, the menopausal transition, and metabolic syndrome in women. *Menopause*, 2011 Now 14
- Law MR, Morris J, Wald NJ. Environmental tobacco smoke exposure and ischaemic heart disease: An evaluation of the evidence. *BMJ* 1997;315(7114):973-80.
- Lee G, Choi HY, Yang SJ. Effects of Dietary and Physical Activity Interventions on Metabolic Syndrome: A Meta-analysis. *Journal of Korean Academy of Nursing* 2015 Aug; 45(4): 483-494.
- LEE, I.M., SHIROMA, E.J., LOBELO, F., PUSKA, P., BLAIR, S., KATZMARZYK, P.T., FOR THE LANCET PHYSICAL ACTIVITY SERIES WORKING GROUP (2012). Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy. *The Lancet Physical Activity*. 380(9838): 219-229
- Lee, W.J., Ser, K.H., Lee, Y.C., Tsou, J.J., Chen, S.C., Chen, J.C. (2012). Laparoscopic roux-en-y vs. mini-gastric bypass for the treatment of morbid obesity: a 10- year experience. *Obesity Surgery*, 22 (12), pp. 1827- 1834.
- MacAuley D.A history of physical activity, health and medicine. *JR Soc Med*, 1994; 87: 32.
- Manson, J.E., F.B. Hu vd. (1999). A Prospective Study Of Walking As Compared With Vigorous Exercise İn The Prevention Of Coronary Heart Disease İn Women. *N Engl J Med*. 341(9) :650-658. Matbaacılık.
- Mendis, S., Puska, P., & Norrving, B. (2011). Global Atlas on cardiovascular disease prevention and control. Geneva: World Health Organization.
- Mills, K.T., Bundy, J.D., Kelly, T.N, Reed, J.E., Kearney, P.M., Reynolds, K., Chen, J. & O, J. (2016). Global disparities of hypertension prevalence and control: a systematic analysis of population-based studies from 90 countries. *Circulation*, 134(6), 441-50
- Mitka, M. (2004). Heartdisease a global health threat. *JAMA*, 291(21), 2533.

- Mozaffarian D, Benjamin EJ, Go AS, Arnett DK, Blaha MJ, Cushman M, et.al. Heart disease and stroke statistics 2016 update: A report from the American Heart Association. *Circulation* 2016;133(4):38-360.
- Musetti, A., Cattivelli, R., Guerrini, A., Mirto, A. M., Vailati, F. R., Varallo, G., Castelnovo, G. ve Molinari, E. (2018). Cognitive-behavioral therapy: Current paths in the management of obesity. *Cognitive Behavioral Therapy and Clinical Applications*, 8, pp. 150-160.
- Mutangadura, Gladys B (ed.). Reducing risks, promoting healthy life World. Health Report 2002; Geneva, World Health Organization, 2002.
- Onat, A. (2001). Risk Factors And Cardiovascular Disease İn Turkey. *Atherosclerosis*, 156 : 1-10.
- Onat, A., Keleş, İ., Çetinkaya, A., Başar, Ö., Yıldırım, B., Erer, B., ve ark. (2001). On yıllık TEKHARF çalışması verilerine göre Türk erişkinlerinde koroner kökenli ölüm ve olayların prevalansı yüksek. *Türk Kardiyol Dern Arş*, 29, 8-19.
- Organization WHO. Definition, diagnosis and classification of diabetes mellitus and its complications: report of a WHO consultation. Part 1, Diagnosis and classification of diabetes mellitus. 1999.
- Öztürk M. Üniversitede eğitim öğretim gören öğrencilerde uluslararası fiziksel aktivite anketinin (IPAQ) geçerliliği ve güvenirliği ve fiziksel aktivite düzeyinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2005
- Öztürk, M., Avcı, S. ve Ataman, B.H. (2003). *İstanbul Üniversitesi Öğretim Elemanlarının Unvanlarına Ve Meslek Gruplarına Göre Fiziksel Aktivite Düzeylerinin İncelenmesi*. *İ.Ü.Spor Bilim Dergisi*, 11;3 (ös) 183-187.
- Paffenbarger RS, Steven Jr, Blair N, I-Min Lee. A history of physical activity, cardiovascular health and longevity. *Int J Epidemiol*, 2001; 30: 1184-92.
- Pate RR, Pratt M, Blair SN, Haskell WL, Macera CA, Bouchard C, et al. Physical activity and public health. A recommendation from the Centers for Disease Control and Prevention and the American College of Sports Medicine. *JAMA* 1995;273:402-7.
- Pedralli, M.L., Eibel, B., Waclawovsky, G., Schaun, M.I., Neto, W.N., Umpierre, D., Pescatello, L.S., Tanaka, H. & Lehen, A.M. (2018). Effects of exercise training on endothelial function in individuals with hypertension: a systematic review with meta-analysis. *Journal of the American Society of Hypertension*, 1-11.
- Physical activity. Erişim: <http://www.who.int/mediacentre/factsheet/fs385/en/>. Erişim tarihi: 16.03.2015
- Prospective Studies Colaboration. Age-specific relevance of usual blood pressure to vascular mortality: a meta-analysis of individual data for one million adults in 61 prospective studies. *Lancet* 2002;360:1903-1913

- Rakıcıoğlu, N., Samur, G., Başoğlu, S. (2017). Diyetisyenler için hasta izlem rehberi/ağırlık yönetimi el kitabı. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü.
- Rich-Edwards JW, Manson JE, Hennekens CH et al. The primary prevention of coronary heart disease in women. *N Engl J Med* 1995;332:1758-66
- Ruban, A., Stoenchev, K., Ashrafian, H., Teare, J. (2019). Current treatments for obesity, *Clinical Medicine*, 19 (3), pp. 205-212.
- Sağlık Bakanlığı. (2011). Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2010-2014). Sağlık Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü. Ankara: Klasmat
- Sofi F, Capalbo A, Cesari F, Abbate R, Gensini GF. Physical activity during leisure time and primary prevention of coronary heart disease: an updated meta-analysis of cohort studies. *Eur J Cardiovasc Prev Rehabil* 2008 Jun; 15(3): 247-257.
- Spriet, L.L. (2014). New insights into the interection of carbohydrate and fat metabolism during exercise. *Sports Med*, 44 (Suppl1), pp. 87-96.
- Sugawara J, Inoue H, Hayashi K, Yokoi T, Kono I. Effect of low-intensity aerobic exercise training on arterial compliance in postmenopausal women. *Hypertens Res* 2004; 27:897-901
- Thanavaro, J.L., S.M. Moore vd. (2006). Predictors Of Health Promotion Behavior In Women Without Prior History Of Coronary Heart Disease. *Applied Nursing Research*, 19: 149-55.
- Troiano RP, Berrigan D, Dodd KW, Masse LC, Tillert T, McDowell M. Physical activity in the united states measured by accelerometer. *Medical Science Sports Exercise* 2007; 40(1): 181-188.
- Tunay, B.V. (2008). *Yetişkinlerde Fiziksel Aktivite*, Hacettepe Üniversitesi
- Türk Kardiyoloji Derneği (2015). Türkiye Kalp ve Damar Hastalıkları Önleme ve Kontrol Programı 2015-2020 kılavuzu, Ankara, T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 988.
- Türk, N., Süner, A. (2008). Hipertansif Olgularda Non-farmakolojik Yöntem ve Antihipertansif İlaç Kullanımının Analizi. *Göztepe Tıp Dergisi*, 23(4), 133-140.
- Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması 2010: Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı; 2014. (Güncelleme tarihi 21 Mart 2014; Erişim tarihi: 20 Kasım 2015) Erişim adresi: http://www.sagem.gov.tr/TBSA_Beslenme_Yayını.
- Türkiye toplumu fiziksel aktivite düzeyi araştırması. Erişim: [http://www.aktifya-sam.org/ projeler/turkiye-toplunununfiziksel-aktivite-duzeyi-arastirmasi](http://www.aktifya-sam.org/projeler/turkiye-toplunununfiziksel-aktivite-duzeyi-arastirmasi). Erişim tarihi 17.03.2015.

- Vetvicka, V. V. (2019). Beta Glucan: Supplement or Drug? From Laboratory to Clinical Trials. *Molecules*, 24(7),1251
- Yoka, Osman (2019). Türk ve Yabancı Uyruklu Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Yaşam Kalitesi ve Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi
- Zilversmit DB Atherogenic nature of trigliserides, postprandial lipemia and trigliserid-rich remnant lipoproteins. *Clin Chem* 1995; 41-153-15.
- Zorba E. Herkes _çin Yasam Boyu Spor, Nobel Yayıncılık, Ankara 2006
- Zorba, E. ve Saygın, Ö. (2013). *Fiziksel Aktivite ve Fiziksel Uygunluk*, Ankara, Fırat Matbaacılık, 3.bs.
- Warburton DE, Katzmarzyk PT, Rhodes RE, Shephard RJ. Evidence-informed physical activity guidelines for Canadian adults. *Canadian journal of public health = Revue canadienne de sante publique* 2007; 98 Suppl 2: S16-68.
- Warburton DE, Nicol CW, Bredin SS. Health benefits of physical activity: the evidence. *CMAJ: Canadian Medical Association journal = journal de l'Association medicale canadienne* 2006 Mar 14; 174(6): 801-809
- Wild S, Roglic G, Green A, Sicree R, King H. Global Prevalence of Diabetes. *Diabetes Care* 2004;27(5):1047-53.
- Wilhelmsson C, Vedin JA, Elmfeldt D, Tibblin G, Wilhelmsen L. Smoking and myocardial infarction. *The Lancet* 1975;1:415-20.
- Wilson K, Gibson N, Willan A, Cook D. Effect of smoking cessation on mortality after myocardial infarction: Meta-analysis of cohort studies. *Archives of Internal Medicine* 2000;160:939-44.
- Wilson PWF, Garrison RJ, Castelli WP. Postmenopausal estrogen use, cigarette smoking and cardiovascular morbidity in women over 50. The Framinham study. *N Engl J Med* 1985;313:1038-43 154.
- Wilson, L.F., Baade, P.D., Green, A.C., Jordan, S.J., Kendall, B.J., Neale, R.E., ... & Whiteman, D.C. (2019). The impact of changing the prevalence of over weight/obesity and physical inactivity in
- Wolf PH, Madans JH, Finucane FF, et al. Reduction of cardiovascular disease-related mortality among postmenopausal women who use hormones: evidence from a national cohort. *Am J Obstet Gynecol* 1991;164:489-94
- World Health Organization. (2019, 12 20). WHO: <https://www.who.int adresinden alındı>
- World Health Organization. Global recommendations on physical activity for health. Geneva: WHO; 2010. [updated 2010 November 17; cited 2015 October 24]. Available from: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44399/1/9789241599979_eng.pdf

CHAPTER

BÖLÜM

5

**SPORDA HAREKET MEKANİZMASININ
TEMEL AKTÖRLERİ**

Aziz GÜÇLÜÖVER¹, Recep AYHAN²

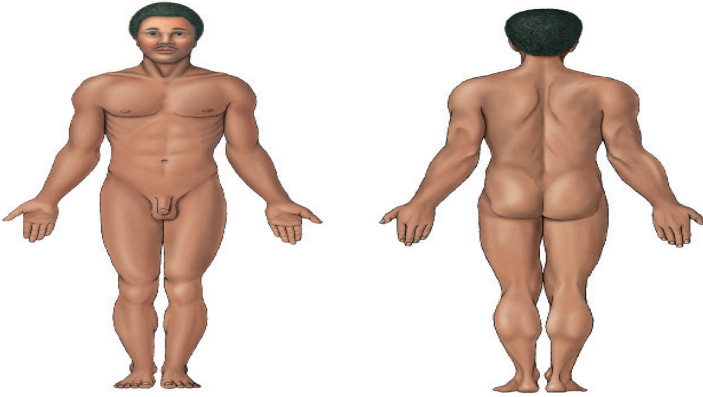
1 Doç. Dr. Aziz Güçlüöver, Kırıkkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi, ORCID: 0000-0003-1014-5011

2 Recep Ayhan, Doktorant, Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı, ORCID: 0000-0002-6577-1266

Giriş

Spor bilimlerinde insan hareketlerini nasıl tanımlayabiliriz? Şüphesiz Spor, egzersiz ve diğer faaliyetlerde insan vücudunun hareketlerini açık bir şekilde belirtmek için uygun bir bilimsel terminoloji kullanmamız gerekir. ‘Diz bükme’ ve ‘kolları kaldırma’ gibi terimler, en azından prensipte, spor uygulayıcıları ile iletişim kurarken de dâhil olmak üzere günlük dilde kabul edilebilir. Ancak uzmanların ve profesyonellerin bu dili konuşması uygun değildir. İşe Bu hareketlerin meydana geldiği düzlemleri ve yer aldığı eksenleri ve bu hareketleri tanımladığımız vücut duruşlarını belirleyerek başlamalıyız (Bartlett, 2014).

Giriş olarak anatomik duruşu bilmek önemlidir. Sekil 1’ de gösterilen Anatomik pozisyon, vücudun herhangi bir bölgesinin veya bölümünün belirli bir duruşta tanımlanmasıdır. Anatomik pozisyonda vücut dik, doğrudan gözlemciye dönük, ayaklar düz ve ileriye dönük. Üst uzuvlar, avuç içleri öne bakacak şekilde vücudun yanlarındadır.



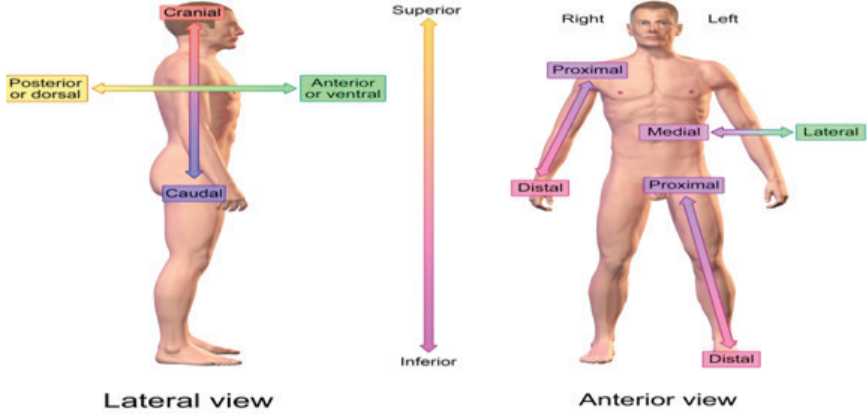
Sekil 1. (Martini ve Bartholomew, 2021).

Doğru anatomik olarak konumlandırılmış bir vücudu incelerken bir haritaya baktığınızı hayal edin. Belirli bölgelerin (kuzey, kuzeybatı, güneydoğu, vb.) konumunu açıklamak için ana yönleri kullandığınız gibi, vücudun bölgelerini tanımlamak için yönlü terimler kullanırsınız (Hansen ve Netter, 2014). Tablo 1’ de kısaca tanımlanan anatomik yönler Şekil 2’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Anatomik Yönler Tablosu

Kavram	Tanım
Anterior (Ön-Ventral)	Vücudun ön tarafında veya yakınında (önden görünüm)
Posterior (Arka-Dorsal)	Vücudun arkasında veya yakınında (arkadan görünüm)
Midline (Orta Çizgi)	Vücudu eşit olarak bölen hayali bir dikey çizgi (ortadan aşağıya doğru)

Lateral (Yanal)	Orta hattan daha uzakta (yan görünüm)
Medial (orta)	Orta hatta daha yakın (yan görünüm)
Superior (Üst)	Bir yapının baş/üst kısmına doğru (kuş bakışı, aşağı bakma)
Inferior (Alt)	Bir yapının baş/alt kısmından uzakta (alttan görünüm, yukarıya bakma)
Superficial (Yüzeysel)	Vücudun yüzeyine yakın
Deep (Derin)	Vücudun yüzeyinden uzakta
Proximal	Bir yapının oluşumuna daha yakın
Distal	Bir organın merkezden uzakta olan kısmıdır
Cranial	Kafatası yönüne doğru
Caudal	Kuyruk sokumu yönüne doğru

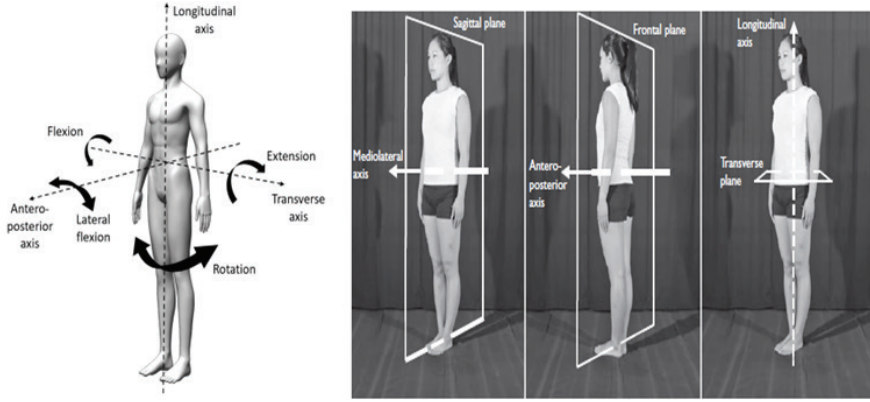


Şekil 2. (Medical gallery of Blausen Medical, 2014).

Eksenler ve Düzlemler

Her düzlemin, düzlemden dik olarak geçen karşılık gelen bir eksenidir. Düzlemler, aynı zamanda, bu hareketlerin etrafında meydana geldiği çizgileri tanımlamak için kullanılan eksenlerle birlikte, vücut bölümlerinin göreceli hareketlerini tanımlamada da yararlıdır (McGinnis, 2013).

İnsan vücudunun, insan uzuvlarının ve eklemlerinin hareketini tanımlayabilen Şekil 3’deki gibi karşılıklı olarak dik üç temel düzlemi ve eksenidir (Duan ve ark., 2020).



Şekil 3. Eksenler ve Düzlemler (Kwok ve ark., 2021).

Anatomik eksenler nelerdir? Anatomik eksenler, daha önce tanımlanmış anatomik düzlemlere dik olan çizgilere karşılık gelir. Üç tane eksen vardır; birincisi (Anteroposterior) ön-arka eksen (sagittal veya cartwheel eksen), önden arkaya uzanan ve ön düzlemlere dik olan hayali bir çizgidir. Ön-arka eksen genellikle AP eksen olarak kısaltılır. İkinci Transverse /Enine eksen (ön takla eksen), soldan sağa uzanan ve sagittal düzlemlere dik olan hayali bir çizgidir. Dikey/Boyuna eksen (dikey, ön-sagittal eksen), yukarıdan aşağıya uzanan ve enine düzlemlere dik olan hayali bir çizgidir (McGinnis, 2013).

Dikey (Longitudinal, Vertical) Eksen

Hayali bir pimi yukarıdan aşağıya mafsaldan geçirirsek sadece enine düzlemde harekete izin verecektir (yani dönme). Servikal omurganın tepesinden giren ve lomber omurgadan çıkan uzun bir pim hayal edin. Pim, omurganın öne, arkaya veya yan yana bükülmesini etkili bir şekilde engeller, ancak omurganın enine bir düzlem boyunca bükülmesine izin verir. Enine düzlemde geçen bir hareket dikey eksen etrafında döner. Dikey eksen etrafında ve enine (horizontal/yatay) düzlemde meydana gelen bir harekete örnek, bir artistik patinajcının spinler yapmasıdır (McGinnis, 2013).

Transvers (Media-lateral/Frontal) Eksen

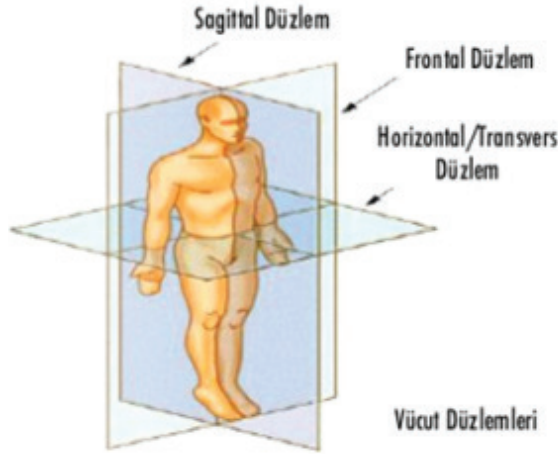
İki odaktan geçen bir hiperbolün eksenini. Bu çizgi vücudun ortasından soldan sağa doğru uzanır. Örneğin, bir kişi takla attığında bu eksen etrafında döner. Medio-lateral eksen isminden de anlaşılacağı gibi medialden (orta) laterale (yan) doğru uzanır, bu da onu vücudun yan görünümüne dik (olması gerektiği gibi) yapar (Hall, 2019). Omuz kaldırma, boyun fleksiyonu ve ekstansiyonu örneklerden bazılarıdır. Ayrıca Dirsek ekleminin fleksiyon ve ekstansiyonu, önkolun sagittal düzlemde ve enine eksende hareketinin çok iyi bir örneğidir.

Ön-Arka (A-P) - Sagital Eksen

Sagital (ön-arka olarak da bilinir) eksen bu çizgi vücudun ortasından önden arkaya doğru uzanır. Örneğin, bir kişi bir çember hareketi yaptığında, sagital eksen etrafında dönüyorlar. Sagittal bir düzlemde önden arkaya doğru ön düzleme dik hareketlere izin verir. Örneğin omuzdan çizilen bir AP eksenini varsaydığımızda ön düzlemde omuzu yana kaldırma hareketleri bu ekseninde gerçekleşir. Dansçıların yana doğru paralel bir degaje hareket yaparak yanal olarak bükülmeleri de buna bir örnektir (Clippinger, 2007).

Düzlemler

Üç adet kesit düzlemi vardır. Bunlardan birincisi; Ön/Frontal/Koronal düzlem, ikincisi Sagittal düzlem ve üçüncüsü ise Yatay/Enine/Transvers düzlem), üç boyutlu insan vücudunun parçaları arasındaki ilişkileri tanımlar. Şekil 4. de düzlemler görüntülü olarak aktarılmıştır.



Şekil 4. Düzlemler (Köksüz, 2019).

Sagittal Düzlem

Terminoloji de tanımlanırken sagittal (kesitsel) olarak ifade edilir. Sagittal düzlem de vücudun uzun eksenini boyunca uzanır, ancak öne ve arkaya doğru uzanır (önden arkaya). Bir sagittal düzlem, vücudu sol ve sağ bölümlere ayırır. Vücudun orta hattı boyunca geçen ve vücudu sol ve sağ yarıya bölen bir kesim, orta sagittal bir bölümdür. (Orta sagittal bölümün bacakları kesmediğine dikkat edin (Martini ve Bartholomew, 2021) .

Ön (Frontal) Düzlem

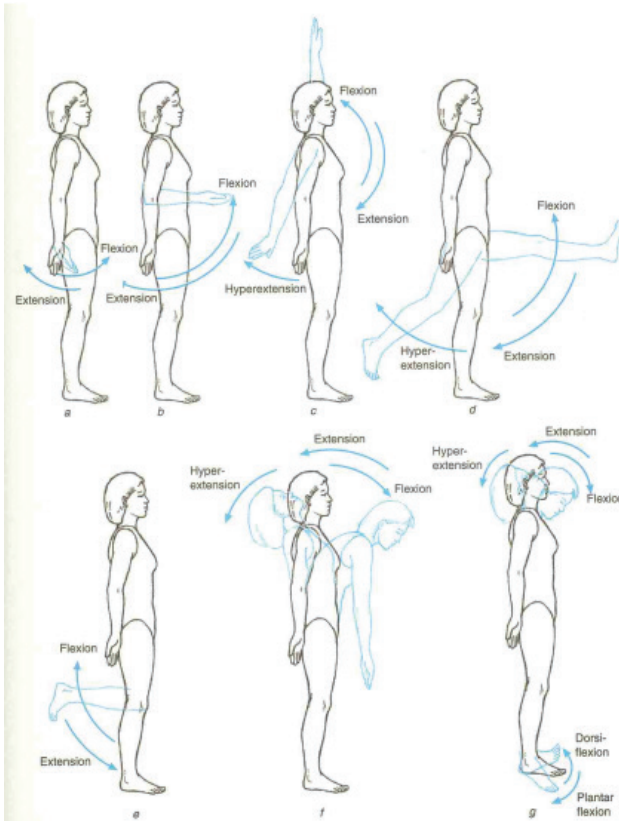
Ön veya (frontal/koronal) düzlem uzun eksene paralel olarak yönlendirilir vücudun ön ve arka kısımlarını Sekil 4' deki gibi ayırır. Ön düzlem veya koronal düzlem, vücudun uzun eksenini boyunca uzanır. Ön düzlem yanal olarak uzanır (yan yana), vücudu ön ve arka kısımlara böler (Martini ve Bartholomew, 2021).

Yatay düzlem

Şekil 4’de gösterildiği gibi enine veya yatay (transvers) düzlem dikey eksene dik yönlendirilir. Yönlü terim: enine veya yatay enine veya yatay bir bölüm, vücudun üst ve alt kısımlarını ayırır. Bu düzlemdeki bir kesime enine kesit de denir. Enine düzlem, vücudun uzun (baştan ayağa) eksenine dik açılarda uzanır ve vücudu üst ve alt bölümlere ayırır. Bu

Eklem Hareketleri

Vücudun hareketleri için, vücudun bir eklemdeki veya bölgesindeki hareketi tanımlamaya yardımcı olmak için özel terminoloji kullanılır. İnsan vücudundaki eklemlerin çoğu, kafatası eklemleri dışında harekete izin verir. Eklem, iki farklı kemik arasında bulunan fiziksel bağlantı yeridir. Eklem hareketleri, Şekil 5’de gösterildiği gibi fleksiyon, ekstansiyon veya hiperekstansiyon hareketlerini ihtiva eder. Diz ve dirsek gibi eklemlerin, tek bir eklem ne kadar kolay bükülebileceğini sınırlayan önceden belirlenmiş bir hareket aralığı vardır. Her eklem, genellikle derece olarak ölçülen ayrı bir hareket aralığına sahiptir (Choi ve ark., 2016).



Şekil 5. Eklem Hareketleri (McGinnis, 2013).

Fleksiyon (Kısalma, Bükülme)

Bir segment ile proksimal segment arasındaki açıyı azaltan bir bükülme hareketini tanımlar. Örneğin, dirseği bükmek veya bir eli yumruk haline getirmek fleksiyon örnekleridir. Bir kişi otururken dizler bükülür. Boyun ve gövde gibi bir eklem ileri ve geri hareket edebildiğinde, fleksiyon ön yönde harekettir. Çene göğse yaslandığında boyun bükülür ve bir kişi öne eğildiğinde gövde bükülür. Omuz veya kalçanın fleksiyonu, kol veya bacağın öne doğru hareketidir (Kendall ve Kendall, 2005; Cook, 2012).

Ekstensiyon (Uzatma)

Uzatma, eklemdeki uzuvların kemikleri arasındaki açıyı artıran fiziksel bir pozisyonudur. Bu, kaslar kasıldığında ve kemikler eklemi bükülmüş bir konumdan düz bir konuma getirdiğinde olur. Bu, boyun gibi ileri veya geri hareket eden eklemler için geriye doğru bir harekettir. Bu bükülmenin tersidir. Tipik olarak, eklem uzantısı 180 derece veya daha az ile sınırlıdır. Yani bu eklem neredeyse düz olana kadar açılabilir. Genişleme şu hareketlerde görülür: Kalçayı kalçadan geriye çekmek, Kolu omuzdan uzağa çekmek, Başı boyundan geriye çekmek, çeneyi kaldırmak. Germe yapmak için kasılan kaslara ekstansör denir. Üst ekstremitede bunlar latissimus dorsi, teres major, triceps brachii, aconeus ve el ve parmak ekstansörlerini içerir. Alt ekstremitelerde, ekstansör kaslar gluteus maksimus, biceps femoris, kuadriseps ve ayak ekstansörlerini içerir. Eksantrik hareketler daha fazla kas hasarı oluşturduğundan kas gelişimi de daha fazla olur. Nitekim düzenli uygulanan eksantrik hamstring egzersizi performans parametrelerine olumlu iyileşmeler sağlamaktadır (Gülü ve Doğan, 2021).

Hiperekstansiyon, germinin aşırı bir versiyonudur. Bu, belirli bir eklem kemiklerinin oluşturduğu açının normal, sağlıklı hareket aralığının ötesinde açıldığı veya düzleştiği aşırı eklem hareketidir. Bu tür bir hareket, söz konusu eklem dengesini bozma ve dolayısıyla eklemde yerinden çıkma veya diğer olası hasar riskini ve olasılığını artırma potansiyeline sahiptir. (Bains ve ark., 2019).

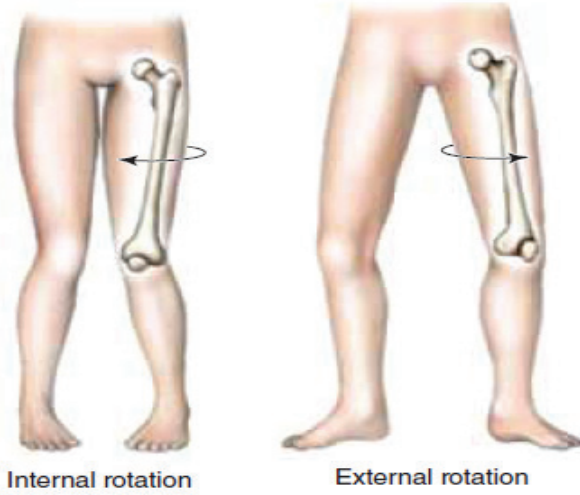
Addüksiyon (Yaklaştırma) ve Abdüksiyon (Uzaklaştırma)

Abdüksiyon, bir vücut segmentinin ön düzlemde orta hattan uzağa hareketini tanımlarken, addüksiyon orta hatta doğru bir ön düzlem hareketini tanımlar. Bu tanımın istisnaları eller ve ayaklarda meydana gelir; bunlar ortak özel bölümlerde açıklanmaktadır Omuz/ Glunohumeral eklemine abduksiyonu ve adduksiyonu, humerus başının içinden geçen ön-arka rotasyon eksenine etrafında frontal düzlemde meydana gelir. Normalde, GH eklemi yaklaşık 120 derece abdüksiyona izin verir; tam 180 derecelik omuz abdüksiyonu normalde 60 derecelik yukarı skapular rotasyonun GH eklemine abdüksiyonu ile birleştirilmesiyle meydana gelir. Abdüksiyonun

artrokinematiği, humerusun konveks başının yukarıya doğru yuvarlanırken aynı anda aşağı doğru kaymasını içerir (Mansfield ve Neumann, 2013).

Rotasyon (Dönme)

Yatay düzlemdeki temel hareket basitçe dönme olarak tanımlanır (şekil 6). Başınızı bir durumu onaylamamak için döndürmek güzel bir öğrenektir. Üst (kol) ve alt (bacak) ekstremitelerdeki hareketi tanımlamak için sıklıkla dış rotasyon ve iç rotasyon terimleri kullanılır. Kol veya bacağın ön (ön) yüzeyi lateral olarak (vücudun orta hattından uzağa) döndüğünde, bu dış rotasyon (veya lateral rotasyon) olarak tanımlanır. Kol veya bacağın ön yüzeyi medial olarak döndüğünde (vücudun orta hattına doğru), bu iç rotasyon (veya medial rotasyon) olarak tanımlanır (Behnke, 2012).



Şekil 6. Bacak Rotasyonu (Behnke, 2012).

Şimdiye kadar bahsettiğimiz düzlem ve eksenleri ve örnek hareketler Tablo2' de kısaca özetlenmiştir.

Tablo2. Düzlemler, eksenler ve karşılık gelen temel hareketler

Düzlem	Eksen	Temel Hareketler
Sagittal	Transverse	Fleksiyon-Ektensiyon
Frontal	Anteroposterior (AP)	Abduksiyon- Adüksiyon
Transverse	Longitudinal/Vertical/Dikey	Rotasyon

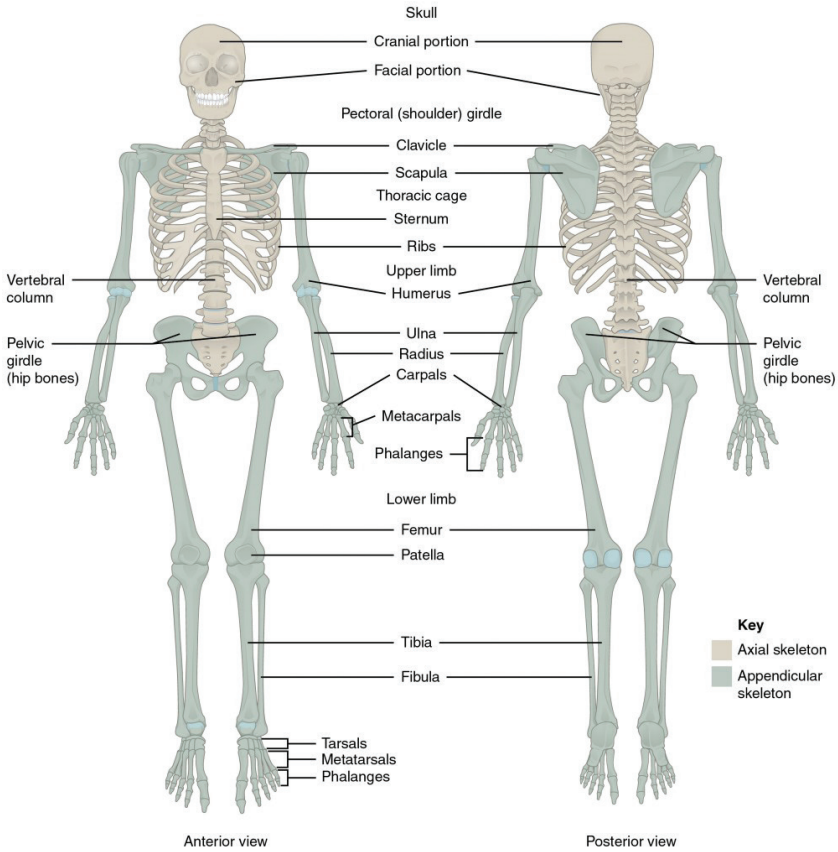
Kaynak : (Behnke, 2012)

Temel parçalar

Kemikler ve İskelet Sistemi

Fiziksel aktivite, sağlıklı bir yaşamı devam ettirmek için hayati öneme sahip olmakla birlikte yaşla birlikte fiziksel aktiviteye katılım engelleri

de artmaktadır (Gülü ve Ayyıldız, 2022). İnsan vücudundaki kemikler dinamiktir ve genetik, içsel ve çevresel faktörlerden etkilenir. Özellikle, fiziksel aktivite ve egzersiz sırasında ortaya çıkan veya hareketsizlik veya ağırlıksızlık nedeniyle azalan mekanik yüklenme, kemik homeostazı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilir. Fiziksel aktivite, kemik ve gücünü korumak veya arttırmak için hayati önem taşıyan mekanik yükleri iskelete iletir. İskeletin mekanik yüklere duyarlılığı yaş, cinsiyet ve menarşal yaş (10-15 yaş) durumu gibi birçok faktöre bağlıdır. Fiziksel aktivite modu mekanik ortamı belirler ve gerinim hızı, gerinim büyüklüğü ve gerinim frekansı gibi mekanik parametreler kemik yapısında değişikliklere yol açan ve dolayısıyla kemik gücünü etkileyen kemik oluşumundaki artışlarla ilişkilendirilmiştir (Manske ve ark., 2009). İskelet sistemi, vücuda hareketi sağlayan katı bağlantılardan oluşan bir çerçeve sağlar. İskeletin 200'den fazla kemiği, iç organlar için destek ve koruma sağlar (McGinnis, 2013). Bir spor bilimci temel iskelet sistemindeki kemik isimlerini ve vücuttaki konumlarını bilmesi önemlidir. Bu bağlamda Şekil 7' de iskelet sisteminin anatomik dilde isimleri görsel olarak verilmiştir.

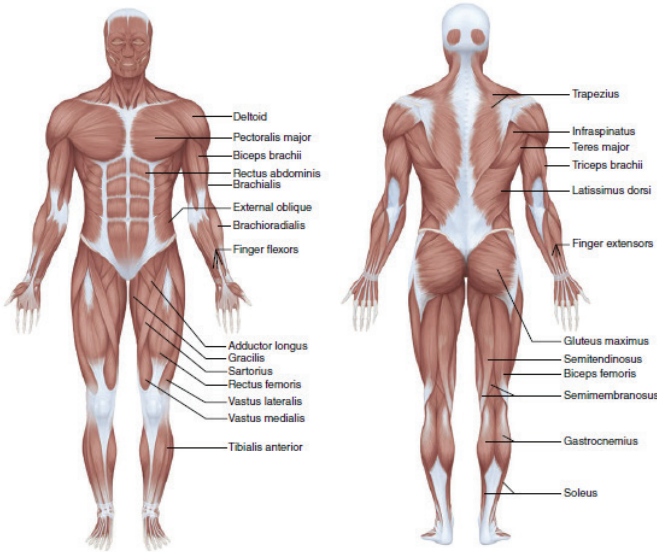


Şekil 7. (İskelet Sistemi İnsan iskeleti İnsan vücudu Kemik Anatomisi, 2022).

İskelet sistemi vücudunuzun merkezi çerçevesidir. Kıkırdak, tendonlar ve bağlar dâhil olmak üzere kemikler ve bağ dokusundan oluşur. Aynı zamanda kas-iskelet sistemi olarak da adlandırılır. İskelet sisteminin birçok işlevi vardır. Bize insan şeklimizi ve özelliklerimizi vermenin yanı sıra harekete izin verir. İskeletiniz, ayakta durmanıza ve hareket etmenize yardımcı olmak için vücut ağırlığınızı destekler. Eklemler, bağ dokusu ve kaslar, vücut parçalarınızı hareketli hale getirmek için birlikte çalışır. Kan hücreleri üretir: Kemikler kemik iliği içerir. Kemik iliğinde kırmızı ve beyaz kan hücreleri üretilir. Organları korur ve destekler: Kafatasınız beyninizi korur, kaburgalarınız kalbinizi ve akciğerlerinizi korur ve omurganız omurganızı korur. Mineralleri depolar: Kemikler vücudunuzun kalsiyum ve D vitamini gibi mineral tedarikini tutar (Cleveland Clinics, 2022).

Kaslar

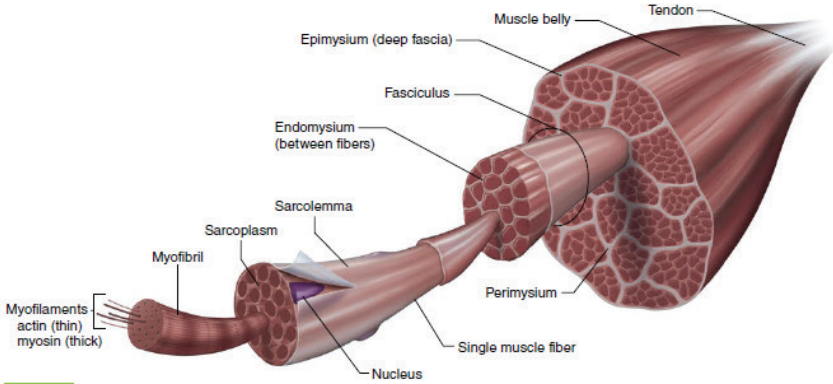
İskeletin hareket etmesini sağlayan kas sistemi Şekil 8’ de gösterilmiştir. Kemikler arasındaki bağlantı noktası eklemdir ve iskelet kasları her iki ucunda da kemiklere bağlıdır. Bu düzenleme olmadan hareket gerçekleşemezdi. Her iskelet kası, kas dokusu, bağ dokusu, sinirler ve kan damarlarını içeren bir organdır. Fibröz bağ dokusu veya epimisyum, vücudun 430’dan fazla iskelet kasını kaplar. Epimisyum, kasın uçlarındaki tendonlarla bitişiktir (Şekil 12). Tendon, tüm kemikleri kaplayan özel bir bağ dokusu olan kemik periosteumuna bağlıdır; kasın herhangi bir kasılması tendonu ve dolayısıyla kemiği çeker. Uzun kaslarının kemiğe iki bağlantısı vardır: proksimal (gövdeye daha yakın) ve distal (gövdeden daha uzak). Gövde kaslarının iki eki, üstün (başa daha yakın) ve alt (ayaklara daha yakın) olarak adlandırılır(Haff ve ark., 2016).



Şekil 8. İskelet Kas Sistemi (Haff ve ark., 2016)

İnsan iskelet kası, kas lifi tiplerinin heterojen bir koleksiyonundan oluşur. Bu kas lifi türleri yelpazesi, insan kaslarının sergilediği çok çeşitli yeteneklere izin verir. Üç tip kas lifi yavaş oksidatif (SO), hızlı oksidatif (FO) ve hızlı glikolitik (FG). Bir insandaki çoğu iskelet kası, değişen oranlarda olsa da, üç türü de içerir. Ek olarak, kas lifleri, boyut veya lif tipi bileşimini değiştirerek değişen taleplere uyum sağlayabilir (Scott ve ark., 2001).

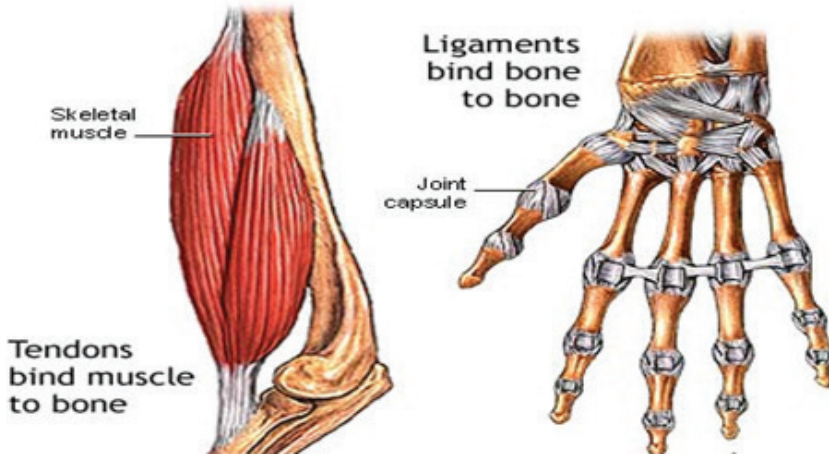
İskelet kası lifleri iki kritere göre sınıflandırılabilir: 1. Lifler diğerlerine göre ne kadar hızlı kasılır. 2. Lifler ATP'yi nasıl yeniler. Tip 1: Yavaş oksidatif (SO) lifler nispeten yavaş kasılır ve ATP üretmek için aerobik solunum (oksijen ve glikoz) kullanır. Uzun süreler boyunca düşük güç kasılmaları üretirler ve yorulmaları yavaştır. Tip 2 A: Hızlı oksidatif (FO) lifler hızlı kasılmalara sahiptir ve esas olarak aerobik solunum kullanır, ancak anaerobik solunuma (glikoliz) geçebildikleri için SO liflerinden daha hızlı yorulabilirler. Tip 2 B: Hızlı glikolitik (FG) lifler hızlı kasılmalara sahiptir ve esas olarak anaerobik glikoliz kullanır. FG lifleri diğerlerinden daha çabuk yorulur.



Şekil 9. Kas Bölümleri (Haff ve ark., 2016)

Tendonlar ve Ligmentler (Bağlar)

Tendonlar ve bağlar (Şekil 10), onlara yüksek bir gerilme mukavemeti veren kollajen liflerinin hakim olduğu yoğun bağ dokusu parçalarıdır. Tendonların en belirgin rolü, kasların çekişini kemiklere iletmektir. Bununla birlikte, tüm kasların tendonları yoktur ve olanlar eklemde kemikleri açılarak kısaltanlardır (Benjamin ve Ralphs, 1997). Bir tendon, kemiği veya yapıyı hareket ettirmeye yarar. Bir bağ, kemiği kemiğe bağlayan ve genellikle yapıları bir arada tutmaya ve onları sabit tutmaya yarayan fibröz bir bağ dokusudur (Vorvick, 2020).



Şekil 10. Kas Tendonu ve Ligmenti (Vorvick, 2020).

Kemik Zarı (Periosteum)

Vücuttaki hemen her kemikte periosteum bulunur(Şekil 11). Bu doku, kemik büyümesinde ve kemik onarımında önemli bir role sahiptir ve iskelet kasının yanı sıra kemiğin kanlanması üzerinde de etkisi vardır. Periosteum, yapısal bütünlük sağlayan bir dış fibröz tabaka ile osteojenik potansiyele sahip bir iç kambiyum tabakasından oluşan kompleks bir yapıdır. Büyüme ve gelişme sırasında kemiğin uzamasına ve modellenmesine katkıda bulunur, kemik yaralandığında iyileşmesine katılır. Çok iyi innerve edilmiş kemik zarı (periosteum) kemiğin dış yüzeyini kaplar. Kollajen fibrillerden oluşan dış lifli kılıftan oluşur. Doğrudan kemiğin üzerinde bulunur ve tüm iç kemik yüzeylerini kaplayan aynı hücrelerden yapılır. (Paulsen ve Waschke, 2018).



Periosteum (Kemik Zarı)

Şekil 11. Kemik Zarı (Paulsen ve Waschke, 2018).

Sinovya(Sinovyal Sıvı)

Sinovya (Şekil12) olarak da adlandırılan sinovyal sıvı, eklemlerin boşluklarında bulunan Yumurta akı benzeri kıvamı ile yapışkan bir

sıvıdır (West ve Kolfenbach, 2019). Sinovyal sıvı normalde soluk sarıdır. Hemartrozlarda kırmızı veya turuncu olacak ve inflamatuvar artropatilerde krem veya beyaz görünebilir. Bazen septik artritte bakteriyel kromojenler tarafından renklendirilebilir. Normal sinovyal sıvı berraktır. İçerdiği partiküllerin ve/veya hücrelerin sayısı arttıkça opaklık fazından açıkça opaklığa geçer. Bu nedenle berraklığın incelenmesi, sıvı örneğinin hücreliliği ve/veya kristal içeriği hakkında bir ipucu verir. Normal sinovyal sıvı, proteinler ve proteoglikanlar arasındaki karmaşık etkileşimler nedeniyle kalın bir mukoid kıvamına sahiptir. Bu etkileşimler, sinovyal sıvının yağlama özellikleri için esastır. Enflamatuvar eklem hastalığında, enzimatik sindirim ve bu moleküllerin değiştirilmiş sentezi nedeniyle sıvının yapışkanlığı azalır (Gray, 2012). Sonuç olarak, normal eklem sıvısı pıhtılaşmaya karşı dirençlidir. Eklem boşluğunun sinovyal sıvısı ile kollajen ve kırık proteoglikanına bağlı su arasında küçük moleküllerin serbest değişimi var gibi görünmektedir. (Petty ve Cassidy, 2005).



Sinovya/Sinovyal Sıvı

Şekil 12. Sinovya

Kıkırdak

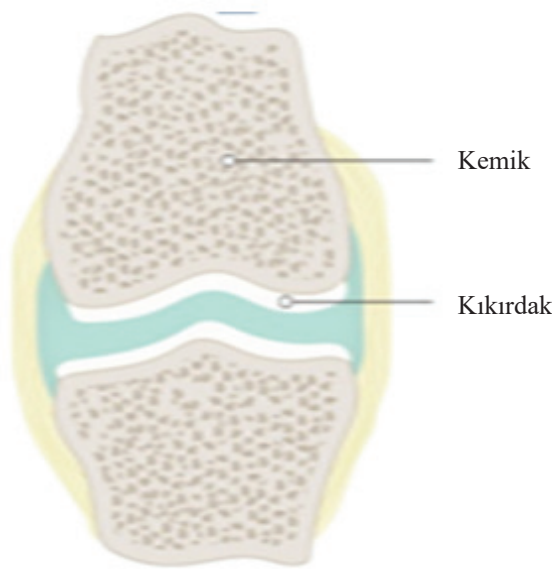
Kıkırdak (Şekil 13), sıkıştırma kuvvetlerine direnme, kemik esnekliğini artırma ve esnekliğe ihtiyaç duyulan kemikli alanlarda destek sağlama gibi birçok işleve sahiptir. Kıkırdak yapan birincil hücre, lakuna içinde bulunan kondrosittir. Kıkırdak, kemik gibi, perikondrium benzeri lifli bir zar ile çevrilidir. Bu tabaka kıkırdakta yenilemede etkili değildir. Bu nedenle, yaralanmadan sonra iyileşmesi yavaştır. Kıkırdak, kemiğin aksine matrikste kalsiyum içermez. Bunun yerine, elastikiyet ve esneklik sağlayan yapı olan kondroitini yüksek miktarda içerir (Gupton ve ark., 2022). kemik kadar sert ve katı değildir, ancak kastan çok daha sert ve daha az esnektir. Kıkırdak matrisi, glikozaminoglikanlar, proteoglikanlar, kollajen liflerinden ve bazen elastinden oluşur. Kıkırdak, aşağıdakileri içeren üç tipe ayrılır:

Hyalin kıkırdak : Bu, ağırlığı taşımak ve dağıtmak için tasarlanmış eklemlerde bulunan düşük sürtünmeli, aşınmaya dayanıklı bir dokudur. Güçlü, kauçuksu, esnek bir dokudur ancak rejenerasyon kapasitesi zayıftır.

Elastik Kıkırdak: Elastik kıkırdak, hyalin kıkırdaktan daha esnektir ve kulakta, gırtlakta ve epiglotta bulunur.

Fibrokartilaj, Dizde ve omurlar arasında bulunan sert ve esnek olmayan bir kıkırdak şeklidir (Cartilage Health,2022), (NYU Langone Health,2022.)

Hareketlerin temel yapı taşları, tıpkı bütün hareketlerde olduğu gibi motor birimler olup her motor birim bir motor nöron ile bu nöron tarafından innerve edilen tüm iskelet kas liflerini kapsamaktadır. Burada kavranılması önem taşıyan bir husus, bir parmağın bükülmesi gibi en basit hareketler dâhil tüm hareketlerin ender olarak sadece tek bir kas tarafından başarıyor olmasıdır. Beden hareketleri, çeşitli kaslarda yer alan birçok motor birimin kesin bir dizgiye göre etkinleştirilmesi ile gerçekleştirilir. (Widmaier ve diğerleri, 2014). Sonuç olarak insan kinematiği; motor birimlerin, kas iskelet sisteminin, destekleyici tendon ve bağ dokuların ve nöral fonksiyonların bir dizi senkronizasyonuna ve eşgüdümlü çalışma kabiliyetine bağlı olacaktır.



Şekil 13. Kıkırdak

KAYNAKLAR

- Bains, B. S., Khoshmaram, F. ve Bains, M. S. (2019). The prevalence of hyperextended knee among adults: A cross-sectional survey. *Int J Aging Health Mov*, 1(1), 1-10.
- Bartlett, R. (2014). *Introduction to Sports Biomechanics*. Routledge, London <https://doi.org/10.4324/9781315889504>
- Behnke, R. S. (2012). *Kinetic anatomy (3rd ed)*. Human Kinetics.
- Benjamin, M. ve Ralphs, J. R. (1997). Invited Review Tendons and ligaments-an overview. *Histol Histopathol*, 12, 1135-1144.
- Cartilage Health. (2022). *Cartilage Health*. Erişim tarihi 15 Mayıs 2022, <http://www.cartilagehealth.com/>
- Choi, J.-H., Yoo, K.-T., An, ve ark. (2016). The effects of taping, stretching, and joint exercise on hip joint flexibility and range of motion. *Journal of Physical Therapy Science*, 28(5), 1665-8. <https://doi.org/10.1589/jpts.28.1665>.
- Cleveland Clinics. (2022). Merck Manual. Introduction to the Biology of the Musculoskeletal System. <https://www.merckmanuals.com/home/bone,-joint,-and-muscle-disorders/biology-of-the-musculoskeletal-/introduction-to-the-biology-of-the-musculoskeletal-system>.
- Clippinger, K. S. (2007). *Dance anatomy and kinesiology*. Human Kinetics.
- Cook, C. (2012). *Orthopedic manual therapy: An evidence based approach (2nd ed)*. Pearson Education.
- Duan, Y., Zhang, X. ve Li, Z. (2020). A New Quaternion-Based Kalman Filter for Human Body Motion Tracking Using the Second Estimator of the Optimal Quaternion Algorithm and the Joint Angle Constraint Method with Inertial and Magnetic Sensors, *Sensors*, 20(21), 6018. <https://doi.org/10.3390/s20216018>.
- Gülü, M., & Ayyıldız, E. (2022). Effect of the COVID-19 pandemic on barriers to middle-aged adults' participation in physical activity in Turkey: a cross-sectional study. *Journal of Men's Health*, 18(3), 60.
- Gülü, M., & Doğan, A. A. The Effect of 6 Week Nordic Hamstring Exercise on Sprint and Jumping Performance. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 421-430.
- Gray, W. (2012). *Diagnostic cytopathology (3. ed)*. Churchill Livingstone Elsevier.
- Gupton, M., Munjal, A. ve Terreberry, R. R. (2022). *Anatomy, Hinge Joints*. Stat Pearls Publishing. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK518967/>.
- Haff, G. ve Triplett, N. T. (2016). *National Strength ve Conditioning Association Essentials of strength training and conditioning (Fourth edition)*. Human Kinetics.
- Hall, S. J. (2019). *Basic biomechanics (Eighth Edition)*. McGraw-Hill Education.

- Hansen, J. T. ve Netter, F. H. (2014). *Netter's clinical anatomy (4th edition)*. Elsevier.
- İskelet Sistemi İnsan iskeleti İnsan vücudu Kemik Anatomisi*. (2022, Mayıs 15). <https://www.pngwing.com/tr/free-png-ynmhv>
- Kendall, F. P. ve Kendall, F. P. (Ed.). (2005). *Muscles: Testing and function with posture and pain (5th ed)*. Lippincott Williams ve Wilkins.
- Köksüz, A. (2019). Her Alanda Ergonomi. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 2(1), 3-24.
- Kwok, B. C., Lim, J. X. L. ve Kong, P. W. (2021). The Theoretical Framework of the Clinical Pilates Exercise Method in Managing Non-Specific Chronic Low Back Pain, *A Narrative Review. Biology*, 10(11), 1096. <https://doi.org/10.3390/biology10111096>.
- Linda J. Vorvick. (2020). *Tendon vs. Ligament. National Library of Medicine*. <https://medlineplus.gov/ency/imagepages/19089.htm#:~:text=A%20tendon%20is%20a%20fibrous,move%20the%20bone%20or%20structure>.
- Mansfield, P. J. ve Neumann, D. A. (2013). *Essentials of kinesiology for the physical therapist assistant (Second edition)*. Elsevier/Mosby.
- Manske, S. L., Lorincz, C. R. ve Zernicke, R. F. (2009). Bone Health: Part 2, Physical Activity. *Sports Health: A Multidisciplinary Approach*, 1(4), 341-346. <https://doi.org/10.1177/1941738109338823>
- Martini, F. ve Bartholomew, E. F. (2021). *Essentials of anatomy & physiology (8Th Edition)*. Pearson Education Limited.
- McGinnis, P. M. (2013). *Biomechanics of sport and exercise (3rd ed)*. Human Kinetics.
- Medical gallery of Blausen Medical (2014). *WikiJournal of Medicine*, 1(2). <https://doi.org/10.15347/wjm/2014.010>.
- NYU Langone Health. (15.05.2022). Articular Cartliages. NYU Langone Health. www.med.nyu.edu/.../...sic%20science%20articular%20cart%20and%20OA.pdf.
- Paulsen, F.ve Waschke, J. (2018). *General Anatomy and Musculoskeletal System (16.Edition)*. Elsevier science ltd.
- Petty, R. E.ve Cassidy, J. T. (2005). *Textbook of Pediatric Rheumatology*. Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-1-4160-0246-8.X5001-3>
- Scott, W., Stevens, J. ve Binder–Macleod, S. A. (2001). Human Skeletal Muscle Fiber Type Classifications. *Physical Therapy*, 81(11), 1810-1816. <https://doi.org/10.1093/ptj/81.11.1810>.
- West, S. G., & Kolfenbach, J. R. (2019). *Rheumatology secrets (Fourth)*. Elsevier.
- Widmaier, E. P., Raff, H. ve Strang, K. T. (2014). *Vander insan fizyolojisi: vücut fonksiyon mekanizmaları*. Güneş Tıp Kitabevleri.

CHAPTER

BÖLÜM

5

**BOKS KONULU LİSANSÜSTÜ
TEZLERİN BİBLİYOMETRİK PROFİLİ**

Abdulaziz SELUCİK¹, Ahmet Naci DİLEK²

¹ Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın/Türkiye.
<https://orcid.org/0000-0002-8445-2244>

² Bartın Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Bartın/Türkiye.
<https://orcid.org/0000-0002-9805-8694>

1. GİRİŞ

Spor olgusu, adı henüz konulmamış biçimde insanlık tarihi kadar köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Bu köklü tarih öyle ki günümüzün en büyük spor etkinlikleri organizasyonu olma özelliğine sahip olimpiyat oyunlarını doğurmuş, bugüne dek sürdürmeyi başarmıştır. Şüphesiz ki bu sporların en temelinde barınma ve savunma gibi en hayati fonksiyonların yerine getirilebilmesi adına kullanılan mücadele içerikli hareketler yer almaktadır. Bunlar; itme, çekme, vurma, koparma, direnç uygulama gibi daha pek çok kaba motor berilerdir. Nitekim insanlığın gelişmesiyle birlikte bu kaba hareketler daha spesifik bir hal alarak bugünkü spor branşlarına doğru evrilmiştir (İşler, 2013).

Zaman içinde evrilmiş sporlardan birisi de boks branşıdır. Bu branş; temelinde rakibine üstün gelme arzusu bulunan, pek çok motorik özelliği ve psikolojik unsuru içerisinde barındıran bireysel bir spor dalıdır. Bu sporun yapı taşı olan yumruklar insanoğlunun eskilerde kendisini koruması amacıyla kullandığı bir araç olarak kullanılarak geliştirilmiştir (Batmaz ve Kılınçoğlu 2017). Boksun gelişimiyle dünya genelinde ortak bir sınıflandırma ile sporun temelini üç ana vuruş tekniği oluşturmaktadır. Bunlar; direkt vuruş, kroşe vuruş ve aparkat vuruşlarıdır. Bu köklü spor, yalnızca bu üç vuruşla sınırlandırılmayıp geniş bir savunma ve atak kombinasyonlu stratejilere de sahiptir (Turner, Baker ve Miller, 2011). Boks müsabakaları 610-610 cm ölçülerinde ring adı verilen sahada yapılmaktadır. Fiziksel teması gerektiren bu boks karşılaşmalarına katılan sporcular kendi vücut ağırlıklarına göre sınıflandırılırlar, yani boks bir sıklet sporudur (Savaş ve Uğraş, 2004).

Yapısı gereği yalnızca bedenin değil psikoloji ve zekâ gibi unsurlarında yer aldığı bu kompleks hareketler bütünü, uygulayıcısına çeşitli açılardan (bedensel, ruhsal ve sosyal) fayda sağlamaktadır. Ancak Sarı ve Bulut (2021) bu faydaları üç boyutla sınırlandırmayıp daha geniş bir perspektifle incelemiş ve boksun faydalarına; bilişsel faydalar, fiziksel ve sağlık açısından faydalar, sosyal faydalar, kariyer ve maddi açıdan faydalar ve duygusal faydalar olmak üzere beş boyutta vurgu yapmışlardır. Bilişsel faydalar; dikkat, zekâ ve problem çözme becerilerinin gelişimi gibi etkilere sahiptir. Fiziksel ve sağlık açısından faydalar; kondisyon, reaksiyon zamanı ve görüşün değişmesi gibi yararlıdır. Sosyal faydalar; sosyalleşme, saygılı olma ve saygınlık kazanma gibi kazanımlardır. Kariyer ve maddi açıdan faydalar; millilik kazanımları, potansiyel meslek edinme ve üniversite eğitimi gibi etkenlerdir. Duygusal faydalar; monotonluktan uzaklaşma, özgüven kazanma ve duygu kontrolü de boks sporunun sağladığı faydalar arasında yer almaktadır. Boks konusuyla ilgili alan yazın incelemesinde karşılaşılan sonuçlar bu verileri destekler niteliktedir (Duru, 2021; Kul vd., 2020; Çakmakçı vd., 2019; Kaynar vd., 2016).

Boks sporunun konu alındığı araştırmalar genel manada bu verileri sunarken bu alana ilişkin geniş bir perspektiften bakmak hem sporun özeline anlamayı hem de araştırmacılara genel bir harita oluşturma niteliğinde fayda sağlayacaktır. Bu perspektifin oluşumu için kullanılması en mümkün metotlardan birisi sistematik derleme metodudur ve bu metot aynı zamanda dünya genelinde sıklıkla kullanılan bir modeldir (Cooper, Hedges ve Valentine, 2019). Bir araştırma alanını bibliyometrik olarak analiz etmenin iki farklı yolu vardır. İlk olarak, performans analizi, farklı indeksler aracılığıyla bilimsel etkinin ve alıntılarının ölçülmesine odaklanır. İkincisi, bilim haritalama, bilimsel araştırmanın temsilini ve entelektüel, kavramsal ve sosyal alanlardaki evrimini mümkün kılar. Bu araştırmalarda yaygın olarak meta analiz kullanılmaktadır ve bu tür bir analiz, araştırma alanının yapısının, evriminin ve akademik aktivitedeki eğilimlerin daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır (Gutiérrez-Salcedo vd., 2018).

Boks konusu bağlamda araştırmamızın amacı iki yönlüdür. İlk olarak, bu çalışma boks konulu lisansüstü tezlerin evriminin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. İkinci olarak, bu çalışma, kariyerlerine ve gelecekteki araştırmalarına rehberlik etmesi için bir tema ağacına ihtiyaç duyan bu alandaki araştırmacılar için faydalı olacak, analiz edilen alanın bir haritasını sunmayı amaçlamaktadır.

2. MATERYAL VE METOD

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırmanın sınırlılıkları ve veri analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Sistematik derleme, belirli bir konu üzerine yapılmış orijinal çalışmaların detaylı ve geniş bir kapsamda taranması, tarama sonucunda elde edilen verilerin dışlanması veya dâhil edilmesine ilişkin kriterlerin kullanılmasıyla, bulguların sentezlendiği bilimsel bir inceleme modelidir. Bu model dahilinde izlenen en yaygın yollar; araştırma konusunu tanımlamak, geniş kapsamlı literatür taramak, çalışmaları seçmek, verileri toplamak, verileri analiz etmek ve elde edilen sonuçları rapor etmektir. İyi kalitede bir sistematik derleme detaylı bir literatür taraması gerektirmektedir (Aslan, 2018).

2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sistematik derleme metoduyla gerçekleştirilen araştırmamıza boks konulu lisansüstü tezler (yüksek lisans tezleri ve doktora tezleri) dâhil edilmiştir. Bu araştırmalar yalnızca beden eğitimi ve spor alanı ile sınırlandırılmayıp disiplinler arası boks konulu araştırmalar da dâhil edilmiştir. İlgili araştırmaların yayınlanma tarihleri 2011-2021 yılları (10 yıl) arasında değişiklik göstermektedir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmamızda bireysel çalışmaların etkilerini belirli temalar dâhilinde birleştirerek genel bir sonuç elde etmeyi amaçlayan meta-analiz yöntemi kullanılmıştır (Dinçer, 2014). Araştırmada meta-analiz verisi olarak katkı sağlayacak araştırmalara ulaşmak için Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı kullanılmıştır. Türkiye’de 2011-2021 yılları arasında “boks”, “boxing”, “boksör” ve “spor” gibi anahtar kelimeler kullanılarak yapılan arama sonucunda 59 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ancak araştırma sınırlılıklarımız çerçevesinde 43 lisansüstü tez araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Araştırma sınırlılıkları da dikkate alınarak tarafımızdan hazırlan 8 araştırma sorusu geliştirilmiştir. Elde edilen verilerin meta-analiz yöntemiyle birlikte içerik analizi yapılmıştır. Ancak verilerin sayısallaştırılıp tabloya dönüştürülmesi için frekans (f) ve yüzde (%) analizlerinden yararlanılmıştır. Bu araştırma soruları;

1. Boks konulu tezlerin türlerine göre dağılımı nasıldır?
2. Boks konulu tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Boks konulu tezlerin çalışıldığı alana göre dağılımı nasıldır?
4. Boks konulu tezlerin yayımlandığı üniversiteye göre dağılımları nasıldır?
5. Boks konulu tezlerin araştırma tasarımına göre dağılımları nasıldır?
6. Boks konulu tezlerin veri toplama tekniğine göre dağılımı nasıldır?
7. Boks konulu tezlerin kullandıkları analiz yöntemine göre dağılımı nasıldır?

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nin resmi internet sitesinde 2011 ile 2021 yılları arasında “boks” konulu her alanda yazılmış olan lisansüstü tezlere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmaların türlerine göre dağılımları.

Tez Türü	f	%
Yüksek Lisans Tezi	37	86.04
Doktora Tezi	6	13.95
Toplam	43	100

Tablo 1’de yer alan veriler “Boks konulu tezlerin türlerine göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre araştırmaların 37’sinin (%86.04) “Yüksek Lisans Tezi”, 6’sının (%13.95) ise “Doktora Tezi” olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. *Araştırmaların yayınlandığı yıla göre dağılımları.*

Yıl	<i>f</i>	%
2021	7	16.27
2020	7	16.27
2019	6	13.95
2018	3	6.97
2017	7	16.27
2016	3	6.97
2015	2	4.65
2014	4	9.30
2013	1	2.32
2012	1	2.32
2011	2	4.65
Toplam	43	100

Tablo 2’de yer alan veriler “Boks konulu tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre; 2021 yılında 7 (%16.27), 2020 yılında 7 (%16.27), 2019 yılında 6 (%13.95), 2018 yılında 3 (%6.97), 2017 yılında 7 (%16.27), 2016 yılında 3 (%6.97), 2015 yılında 2 (%4.65), 2014 yılında 4 (%9.30), 2013 yılında 1 (%2.32), 2012 yılında 1 (%2.32) ve 2011 yılında 2 (%4.65) lisansüstü tez yayınlanmıştır.

Tablo 3. *Araştırmaların çalışıldığı alana göre dağılımları.*

Alan	<i>f</i>	%
Spor	36	83.72
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	3	6.97
Eğitim ve Öğretim	2	4.65
Fizyoloji	1	2.32
Biyokimya	1	2.32
Toplam	43	100

Tablo 3’de yer alan veriler “Boks konulu tezlerin çalışıldığı alana göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre boks konusu; “Spor” alanında 36 (%83.72), “Fizyoterapi ve Rehabilitasyon” alanında 3 (%6.97), “Eğitim ve Öğretim” alanında 2 (%4.65), “Fizyoloji” alanında 1 (%2.32) ve “Biyokimya” alanında da 1 (%2.32) kez çalışılmıştır.

Tablo 4. Araştırmaların yayımlandığı üniversiteye göre dağılımları.

Üniversite	<i>f</i>	%
Selçuk Üniversitesi	9	20.93
Atatürk Üniversitesi	3	6.97
Fırat Üniversitesi	3	6.97
İstanbul Gelişim Üniversitesi	3	6.97
Sakarya Üniversitesi	3	6.97
Aksaray Üniversitesi	2	4.65
Gazi Üniversitesi	2	4.65
Kocaeli Üniversitesi	2	4.65
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	4.65
Akdeniz Üniversitesi	1	2.32
Ardahan Üniversitesi	1	2.32
Bartın Üniversitesi	1	2.32
Bayburt Üniversitesi	1	2.32
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1	2.32
Dumlupınar Üniversitesi	1	2.32
Erciyes Üniversitesi	1	2.32
Erzincan Üniversitesi	1	2.32
Hacettepe Üniversitesi	1	2.32
İstanbul Okan Üniversitesi	1	2.32
Marmara Üniversitesi	1	2.32
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1	2.32
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	1	2.32
Yeditepe Üniversitesi	1	2.32
Toplam	43	100

Tablo 4’de yer alan veriler “Boks konulu tezlerin yayımlandığı üniversiteye göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre boks konulu lisansüstü tezler; “Selçuk Üniversitesi’nde” 9 (%20.93), “Atatürk Üniversitesi’nde” 3 (%6.97), “Fırat Üniversitesi’nde” 3 (%6.97), “İstanbul Gelişim Üniversitesi’nde” 3 (%6.97), “Sakarya Üniversitesi’nde” 3 (%6.97) kez yayımlanmıştır. “Aksaray Üniversitesi’nde” 2 (%4.65), “Gazi Üniversitesi’nde” 2 (%4.65), “Kocaeli Üniversitesi’nde” 2 (%4.65) ve “Süleyman Demirel Üniversitesi’nde” de 2 (%4.65) kez yayımlanırken “Akdeniz Üniversitesi”, “Ardahan

Üniversitesi”, “Bartın Üniversitesi”, “Bayburt Üniversitesi”, “Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi”, “Dumlupınar Üniversitesi”, “Erciyes Üniversitesi”, “Erzincan Üniversitesi”, “Hacettepe Üniversitesi”, “İstanbul Okan Üniversitesi”, “Marmara Üniversitesi”, “Orta Doğu Teknik Üniversitesi”, “Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi” ve “Yeditepe Üniversitesi” tarafından 1’er (%2.32) kez yayımlanmıştır.

Tablo 5. *Araştırmaların tasarımlarına göre dağılımları.*

Araştırma Tasarımı	<i>f</i>	%
Nicel	41	95.35
Nitel	2	4.65
Toplam	43	100

Tablo 5’de yer alan veriler “Boks konulu tezlerin araştırma tasarımına göre dağılımları nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre araştırmaların 41’inin (%95.35) “Nicel”, 2’sinin (%4.65) ise “Nitel” araştırma tasarısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. *Araştırmaların veri toplama tekniklerine göre dağılımları.*

Veri Toplama Tekniği	<i>f</i>	%
Fiziksel Performans Ölçümü	27	62.79
Anket	14	32.55
Mülakat	2	4.65
Toplam	43	100

Tablo 6’da yer alan veriler “Boks konulu tezlerin veri toplama tekniğine göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre araştırmaların 27’sinin (%62.79) “Fiziksel Performans Ölçümü”, 14’ünün (%32.55) “Anket”, 2’sinin (%4,65) ise “Mülakat” tekniğinin kullanımıyla veri toplanarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Tablo 7. *Araştırmalarda kullanılan analiz yöntemlerine göre dağılımları.*

Analiz Yöntemi	<i>f</i>	%
T Testi	24	23.07
Mann Whitney U	15	14.42
ANOVA	13	12.49
Korelasyon	9	8.65
Regresyon	7	6.73
Wilcoxon	7	6.73
Kruskal-Wallis	6	5.76
Shapiro Wilk	6	5.76
Ki-Kare	3	2.88
Tukey	3	2.88
Betimsel Analiz	2	1.92
Kolmogorov-Smirnov	2	1.92
Repeated Measures	2	1.92

Açımlayıcı Faktör Analizi	1	0.96
ANCOVA	1	0.96
Levene	1	0.96
LSD Testi	1	0.96
PROC MEANS Prosedürü	1	0.96
Toplam	104	100

Tablo 7’de yer alan veriler “Boks konulu tezlerin kullandıkları analiz yöntemine göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu tabloya göre boks konulu lisansüstü tezlerde; 24 (%23.07) kez “T Testi”, 15 (%14.42) kez “Mann Whitney U”, 13 (%12.49) kez “ANOVA”, 9 (%8.65) kez “Korelasyon”, 7’şer (%6.73) kez de “Regresyon” ve “Wilcoxon” testleri kullanılmıştır. Dahası, bu tezlerde; 6’şar (%5.76) kez “Kruskal-Wallis” ve “Shapiro Wilk”, 3’er (%2.88) kez “Ki-Kare” ve “Tukey”, 2’şer (%1.92) kez “Betimsel Analiz”, “Kolmogorov-Smirnov” ve “Repeated Measures” ve 1’er (%0.96) kez de “Açımlayıcı Faktör Analizi”, “ANCOVA”, “Levene”, “LSD Testi” ve “PROC MEANS Prosedürü” kullanılmıştır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Araştırma kapsamında, YÖK Ulusal Veri Tabanında 2011-2021 yılları arasında boks ve boksörlerle ilgili yayınlanmış olan 43 yüksek lisans ve doktora tezi çeşitli parametreler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre bu konuda en çok; yayın türü “Yüksek Lisans Tezi”, en çok yayın yapılan yıllar 7’şer lisansüstü tez ile “2017, 2020 ve 2021” yılları, en çok çalışılan alan “Spor” ve en çok yayın yapan üniversite “Selçuk Üniversitesi” olarak tespit edilmiştir. Dahası, bu veriler, en çok “Nicel” araştırma tasarısında çalışmanın yapıldığını, en çok veri toplama yönteminin “Fiziksel Performans Ölçümü” olduğunu ve en çok veri analizi için kullanılan metodunun “T-Testi” olduğunu işaret etmektedir.

Yukarıda yer alan araştırma sonuçlarını değerlendirmeden önce boksun karşılıklı olarak iki kişinin belirli kurallar çerçevesinde ve belirli ölçülerde, bir saha içerisinde herhangi bir araç kullanmaksızın, ayakta icra edilen; karşılıklı olarak yumrukların kullanıldığı ve birbirlerine karşı üstünlük sağlama maksadıyla yapılan savunma ve atak odaklı bir mücadele sporu olduğu vurgusunu yapmak gerekmektedir. Çünkü boks, dünya genelinde milyonlarca sporcu ve izleyici kitlesine sahip olan popüler bir olimpiik spor branşıdır (Kaynar vd., 2017). Dolayısıyla boks, bu popülerlikten kaynaklı ülkemizde hâlâ araştırmalara konu olarak araştırmacılarda merak uyandıran bir konu ve örneklem niteliğindedir. Öyle ki, her ne kadar boks konusunun çalışıldığı en yaygın alan “Spor” olsa da çeşitli alanlara da konu olmuştur. Örneğin boksörleri örneklem alan “Biyokimya” alanından bir yüksek lisans tezinin kapsamında, bu sporu icra eden kişilerin aldıkları darbeler sonucunda

beyin travması ve muhtemel risk faktörleri araştırılmıştır. Nitekim bu konular gerek yerli gerekse yabancı kaynaklarda da çalışan ve örneklerine rastlanabilen türdendir (Yıldırım vd., 2020; Tjønndal vd., 2021).

Boks branşının anıldığı noktada kişilerin zihninde her ne kadar sert ve şiddet içerikli bir karşılaşma gelse de bu müsabakalar kurallar çerçevesinde, beraberinde kontrolü de elde tutmayı gerektiren mücadelelerdir. Bu sporu konu alan lisansüstü tezlerde en yaygın kullanılan araştırma tasarısı “Nicel” araştırmalardan oluşurken en yaygın veri toplama yöntemi “Fiziksel Performans Ölçümü” olarak tespit edilmiştir. Bu verilerde yer alan “Nitel” araştırma tasarısına sahip mülakat verileri ve anketler de yer almaktadır. Boks sporunun yapısına istinaden bahsi geçen alğının, bu hususta araştırmacıları fizyolojik etmenleri çalışmaya sürüklediği düşünülmektedir. Ancak konu ile ilgili literatür incelendiğinde, boks sporunun teknik beceri kadar taktiksel ve psikolojik bir çok değişkeni de beraberinde gerektirdiği vurgusu yapılmıştır (Huang vd., 2021; Demir, 2020). Sonuç olarak, boks konulu literatürdeki nitel verilerin azlığının ve psiko-sosyal alandaki çalışmaların eksikliğinin giderilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerde en yaygın olarak kullanılan istatistiksel analiz “T-Testi” olarak tespit edilmiştir. Dahası, kullanılan testler arasında ikinci sırada “Mann Whitney U” testi vardır. Bu testler, iki ortalama değerin arasındaki farkın istatistiksel olarak tespit edilmesi amacıyla kullanılan testlerdir (Denis, 2018). Bu testin kullanıldığı çalışmalarda yaygın olarak kullanılan fiziksel performans ölçümlerinde araştırma modeli olarak ön test-son test modelinden faydalanılmıştır. Ön-son test modeli ise katılımcıların deneysel araştırmaların öncesinde ve sonrasında bağımlı değişkenle ilgili ölçümlere tabi tutulması durumudur (Karasar, 2013). Dolayısıyla, her iki grup arasındaki farkın olup olmadığını ve var ise farkın istatistikî açıdan anlamlı olup olmadığına ilişkin verilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu neden ile de araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan testin ikili gruplar arasında kullanılan “T-Testi” olduğu düşünülmektedir.

Elde edilen veriler ışığında, incelenen lisansüstü tezlerde boks konusunun önceki yıllara göre artış gösterdiği, bu artışla beraber olarak hareket ve antrenman alanında araştırmaların attığı ancak psiko-sosyal alandan araştırmaların azaldığı da söylenebilir. Bu duruma bağlı olarak nitel araştırmaların artırılması ve boks sporcularının yalnızca bedensel performanslarının değil ruhsal ve sosyal durumlarının da araştırılması ve geliştirilmesi önerilmektedir. Yıllara göre her ne kadar boks konulu araştırmalar artış gösterse de bu konuda gelişim sağlanması ve yeni verilerin elde edilmesi amacıyla daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu, özgün araştırma tasarılarının geliştirilmesi ve farklı analiz yöntemlerinin kullanılmasının da alana yenilik kazandıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslan, A. (2018). Sistematik derleme ve meta-analizi. *Acta Medica Alanya*, 2(2), 62-63.
- Batmaz, S., ve Kılınçoğlu, Ş. (2019). Ortaöğretim Spor Lisesi Bireysel Sporlar Boks Ders Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Cooper, H., Hedges, L. V. and Valentine, J. C. (2019). Research Synthesis as a Scientific Process. In H. Cooper, L. V. Hedges ve J. C. Valentine (Edt.), *The handbook of research synthesis and meta-analysis* (3rd Edition) (pp. 3-18). New York: Russell Sage Foundation.
- Çakmakçı, E., Tatlıcı, A., Kahraman, S., Yılmaz, S., Ünsal, B., and Özkaymakoglu, C. (2019). Does Once-a-week boxing training improve strength and reaction time?. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*, 5(2), 88-92.
- Demir, Ş. (2020). *Elit düzey boksörlerin sporda güdülenme, saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.
- Denis, D. J. (2018). SPSS data analysis for univariate, bivariate, and multivariate statistics. John Wiley & Sons.
- Dinçer, S. (2014). Eğitim bilimlerinde uygulamalı meta-analiz. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Duru, T. (2021). Ağrı’da boksör olmak: Elit sporcuların deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Gutiérrez-Salcedo, M., Martínez, M. Á., Moral-Munoz, J. A., Herrera-Viedma, E., and Cobo, M. J. (2018). Some bibliometric procedures for analyzing and evaluating research fields. *Applied Intelligence*, 48(5), 1275-1287.
- Huang, H. C., Lee, P. Y., Lo, Y. C., Chen, I., and Hsu, C. H. (2021). A Study on the perceived positive coaching leadership, sports enthusiasm, and happiness of boxing athletes. *Sustainability*, 13(13), 71-99.
- İşler, H. (2013). Türk spor tarihi. İstanbul: Turna Yayınları.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi. (25. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaynar, Ö., Gültekin, M., Erbay, Ü. E., ve Tanrıverdi, F. (2017). Emekli boksörde psödötümör serebri: bir olgu sunumu. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences - IJSETS*, 155-321.
- Kaynar, Ö., Öztürk, N., Baygıtalp, N. K., Bakan, E., ve Kıyıcı, F. (2016). Kick boks sporcularında kısa süreli yoğun egzersizin karaciğer enzimleri ve serum lipid düzeyleri üzerine etkileri. *Dicle Tıp Dergisi*, 43(1), 130-134.
- Kul, M., Boz, E., Şipal, O., Erdoğan, Y. ve Baycan, Y. (2020). Elit boks sporcularının benlik saygısı ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin incelenmesi. 4th

International Conference on Social Sciences & Humanities Tam Metin Kitabı, s. 103-121, Ankara.

- Sarı, İ., ve Bulut, Ü. (2021). Boks antrenörlerinin perspektifinden sporcular ve ebeveynlerin boksa yönelik tutumları. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(2), 135-155.
- Savaş, S., ve Uğraş, A. (2004). Sekiz haftalık sezon öncesi antrenman programının üniversiteli erkek boks, taekwondo ve karate sporcularının fiziksel ve fizyolojik özellikleri üzerine olan etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 257-274.
- Tjønnndal, A., Haudenhuyse, R., de Geus, B., and Buyse, L. (2021). Concussions, cuts and cracked bones: a systematic literature review on protective headgear and head injury prevention in Olympic boxing. *European journal of sport science*, 1-13.
- Turner, A., Baker, E. D., & Miller, S. (2011). Increasing the impact force of the rear hand punch. *Strength & Conditioning Journal*, 33(6), 2-9.
- Yıldırım, D. S., Akalan, C., ve Ersöz, G. (2020). Sporda beyin sarsıntısının (concussion) etkileri: Sistematiik derleme. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 14-27.

CHAPTER

BÖLÜM

7

EGZERSİZİN BAĞIMLILIK BOYUTU

***Doç. Dr. Murat ATASOY¹, Doç.Dr. Levent VAR²,
Suat Mehmet PAKSOY***

3

1 Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kırşehir, TÜRKİYE ORCID ID: 0000-0002-0258-8042

2 Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kırşehir, TÜRKİYE ORCID ID: 0000-0001-8089-0610

3 Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kırşehir, TÜRKİYE ORCID ID: 0000-0002-6281-5438

EGZERSİZ

Fiziksel uygunluğun geliştirilmesi ve korunması amacıyla gerçekleştirilen planlı ve programlı fiziksel aktivitelere egzersiz adı verilmektedir. Ayrıca egzersiz, enerji harcamasını normal düzeyin üzerine çıkaran, iskelet kaslarında meydana gelen kasılmalar sonucu oluşan vücut hareketleri şeklinde tanımlanmıştır (Baranowski ve ark., 1992; Özer, 2001). ÖSpor, fiziksel aktivite ve egzersiz kavramlarının genelde birlikte kullanıldığı görülmektedir. Caspersen, Powell & Christenson (1985) fiziksel aktiviteyi, boş zaman aktiviteleri veya ev işleri gibi günlük aktivitelerin enerji harcanarak yerine getirilmesini kapsayan hareket biçimi olarak tanımlamıştır. Fiziksel aktivitenin aksine spor rekabetçi bir biçimde gerçekleştirilir. Egzersizin tanımına baktığımızda ise, süresi, sıklığı ve yoğunluğu yapılandırılmış fiziksel aktivite bileşeni olarak açıklanmıştır (Chennaoui ve ark., 2014). Bu tanımlardan yola çıkarak, vücuttaki fazla enerjiyi uzaklaştırmak, boşaltım ve sindirim sisteminin daha verimli çalışmasını sağlamak noktasında egzersiz oldukça önemli görülmektedir (Zorba, 2010; Vanhees ve ark., 2005). Düzenli fiziksel aktiviteler, fiziksel sağlığın korunması ve hastalıkların tedavi edilmesi için büyük önem arz etmektedir (Karademir, 2020; Taylor, 2000). Çünkü egzersizle sağlığı korumanın mümkün olduğu bilimsel bir gerçektir (Kafkas, Açık & Karademir, 2009). Araştırmalar egzersizin psikolojik ve fizyolojik açıdan olumlu etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Düzenli egzersiz, obeziteyi ile osteoporozu (Bonaiuti ve ark., 2002) azaltmakla birlikte kalp ve damar hastalıklarına da iyi gelmektedir (Whelton, Chin & He, 2002). Düzenli egzersiz yapanlarda, anksiyete ve depresyon riskinin azaldığı, uyku kalitesinin arttığı, stres düzeyinin azaldığı ve kendine güvenin artmış olduğu bulunmuştur (Adams, Miller & Kraus, 2003). Bireylerin egzersize çeşitli amaçlarla katıldıkları görülmektedir. Bunlardan bazıları; eğlenmek veya keyif almak, sağlık için kilo kontrolünü sağlamak veya hastalıklardan korunmak, insanlarla iletişim kurarak sosyalleşmek gibi yönelim amaçları yer almaktadır (Willis & Campbell, 1991).

BAĞIMLILIK

Bağımlılık deyince akla ilk olarak gelen madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı, uyarıcı bir maddenin uzun süreli kullanılmasına bağlı geçici bir süre ortaya çıkan iyi hissetme durumu şeklinde açıklanabilmektedir (Seferoğlu & Yıldız, 2013). Madde bağımlılığında söz konusu bağımlılık yapıcı madde, birtakım beyin aktivitelerinde aksamalara veya değişimlere yol açmak suretiyle bağımlılığa neden olan kimyasal maddeleri ifade etmektedir (Altuner ve ark., 2009). Patolojik bir nitelik taşıyan bağımlılık, kişileri fiziksel, sosyal ve psikolojik yönlerden olumsuz etkileyebilmektedir. Bağımlılık, yalnızca bağımlılık yapıcı maddelere olan bağımlılığı ifade etmekle sınırlı kalmaz. Bağımlılık kavramının farklı bağımlılıkları

içeren türleri vardır. Bunlar arasından egzersiz bağımlılığı boyutu da yer almaktadır. Egzersiz bağımlılığı, yoğun ve sürekli bir biçimde fiziksel aktiviteye katılım sonucunda meydana gelebilen bir bağımlılık çeşididir (Young, 1999).

Bağımlılığın Teşhisi

Amerikan Psikiyatri Birliği, bağımlılığın klinik teşhisinde 7 maddelik kriter listesi belirlemiştir. Bireyin bağımlı olduğunun kabul edilebilmesinde son 12 aylık zaman sürecinde bu 7 kriterden üç ve daha fazla semptomları göstermesi gerekmektedir. Bu tanı kriterleri aşağıda açıklanmıştır (Shaffer, LaPlante & Nelson, 2012);

1. Tolerans; “kullanıcının, aynı miktarda alkol veya uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması sonucunda giderek bu maddelerin vücut üzerinde gösterdiği etkinin azalması durumunda elde edilmek istenilen etkiyi yeniden sağlamak veya arttırmak amacıyla kullanılan madde miktarında artış yapma isteği” duymasıdır.
2. Yoksunluk belirtileri; “uyuşturucu, alkol veya uyarıcı madde kullanımını sonlandırdığında, bireyde psikolojik veya fiziksel bulguların görülmesini, ya da bu bulgular ortaya çıkmasını önlemek için aynı maddenin tekrar alınmasını” kapsamaktadır.
3. Aşırı tüketim; bağımlılık yapıcı maddenin ayarlanan doz ve kullanım için planlanan süreden ve daha fazla ve daha uzun süre kullanılmasıdır.
4. Kontrol kaybı; madde kullanımında kontrolü kaybetmek veya madde kullanımını bırakmada yeterince istekli ve başarılı olamamayı ifade etmektedir.
5. Sürekli madde sağlama ile meşgul olmak; uyuşturucu veya uyarıcı madde veya alkol kullanmak veya bu maddelere ulaşma için fazla zaman sarf etmektir.
6. Madde kullanımına bağlı olarak sosyal ortamlarda, ailede ve iş çevresinde görev ve sorumluluklarını aksatma durumudur.
7. Devamlı, tekrarlı fiziksel ve psikolojik sorunlara rağmen madde kullanmaya devam etmeyi ifade eder.

Bağımlılık Türleri

Bağımlılık, bireyin zararlı birtakım eylemlere olan yatkınlığını belirtmek için kullanılmakta olan bir kavramdır (Eysenck, 1997). Bu tür davranışlar, uyuşturucu veya uyarıcı maddeler ile alkol, sigara kullanımı gibi maddeye bağlı olabilirken; iş, spor, cinsellik veya seyahat etme gibi davranışsal eylemlere bağlı olarak da meydana gelebilir. Bağımlılık

kavramının yakın geçmişte çoğunlukla alkol veya uyuşturucu maddelerin kullanımı ile akla geldiği bilinmektedir. Son çalışmalarda, bağımlılığa ulaşan çoğu davranışın kimyasal (madde) bağımlılığına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bağımlılık, süreç ve madde bağımlılığı olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Günümüzde davranış veya aktivite bağımlılığı olarak kabul gören süreç bağımlılığının, geçmişte sıkça gündeme gelen kimyasal madde bağımlılığına oranla önemini arttırdığı görülmektedir. Süreç bağımlılığı, madde bağımlılığında görülenin tersine kimyasal bir madde kullanımını ifade etmez. Süreç bağımlılığının daha iyi anlaşılabilmesi için madde bağımlılığında birey üzerinde görülen etkilerde olduğu gibi, “ilgili davranışın zihinsel bir acıyı bastırmak veya fizyolojik bir gereksinimi karşılamak için” bir madde gibi kullanıldığını anlamak lazımdır (Yeltepe Ercan, 2013). Literatürde bağımlılık temelde iki ana başlık altında incelenmektedir. Belirtileri ve neticeleri açısından benzerlikler görülen bu bağımlılık türleri; “Süreç-Davranış Bağımlılığı” ve “Madde Bağımlılığı”dır (Tekkurşun Demir, Hazar & Cicioğlu, 2018). Bunlara aşağıda yer verilmiştir.

Madde Bağımlılığı

Madde bağımlılığı, kişinin keyif veren bir maddeyi hedeflenen bir faydaya ulaşma amacıyla kullanması sırasında görülmekte olan psikolojik, fizyolojik veya sosyal açıdan sorunları göze alarak ve aldırış etmeksizin madde kullanmaya devamı, madde alma isteğine direnememesi ve ilgili madde alınmadığında birtakım yoksunluk işaretlerini göstermesi şeklinde açıklanmaktadır. Bir madde üzerinde bağımlılık geliştiğinde, o madde artık psikolojik, fizyolojik bir gereksinim haline gelmektedir (Arıkan, 2012). Bağımlılık yapıcı madde kullanımı sonrasında bireyde motivasyon, duygu durumu bilişsel algı süreçlerinde noksanlıklar meydana gelmektedir. Araştırmalar, madde bağımlılığı patolojisinin biyolojik ve genetik temelli, sürekli ve tekrar eden bir bozukluk olduğuna dikkat çekmektedir (Yeltepe Ercan, 2013).

Davranışsal Bağımlılık

Madde kullanımının görülmediği davranışsal bağımlılıklar arasında yer alan oyun, televizyon, internet, egzersiz bağımlılığı vb. üzerinde bağımlılık teşhisi için, madde bağımlılığında teşhis amacıyla kullanılan ölçütlerin kullanılabileceği tavsiye edilmiştir (Işık, 2007). Bireyin belirli bir davranış üzerinde geliştirdiği bağımlılık, düzen bozucu ve sıklıkla ortaya çıkması sonucunda ruhsal, fiziksel ve sosyal yönden sağlığı bozan dengesizlik veya uyumsuzluk şeklinde açıklanabilmektedir (Karaman & Kurtoğlu, 2009).

Egzersiz Bağımlılığı

Fiziksel sağlığı korunma ve hastalıkları önlemede, düzenli olarak fiziksel aktivitelere katılmak oldukça önemlidir. Ancak aşırı ve yoğun şekilde egzersize katılmanın bireyler üzerinde fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan negatif etkileri bulunmaktadır (Berczik ve ark., 2012). Diğer bağımlılık türlerinde görüldüğü şekilde bağımlılık boyutuna ulaşacak kadar aşırı egzersiz yapmak da uzmanlar tarafından kişiyi fizyolojik ve psikolojik yönden zorlayıcı bir durum olarak kabul edilmektedir (Freimuth, Moniz & Kim, 2011). Bazı araştırma sonuçları, aşırı şekilde yoğun bir biçimde egzersiz yapmanın çeşitli sağlık sorunlarına yol açabildiğini ortaya koymaktadır (Berczik ve ark., 2012; Freimuth, Moniz & Kim, 2011). Egzersiz yapmanın bir bağımlılık boyutuna dönüşebileceği kolaylıkla kabul edilmemekle beraber toplumda kafa karışıklığı da meydana getirmektedir. Toplumda sağlık için gerekli bir davranış olarak kabul edilmesine rağmen, aşırı egzersizin birey üzerinde zararlı bir boyuta ulaşabilecek bir potansiyeli olduğu unutulmamalıdır (Paksoy & Karademir, 2021; Szabo & Griffiths, 2007).

Spora ve fiziksel aktiviteye katılım oranında yaşanmakta olan artış ve bu doğrultuda ortaya çıkan uzun süreler egzersiz yapma davranışı bağımlılığa dönüşen egzersiz alışkanlığının geliştirilmesine yol açmıştır. Sağlığı korumaya yardımcı olan fiziksel aktivitenin yerini zamanla, gitgide artan, oldukça yorucu ve yıpratıcı, ne pahasına olursa olsun vazgeçilmez egzersizin almış olduğunun görülmesi sonucunda egzersiz bağımlılığı kavramı literatürde yer almaya başlamıştır (Vardar, 2012). Egzersizin “karanlık yüzü” adıyla adlandırılan bu kavramın, güncel araştırmalarda insan sağlığını olumsuz etkileyen bir sorun olarak yer aldığı görülmüştür (Tekkurşun Demir, ve Türkeli, 2018).

Egzersiz bağımlılığı kavramı, literatürde kişinin egzersize yapmaya başladığında egzersizi bırakmakta zorlanması sonucunda bağımlılık davranışını yansıtan duygusal açıdan birtakım olumsuzluklarla karşı karşıya kalması olarak tanımlanmıştır (Hausenblas & Giacobbi, 2003). Diğer bir tanımda ise, egzersiz bağımlılığı; egzersize devam etmenin kontrolden çıkarak egzersiz sonucunda beklenen faydayı yeniden elde etme, bu etkiyi tekrar oluşturma amacıyla egzersizlerin sıklık, şiddet ve süre açısından sürekli olarak arttırmak, egzersiz yapmaktan uzak kalamama nedeniyle sorumluluk bilincini yitirerek aileye ve sosyal çevreye yeterli zaman ayıramamak ve yaşamı sürekli ve yoğun egzersiz alışkanlığı temelinde sürdürmek belirtilerine dayalı açıklanmıştır (Adams & Kirkby, 2002; Zmijewski & Howard, 2000). Bu noktada özellikle belirtmek gereklidir ki sağlıklı bir şekilde düzenli ve bilinçli egzersiz yapmayı, bağımlılığa götürecek şekilde egzersiz yapma alışkanlığından ayıran birçok farklı özellik bulunmaktadır. Temelde, egzersiz bağımlılığı kavramı

uyumsuzluğu yansıtmaktadır. Bu yüzden sağlığı iyileştirmek yerine daha fazla sağlık sorunlarına neden olabileceği açıktır. Egzersiz bağımlılığı süreci bireyin sağlığını tehdit edebilmekte, spor yaralanmalarına sebebiyet verebilmekte, yetersiz dinlenme sonucunda ise fiziksel hasarlara ve bir yeme bozukluğuyla birlikte görüldüğünde de ciddi sağlık problemlerine zemin hazırlayabilmektedir.

Egzersiz bağımlılığı, davranışta devamlılık görülen bir süreci kapsamaktadır. Bu yüzden egzersiz bağımlısı olarak görülen kişi, vücuduna iyileşme, toparlanma fırsatı vermeksizin çok uzun süreler yoğun şekilde egzersiz yapabilmektedir (Freimuth, Moniz & Kim, 2011). Normal düzeyde spor yapan bireyler çoğu koşulda aşırı yorgunluk sonucunda toparlanma, iyileşme ve gelişme amacıyla yeterince dinlenmektedirler. Bu kişiler gelişimin tek başına çok çalışma ile değil yeterince dinlenme ile sağlandığı bilincini taşırlar. Ancak egzersiz bağımlıları bu bilinci yitirerek, yorgunluk duymaksızın veya hastalıktan etkilenmez gibi görünerek her gün saatlerce yoğun egzersiz yapabilmektedirler. Bu davranışları gösteren kişiler aşırı ve yoğun egzersiz yapmayı stresle baş etme aracı olarak görmekte ve ve bunu yapamadıklarında birtakım duygusal rahatsızlıkla karşılaşır. Diğer davranışsal bağımlılıklarda olduğu gibi, egzersiz bağımlılığı kavramı da araştırmacılar arasında tartışma oluşturan bir konudur. Çoğu uzman, aşırı egzersiz sonucunda bağımlılık meydana gelebileceği düşüncesine karşı çıkmış ve bir aktivitenin gerçek bir bağımlılık olarak değerlendirilmesi için “geri çekilme” gibi semptomlar meydana getiren psikoaktif bir madde etkisine bağlı olarak gelişmesi gerektiğine belirtmiştir (Berczik ve ark., 2012; Freimuth).

Egzersiz bağımlılığı ile madde bağımlılığı arasında; tolerans, ruh hali ve geri çekilme etkileri dahil olmak üzere birkaç yönden benzerlik bulunmaktadır. Beynin ödül sistemi ile egzersiz ve diğer bağımlılıklar arasında bir ilişki söz konusudur. Örneğin, egzersiz sırasında vücutta dopamin salınımının beyin genel ödül sistemlerinde önemli rol oynadığı ve düzenli egzersiz yapmanın dopamin salınımı üzerinde etkili olduğu kanıtlanmıştır. Diğer bağımlılık yapıcı maddeler ve davranışlarda görüldüğü üzere, egzersiz de sosyal ve kültürel arzu ile ilişkilendirilmiştir (Arias-Carrión ve ark., 2010). Egzersiz bağımlılığı görülen kişiler, diğer bağımlılık türleri görülenlere benzer biçimde, düşüncelerinde esneklik göstermezler. Bu durumda sürekli egzersiz yapma alışkanlıklarına yardımcı olarak bağımlılık modelini güçlendirmektedir (Alcaraz-Ibáñez ve ark., 2018). Egzersiz bağımlıları, sonuçlar ne olursa olsun, egzersize katılımı elde ettikleri zevk nedeniyle, aşırı ve ölçüsüz davranışlar üzerinde kontrolü kaybettikleri dönemlerden geçmektedirler (Berczik, Szabó & Griffiths, 2012; Sellman, 2016). Ayrıca, egzersiz bağımlısı olma riski taşıyanlar için bu eylemin hastalık niteliğinde bir bağımlılığa dönüşebileceğini kabul etmek de oldukça zordur (Starcevic & Khazaal, 2017).

Egzersiz bağımlılığının değerlendirilmesinde, teşhis ve tedavi seçeneklerinin belirlenmesinde bağımlılığın genel kriterleri dikkate alınmaktadır. Sporcular arasında egzersiz bağımlılığını gizleme eğilimi bu rahatsızlığın teşhisinde karşılaşılan sorunlardan biridir. Literatürde henüz egzersiz bağımlılığının tanı ve tedavisi için yeterli gelişme sağlanamadığı görülmüştür. Egzersiz bağımlılığının teşhis edilmesi için daha fazla bilimsel bilginin sağlanması gerekmektedir. (Karademir, 2021). Uzmanlar, egzersiz bağımlılığının da diğer bağımlılık çeşitlerinde görüldüğü gibi, fizyolojik ve psikolojik bir rahatsızlık olarak değerlendirilmesi önermektedir (Koruç ve Arsan, 2009). Egzersiz bağımlılığı, egzersize duyulan aşırı arzu ile kontrol edilememesi, bağımlılıkta temel psikolojik göstergeler, tolerans ve çekilme semptomları ile bağımlılık fenomenine uygun olduğu kabul edilmiştir (Vardar, 2012).

Egzersiz bağımlılığı teşhisi amacıyla “Mental Bozuklukların Tanısal, Sayımsal El Kitabı” (DSM-IV) temel kriterleri arasında yer alan 3 kriteri veya daha fazlasını karşılayan kişiler “egzersiz bağımlısı” olarak nitelendirilmektedir. Burada egzersiz bağımlılığı teşhisinde madde bağımlılığını tanımlayan ölçütlerden hareket edilmiştir (Veale, 1995). Bireye egzersiz bağımlısı teşhisi konulabilmesi için son 12 aylık süreçte 7 kriterden en az 3’ünün görülmesi ve görülen bu semptomların klinik bir soruna veya bozulmaya neden olmaları gerektiği açıklanmıştır (Veale, 1995). Egzersiz bağımlılığı teşhisi için değerlendirmeye esas olacak 7 temel kriter aşağıda belirtilmiştir (Vanhees ve ark., 2005; Kahraman, 1995; Arabacı & Çankaya, 2007).

1. Tolerans: ulaşılmak istenen faydayı, etkiyi elde etmek için egzersiz miktarında artış yapmaya ya da benzer düzeyde egzersizi sürdürme sonucunda oluşan tolerans ile ilk etapta görülen etkinin azalması şeklinde açıklanabilir (Veale, 1995). Madde bağımlılığında olduğu gibi egzersizde doyum noktasına ulaşmak için egzersizin şiddet, süre ve sıklık yönünden sürekli olarak artırılması olarak açıklanabilir (Aidman & Woollard, 2003).
2. Egzersizin Kesilmesi Etkileri: endişe ve yorgunluk neticesinde egzersiz yapılamaması ile ortaya çıkan belirtiler veya bu sonuçlardan kaçınma ve rahatlama sağlamak amacıyla aynı şekilde egzersiz yapma isteği olarak ifade edilmiştir (Veale, 1995). Egzersize ara verilmesinin etkileri, egzersiz olmadan geçen 24-36 saat ertesinde, “huzursuzluk, endişe, agresiflik, suçluluk duygusu, gerginlik, baş ağrısı, iştahsızlık ve uykusuzluk” şeklinde ortaya çıkmaktadır (Hausenblas & Downs, 2002).
3. Niyet Etkisi: egzersizin yoğunluğu ve süresi genelde öngörülenden daha fazladır (Veale, 1995). Egzersizin büyük oranda tahmin edilen veya planlanandan daha fazla veya daha uzun süreliğine gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Hausenblas & Downs, 2002).

4. Kontrol Kaybı: yoğun veya aşırı şiddette egzersiz yapma arzusunda kontrol sağlayamama veya egzersizi sonlandırmada başarısız olma durumunu ifade eder (Veale, 1995). Kontrol kaybı, bireyin egzersizi kontrol etme veya sonlandırma çabasında başarısız olması durumudur (Bamber & ark., 2003).
5. Zaman: egzersiz için ayrılan süreyi aşmak, bu süreyi kontrol edememek ve egzersiz için oldukça fazla zaman ayırmayı ifade eder (Veale, 1995).
6. Diğer Aktiviteleri Azaltma: egzersiz yapmak için sosyal aktivitelerden uzak kalmak veya bunları sınırlandırmak olarak açıklanmaktadır (Veale, 1995). Kişinin egzersiz yapmak için sosyal hayata katılımı ve günlük işlerine ayırdığı zamanı azaltması veya bunlardan kısmen uzaklaşması durumu egzersiz bağımlısı olabileceğine işaret eden ölçütlerden sayılabilmektedir (Hausenblas & Downs, 2002).
7. Devamlılık: aşırı ve şiddetli bir egzersiz esnasında ortaya çıkabilecek olan olası bir yaralanma veya sakatlığın bedensel ve psikolojik etkilerine rağmen egzersiz yapmaya devam etme olarak açıklanmaktadır (Vardar, 2012).

Bağımlılığı Etkileyen Faktörler

Farklı bağımlılık türleri olduğunun bilinmesine karşın bağımlılığın oluşmasında etkili olan faktörler benzerlik gösterebilmektedir. Ayrıca bağımlılığın oluşmasında bireysel faktörlerle birlikte, aile ve sosyal çevre de etkili olmaktadır (Sulak, 2015). Türkiye Yeşilay Cemiyeti (2020) bağımlılığın nedenleri arasında aşağıda yer alan durumları sıralamıştır;

- Yoğun içe kapanış
- Bağımlılık gösteren arkadaş grubuna üye olmak
- Bağımlılık sonuçlarını bilmeme veya sonuçları önemsememe,
- Sürekli ve yoğun can sıkıntısı, kötü zaman yönetimi,
- Toplum tarafından beğenilmeme durumu, toplumsal kabul görmeme kaygısı,
- Hayatta sevebilecek bir şey bulamama,
- Karamsar olma,
- Dürtüleri kontrol edememe,
- Hedeflerin belirsiz olması,
- Kişinin kendini iyi tanıyamamış olması,
- Sorunlu ailevi ve sosyal ilişkiler
- Madde kullanımında kontrolsüz ve ölçüsüz kullanımı bilmeme

- Meraktan kurtulamama,
- Öz güven eksikliği,
- Problem çözme yerine bağımlılığa yönelme,
- Sosyal yaşantıda elde edilemeyen arzulara farklı ortamlarda ulaşmak istenmesi

Egzersiz Bağımlılığını Etkileyen Faktörler

Egzersiz bağımlılığı oluşmasında etkili olan belirtilerin diğer bağımlılık türlerinde görülen temel belirtilerden çok farklı olmayacağı düşünülmüştür (Uzun, 2020). Araştırmacılar, egzersiz bağımlılığının; bireysel özellikler, cinsiyet, fizyolojik ve psikolojik faktörler, egzersize katılım süresi ve egzersiz türü gibi çeşitli faktörlerle ilişki içerisinde olduğunu belirtmişlerdir (Adams, 2001; Sönmez, 2006). Ön planda olan değişkenler arasında ise aşağıda yer alanlar sayılmıştır (Karademir, 2021);

- Egzersizin türü, tipi
- Cinsiyet
- Sporculuk yılı
- Spor ortamı
- Antrenör tutumu
- Sosyal ortamlar, çevre
- Egzersizin sıklığı
- Sosyal görünüş kaygısı
- Yarış kazanma isteği
- Büyük ödüller
- Düşük eğitim düzeyi
- Bilinçsiz ebeveynler
- Sosyal kimlik kazanma veya kabul görme isteği
- Sürekli egzersiz yapmaktan kurtulamama
- Egzersiz sırasında yaşanan yoğun bir haz
- Egzersize sürekli teşvik edilme
- Sorunlu aile ilişkileri
- Sorunlu akran ilişkileri
- Zamanı etkili yönetememe
- Yetersiz düzeyde sosyal destek alma
- Egzersiz hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmama

Egzersiz Bağımlılığının Tedavisi İçin Öneriler

Egzersiz bağımlılığının teşhis ve tedavisinin önündeki en büyük engel egzersizin bir bağımlılığa dönüşebilme potansiyeli olduğunun bilinmemesi veya önemsenmemesidir. Egzersiz bağımlılığının tedavisinde; çeşitli psiko-sosyal eğitimler, eğitim seminerleri, psikoterapi yöntemi veya çeşitli alternatif seçenekler olduğu bildirilmiştir. Egzersiz bağımlısı olduğu düşünülen bireylere genelde bilişsel süreçlere odaklanma ve davranışsal yaklaşım önerilmektedir (Vardar, 2012). Egzersiz bağımlısı olduğu kanısına varılan bir kişinin aşağıda belirtilmiş olan tedavi süreçlerini benimsemesi uygun davranış göstermesi önerilmektedir (Vardar, 2012);

- Bireyin, temel destek sağlanması için bu süreçte aktif rol alması ve sorumluluk alarak süreç yönetimine katılması gerekir.
- Bireyin, bağımlılık durumunun diğer bireylerle iletişimini aksattığını anlaması gerekir.
- Bireyin, bu süreçte kontrolü kaybettiğini fark etmesiyle korku, kaygı ve panik içinde çaresizliğe düşebileceğini bilmesi, anlaması gerekir.

Psikoterapötik önleme amaç edinen bireysel yaklaşımlar, bağımlı kişide görülecek psikopatolojik etkileri azaltabilecektir. Burada terapötik önleme yaklaşımı aşağıda ifade edilmiş olan süreçleri içermelidir;

- Destekleyici bireysel psikoterapi yardımıyla zorlayıcı davranışın tespiti ve sonlandırılması.
- Sağlıklı yaşam gerekliliğini, önemini ve etik ve ahlaki sportif kuralların gerekliliğini anlamayı amaçlayan yönlendirme çalışmaları, eğitimleri.
- Bağımlının bağımlılığı tanıyarak kendiliğinden tedavi yöntemlerini geliştirmesini sağlamak.
- Bireyin bağımlılığa karşı savunma mekanizmalarını tanıması ve nasıl baş edebileceğini öğrenmesi.
- Egzersiz bağımlılığına götüren etkenleri belirlemek bunların farkına varmak ve bu sorunları çözmek.
- Bağımlılıkla mücadele etmek için yeniden davranışları şekillendirme, destek sistemlerini
- güçlendirme.
- Toplumda ve bilhassa sporcu gruplarında egzersiz bağımlılığı, egzersiz bağımlılığı tehlikesi, tanı ve tedavisi konularında bilinçlendirme ve farkındalık oluşturmak önemlidir.

KAYNAKLAR

- A, Szabo, M. Griffiths, "Exercise addiction in british sport science students." *Int J Ment Health Addiction*,; 5: 25–28, 2007.
- A. Kahraman, "Osmanlı Devleti'nde spor." T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.
- A.H. Taylor, "Physical activity, anxiety and stress." London, Routledge, 2000.
- C.F. Zmijewski, M.O. Howard, "Exercise dependence and attitudes toward eating among young adults." *Eating Behaviors*, 4: 181-195, 2000.
- C.J. Caspersen, K.E. Powell, G.M. Christenson, "Physical activity, exercise, and phy-sical fitness: definitions and distinctions for health-related research." *Pub-lic Health Rep*,; 100: 126-31, 1985.
- D. Altuner ve diğ. "Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir çalışma." *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7(2): 87-94, 2009.
- D. Bonaiuti, B. Shea, R. Lovine ve diğ. "Exercise for preventing and treating osteoporosis in postmenopausal women." *Cochrane Database of Systematic Reviews*,3, 2002.
- D. Sellman, "Behavioural health disorders rather than behavioural addictions." *Aust. N. Z. J. Psychiatry*, 50: 805–806, 2016.
- D. Veale, "Does primary exercise dependence really exist? In: Exercise Addiction: Motivation for Participation in Sport and Exercise." British Psychological Society, UK, 1995.
- D.J. Bamber, I.M. Cockeril, S. Rodgers, D, Carroll, "Diagnositc criteria for exercise dependence in women", *British Medical Association*, 2003.
- E. Sönmez, "Adolesan dönemi voleybolcu çocukların antropometrik ölçümlerinin belirlenmesi ve sedanter çocukların karşılaştırılması." Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006.
- E. Vardar, "Egzersiz Bağımlılığı." *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(3): 163-173, 2012.
- E. Vardar, "Egzersiz Bağımlılığı". *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(3): 163-173, 2012.
- E. Zorba, "Yaşam kalitesi ve fiziksel aktivite." Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Kongre kitapçığı, 82-85. 2010.
- E.V. Aidman, S. Woollard, "The influence of self-reported addiction on acute emotional and physiological responses to brief exercise deprivation." *Psychology of Sport and Exercise*, 4: 225-236. 2003.
- F. Uzun, "Gaziantep Üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin egzersiz bağımlılığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi." Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2020.

- G. Tekkurşun Demir, Z. Hazar ve H.İ. Cicioğlu, “Egzersiz bağımlılığı ölçeği (EBÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması.” *Kastamonu Education Journal*, 26(3): 865-874, 2018.
- G. Tekkurşun Demir, Z. Hazar, H.İ. Cicioğlu, “Egzersiz bağımlılığı ölçeği (EBÖ): Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması.” *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(3): 865-874, 2018.
- H.A. Hausenblas, D.S. Downs, “How Much is Too Much? The Development and Validation of The Exercise Dependence Scale”, *Psychology and Health*, 17: 387- 404, 2002.
- H.A. Hausenblas, P.R. Giacobbi, “Relationship between exercise dependence symptoms and personality.” *Personality and Individual Differences*, 36 (6): 1265- 1273, 2003.
- H.J. Eysenck, “Addiction, Personality and Motivation.” *Human Psychopharmacology*, 12(2): 79– 87, 1997.
- H.J. Shaffer, D.A. LaPlante, S.E. Nelson, “*APA handbooks in psychology.*” *APA addiction syndrome handbook*, American Psychological Association, 2012.
- H.Yeltepe Ercan, Bağımlılık Tedavisinde Egzersiz Tedavisi. Nobel Yayınevi, Ankara, 2013.
- J. D. Willis, F.L. Campbell, “Exercise psychology.” Human Kinetics, USA, 1991.
- J.M. Adams, “Examining Exercise Dependence: The Development, Validation and Administration of The Exercise Behavior Survey With Runners, Walkers, Swimmers and Cyclists” University of Kentucky, Master Thesis, Lexington, 2001.
- J.M. Adams, R.J. Kirkby, “Excessive exercise as an addiction: a review. *Addiction Research and Theory*, 10: 415-437, 2002.
- J.M. Adams, T.W. Miller, R.F. Kraus, “Exercise dependence: diagnostic and therapeutic issues for patients in psychotherapy.” *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 33(2) 93-107, 2003.
- K. Berczik, A. Szabo, M. Griffiths, T. Kurimay, B. Kun, R. Urbán ve diğ. “Exercise addiction: symptoms, diagnosis, epidemiology, and etiology.” *Substance Use and Misuse*, 47: 403-11, 2012.
- K. Karaman, M. Kurtoğlu, “Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı hakkındaki görüşleri.” Akademik Bilişim, 11. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, 2009.
- K. Özer, “Fiziksel Uygunluk.” Nobel Yayın Dağıtım. Ankara, 2001.
- K.S. Young, “Internet addiction: evaluation and treatment.” *Student British Medical Journal* 7: 351-352, 1999.
- L. Vanhees, J. Lefevre, R. Philippaerts, M. Martens, W. Huygens, T. Troosters, G. Beunen, “How to assess physical activity? How to assess physical fit-

- ness?" *European Journal of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*, 12(2): 102-114, 2005.
- M. Alcaraz-Ibáñez, J.M. Aguilar-Parra, J.F. Álvarez-Hernández, "Exercise addiction: Preliminary evidence on the role of psychological inflexibility." *Int J Ment Health Addict.*, 16:199-206, 2018.
- M. Chennaoui, P.J. Arnal, F. Sauvet, D. Leger, "Sleep and exercise: A reciprocal issue?" *Sleep Medicine Reviews*, 1-14, 2014.
- M. Freimuth, S. Moniz, S. Kim, "Clarifying exercise addiction: differential diagnosis, co-occurring disorders, and phases of addiction." *International Journal of Environmental Research And Public Health*, 8: 4069-4081, 2011.
- M.E. Kafkas, M. Açak, T. Karademir, "12 Haftalık Düzenli Aerobik Ve Direnç Egzersizlerinin Orta Yaş Erkek Ve Kadınların Vücut Kompozisyonları." *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, 2009.
- O. Arias-Carrión, M. Stamelou, E. Murillo-Rodríguez, M. Menéndez-González, E. Pöppel, "Dopaminergic reward system: a short integrative review." *Int Arch Med.*, 3: 24, 2010.
- R. Arabacı, C. ankaya, "Beden eğitimi öğretmenlerinin fiziksel aktivite düzeylerinin araştırılması." *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1): 1- 15, 2007.
- S.M. Paksoy, T. Karademir, "Examination Of Exercise Addiction Level Of Sport Science Students", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(51): 2807-2819, 2021.
- S.P. Whelton, A. Chin, X. Xin, J. He, "Effect of aerobic exercise on blood pressure: a metaanalysis of randomized, controlled trials." *Ann Int Med*, 137: 493-503, 2002.
- S.S. Seferoğlu, H. Yıldız, "Dijital çağın çocukları: İlköğretim öğrencilerinin Facebook kullanımları ve internet bağımlılıkları üzerine bir araştırma", *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, 2: 31-48, 2013.
- Ş. Sulak, "Eğitim fakültesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin incelenmesi." Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2015.
- T. Baranowski, C. Bouchard, O. Bar-Or, T. Bricker, G. Heath, S.Y.S. Kimm, R. Malina, E. Obarzanek, R. Pate, W.B. Strong, B. Truman, R. Washington, "Assessment, prevalence, and cardiovascular benefits of physical activity and fitness in youth." *Med. Sci. Sport. Exerc.* 24: 237-246, 1992.
- T. Karademir, "Egzersiz Bağımlılığı Üzerine Değerlendirmeler". *Spor ve Bilim* 8, Bölüm 6, ss. 83-98, Gece Kitaplığı, 2021.
- T. Karademir, "Egzersiz Ve Uyku Üzerine Değerlendirmeler". *Spor ve Bilim* 7, Bölüm 6, ss. 141-168, Gece Kitaplığı, 2021.

- T. Karademir, "Sports in Gaining Life Skills: A Study on 10-14 Years Old Students." *Asian Journal of Education and Training*, 6(3): 485-492, 2020.
- T. Karademir, "The Effects of Regular Sports Activities on Exercise Dependence." *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9 (9): 190-197, 2020.
- U. Işık, "Medya bağımlılığı teorisi doğrultusunda internet kullanımının etkileri ve internet bağımlılığı." Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi Konya. 2007.
- V. Starcevic, Y. Khazaal, "Relationships between behavioural addictions and psychiatric disorders: what is known and what is yet to be learned?" *Front. Psychiatry*; 8: 53, 2017.
- Z. Arıkan, "Madde Bağımlılığı, Düzelmeye (Remisyon), Nüks (Relaps) ve Önlenmesi." Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı. T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2012.
- Z. Kuruç, N. Arsan, "Egzersiz Davranışını İzleyen Etmenler: Egzersiz Bağımlılığı ve Egzersiz Bağımlılığı". *Spor Hekimliği Dergisi*, 44: 105-113, 2009.

CHAPTER

BÖLÜM

8

**BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN
KİŞİLERARASI ÖZ-YETERLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ***

Dr. İsrail YAŞIN¹, Prof. Dr. Filiz Fatma ÇOLAKOĞLU²

1 Milli Eğitim Bakanlığı/Beçin Ortaokulu 0000-0002-9395-8474

2 Gazi Üniversitesi/Spor Bilimleri Fakültesi 0000-0002-0635-7583

*İsrail YAŞIN'ın "Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kişilerarası Öz-Yeterlik Düzeyleri ile Liderlik Yönelimlerinin İncelenmesi" isimli Doktora Tezinin bir bölümüdür. (Danışman: Prof. Dr. Filiz Fatma ÇOLAKOĞLU)

1. Giriş

Eğitim-öğretim sistemlerinin en önemli teşkilatı olan okulların iş yükünün büyük kısmını üstlenen, bu sistemlerin ve kuruluşların temel faktörlerinden olan öğretmenler (Can, 2018), eğitim-öğretim faaliyetlerinin, planlarının ve politikalarının uygulama aşamasının en önemli ögesi ve uygulayıcısıdır. Kişilerin akademik yönden gelişimleri ile birlikte psikolojik iyilik durumlarını, yaşadıkları çevreye sosyal yönden uyum sağlamalarını ve iletişim becerileri gibi çeşitli yönlerden gelişimlerini etkilemelerinden dolayı toplumdaki bireylerin gelişim düzeyleri ile öğretmenlerin yetişmişlik seviyeleri arasında bir ilişki bulunmaktadır (Türk Eğitim Derneği, 2014). Bundan dolayı bir toplumun ilerlemesi ve refah seviyesinin iyi olması öğretmenlerin iyi bir şekilde yetiştirilmeleri ile birlikte öğretmenlerin görevlerini gerçekleştirebilmek için mesleki ve kişisel özelliklere, yeterliliklere sahip olmalarına bağlıdır (Yetim & Göktaş, 2004). “Hiçbir eğitim sisteminin kalitesi, öğretmenlerinin kalitesini geçemez.” (Türk Eğitim Derneği, 2014). Bu bilgi göz önüne alındığında eğitim-öğretim faaliyetlerinde istenilen sonuçların elde edilebilmesi, planların ve hedeflerin uygun bir şekilde belirlenip uygulanması öğretmenlerin birtakım yeterliliklere sahip olması ile mümkündür (Sünbül, 2001).

İnsanları yetiştirme görevini üstlenen öğretmenlerin başarısında önemli yeri olan tutumları, davranışları ve inançları onların niteliklerini ortaya koymaktadır (Çolakoğlu, Karaman, Erarslan & Çolakoğlu, 2019). Öğretmenlerin eğitim-öğretim faaliyetleri ile ilgili sahip olmaları gereken yeterliliklerin yanında öğretme ve öğrenme etkinlikleri konusundaki öz-yeterlik inançları da önem taşımaktadır (Kaymakamoğlu, 2017). Kişilerin karşılaştıkları olaylarla baş edebilme ve bir faaliyeti başarabilme becerileri hakkındaki inançları olan öz-yeterlik (Senemoğlu, 2020) konusunda öğretmenlerin öğretme faaliyetlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirerek öğrencilerde istenilen öğrenmelerin oluşmasını sağlayacak yeterliklere sahip olmalarının gerekliliği ile birlikte eğitim-öğretim faaliyetlerinin paydaşları olan okul idaresi, öğretmenler, öğrenciler, veliler vb. kişilerle kişilerarası iletişim ve ilişki konusunda yeterli olduklarına inanarak iyi ilişkiler kurmaları gerekmektedir.

Eğitim, psikoloji ve yönetim alanlarında yapılan araştırmalarda sıkça rastlanılan öz-yeterlik kavramı Albert Bandura (1971) tarafından geliştirilen, bireylerin deneyimleri ile başkalarını gözlemleyerek öğrendiklerini açıklayan “Sosyal Öğrenme Kuramına” dayanmaktadır. Bireylerin hedeflenen sonuçları elde edebilmek için gerekli olan davranışları başarıyla uygulayabileceklerine ilişkin inançları olan öz-yeterlik (Bandura, 1977), çeşitli amaçlara ulaşmak için bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerin organize edilmesi ve düzenlenmesine dayanmaktadır (Bandura, 1997).

Kavramın ortaya çıkmasından sonra farklı alanlarda yapılan araştırmalar sonucunda öz-yeterliğin tanımı insanların değişik özellikleri ve inançlarını kapsayacak şekilde yapılmaya başlamıştır. Öz-yeterlik kişinin belirli durumlarda, belirli davranışları ve görevleri gerçekleştirme yeteneklerinin bir yansımasıdır (Blazer, 2002; Pajares, 1997; Pajares & Miller, 1994).

Zulkosky (2009) ve Kelland (2015) öz yeterliği, kişinin belirli sonuçları elde etmek için belirli davranışları gerçekleştirme yeteneklerine olan inançları, Maddux (2002) ise öz yeterliği, duyu organları ile algılanamayan, bireyin bazı durumlarda var olan yetenekleri ile ‘neyi yapabilirim?’ sorusuna verdiği cevaplar ile ilgili kişisel inançları olarak yorumlamaktadır.

Bireylerin sahip oldukları yeteneklerini kullanarak neler yapabileceğine dair kişisel inançları olan öz-yeterlik bireylerin gerçekleştireceği etkinliklerde önemli rol oynamaktadır. Bilgi ve yeteneklerin başarılı bir şekilde eyleme dönüştürülmesine aracılık eden öz-yeterlik (Fives, 2003) davranışlar üzerindeki en önemli tek etken de değildir (Schunk, 1991). Etkinlikleri gerçekleştirmek için gerekli ve yeterli seviyede bilgi ve becerilere sahip olduğuna inanmak kısacası yüksek düzeyde öz-yeterlik, gerekli yetenekler olmadığında söz konusu etkinliğin başarılı bir şekilde gerçekleştirileceğini sağlamaz (Fives, 2003; Schunk, 1991). İnsanların sahip oldukları yeteneklerini abartarak veya küçümseyerek algılamaları, becerilerini iyi ya da kötü kullanmalarını etkilemektedir (Tschannen-Moran, Hoy & Hoy, 1998). Ayrıca bireylerin etkinlikler için öz-yeterlikleri konusunda şüpheye düşmeleri de yeteneklerini etkisiz hale getirebilmektedir (Bandura, 1997). Aynı yeteneklere sahip farklı kişiler, aynı şartlar altında kişisel yeterlik inançlarından dolayı düşük veya yüksek performans sergileyebilirler (Bouffard, 1990; Pajares, 2002).

Öz-yeterlik inançları ve düzeyleri bireylerin kendileri için belirledikleri hedefleri, hedeflere ulaşmak için ne kadar çaba harcadıklarını, zorluklar ve başarısızlıklar karşısında ne kadar dayanabildiklerini belirler (Bandura, 1993; Pajares, 1996; Pajares & Schunk, 2001; Tschannen-Moran vd., 1998; Tschannen-Moran & Hoy, 2001; Zimmerman, Bandura & Martinez-Pons, 1992). Ayrıca öz-yeterlik yapılacak etkinliklerin seçimini, zorluklarla baş etmeye çalışıp çalışmayacaklarını ve takip edecekleri hareket yollarını etkilemektedir (Bandura, 1977, 1993). Bireyler kendilerini yeterli gördükleri ve emin hissettikleri etkinliklere katılma (Pajares, 1996; Pajares & Schunk, 2001; Pajares, 2002; Ventura, Salanova & Llorens, 2015), üstesinden gelemeyeceklerine inandıkları zor durumlardan korkup kaçma eğilimindedirler (Bandura, 1977, 1993).

Literatür incelendiğinde öğretmenlerin öz-yeterliklerinin genel olarak ölçmek amacı ile geliştirilen ölçekler ile tespit edilmeye çalışıldığı göze çarpmaktadır. Oysa ki öz-yeterlik inançlarının göreve ve duruma özgü

olmasından dolayı (Bandura, 1997) genel olarak değerlendirmek yerine performans görevine uygun olarak ölçülmesi gerekmektedir (Pajares & Miller, 1994). Bu durumun sonucunda yeni ölçme araçları ve çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bir bireyin belirli bir kişilerarası davranışı gerçekleştirme becerisine olan inancı olarak tarif edilen kişilerarası öz-yeterlik (Locke & Sadler, 2007), bu gelişmelerin sonucunda literatürde yer almaya başlayan yeterlik alanlarından biridir. Cherniss (1993) başka mesleklerde olduğu gibi öğretmenlerin de günlük hayatlarının çoğunu alıcı konumundaki öğrencileri ile çalışma ortamı ve okullardaki idareciler, meslektaşları ve diğer kişiler ile sürekli bir etkileşim içerisinde geçirdiklerini, bu etkileşimler sonucunda da çeşitli problemler ve stres yaşamalarının kaçınılmaz olduğunu belirterek, mesleki öz-yeterliğin rol performansını “Görev Alanı”, “Kişilerarası Alan” ve Organizasyonel Alan” olarak genişletmenin yararlı olacağını düşünmüştür. “Görev Alanı” mesleki rolün teknik yönleriyle alakalıdır. Öğretmenlerin dersler ile ilgili planları yaparak uygulamaları, öğrencilerin gayretlerini motive etmeleri ile öğrenci performanslarını düzeltme faaliyetlerinde becerili olmaları hakkındaki inançları ile ilgilidir. “Kişilerarası Alan” bireyin öğrenciler, çalışma arkadaşları, idareciler ve diğer kişiler ile uyumlu olarak çalışma yeteneği ile ilgilidir. “Organizasyon Alanı” ise, kişinin çalışma ortamı ile ilgili sosyal ve siyasal güçleri etkileme becerilerine dair inançlarıdır.

Eğitim öğretim faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için öğretmenlerin mesleki bilgi, beceri vb. yönlerden birtakım yeterliklere sahip olmalarının yanında sahip olunan bilgi ve becerilerini öğrencilere aktarabilmesi, eğitim öğretim etkinliklerine veli, çevre ve okul idaresi gibi eğitimle ilgili kurum ve kişilerle iletişim ve ilişki kurarak onların desteğini alabilme konularında kendilerine güvenmeleri ile bu etkinlikleri gerçekleştirirken yapmış oldukları iletişim ve kurmuş oldukları ilişkiler önem taşımaktadır. Açıklanan bu bilgilerin yanında Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilerarası öz-yeterlik düzeylerini belirlemek amacı ile yapılan çalışmada kullanılan BEÖKÖÖ’nün sadece beden eğitimi öğretmenlerine özgü olması, çalışmada kullanılan bazı değişkenlerin ilk defa kullanılması bakımından çalışmamız önem arz etmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilerarası öz-yeterlik düzeylerini belirlemek amacı ile yapılan çalışmada genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Karasar (2018) genel tarama modelini; “Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir” şeklinde açıklamaktadır.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2020 yılında Muğla ilinde (merkez ve ilçelerinde) Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlet ile özel ilköğretim, ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan 561 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Muğla ilinde (merkez ve ilçelerinde) görev yapmakta olup araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllü 329 beden eğitimi öğretmeninden oluşmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde katılımcıların araştırmaya istekli ve uygun oldukları için seçtikleri örnekleme türü olan elverişli örnekleme tekniği tercih edilmiştir (Avcı & Yıldırım, 2014).

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın etik kurallara uygunluğu hakkında onay almak amacı ile yapılan başvuru Gazi Üniversitesi Ölçme Değerlendirme Etik Alt Çalışma Grubu Kurulunun 14.07.2020 tarih ve 07 sayılı toplantısında görüşülmüş, 28.07.2020 tarih ve 91610558-302.08.01-E.80467 sayılı yazısı ile araştırmanın etik kurallara uygun olduğu bildirilmiştir.

Araştırmada, araştırmanın bağımsız değişkenlerinden oluşan kişisel bilgi formu ile birlikte Esentürk vd. (2019) tarafından geliştirilen “Beden Eğitimi Öğretmeni Kişilerarası Öz-Yeterlik Ölçeği (BEÖKÖÖ)” COVID-19 Pandemi süreci nedeni ile google form üzerinden beden eğitimi öğretmenlerine uygulanmıştır.

Esentürk vd. (2019) tarafından geliştirilen BEÖKÖÖ toplam 32 madde olmak üzere “Okul İçi İlişkiler” (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18), “Aile ile İlişkiler” (19, 20, 21, 22, 23, 24) ile “Çevre ile İlişkiler” (25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32) boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirliğini tespit etmek için yapılan analiz sonucunda Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı, ölçeğin tüm maddeleri için 0,96, “Okul İçi İlişkiler” boyutunda 0,96, “Aile ile İlişkiler” boyutunda 0,90 ve “Çevre ile İlişkiler” boyutunda ise 0,91 olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik analizi sonucunda elde edilen bulgular ölçeğin geneli ve alt boyutlarının yüksek seviyede güvenilir olduğunu ortaya koymuştur.

5’li Likert tipi ölçek olarak düzenlenen veri toplama aracında maddeler, “Kesinlikle Katılıyorum (5 puan)”, “Katılıyorum (4 puan)”, “Kararsızım (3 puan)”, “Katılmıyorum (2 puan)”, “Kesinlikle Katılmıyorum (1 puan)” olarak derecelendirilmiştir. 32 maddelik ölçekten alınabilecek en düşük puan 32, en yüksek ise 160 puandır.

2.4. Verilerin Analizi

Beden eğitimi öğretmenlerine BEÖKÖÖ uygulanarak toplanan veriler SPSS 22.0 istatistik programına girilerek analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçekten elde edilen verilerin güvenirlik analizleri Cronbach’s Alpha testi ile gerçekleştirilmiştir.

BEÖKÖÖ alt boyutlarına göre hesaplanan Cronbach Alfa değerleri; BEÖKÖÖ toplam puanı için 0,93, Okul İçi İlişkiler boyutu 0,90, Aile ile İlişkiler boyutu 0,88, Çevre ile İlişkiler boyutu 0,88, olarak tespit edilmiştir. Genel olarak 0,7'nin üzerindeki Cronbach Alfa değerlerinin kabul edilebilir olmasından (Pallant, 2017) hareketle veri toplama araçlarının araştırma için güvenilir ölçme yaptığı söylenebilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin BEÖKÖÖ'den aldıkları puanların dağılımlarının normallik varsayımı analiz edildiğinde Kolmogorov Smirnov (K-S) ve Shapiro-Wilk (S-W) testlerine ilişkin istatistiklerin $p < 0,05$ 'e göre anlamlı olduğu, ölçeklerden alınan puanların normal dağılım göstermeyerek normallik varsayımını karşılamadığı için beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyet, çalışılan okul türü ve idarecilik yapma durumu değişkenlerine non-parametrik testlerden Mann Whitney-U testi, derse girilen sınıfların ortalama mevcudu değişkenlerine göre ise Kruskal Wallis-H testi uygulanarak gruplar arasındaki farka bakılmıştır. Kruskal Wallis-H testi sonucu elde edilen farkın hangi gruplar lehine olduğunu tespit etmek için ikili gruplar arasında Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları %95 güven düzeyinde ele alınmış olup $p < 0,05$ değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Tablo 1 : Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tanımlayıcı Bilgileri

Değişkenler	n	f	%
Cinsiyet	329	Kadın	132
		Erkek	197
İdarecilik Yapma Durumu	329	Evet	114
		Hayır	215
Çalışılan Kurum Türü	329	Devlet Okulu	275
		Özel Okul	54
Derse Girilen Sınıfların Ortalama Mevcudu	329	5-19 Kişi	78
		20-34 Kişi	220
		35 ve üzeri	31

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan 329 beden eğitimi öğretmenin 132'si kadın (%40,1), 197'si erkek (%59,9) olduğu tespit edilmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinden 114'ü (%34,7) geçmişte ya da şu anda idarecilik yaptığını, 215'i (%65,3) ise meslek hayatları boyunca idarecilik yapmadıklarını ifade etmişlerdir. 275 (%84) beden eğitimi öğretmeni devlet, 54 (%16) beden eğitimi öğretmeni ise özel okullarda görev yapar iken, derse girdikleri ortalama sınıf mevcudu 5-19 olan 78 (%23,7), 20-34 olan 220 (%66,9), 35 ve üzeri olan 31 (%9,4) beden eğitimi öğretmeni bulunmaktadır.

Tablo 2: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin BEÖKÖÖ Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Alt Boyutlar	n	Ortalama Puan			Toplam Puan			Çarpıklık	Basıklık
		Min	Max	$\bar{X} \pm Ss$	Min	Max	$\bar{X} \pm Ss$		
Okul İçi İlişkiler	329	3,67	5	4,54 $\pm$,35	66	90	81,68 $\pm$ 6,34	-,376	-1,004
Aile ile İlişkiler	329	2,33	5	4,20 $\pm$,56	14	30	25,22 $\pm$ 3,40	-,369	-,266
Çevre ile İlişkiler	329	1,75	5	3,73 $\pm$,67	14	40	29,87 $\pm$ 5,37	-,170	,044
BEÖKÖÖ Toplam	329	3,25	5	4,27 $\pm$,39	104	160	136,78 $\pm$ 12,55	-,133	-,670

Tablo 2'e göre beden eğitimi öğretmenlerinin BEÖKÖÖ'nün okul içi ilişkiler boyutunda en düşük 66 en yüksek 90 ve ortalama 81,68 puan, aile ile ilişkiler boyutunda en düşük 14 en yüksek 30 ve ortalama 25,22 puan, çevre ile ilişkiler boyutunda en düşük 14 en yüksek 40 ve ortalama 29,87 puan, BEÖKÖÖ toplamda da en düşük 104 en yüksek 160 ve ortalama 136,78 puan aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin BEÖKÖÖ'den almış oldukları ortalama puanlarına (4,27 $\pm$,39) ve toplam puan ortalamalarına göre (136,78 $\pm$ 12,55) yüksek düzeyde kişilerarası öz-yeterliği sahip oldukları betimlenmiştir.

Tablo 2: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre BEÖKÖÖ Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Değişken	n 329	$\bar{X} \pm Ss$	Md	S.O.	S.T.	z	p	
BEÖKÖÖ	Okul İçi İlişkiler	Kadın	132	81,83±6,12	83	166,22	21940,50	-,190	,849
		Erkek	197	81,58±6,50	82	164,19	32344,50		
	Aile ile İlişkiler	Kadın	132	25,50±3,38	25	171,90	22690,50	-1,083	,279
		Erkek	197	25,04±3,41	25	160,38	31594,50		
	Çevre ile İlişkiler	Kadın	132	28,92±4,88	29	149,59	19745,50	-2,412	,016*
		Erkek	197	30,50±5,61	31	175,33	34539,50		
	BEÖKÖ Toplam	Kadın	132	136,25±11,69	136,50	161,88	21368,50	-,487	,626
		Erkek	197	137,13±13,11	137,00	167,09	32916,50		

*p<,05

Tablo 2 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyet değişkenine göre yapılan Mann Whitney-U Testi sonuçlarına göre; okul

İçerik ilişkiler ($z=-,190$, $p=,849>,05$), aile ile ilişkiler ($z=-1,083$, $p=,279>,05$) boyutlarına ve BEÖKÖ toplam puanına ($z=-,487$, $p=,626>,05$) göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($p>,05$). Çevre ile ilişkiler boyutunda ise erkek öğretmenler lehine ($Md_{\text{erkek}}=31>Md_{\text{kadın}}=29$) gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($z=-2,412$, $p=,016<,05$).

Tablo 3: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Meslek Hayatlarında İdarecilik Yapma Değişkenine Göre BEÖKÖÖ Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Değişken	n 329	$\bar{X}\pm Ss$	Md	S.O.	S.T.	z	p	
BEÖKÖÖ	Okul İçi İlişkiler	Evet	114	82,42±6,22	84	176,07	20072,50	-1,541	,123
		Hayır	215	81,28±6,38	82	159,13	34212,50		
	Aile ile İlişkiler	Evet	114	25,62±3,31	25	174,11	19849,00	-1,273	,203
		Hayır	215	25,01±3,43	25	160,17	34436,00		
	Çevre ile İlişkiler	Evet	114	30,95±5,36	31	185,13	21104,50	-2,802	,005*
		Hayır	215	29,29±5,31	29	154,33	33180,50		
	BEÖKÖ	Evet	114	139±12,78	140	181,71	20715,50	-2,322	,020*
	Toplam	Hayır	215	135,60±12,29	136	156,14	33569,50		

* $p<,05$

Tablo 3 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin meslek hayatlarında idarecilik yapma değişkenine göre yapılan Mann Whitney-U Testi sonuçlarına göre; okul içi ilişkiler ($z=-1,541$, $p=,123>,05$) ve aile ile ilişkiler ($z=-1,273$, $p=,203>,05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($p>,05$). Çevre ile ilişkiler boyutu ($z=-2,802$, $p=,005<,05$; $Md_{\text{evet}}=31>Md_{\text{hayır}}=29$) ve BEÖKÖ toplam puanına ($z=-2,322$, $p=,020<,05$; $Md_{\text{evet}}=140>Md_{\text{hayır}}=136$) göre ise meslek hayatlarında idarecilik yapan beden eğitimi öğretmenleri lehine istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<,05$).

Tablo 4: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Çalıştığı Kurum Türü Değişkenine Göre BEÖKÖÖ Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar3	Değişken	n 329	$\bar{X}\pm Ss$	Md	S.O.	S.T	z	p	
BEÖKÖÖ	Okul İçi İlişkiler	Devlet	275	81,45±6,34	82	161,48	44406	-1,520	,129
		Özel	54	82,83±6,30	83,50	182,94	9879		
	Aile ile İlişkiler	Devlet	275	24,94±3,45	25	157,03	43184	-3,450	,001*
		Özel	54	26,66±2,73	26	205,57	11101		
	Çevre ile İlişkiler	Devlet	275	29,49±5,50	30	157,44	43295	-3,263	,001*
		Özel	54	31,77±4,25	32	203,52	10990		
	BEÖKÖ	Devlet	275	135,90±12,66	136	158,42	43564,50	-2,834	,005*
	Toplam	Özel	54	141,27±10,99	143	198,53	10720,50		

* $p<,05$

Tablo 4 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştığı kurum değişkenine göre yapılan Mann Whitney-U Testi sonuçlarına göre; okul içi ilişkiler boyutunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir

fark elde edilmemiştir ($z=-1,520$, $p=,129>,05$). Aile ile ilişkiler ($z=-3,450$, $p=,001<,05$; $Md_{\text{özel}}=26>Md_{\text{devlet}}=25$), çevre ile ilişkiler ($z=-3,263$, $p=,001<,05$; $Md_{\text{özel}}=32>Md_{\text{devlet}}=30$) alt boyutlarına ve BEÖKÖ toplam puanına ($z=-2,834$, $p=,005<,05$; $Md_{\text{özel}}=143>Md_{\text{devlet}}=136$) göre ise özel okullarda çalışan beden eğitimi öğretmenleri lehine istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<,05$).

Tablo 5: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Derse Girdikleri Sınıfların Ortalama Mevcutları Değişkenine Göre BEÖKÖÖ Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Değişken	n 329	$\bar{X}\pm Ss$	Md	S.O	x^2	df	p
BEÖKÖÖ	Okul İçi İlişkiler	5-19 Kişi	78	82,96 $\pm$ 6,35	85,00	185,57	12,647	2 ,002*
		20-34 Kişi	220	81,71 $\pm$ 6,18	83,00	164,91		
		35 ve üzeri	31	78,22 $\pm$ 6,35	78,00	113,90		
	Aile ile İlişkiler	5-19 Kişi	78	26,01 $\pm$ 3,57	26,00	189,69	7,457	2 ,024*
		20-34 Kişi	220	25,04 $\pm$ 3,24	25,00	158,89		
		35 ve üzeri	31	24,58 $\pm$ 3,85	24,00	146,26		
	Çevre ile İlişkiler	5-19 Kişi	78	30,61 $\pm$ 5,40	31,50	177,54	2,782	2 ,249
		20-34 Kişi	220	29,78 $\pm$ 5,23	30,00	163,34		
		35 ve üzeri	31	28,64 $\pm$ 6,17	28,00	145,19		
BEÖKÖÖ Toplam	5-19 Kişi	78	139,58 $\pm$ 12,81	141,50	186,64	8,826	2	,012*
	20-34 Kişi	220	136,54 $\pm$ 11,96	136,00	162,51			
	35 ve üzeri	31	131,45 $\pm$ 14,33	133,00	128,24			

* $p<,05$

Tablo 5 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin derse girdikleri sınıfların ortalama mevcutları değişkenine göre yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçlarına göre; çevre ile ilişkiler boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($x^2=2,782$, $p=,249>,05$). Okul içi ilişkiler ($x^2=12,647$, $p=,002<,05$), aile ile ilişkiler ($x^2=7,457$, $p=,024<,05$) boyutlarına ve BEÖKÖ toplam puanına ($x^2=8,826$, $p=,012<,05$) göre ise beden eğitimi öğretmenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p<,05$). Okul içi ilişkiler, aile ile ilişkiler boyutları ve BEÖKÖ toplam puanına göre farklılıkların hangi gruplar lehine olduğunu tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U Testi sonuçları tablo 6'de gösterilmiştir.

Tablo 6: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Derse Girdikleri Sınıfların Ortalama Mevcutları Değişkenine Göre BEÖKÖÖ Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Değişken	n	$\bar{X} \pm Ss$	Md	S.O	S.T	z	p	
BEÖKÖÖ	Okul İçi İlişkiler	5-19 Kişi	78	82,96±6,35	85,00	163,57	12758,50	-1,682	,092
		20-34 Kişi	220	81,71±6,18	83,00	144,51	31792,50		
		5-19 Kişi	78	82,96±6,35	85,00	61,50	4797,00	-3,414	,001*
		35 ve üzeri	31	78,22±6,35	78,00	38,65	1198,00		
		20-34 Kişi	220	81,71±6,18	83,00	130,90	28797,00	-2,851	,004*
	Aile ile İlişkiler	35 ve üzeri	31	78,22±6,35	78,00	91,26	2829,00		
		5-19 Kişi	78	26,01±3,57	26,00	170,80	13322,50	-2,558	,011*
		20-34 Kişi	220	25,04±3,24	25,00	141,95	31228,50		
		5-19 Kişi	78	26,01±3,57	26,00	58,38	4554,00	-1,787	,074
		35 ve üzeri	31	24,58±3,85	24,00	46,38	1441,00		
BEÖKÖ	Toplam	20-34 Kişi	220	25,04±3,24	25,00	127,44	28037,00	-0,843	,339
		35 ve üzeri	31	24,58±3,85	24,00	115,77	3589,00		
	Toplam	5-19 Kişi	78	139,58±12,81	141,50	165,90	12940,00	-1,957	,050
		20-34 Kişi	220	136,54±11,96	136,00	143,69	31611,00		
		5-19 Kişi	78	139,58±12,81	141,50	60,24	4699,00	-2,749	,006*
		35 ve üzeri	31	131,45±14,33	133,00	41,81	1296,00		
		20-34 Kişi	220	136,54±11,96	136,00	129,32	28450,50	-1,931	,053
		35 ve üzeri	31	131,45±14,33	133,00	102,44	3175,50		

*p<,05

Tablo 6 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin derse girdikleri sınıfların ortalama mevcutları değişkenine göre yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucu okul içi ilişkiler, aile ile ilişkiler ve BEÖKÖÖ toplam puanına göre ortaya çıkan farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonuçlarına göre; okul içi ilişkiler boyutunda beden eğitimi öğretmenlerinden dersine girdikleri sınıfların ortalama mevcudu 5-19 kişi ile 35 kişi ve üzeri olanlardan 5-19 kişi olanların lehine ($z = -3,414$ $p = ,001 < ,05$; $Md_{5-19} = 85 > Md_{35 \text{ üzeri}} = 78$) ve 20-34 kişi ile 35 kişi ve üzeri olanlardan 20-34 kişi olanların lehine ($z = -2,851$, $p = ,004 < ,05$; $Md_{20-34} = 83 > Md_{35 \text{ üzeri}} = 78$), aile ile ilişkiler boyutunda ortalama sınıf mevcudu 5-19 kişi ile 20-34 kişi olanlardan 5-19 kişi olanlar lehine ($z = -2,558$, $p = ,011 < ,05$; $Md_{5-19} = 26 > Md_{20-34} = 25$) ve BEÖKÖÖ toplam puanına göre de ortalama sınıf mevcudu 5-19 kişi ile 35 kişi ve üzeri olanlardan 5-19 kişi olanlar lehine ($z = -2,749$, $p = ,006 < ,05$; $Md_{5-19} = 141,5 > Md_{35 \text{ üzeri}} = 133$) istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($p < ,05$).

4. Tartışma ve Sonuç

Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilerarası öz-yeterlik düzeylerini belirlemek amacı ile yapılan araştırmamızda yapılan analizler sonucunda beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek düzeyde kişilerarası öz-yeterlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Artunç (2020) ve Öncü'de (2019) araştırmamızın sonuçlarına benzer şekilde beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek düzeyde kişilerarası öz-yeterlik algısına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmamızda tespit edilen beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek düzeyde kişilerarası öz-yeterliğe sahip olmaları sonucunun okul

sporları nedeniyle beden eğitimi öğretmenlerinin iç ve dış paydaşlar ile sürekli olarak yakın ilişki ve iş birliği içerisinde olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyetler arası BEÖKÖ toplam puanları, okul içi ilişkiler ve aile ile ilişkiler alt boyutlarında anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Çevre ile ilişkiler boyutunda ise erkek beden eğitimi öğretmenleri lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Artunç (2020) kişilerarası öz-yeterlik bakımından, Koparan vd. (2010), Koparan vd. (2011), Yıldırım (2012), Saraçoğlu vd. (2012), Mouton vd. (2013), Karamehmetoğlu (2017), Kozak (2017), Aslantürk (2018), Çelikdağ (2018), Tuzcuoğlu ve Mirzeoğlu (2018), Öz (2018), Gülüm (2019), Tuzcu (2019), Öncü (2019), Demir (2020) ve Yıldırım'da (2021) BEÖKÖ'nün alt boyutlarına ve maddelerine benzer şekilde öğretmenlerin okul idaresi, meslektaşları, öğrenciler ve velilerle iletişim, ilişki kurma, onlardan destek sağlama gibi becerilerini ve öz-yeterliklerini ölçmeye yönelik farklı ölçekler kullanarak yapmış oldukları araştırmalarda kadın ve erkek beden eğitimi öğretmenleri arasında fark tespit etmediklerini belirtmişlerdir. Araştırmacılar tarafından elde edilen bu bulgular araştırmamızda ki okul içi ve aile ile ilişkiler boyutlarında cinsiyet değişkeni bakımından fark elde edilmemesi sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmamızın sonucunda kadın ve erkek beden eğitimi öğretmenlerinin toplam kişilerarası öz-yeterlik, okul içi ilişkiler ve aile ile ilişkiler puan ortalamaları arasında fark elde edilmemesini beden eğitimi öğretmenlerinin belli bir spor geçmişine sahip olmaları, aynı eğitim öğretim çerçevesinden geçerek öğretmen olmaları ve bu mesleğin gerekliliği olan kişilerarası iletişimin yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öz-yeterlik teorisini ortaya çıkaran Bandura, cinsiyet değişkenine göre öz-yeterlik inançlarının sadece değişik kültürler arasında farklılık gösterebileceğini ifade etmiştir (Bandura'dan aktaran Yorgancı & Bozgeyikli, 2016). Kadın ve erkek beden eğitimi öğretmenleri arasında çevre ile ilişkiler boyutunda oluşan farkın özellikle evli kadınların eğitim öğretim faaliyetleri dışındaki zamanlarının çoğunu evdeki işlerine ayırmaları erkeklerin ise okul ve ev hayatları dışındaki zamanlarda eğitim-öğretimin paydaşları olan çevre ile ilişkilere kadın beden eğitimi öğretmenlerinden daha fazla zaman ayırmaları sonucu ilişkilerin yoğun yaşanmasının neden olduğu söylenebilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin meslek hayatlarında idarecilik yapma değişkenine göre okul içi ilişkiler ile aile ile ilişkiler boyutlarında anlamlı bir fark görülmemiştir. Çevre ile ilişkiler boyutu ve BEÖKÖ toplam puanlarına göre ise meslek hayatlarında idarecilik yapan beden eğitimi öğretmenleri lehine istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. Elde edilen bu farkın idarecilerin başta öğretmenler ve öğrenciler olmak üzere

öğrenci velileri ile sürekli ilişki ve iletişim halinde olmalarının yanında kamu kurum ve kuruluşları ile resmi işler ve okula destek sağlama konusunda öğretmenlere göre daha fazla resmi ve gayri resmi ilişkilerde bulunmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatür çerçevesinde meslek hayatında idarecilik yapma değişkeni kullanılarak beden eğitimi öğretmenlerinin kişilerarası öz-yeterlikleri ve farklı öz-yeterliklerine yönelik araştırmaya rastlanılmamıştır. Beden eğitimi öğretmenlerinin iletişim becerileri üzerine yapılan bir araştırmada ise idarecilik yapan beden eğitimi öğretmenleri lehine anlamlı bir fark olması araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir (Uğur, 2013).

Beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları kurum değişkenine göre okul içi ilişkiler boyutunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Aile ile ilişkiler, çevre ile ilişkiler boyutu ile toplam BEÖKÖ toplam puanlarına göre özel okullarda çalışan beden eğitimi öğretmenleri lehine istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. Işgın'ın (2020) BEÖKÖ'yü kullanarak yapmış olduğu araştırma “çevre ile ilişkiler” boyutunda özel okullarda çalışan beden eğitimi öğretmenleri lehine olduğu sonucu, araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Okul içi ilişkiler boyutunda devlet ve özel okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı fark elde edilmemesi öğretmenlerin meslektaşları, idareciler ve öğrencilerle benzer ilişkiler içerisinde bulunmaları ile açıklanabilir. Aile ile ilişkiler, çevre ile ilişkiler ve kişilerarası öz-yeterlik puan ortalamalarında özel okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenleri lehine elde edilen farkların ise özel okullardaki öğrenci velilerinin okulların düzenlediği sosyal-kültürel ve sportif faaliyetlere yakın ilgi göstermeleri ile bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin memnuniyetsizlik durumunda sözleşmelerinin sona ereceğini bilmelerinden dolayı kendilerini sürekli geliştirme ve ilişkileri sıcak tutma ihtiyacı hissetmelerinden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin dersine girdikleri sınıfların ortalama mevcutları değişkenine göre yapılan analizlerin sonuçlarına göre çevre ile ilişkiler boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Okul içi ilişkiler boyutu ve BEÖKÖ toplam puanlarına göre dersine girdikleri sınıf mevcudu 5-19 kişi ile 35 kişi ve üzeri olanlar arasında sınıf mevcudu 5-19 kişi olanlar lehine, okul içi ilişkiler boyutunda sınıf mevcudu 20-34 kişi ile 35 kişi ve üzeri olanlar arasında 20-34 kişi olanlar lehine, aile ile ilişkiler boyutunda da sınıf mevcudu 5-19 kişi ile 20-34 kişi olanlar arasında sınıf mevcudu 5-19 kişi olan beden eğitimi öğretmenleri lehine istatistiksel olarak anlamlı farklar elde edilmiştir. Ortalama sınıf mevcudu düşük olan beden eğitimi öğretmenleri lehine fark bulunması, sınıf mevcudu az olan öğretmenlerin eğitim-öğretim faaliyetleri sırasında daha az öğrenci ve veli ile ilgilenmeleri dolayısıyla iş yüklerinin azalması

sonucu her öğrenciye ve veliye ulaşma imkânlarının doğması ile açıklanabilir. Literatürde beden eğitimi öğretmenlerinin derse girdikleri sınıfların ortalama mevcudu değişkeni kullanılarak kişilerarası öz-yeterlik, yeterlik, öz-yeterlik ve iletişim becerileri üzerine yapılan araştırmaya rastlanmamıştır.

Öğretmenliğin temel unsurlarından olan etkili iletişim ve kişilerarası ilişkiler beden eğitimi öğretmenleri için de oldukça fazla öneme sahiptir. Beden eğitimi öğretmenlerinin derslerin yanında okul takımlarında sporcularını müsabakalara hazırlarken onları etkileyip, motive ederek onlardan performans açısından en yüksek verimi elde edebilmesi öğrencileri ve sporcuları ile kuracağı iletişim ve kişilerarası becerilerine bağlıdır. Bunun yanında derslerde ve okul takımlarının sportif faaliyetlerinde gerekli olan malzeme ve tesis gibi unsurları temin edebilmek adına okul idaresi, veliler, paydaş kurum, kuruluş ve kişilerinde desteğine ihtiyaç duyan beden eğitimi öğretmenlerinin iletişim yeteneği, ikna kabiliyeti ve kişilerarası ilişkiler kurabilme becerileri ve bu konuda kendilerine güvenmeleri oldukça önemlidir.

Sonuç olarak; beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek düzeyde kişilerarası öz-yeterliğe sahip olmaları, sporcu geçmişleri ve öğretmenlik görevlerinin yanında okul takımlarında antrenörlük yapmaları öğrenci, veli, yönetici ve paydaşları ile sürekli iletişim ve kişilerarası ilişkiler içerisinde olduklarından kaynaklandığı söylenebilir. Spor, kişilerarası ilişkilerin dayanışma içerisinde oluşturulması ve sosyal kimlik kazanılmasında bir sosyalleşme sürecidir.

Öneriler

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin yetiştirilmelerine yönelik ders programları içerisine iletişim becerileri ve insan ilişkilerini kapsayan derslerin konulması,
2. Görev yapmakta olan beden eğitimi öğretmenlerine okullarda her yıl eğitim-öğretim yılı dönem başı, ortası ve sonunda yapılmakta olan seminer dönemlerinde kişilerarası iletişim ve iletişim becerileri hakkında hizmet içi eğitimlerin verilmesi,
3. Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilerarası öz-yeterlik düzeylerinin farklı değişkenleri de göz önüne alarak farklı coğrafi bölgeleri ve illeri kapsayacak şekilde karşılaştırmaların yapılmasına olanak tanıyacak sayıda geniş bir örneklem ile yapılması,
4. Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilerarası öz-yeterlik düzeylerinin nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılarak araştırılması önerilmektedir.

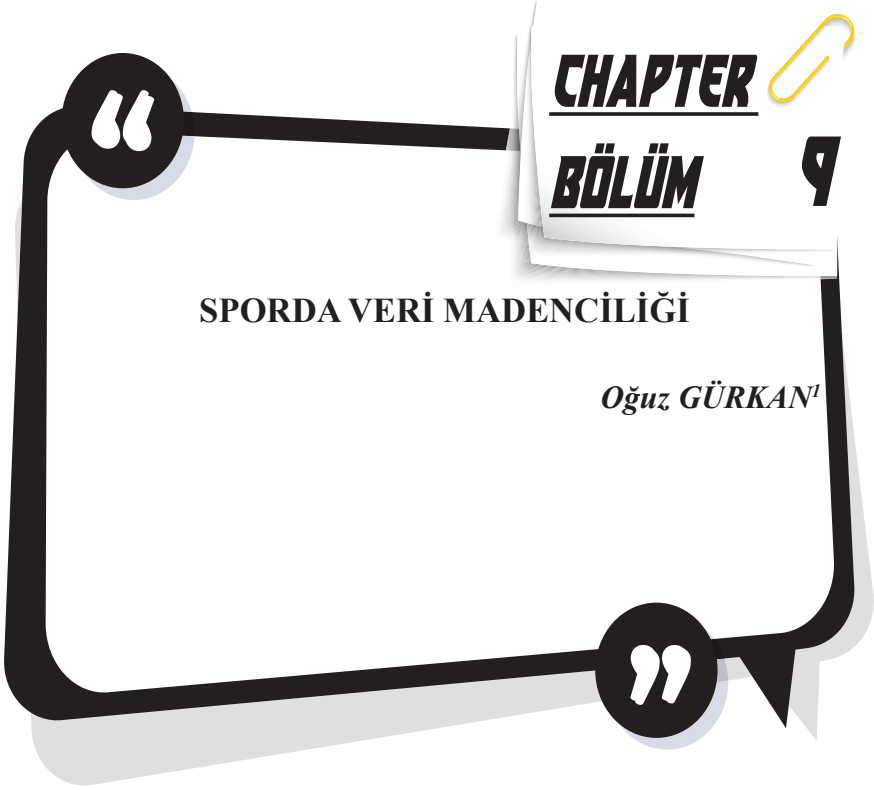
Kaynaklar

- Artunç, M. (2020). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin kişiler arası öz yeterlikleri ile zaman yönetimi becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Aslantürk, H. (2018). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının incelenmesi (Erzurum ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Avcı, Ö. H., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. doi:10.1037/0033-295X.84.2.191
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148. doi:10.1207/s15326985ep2802_3
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Blazer, D. G. (2002). Self-efficacy and depression in late life: A primary prevention proposal. *Aging & Mental Health*, 6(4), 315-324. doi:10.1080/1360786021000006938
- Bouffard, T. (1990). Influence of self-efficacy on performance in a cognitive task. *The Journal of Social Psychology*, 130(3), 353-363. doi:10.1080/00224545.1990.9924591
- Can, N. (2018). Okul yönetiminde rol oynayan öğeler. N. Can (Ed.), *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi içinde* (s. 177-206). Ankara: Pegem.
- Cherniss, C. (1993). Role of professional self-efficacy in the etiology and amelioration of burnout. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), *Series in applied psychology: Social issues and questions. Professional burnout: Recent developments in theory and research* (pp. 135-149). Taylor & Francis.
- Çelikdağ, C. (2018). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile liderlik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Erzurum ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çolakoğlu, F. F., Karaman, M., Erarslan, D. & Çolakoğlu, T. (2019). Beden eğitimi öğretmen adaylarının beden eğitimi öğretim yeterliliklerinin incelenmesi. *17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi bildirileri*, 541-549.
- Demir, G. (2020). *Beden eğitimi öğretmenlerinin bilgi paylaşımına yönelik tutumları ile mesleki öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çorum.

- Esentürk, O. K., Yılmaz, A., İlhan, E. L., & Kan, A. (2019). Beden eğitimi öğretmeni kişilerarası öz-yeterlik ölçeği'nin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 24(2), 63-88.
- Fives, H. (2003). *What is teacher efficacy and how does it relate to teachers' knowledge? A theoretical review*. Paper presented at the American Educational Research Association Annual Conference, 1-59. Chicago: The University of Maryland. https://msuweb.montclair.edu/~fivesh/Research_files/Fives_AERA_2003.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gülüm, R. (2019). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin iletişim becerileri ile mesleki tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Erzurum ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Işgın, F. (2020). *Beden eğitimi öğretmenlerinin kişiler arası öz-yeterlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karamehmetoğlu, M. (2017). *Beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal zeka düzeylerinin mesleki öz yeterlik ve problem çözme becerilerini belirlemedeki rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi* (33 b.). Ankara: Nobel.
- Kaymakamoğlu, S. E. (2017). Self-efficacy beliefs of special education student teachers: Implications for teacher training programmes. *International Journal of Humanities and Education*, 209-221.
- Kelland, M. (2015). *Personality theory in a cultural context*. <https://cnx.org/contents/IISyy6OT@1.1:oiEV6HcT@1/Social-Learning-Theory-and-Personality-Development> sayfasından erişilmiştir.
- Koparan, Ş., Öztürk, F., & Korkmaz, N. H. (2010). Beden eğitimi öğretmenlerinin özyeterlik algısı ve sosyal fizik kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Bursa örneği). *e-Journal of New World Sciences Academy Sports Sciences*, 5(4), 286-293.
- Koparan, Ş., Öztürk, F., & Korkmaz, N. H. (2011). Beden eğitimi öğretmenlerinin özyeterlik ve beden eğitimi öğretmeni yeterliliğinin incelenmesi [Özel Sayı]. *VAN/YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52-61.
- Kozak, M. (2017). *Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrenen özerkliğini destekleme davranışları ile mesleki öz-yeterlik algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Locke, K. D., & Sadler, P. (2007). Self-efficacy, values, and complementarity in dyadic interactions: Integrating interpersonal and social-cognitive theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(1), 94-109. doi:10.1177/0146167206293375

- Maddux, J. E. (2002). Self-efficacy the power of believing you can. In C. R. Snyder, & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 277-287). Oxford University.
- Mouton, A., Hansenne, M., Delcour, R., & Cloes, M. (2013). Emotional intelligence and self-efficacy among physical education teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 32, 342-354.
- Öncü, E. (2019). An examination of turkish physical education teachers' interpersonal self-efficacy beliefs. *Physical education of Students*, 23(1), 37-44. doi:10.15561/20755279.2019.0106
- Öz, N. (2018). *Beden eğitimi öğretmenlerinin iletişim becerilerinin liderlik davranışlarına olan etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*, 66(4), 543-578. doi:10.2307/1170653
- Pajares, F. (1997). Current directions in self-efficacy research. In M. L. Maehr, & P. R. Pintrich (Eds.), *Advances in motivation and achievement* (Vol 10, pp. 1-49). Greenwich, CT: JAI.
- Pajares, F., & Miller, M. D. (1994). Role of self-efficacy and self-concept beliefs in mathematical problem solving: A path analysis. *Journal of Educational Psychology*, 86(2), 193-203. doi:10.1037/0022-0663.86.2.193
- Pajares, F. (2002). *Overview of social cognitive theory and of self-efficacy*. <http://www.uky.edu/~eushe2/Pajares/eff.html> sayfasından erişilmiştir.
- Pajares, F., & Schunk, D. H. (2001). Self-beliefs and school success: Self-efficacy, self concept, and scholl achievement. In R. J. Riding, & S. G. Rayner (Eds.), *International perspectives on individual differences*, Vol. 2. *Self perception* (pp. 239-265). Ablex.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu spss ile adım adım veri analizi* (2 b.). (S. Balci, & B. Ahi, Çev.). Ankara: Anı.
- Saraçoğlu, S., Certel, Z., Varol, S. R., & Bahadır, Z. (2012). Beden eğitimi öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve denetim odaklarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 54-65.
- Schunk, D. H. (1991). Self-efficacy and academic motivation. *Educational Psychologist*, 26(3-4), 207-231. doi:10.1207/s15326985ep2603&4_2
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (27 b.). Ankara: Anı.
- Sünbül, A. M. (2001). Bir meslek olarak öğretmenlik. Ö. Demirel, & Z. Kaya (Ed.), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* içinde (s. 223-255). Ankara: Pegem A.
- Tschannen-Moran, M., & Hoy, A. W. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17(7), 783-805. doi:10.1016/S0742-051X(01)00036-1

- Tschannen-Moran, M., Hoy, A. W., & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68(2), 202-248. doi:10.2307/1170754
- Tuzcu, G. P. (2019). *Farklı branş öğretmenleri ile beden eğitimi öğretmenlerinin öz yeterlilik algılarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Tuzcuoğlu, S., & Mirzeoğlu, A. D. (2018). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin bilişötesi farkındalık, problem çözme ve öğretmenlik öz-yeterlilik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi (BESAD)*, 10(2), 83-101. doi:10.30655/besad.2018.7
- Türk Eğitim Derneği. (2014). *Öğretmen gözüyle öğretmenlik mesleği*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Uğur, O. A. (2013). *Beden eğitimi öğretmenlerin liderlik davranışlarının iletişim becerileri ile ilişkisinin incelenmesi (Ankara ili örneği)*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ventura, M., Salanova, M., & Llorens, S. (2014). Professional self-efficacy as a predictor of burnout and engagement: The role of challenge and hindrance demands. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 149(3), 277-302. doi:10.1080/00223980.2013.876380
- Yetim, A. A., & Göktaş, Z. (2004). Öğretmenin mesleki ve kişisel nitelikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(2), 541-550.
- Yıldırım, İ. (2012). *Beden eğitimi öğretmenlerinin öz-yeterlilikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışlarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Yıldırım, T. (2021). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin iletişim becerileri ile öz yeterlilik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kahramanmaraş il örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Yorgancı, A. E., & Bozgeyikli, H. (2016). Sınıf öğretmenlerinin kişilerarası öz yeterlilik algılarıyla örgütsel güven algılarının incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 47-79.
- Zimmerman, B. J., Bandura, A., & Martinez-Pons, M. (1992). Self-motivation for academic attainment: The role of self-efficacy beliefs and personal goal setting. *American Educational Research Journal*, 29(3), 663-676. doi:10.3102/00028312029003663
- Zulkosky, K. (2009). Self-efficacy: A concept analysis. *Nursing Forum*, 44(2), 93-102.



1 Yozgat Bozok Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü

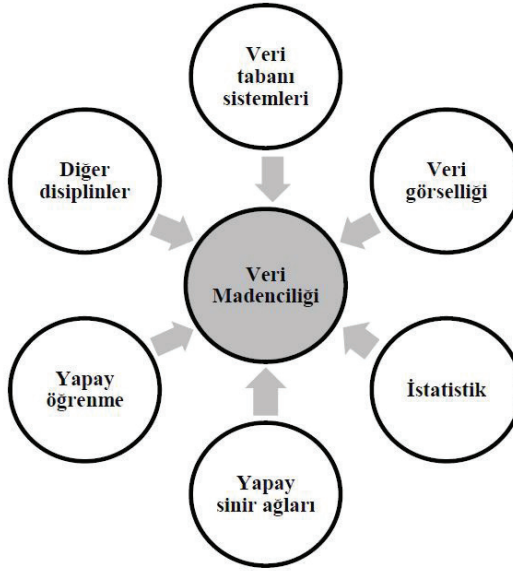
GİRİŞ

Günümüz dünyasında teknoloji hızlı bir şekilde ilerlemekte ve teknolojinin gücü her geçen gün artmaktadır. Bilgisayarların bilgileri saklama hafızalarının artması ile birlikte bilgi kaydı yapılan alanların sayısında da bir artış görülmektedir (uydu verileri, bankacılık işlemleri, alışveriş kayıtları, telefon kayıtları, devlet ve işletmelerde yapılan kayıtlar vb.). Bilgisayar sistemleri tarafından üretilen veriler tek başlarına bir anlam ifade etmezler, çünkü çıplak gözle bakıldığında önemsizdirler. Ne zamanki bu veriler bir amaç doğrultusunda işlenmeye başlar, işte o zaman bir anlam ifade ederler. Bundan dolayı büyük miktardaki verileri işleyebilen yöntemleri, teknikleri kullanabilmek büyük önem kazanmaktadır. Bu ham veriyi bilgiye dönüştürme ve anlamlı hale getirme işlemleri veri madenciliği ile yapılabilmektedir (Kalikov, 2006). Veri madenciliğinin tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk bilgisayarlı sayımların 1950’li yıllarda kullanıldığı görülmektedir. 1960’lı yıllarda veri tabanı ve verilerin depolanması işlemi, 1970’li yıllarda ilişkisel veri tabanı yöntemi sistemleri uygulamaları teknoloji dünyasında yerini almıştır. Bunlarla beraber bilgisayar uzmanları basit kurallara dayanan sistemler geliştirmişler ve basit düzeyde makine öğrenimini yürürlüğe geçirmişlerdir. 1980’li yıllarda veri tabanı yönetim sistemleri yaygınlaşarak mühendislik vb. bilimsel alanlarda uygulanmaya başlanmıştır. Bu yıllarda şirketler ürünleri hakkında, müşterileri ve rakipleri hakkında veriye dayanan veri tabanları oluşturmuşlardır. Bu veri tabanlarının içerisinde çok büyük oranlarda veri bulunmakta ve bu verilere SQL veri tabanı sorgulama dili veya benzeri diller kullanarak ulaşılabilir. 1990 yıllara gelindiğinde katlanarak artan veri tabanlarından faydalı bilgilere nasıl ulaşılabilceği sorgulanmaya, bunun üzerine yayınlar ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 1989, KDD (IJCAI)-89 Veri Tabanlarında bilgi keşif çalışma grup toplantısı ve 1991, KDD (IJCAI)-89’un sonuç bildirgesi olarak sayılabilecek “Knowledge Discovery in Real Databases: A Report on the IJCAI-89 Workshop” makale yayınının KDD (Knowledge Discovery and Data Mining) ile ilgili genel tanım ve kavramları ortaya konularak süreç daha da hızlandırılmış ve nihayet 1992 senesinde veri madenciliği ile ilgili ilk yazılım gerçekleştirilmiştir. 2000’li yıllarda veri madenciliği devamlı gelişim göstermiş ve hemen hemen bütün alanlarda uygulanmaya başlanmıştır. Alınan sonuçların faydaları görülmeye başlandıkça veri madenciliğine olan ilgi artış göstermiştir. Veri madenciliğinin tarihsel gelişimi şekil 1.1’de gösterilmiştir (Savaş, Topaloglu & Yılmaz, 2012).

1950'ler	*İlk bilgisayarlar (sayım için)
1960'lar	*Veri tabanı ve verilerin depolanması *Perseptonlar
1970'ler	*İlişkisel veri tabanı yönetim sistemleri *Basit kurallara dayanan uzman sistemler ve makine öğrenimi
1980'ler	*Büyük miktarda veri içeren veri tabanları *SQL sorgu dili
1990'lar	*Vergi tabanlarında bilgi keşfi çalışma grubu ve sonuç bildirgesi *Veri madenciliği için ilk yazılım
2000'ler	*Tüm alanlar için veri madenciliği uygulamaları

Şekil 1.1. Veri Madenciliğinin Tarihsel Gelişim Süreci

Veri madenciliği depolanan pek çok veri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, veriler arasındaki bağlantıları tespit etme, istatistiksel ve matematiksel yöntemler kullanarak önemsiz verilerin elenmesiyle birlikte yeni korelasyonları, örüntüleri ve eğilimleri keşfetme; gizli kalmış anlamlı ve yararlı olan veriyi çekme ve ileriye yönelik tahminlerde bulunmayı sağlayan veri analiz tekniğidir (Cabena, Hadjinian, Stadler, Verhees & Zanasi, 1998; Kalikov, 2006; Özkan, 2013; Murathan & Devocioğlu, 2018). Bu tanımdan yola çıkarak veri madenciliğinin aynı zamanda bir istatistiksel süreç olduğunu da söylemek mümkündür (Dizdaroğlu, 2014). Veri madenciliğinin ana amacı pek çok bilgi içerisinden gizli kalmış, potansiyel ve değerli bilgileri ortaya çıkarmak ve sunmaktır (Cao, 2012). Bu işlemlerin uygulama alanları oldukça geniştir. Şekil 1.2'de görüldüğü gibi, Yapay Öğrenme, Yapay Sinir Ağları, İstatistik vb. disiplinler bulunmaktadır (Savaş, Topaloglu & Yılmaz, 2012).



Şekil 1.2. *Veri Madenciliği ve Disiplinler*

Veri madenciliğinin sürecine bakıldığında, öncelikle veri tabanında bilgi keşfini bilmek gerekmektedir. Veri tabanında bilgi keşfi, veri tabanlarında tutulan büyük miktardaki verilerin veri madenciliği teknikleriyle işlenmesine verilen isimdir. Veri tabanı bilgi keşfi dört aşamadan oluşmaktadır.

1) **Veri Seçimi:** Veri kümelerinden sorguya uygun olacak şekilde verilerin seçilmesi işlemidir. Elde edilen verilere örneklem kümesi denilmektedir.

2) **Veri Temizleme ve Ön İşleme:** Örneklem kümesi işlemi elde edildikten sonra, bu kümede yer alan hatalı tutanakların ayıklandığı ve eksik nitelik değerlerinin değiştirildiği aşamadır. Veri temizleme ve ön işleme aşaması, seçilen veri madenciliği sorgusunun çalışma süresini iyileştirir.

3) **Veri Madenciliği:** Veri temizleme ve ön işlemden geçen örneklem kümesine veri madenciliği sorgusunun uygulanmasıdır. Örnek veri madenciliği sorguları: Kümeleme, sınıflandırma, ilişkilendirme, vb. sorgulardır.

4) **Yorumlama:** Veri madenciliği sorgularından sonra ortaya çıkan sonuçların yorumlanma aşamasıdır. Bu aşamada geçerlilik, basitlik ve yararlılık açılarından üretilmiş olan sonuçların yorumlanması yapılır (Dizdaroğlu, 2014).

İlişki Analizi

Birliktelik kuralları (Association Rules) ve ardışık zamanlı örüntüler (Sequential Patterns Analysis) ilişki analizi kapsamı içerisine girmektedir (Aksu, 2020).

Birliktelik Kuralları: Birliktelik kuralları bilgisayar bilimleri alanında geliştirilmiş bir analiz yöntemidir (Giudici & Figini, 2009). Bu yöntem, araştırmacıların büyük data setlerindeki gizli örüntüleri açığa çıkarmalarına yardımcı olur. Birliktelik kurallarının amacı belirli özellikler arasındaki ilişkileri tespit etmektir (Nisbet, Elder & Miner, 2009). Birliktelik Kurallarında, Apriori, Fp-Growth, Tertius, Ais ve Eclat gibi algoritmalar kullanılmaktadır (Alan, 2019).

Ardışık Zamanlı Örüntüler

Ardışık zamanlı örüntüler birbirleriyle ilişki içerisinde olan fakat birbirini izleyen dönemlerde gerçekleşen ilişkilerin tanımlanmasında kullanılır. Örneğin çamaşır makinası satın alan bir müşteri 6 ay içinde %70 olasılıkla kurutma makinası alacaktır. Satıcı mağaza %70 olasılığı artırmak için 4 ay sonra, kurutma makinalarına %10 oranında indirim uygulayabilir. Yine örneğin çadır alan bir kişi %85 olasılıkla 15 gün içerisinde sırt çantası da satın alacaktır (Aksu, 2020).

Kümeleme Analizi (Cluster Analysis)

Kümeleme, bir dizi fiziksel veya soyut nesneyi gruplara ayırma işlemidir (Ali & Kadhum, 2015). Bir başka ifade ile kümeleme analizi, verilerin birbirlerine yakınlıklarına göre gruplara ayrılması işlemidir. Birbirlerine benzeyen fakat birbirlerinden farklılıkları da olan öğelerin ayırt edilmesinde ve farklı kümeler oluşturulmasında bu yöntem kullanılmaktadır (Sangün, 2007). Kümeleme analizi pazar araştırmaları, görüntü işleme ve veri analizi gibi birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır (Rajagopal, 2011).

TAHMİN EDİCİ MODELLER (PREDICTIVE MODELS)

Tahmin edici modellerde, sonuçları bilinen datalardan yola çıkarak bir model geliştirilmesi ve geliştirilen bu modellerden faydalanılarak, sonuçları bilinmeyen veri kümeleri için sonuç değerlerinin tahmin edilmesi amaçlanmaktadır. Örnek verilecek olursa bir banka geçmiş dönemlerde vermiş olduğu kredilere yönelik gerekli bütün verilere sahip olabilir. Bu verilerde bağımsız değişkenler kredi verilen müşterinin özellikleri, bağımlı olarak da kurulan model, daha sonraki süreçte kredi taleplerinde müşteri özelliklerine göre verilecek olan kredinin geri ödenip ödenmeyeceğinin tahmininde kullanılmaktadır. Tahmin edici modeller sınıflama ve İstatistiksel tahmin modelleri olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmektedir (Aksu, 2020).

Sınıflama (Classification)

Temel olarak sınıflandırma, veri kümesindeki öğeleri önceden tanımlanmış bir sınıf veya grup kümesine dönüştürme işlemidir. Amaç, daha önceden görünmeyen ve etiketlenmemiş öğeleri doğru sınıf modellerine atamaktır. Sınıflama tekniklerinde regresyon, karar ağaçları, kural koyma metotları, sinir ağları (Raval, 2012), diskriminant analizi, k en yakın komşuluk, durum bazında muhakeme ve genel algoritmalar kullanılmaktadır (Tüzüntürk, 2012).

Karar Ağaçları (Decision Trees)

Karar verici çeşitli seçeneklerin gerçekleşmesinin belirli ya da belirsiz olduğu bir problem ile ilgili en iyi karara ulaşmak amacıyla, bazı işlemlerin yerine getirilmesi için bir dizi araçlara ve yöntemlere ihtiyaç duyar. Seçenek sayısının fazla olduğu ve/veya ardışık aşamalarda karar alma sürecinin söz konusu olduğu problemlerin analizinde, modellerin kurulması ve çözüme kavuşturulması işlemlerinde karar vericiler bu araçlardan birisi olan “Karar Ağacı Analizi”ni kullanabilirler.

Karar ağacı “Olası tüm eylemlerin yönlerini, eylemlerin yönlerine etkisi olabilecek tüm olası faktörleri ve tüm bu faktörlere dayanan her bir olası sonucu, verilere bağlı olarak değiştiren, çizgi, kare, daire gibi geometrik semboller kullanımı yoluyla karar vericiye sorunu anlatmada kolaylık sağlayan düzenleme” şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımdan yola çıkarak karar ağacının türlü eylem seçeneklerini, farklı olası etkenlerin ve eylemlerin sonuçlarını içerdiği söylenebilir. Örneğin 23 yaşından küçük olan, orta düzey gelire sahip, üniversite mezunu, erkek bir müşterinin, bir ürünü satın alıp almayacağı karar ağacına bakılarak tahmin edilebilir (Aksu, 2020).

Yapay Sinir Ağları (Artificial Neural Networks)

Yapay sinir ağları, insan beyin yapısının özelliklerinden olan öğrenme yoluyla yeni bilgiler türetebilme, yeni bilgiler oluşturabilme ve keşfedebilme gibi yetenekleri herhangi bir destek almadan otomatik olarak gerçekleştirmek amacıyla geliştirilen bilgisayar sistemleridir. YSA’nın doğrusal olmayan, çok boyutlu, karmaşık, gürültülü, kusurlu, eksik, kesin olmayan, hata olasılığı yüksek dataların olduğu ve problemin çözümü için matematik modelin ve algoritmanın bulunmadığı durumlarda sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir (Aksu, 2020). YSA’nın hesaplama yapabilme ve bilgiyi işleme gücünü, paralel dağılmış yapısından, öğrenebilme ve genelleme yeteneğinden almış olduğu söylenebilir. Bu üstün özellikleri YSA’nın karmaşık sorunları, problemleri çözebilme yeteneğini göstermektedir (Ergezer, Dikmen & Özdemir, 2003).

Genetik Algoritmalar (Genetic Algorithms)

Genetik algoritmalar yapay zekanın giderek daha da genişleyen bir kolu olan evrimsel hesaplama yönteminin bir parçasını oluşturmaktadır. Genetik algoritma Darwin'in evrim kuramı "doğada en iyinin yaşaması" kuralından yola çıkarak oluşturulan, bir veri kavramından özel bir veriyi ortaya çıkarmak için kullanılan bir arama yöntemidir. Genel algoritmalar klasik yöntemler ile çözümü zor veya imkansız olan problemlerin çözüme kavuşturulmasında kullanılmaktadır. Örneğin Türkiye Futbol 2. Ligi B kategorisinde 51 takımın üç ayrı gruba ayrılması ile ilgili durumda genetik algoritma tekniği uygulanmıştır. Alt grup ayırımında, takımların birbirlerine olan mesafe uzaklıkları minimum düzeye indirilerek, yolculuk maliyetinin ve sporcuların yorgunluklarının en aza indirilmesi ve subjektif ayırımların önlenmesi amaçlanmıştır. 2004-2005 futbol sezonunda yapılan bu uygulama çalışması, takımların futbol federasyonunun uyguladığı plandan %10.5 oranında daha az yolculuk yaptıklarını (yapacaklarını) ortaya koymuştur (Aksu, 2020).

İSTATİSTİKSEL TAHMİN TEKNİKLERİ

Regresyon analizi, diskriminant analiz ve lojistik regresyon analizi veri madenciliğinde dataların analizi için sıklıkla uygulanan tekniklerdir.

Regresyon Analizi (Regression Analysis)

Regresyon analizi herhangi bir bağımlı değişkenin, bir veya birden fazla bağımsız-açıklayıcı değişken ile arasındaki ilişkinin matematiksel bir fonksiyon şeklinde yazılmasıdır. Örneğin arabalar için satılan aksesuarların satış hacmi, bir ay önceki satılan spor arabaların sayısına bağlı olarak hesaplanabilir. Yine örneğin bir iş yerinde çalışan işçilerin aldıkları ücret üzerinde cinsiyet, deneyim, yaş gibi değişkenlerin etkisi tespit edilmek isteniyorsa regresyon analizi uygulanabilir (Aksu, 2020).

Diskriminant Analizi (Diskriminant Analysis)

Diskriminant analiz iki veya daha fazla sayıdaki grupların ayırımıyla ilgilenen çok değişkenli bir istatistiksel analiz yöntemidir. Bağımlı değişkenin nominal, bağımsız değişkenlerin de metrik olduğu durumlarda kullanılan en uygun tekniktir. İki gruplu bağımlı değişken söz konusu olduğu durumda analiz bu isimle ile adlandırılır. Eğer grup sayısı üç veya daha fazla ise çoklu diskriminant analizi olarak isimlendirilir. Örneğin master eğitimini başarı ile bitiren öğrencilerin başarı kriteri üzerinde, öğrencilerin not ortalaması, yabancı dil puanı ve ALES puanı ortalamalarının etkisini belirlemek için diskriminant analizi yapılabilir. Yine örneğin tıp alanında araştırma yapan bir kişi daha önce kalp krizi geçirmiş ve hiç kalp krizi geçirmemiş kişiler arasındaki belirgin farkları oluşturan faktörleri diskriminant analizi ile tespit edebilir. Belirlenen bu

faktörler ile bir hastanın gelecekte kalp krizi geçirip geçirmeyeceği tahmin edilebilir (Aksu, 2020).

Lojistik Regresyon Analizi (Logistic Regression Analysis)

Lojistik Regresyon Analizi bağımlı değişkenin kategorik olması durumunda, bağımsız değişkenlerin ise karışık ölçekli olması durumunda belirli bir dağılım varsayımına bağlı olmaksızın bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin tespit edilmesinde uygulanan bir yöntemdir. Lojistik Regresyon en fazla olabilirlik tahmin tekniğini kullanarak data setinden elde edilen olasılığı maksimum yapan bilinmeyen parametre değerleri tahmin eder. Böylelikle olabilirlik fonksiyonunu maksimum yapan parametre tahminleri seçilir ve gözlenen veri ile en iyi uyuşan parametre tahminleri tespit edilir (Kuyucu, 2012). Bir yayın şirketinin pazarlama müdürü; özel televizyon programları paketine üye olabilecek kişilerin bu pakete üye olma durumu ile, bu kişilerin eğitimi, geliri, yaşı, mesleği, medeni durumu ve çocuk sayısı arasında bir ilişki olup olmadığını Lojistik Regresyon Analizi yöntemi ile inceleyebilir (Aksu, 2020).

VERİ MADENCİLİĞİNİN KULLANILDIĞI ALANLAR

Veri bulunan her yerde veri madenciliğini kullanmak mümkündür. Karar verme sürecine ihtiyaç duyulan pek çok alanda veri madenciliği uygulamaları sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin biyoloji, borsa, genetik, mühendislik, sağlık, pazarlama, sigortacılık, perakendecilik, endüstri, kriminoloji, telekomünikasyon, istihbarat (Albayrak, 2008; İnan, 2003), spor (İvankovic, Rackovic, Markoski, Radosav & Ivkovic, 2010), eğitim (Yurdakul, 2015), futbol (Mitrotasios & Armatas, 2014; Gürkan, Ertetik & Müniroğlu, 2017; Sarmiento vd., 2018; Polat & Gürkan, 2020; Gözübüyük & Karaç, 2021) ve bir çok alanda veri madenciliği ve verilerden yola çıkarak yapılan çalışma örnekleri görülmektedir. Son 20 yıldır ABD’de veri madenciliği uygulamalarının vergi kaçakçılıklarının ortaya çıkarılması gibi çeşitli uygulamalarda kullanıldığı bilinmektedir. Literatür incelemesi yapıldığında, veri madenciliğinin daha çok tıp, genetik ve biyoloji alanlarında uygulandığı görülmektedir (Savaş, Topaloglu & Yılmaz, 2012).

VERİ MADENCİLİĞİNİN SPOR ALANINDA KULLANIMI

Modern spor analizinin can damarı olan veriler, günümüzde kendi devrimini yaşamaktadır. Daha önce maçların genel bir kaydı olarak görülen veriler, günümüz bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Sporla ilgili verilerin kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılabilir olmasına artan rağbet her geçen gün artmaktadır (Schumaker, Solieman & Chen, 2010). Spor kuruluşları daha fazla gelişim gösterebilmek için teknolojiyi benimsemekte ve verilere çok fazla önem vermektedir

(Cortsen & Rascher, 2018). Spor teknolojileri ve spor dataları sporda gelişim göstermenin ve performans artırmanın vazgeçilmez parçaları olarak görülmektedir (Millington & Millington, 2015). Takımlar, oyunlar, oyuncular, sezonlar ile ilgili çok fazla veri bulunması veri madenciliğinin spor alanındaki önemini kanıtlar niteliktedir (Cao, 2012). Sporda biriken veri miktarı arttıkça ham verilerin değerlendirilmesi için pratik yöntem uygulamaları da hız kazanmıştır. Spor alanında takım, oyuncu, oyun, sezon bazı veriler toplanarak, bu verilerin istatistiksel değerlendirilmesi ve örüntü analizleri yapılabilmektedir. Sporda veri madenciliği uygulamaları ile ilgili ülkemizde sınırlı sayıda çalışma bulunmasına rağmen, yurt dışında bu alan ile ilgili çok fazla çalışma bulunmaktadır. Veri madenciliğinin spor sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak ilişki içerisinde olduğu alanlar şekil 1.4’de (Murathan & Devecioğlu, 2018) gösterilmiştir.



Şekil 1.4. Veri Madenciliğinin Spor Sektöründeki Uygulama Alanları

Şekil 1.4’de de görüldüğü gibi spor sektörünün pek çok alanında veri madenciliği uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Son yıllarda hemen hemen bütün spor branşlarında dataların kullanımı ve performans analizlerinde ciddi bir artış olmuştur. Sporcuların sakatlık durumlarının azaltılmasında, profesyonel kulüplerin oyuncu transferlerinde ve müsabakaların analizlerinde veriler işlenmeye başlanmıştır (techerati,

2018). Müsabaka analizinde veri madenciliği uygulamaları ile ham veriler faydalı olacak şekilde işlenerek ve analiz edilerek antrenörlere bir takım geri bildirimler verilebilmektedir. Veri madenciliği ile antrenörler taktik ve stratejik planlarını daha etkili bir şekilde uygulayarak bir farkındalık yaratabilmektedirler. Sporcu, antrenör, teknik direktör seçimlerinde, bilet satış tahminlerinde, sporcuların sakatlık durum analizlerinde, giysi-gereç ve ekipman alımlarında veri madenciliğinden yararlanılabilmektedir. Veri madenciliğini kullanarak, gelişmiş bilgisayar ve yazılım programları ile birlikte sporcuların saha içerisindeki tüm teknik, taktik, istatistik, fiziksel ve psikolojik durum analizleri yapılabilmektedir. Spor tesisleşmelerinde, sporda sponsorluk ve spor organizasyonlarda, tüm branşlarda başarının değerlendirilmesinde ve yetenek seçiminde de veri madenciliği uygulamaları kullanılabilir. Bunlara ek olarak, sporcu transferlerinde, antrenman planlamalarında, seyirci ve tesis yönetimlerinde, egzersiz kayıtlarında, alan tespiti ve güvenlik gibi alanlarda da veri madenciliğinden yararlanılabılır.

BAZI SPOR BRANŞLARINDA VERİ MADENCİLİĞİNİN KULLANIMI

Veri madenciliği alanında pek çok ülkede, futbol ve basketbol gibi daha popüler olan spor dallarında, yoğun veri akışı sağlayan çevrimiçi ve çevrimdışı pek çok web sayfası bulunmaktadır. Bu programlar yapay zeka teknolojisi ile futbol maçlarının video üzerinden analizlerini yapıp, oyuncu takibi, saha dizilişi, pas bağlantıları, şut sayıları, rakip hücum ve savunma şekilleri gibi parametreleri anlık olarak antrenörlere sunmaktadır (Murathan & Devecioğlu, 2018).

Futbol gerek akademik anlamda gerekse de uygulama anlamında veri madenciliğinin en fazla kullanıldığı branşların başında gelmektedir. Son yıllarda teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte futbolda teknik, taktik ve hareket analizinde bilimsel veriler önem kazanmış, maç öncesi, maç sırası ve maç sonrası analiz aşamalarında verilerden etkili bir şekilde yararlanılmaya başlanmıştır. Takımlar ve oyuncu performanslarını değerlendiren maç analiz programları geliştirilmiş ve kulüplere veri akışı sağlayan şirketler kurulmuştur. Yine veri akışı sağlayan, erişime açık ve kapalı web sayfaları kurulmuş ve futbol ile ilgili pek çok veri üretilmeye başlanmıştır. Teknik direktörler, antrenörler, analistler, kondisyonerler ve diğer departmanlar tarafından bu veriler sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Spor bilimciler tarafından da bu veriler akademik çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır.

Arndt ve Brefeld (2016), optadan elde ettikleri veriler ile çoklu regresyon modeli uygulayarak 2009/10-2013/14 sezonlarında Almanya Bundesliga'da futbolcuların gelecekteki performanslarını tahmin etmeye

yönelik bir çalışma yapmışlardır. Aka, İbiş, Aktuğ ve Kılıç tarafından (2021) uluslararası bir analiz şirketinden alınan maç verileri ile İspanya La Liga'da 2015/2016-2016/2017 ve 2017/2018 sezonlarında, toplam 1140 maç yapay sinir ağları modeli uygulanarak analiz edilmiş ve sezon sonu takım sıralamasına yönelik bir tahmin yapılmıştır. Stefano vd. (2020) karar ağaçları yöntemi ile futbol maç sonuçlarının tahmini, Ofoghi, Zeleznikow, MacMahon ve Raab (2013) elit sporlarda data madenciliği, Pan (2019) fiziksel eğitim, teknik ve taktik analiz için veri madenciliği gibi çalışmalar yaparak futbolda veri madenciliği tekniklerini kullanmışlardır. Yine verilerden yola çıkarak futbolda bazı diğer çalışma uygulamaları da yapılmıştır (Lago-Peñas, Lago-Ballesteros, Dellal & Gómez, 2010; Castellano, Casamichana & Lago-Penas, 2012; Gürkan & Müniroğlu, 2018; Gürkan, Yüksel & Ertetik, 2020).

Basketbol, tahmin için veri madenciliği tekniklerini yoğun olarak kullanıldığı bir diğer spordur. NBA'de bunun temelleri istatistiklerin (BBall) kayıt altına alınmasıyla başlamıştır. Günümüzde bu verilerden yararlanılarak antrenörlerin, seyircilerin ve yöneticilerin basketbolu daha iyi yorumlamalarına ve bu spora olan ilgilerinin artmasına olanak tanınmaktadır.

Basketbol, tahmin için veri madenciliği uygulamalarının sıklıkla kullanıldığı ve çok sayıda çevrimiçi veri kaynağına sahip bir başka spor branşıdır. Profesyonel basketbolun yöntemi, yapısı çok kapsamlı veri dizisine sahiptir. Özellikle NBA çok yoğun bir data kaynağına sahiptir. Sayı, ribaunt, asist, top çalma, blok gibi pek çok parametre, oyun ve bireysel oyuncu verileri, çizelgeler, rakip analizleri, takımların artıları ve eksileri gibi pek çok değişken basketbol branşında da uygulanmaktadır (Schumaker, Solieman & Chen, 2010). Basketbolda da özellikle maç sonuçlarının tahmini ile ilgili veri madenciliği uygulamaları kullanılmaktadır. Miljković, Gajić, Kovačević ve Konjović (2010), Chen, Jhou, Lee ve Lu, (2021), Cao (2012) veri madenciliği teknolojilerini uygulayarak, basketbolda maç sonuçlarının tahminine yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Miljkovic, Gajić, Kovačević ve Konjović (2010) NBA maç sonuçlarını tahmin etmek için veri madenciliği tekniklerinden Naive Bayes sınıflandırma yöntemini kullanarak, 2009-2010 sezonunda oynanan toplam 778 müsabakanın verilerini değerlendirmişlerdir. Elde edilen sonuçlar ışığında müsabakaları kazanan takımların %67'sini doğru olarak tahmin etmişlerdir. Bunlara ek olarak Ivankovic, Rackovic, Markoski, Radosav ve Ivkovic (2010), 2005/06-2009/2010 sezonlarında Sırbistan erkek First B Basketbol Liginde 890 müsabakada sinir ağları modelini, Zhang vd. (2020), FIBA 2019 Dünya kupasında 92 müsabakada regresyon analiz yöntemini, Metulini (2018), İtalya basketbol kupa finallerinde oyuncu hareket ve takım şut performanslarında kümeleme analiz yöntemini,

Şentuna, Şentuna, Özdemir ve Sertel (2018), Türkiye Bayanlar Basketbol Süper Liginde 2013-2017 sezonlarında oynanan play off maçlarındaki bazı değişkenlerin kazanma ve kaybetmeye olan etkilerinin incelenmesinde regresyon analiz yöntemini uygulayarak basketbolda veri madenciliği ile ilgili çalışmalar yapmışlardır.

Spor dünyasında veri madenciliği tekniklerinin tanıtılması zaman içerisinde gelişmiştir. Günümüzde ise bu teknikler pek çok organizasyon tarafından kabul görmüştür. Futbol ve Basketbol ile birlikte Beyzbol branşı, geçmişten bu yana istatistiklerin önemli olarak görülmesinde büyük bir rol oynamıştır (spor mühendisi, 2021). Takımların stratejik kararları başarılı olmaları adına oldukça önemlidir. Özellikle beyzbol gibi bazı spor dalları veri madenciliği teknikleriyle başarıyı belirlemede daha avantajlı bir konuma sahiptir (Murathan & Devecioğlu, 2018). Dolayısıyla Beyzbol veri madenciliğine geçiş evresinde oldukça önemli bir yere sahiptir. 2000’li yılların başında Oakland Beyzbol takımının yöneticilerinden Billy Beane, takım performansını yukarı taşımak için veri madenciliği tekniklerini uygulamıştır. Bunun sonucunda takım beş yıl boyunca ard arda önemli başarılarla imza atmıştır. Beyzbolda veri madenciliğini kullanarak başarılı olan diğer bir takımda Boston Rex Sox’dur. 86 yıl boyunca tek bir dünya şampiyonluğu dahi kazanamayan takım, veri madenciliği tekniklerini uygulayarak 2004 ve 2007 yıllarında dünya şampiyonu olmuştur (Spor mühendisi, 2021). Smith, Lipscomb ve Simkins (2007) yapmış oldukları bir çalışmada, Amerikan Beyzbolunda müsabakaları kazanacak olan takımları tahmin etmek için Naive Bayes sınıflandırma yöntemini kullanmışlar ve 1967’den 2006 yılına kadar ödül kazananların %80’ini doğru tahmin etmişlerdir.

Kriket oldukça zengin veri ve istatistiğe sahip bir diğer spor branşıdır. 1864 yılına kadar uzanan kapsamlı veri deposuna sahip olan bu spor dalında veri madenciliği teknikleri yaygın olarak kullanılmaktadır (Schumaker, Solieman & Chen, 2010). İstatistiklerden yola çıkarak toplanan veriler, oyuncunun takımdan gönderilmesi ve tutulması sonuçlarını karşılaştırarak takım performansını modellemek için de kullanılmaktadır. Yine bir oyuncunun takıma transfer edilmeye değer olup olmadığına karar verirken de bu verilerden yararlanılmaktadır (spor mühendisi, 2021). Çevrimiçi pek çok program ve web sayfası bulunan Kriket sporunda veri madenciliği teknikleri ile çeşitli çalışmalar yapılmaya devam etmektedir (Nimmagadda, Kalyan, Venkatesh, Teja & Raju, 2018; Hatharasinghe & Poravi, 2019; Raju, Kumarb, Sreekanthc, Anbarasud & Vengatesan, 2021; Subasingha, Premaratne, Jayaratne & Sellappan, 2019; Saraswat, Dev & Singh, 2018).

Futbol, Basketbol, Beyzbol ve Kriket branşları her ne kadar veri madenciliğinin yoğun olarak uygulandığı branşlar olsa da, günümüzde diğer spor dallarında da veri madenciliği teknikleri uygulanmaya

başlanmıştır. Voleybolda birliktelik kurallarından apriori algoritması kullanılarak teknik ve taktik analizler (Li, 2018), yüzme branşında karar ağaçları ve çok katmanlı sinir ağları kullanılarak, sensör teknolojileri ile sporcuların kinematik özelliklerinin incelenmesi, (Ohgi, Kaneda & Takakura, 2014), Hentbol branşında sinir ağı kullanılarak takım aksiyon tahminleri (Hassan, Schrapf & Tilp, 2017) gibi çalışmalar yapılmıştır. Yine, yapay sinir ağlarıyla okçuların motor becerilerinin incelenmesi (Musa vd., 2019) ve jimnastik antrenmanlarında veri madenciliği (Zhang & Liu, 2016) gibi çalışmalar yapılmıştır. Tüm bunlardan yola çıkarak günümüzde veri madenciliği tekniklerinin birçok spor dalında uygulandığını, gelecek yıllarda sporda veri madenciliği tekniklerinin özellikle ülkemizde daha da popüler hale geleceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de veri madenciliğine duyulan ilgi ve verilen önem her geçen gün artmaktadır. Veri madenciliğinin uygulama alanları genişleyerek yayılmaktadır. Artık günümüzde siyasal, ekonomik, askeri, mühendislik, spor, sosyal vb. alanlarda veri çok büyük bir öneme sahiptir. Pek çok alanda verinin güç olduğu, veriyi elinde bulunduran, işleyen ve bilgiye dönüştüren ülkelerin, sporcuların, spor takımlarının önde oldukları bilinen bir gerçektir. Önceden sporcular, spor takımları ve spor alanları ile ilgili teşhis, tespit ve değerlendirmeler gözlem, yorum ve tecrübeye dayalı olarak sübjektif bir anlayışa göre yapılmaktaydı. Sporda veri madenciliği tekniklerinin gelişmesi ve uygulanmaya başlaması ile birlikte bu değerlendirmeler daha bilimsel datalar ışığında ve objektif bir şekilde yapılabilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte, yetenek seçiminde, scout ve maç analiz departmanlarında, antrenman planlamasında, sporcu sakatlıklarında, spor organizasyonlarında, spor tesisleşmelerinde, sponsorluk ve spor organizasyonlarında, seyirci ve tesis yönetimlerinde, egzersiz kayıtlarında vb. spor alanlarında veri madenciliği etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Günümüz teknolojisinin yardımı ile yayılma alanı her geçen gün genişleyen veri madenciliğinin, önümüzdeki yıllarda özellikle ülkemiz sporunda daha fazla adından söz ettireceği ve pek çok spor branşında daha fazla uygulanacağı ön görülmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak teknoloji çağı olarak nitelendirilen 21.yüzyıl dünyasında veri ve veri madenciliğinin özellikle ülkemiz sporunda daha fazla uygulanabilmesi ve gelişim gösterebilmesi için spor federasyonları ve spor kulüplerinin çevrimiçi ve çevrimdışı veri akışı sağlayan departmanlarının kurulması, kulüp ve federasyonların hali hazırda bulunan web sayfaları güncellenerek daha da nitelikli hale getirilmesi önem arz etmektedir. Pek çok spor kulübünün çevrimiçi veri sağlayan web sayfalarının bulunmaması veriye ulaşımı, bunun sonucunda da bilgiye ulaşımı zorlaştırmakta hatta imkânsız hale getirmektedir. Dolayısı ile ülkemiz spor alanlarında, faaliyetlerinde,

kulüplerinde, liglerinde vb. alanlarda geçerlik ve güvenirliği yüksek teknolojiler ile elde edilmiş veri havuzlarının yaygınlaştırılması (çevrim içi ve çevrim dışı) ve daha detaylı parametreler ışığında veri madenciliği tekniklerinin uygulanması ÷lke sporumuzu geliştirmek ve sportif anlamda başarılı kılmak için oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aka, H., İbiş, S., Aktuğ, Z.B., Kılıç, F. (2021). Yapay sinir ağları modeli ile İspanya futbol ligi (La Liga) sezon sonu takım sıralamasının tahmin edilmesi. *Spormetre*, 19(1),147-155.
- Aksu, Ç. (2020). *Veri madenciliği modelleri*. Erişim Tarihi: 01.06.2022. <https://www.datascienceearth.com/veri-madenciligi-modelleri/>
- Alan, M.A. (2019). Tıbbi veriler üzerinde birliktelik kuralları madenciliği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1),410-419
- Albayrak, M. (2008). *EEG sinyallerindeki epileptiform aktivitenin veri madenciliği süreci ile tespiti* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ali, H.H., Kadhum, L.E. (2015). K-Means clustering algorithm applications in data mining and pattern recognition. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 6(8),1577-1584.
- Arndt, C., Brefeld, U. (2016). Predicting the future performance of soccer players. Statistical analysis and data mining. *The ASA Data Science Journal*, 9(5), 373–382.
- Cabena, P., Hadjinian, P., Stadler, R., Verhees, J., Zanasi, A. (1998). *Discovering data mining: from concept to implementation*. New Jersey, Prentice Hall.
- Cao, C. (2012). *Sports data mining technology used in basketball outcome prediction* (Masters Dissertation). Technological University, Dublin.
- Chen, W.J., Jhou, M.J., Lee, T.S., Lu, C.J. (2021). Hybrid Basketball Game Outcome Prediction Model by Integrating Data Mining Methods for the National Basketball Association. *Entropy*, 23, 477.
- Castellano, J., Casamichana, D, Lago-Penas, C. (2012). The use of match statistics that discriminate between successful and unsuccessful soccer teams. *Journal of Human Kinetics*, 31,139-147.
- Cortsen, K.H., Rascher, D.A. (2018). *The application of sports technology and sports data for commercial purposes*. Marinho, D.A. Neiva, H.P.(Eds.), *The Use of Technology in Sport: Emerging Challenges* (pp. 47-83). InTech Open Access Publishers.
- Dizdaroğlu, A. (2014). *Veri madenciliği süreci*. Yaralıoğlu, K. (Ed.). *Veri Madenciliği*. Dokuz Eylül Üniversitesi, iktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü E – Kitap Serisi.
- Ergezer, H., Dikmen, M., Özdemir, E. (2003). Yapay sinir ağları ve tanıma sistemleri. *Pivotka*, 2(6),14-17.
- Giudici, P., Figini, S. (2009). *Applied data mining for business and industry*. Wiley Publication, West Sussex.

- Gözübüyük, T., Karaç, Y. (2021). UEFA Avrupa liginde müsabakalardan galip ve mağlup ayrılan takımların bazı parametreler açısından karşılaştırmalı analizi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1), 154-161.
- Gürkan, O., Ertetik, G., Müniroğlu, S. (2017). Analysis of goals scored in UEFA champions league by the time periods. *International Journal of Science Culture and Sport*, 5(3),140-147.
- Gürkan, O., Müniroğlu, S. (2018). 2016 Avrupa futbol şampiyonasındaki müsabakaların teknik-taktikaçıdan analizi. *Spormetre*, 16, 101-108.
- Gürkan, O., Yüksel, Y., Ertetik, G. (2020). UEFA şampiyonlar liginde galibiyet, mağlubiyet ve beraberlikle sonuçlanan müsabakaların bazı parametreler açısından karşılaştırmalı analizi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 6 (2), 669-680.
- Hassan, A., Schrapf, N., Tilp, M. (2017). The prediction of action positions in team handball by non-linear hybrid neural networks, *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 17(3), 293-302
- Hatharasinghe, M.M., Poravi, G. (2019). Data Mining and Machine Learning in Cricket Match Outcome Prediction: Missing Links. 5th International Conference for Convergence in Technology (I2CT) Pune, India. Mar 29-31.
- İnan, O. (2003). *Veri madenciliği* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İvankovic, Z., Rackovic, M., Markoski, B., Radosav, D., Ivkovic, M. (2010). Appliance of neural networks in basketball scouting. *Acta Polytechnica Hungarica*, 7(4),167-180.
- Kalikov, A. (2006), *Veri madenciligi ve bir e-ticaret uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuyucu, Y.E. (2012). *Lojistik regresyon analizi (lra), yapay sinir ağları (ysa) ve sınıflandırma ve regresyon ağaçları (c&rt) yöntemlerinin karşılaştırılması ve tıp alanında bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Tokat.
- Lago-Peñas, C., Lago-Ballesteros, J., Dellal, A., Gómez, M. (2010). Game-related statistics that discriminated winning, drawing and losing teams from the Spanish soccer league. *Journal Of Sports Science & Medicine*, 9 (2), 288.
- Li, Q.Y. (2018). Appliance of Apriori Algorithm on Technical-tactics analysis of Volleyball. 2018 International Conference on Virtual Reality and Intelligent Systems.
- Metulini, R. (2018). Players Movements and Team Shooting Performance: a Data Mining approach for Basketball. 49th Scientific meeting of the Italian Statistical Society, SIS2018 proceeding.

- Miljković, D., Gajić, L., Kovačević, A., Konjović, Z. (2010). The Use of Data Mining for Basketball Matches Outcomes Prediction. 10-11 September, Subotica, Serbia
- Millington, B., Millington, R. (2015). The datafication of everything. Toward a sociology of sport and big data. *Sociology of Sport Journal*, 32(2),140-160.
- Mitrotasios, M., Armatas, V. (2014). Analysis of goal scoring patterns in the 2012 European football championship. *sportjournal*, 83(3), 28
- Murathan,T., Devocioğlu, S. (2018). Veri madenciliği ve spor alanındaki uygulamaları. *Hacettepe Journal of Sport Science*, 29(3),147-156.
- Musa, R.M., Majeed, A.P.P.A., Taha, Z., Abdullah, M.R., Maliki, A.B.H.M., Kosni, N.A. (2019). The application of artificial neural network and k-nearest neighbour classification models in the scouting of high-performance archers from a selected fitness and motor skill performance parameters. *Science & Sports*, 34(4),241-249.
- Nimmagadda, A., Kalyan, N.V., Venkatesh, M., Teja, N.N.S., Raju, C.G. (2018). Cricket score and winning prediction using data mining. *International Journal of Advance Research and Development*, 3(3), 299-302
- Nisbet, R., Elder, J., Miner, G. (2009). *Handbook of statistical analysis and data mining applications*. Academic Press is an imprint of Elsevier, Canada.
- Ofoghi, B., Zeleznikow, J., MacMahon, C., Raab, M. (2013). Data mining in elite sports: a review and a framework. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 17(3),171-186
- Ohgi, Y., Kaneda, K., Takakura, A. (2014). Sensor data mining on the kinematical characteristics of the competitive swimming. *Procedia Engineering*, 72, 829-834
- Özekes, S. (2003). Data mining models and application areas. *İstanbul Commerce University Journal of Science*, No.3, 65-82.
- Özkan, Y. (2013). *Veri madenciliği yöntemleri*. Papatya Yayınevi.
- Pan, L. (2019). A big data-based data mining tool for physical education and technical and tactical analysis. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 14(22), 220-231.
- Polat, B., Gürkan, O. (2020). Türkiye spor toto süper liginin fiziksel performans parametrelerinin analiz edilmesi ve değerlendirilmesi. *International Sport Science Student Studies*, 2(1), 48-59.
- Rajagopal, S. (2011). Customer data clustering using data mining technique. *International Journal of Database Management Systems (IJDMS)*,3(4),1-11.
- Raju, U.N.P.G., Kumarb, P., Sreekanthc, N., Anbarasud, V., Vengatesan, K. (2021). Getting useful information from cricket data set using data analytics techniquesodi cricket team performance analysis using data mining

- classification techniques. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(9), 684-693
- Raval, K.M. (2012). Data mining techniques. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 2(10), 439-442.
- Sangün, L. (2007). *Temel bileşenler analizi, ayırma analizi, kümeleme analizleri ve ekolojik verilere uygulanması üzerine bir araştırma* (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Su Ürünleri Anabilim Dalı, Adana.
- Saraswat, D., Dev, V., Singh, P. (2018). Analyzing the performance of the Indian Cricket Team using Weighted Association Rule Mining. 2018 International Conference on Computing, Power and Communication Technologies (GUCON) Galgotias University, Greater Noida, UP, India. Sep 28-29.
- Sarmiento, H., Figueiredo, A., Lago-Peñas, C., Milanovic, Z., Barbosa, A., Tadeu, P., Bradley, P.S. (2018). Influence of tactical and situational variables on offensive sequences during elite football matches. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 32(8),2331-2339
- Savaş, S., Topaloglu, N., Yılmaz, M. (2012). Veri madenciliği ve Türkiye'deki uygulama örnekleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 11(21),1-23.
- Schumaker, R.P., Solieman, O.K., Chen, H. (2010). *Sports data mining*. Springer, New York Heidelberg Dordrecht London.
- Smith, L., Lipscomb, B., Simkins, A. (2007). Data mining in sports: predicting cy young award winners. *Journal of Computing Sciences in Colleges*. 22 (4), 115-121.
- Spor mühendisi (2021). *Sporda veri madenciliği uygulamaları*. Erişim Tarihi:08.09.2021. <https://www.spormuhendisi.com/sporda-veri-madenciligi-uygulamaları/>
- Stefano, E., Farroco, L.O., Lima, G.B.A., Sant'Anna, A.P., Gavião, L.O., Principe, V.A. (2020). Decision trees for the prediction of outcome of soccer games - historical data analysis. *Brazilian Journal of Development*, 6(1), 4719-4732.
- Subasingha, S.A.D.P., Premaratne, S. C., Jayaratne, K. L., Sellappan, P. (2019). Novel method for cricket match outcome prediction using data mining techniques. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*, 8(6),15-21.
- Şentuna, M., Şentuna, N., Özdemir, N., Sertel, K. (2018). Türkiye bayanlar basketbol süper liginde 2013-2017 yılları arasında oynanan play off maçlarındaki bazı değişkenlerin kazanma ve kaybetmeye olan etkilerinin incelenmesi. *Spormetre*, 16(2), 219-224.

- Techerati (2021). *Sports analytics*. Erişim Tarihi: 05.09.2021.<https://www.techerati.com/features-hub/opinions/sports-analytics-how-data-gives-teams-the-edge/>
- Tüzüntürk, S. (2010). Veri madenciliği ve istatistik. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1),65-90.
- Yurdakul, S. (2015). *Veri madenciliği ile lise öğrenci performanslarının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- Zhang, S., Gomez, M.A., Yi, Q., Dong, R., Leicht, A., Lorenzo, A. (2020). Modelling the Relationship between match outcome and match performances during the 2019 FIBA basketball world cup: A quantile regression analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 5722.
- Zhang, Y., Liu, S. (2016). Analysis of Data Mining Modes of Gymnastics Training Based on AHP Method. 2016 International Congress on Computer Algorithm in Engineering (ICCAE 2016).

CHAPTER

BÖLÜM

10

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TARAFTARI
OLDUKLARI TAKIMLARA YÖNELİK
PSİKOLOJİK BAĞLILIKLARI (ORDU
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)**

Öğr. Gör. Dr. Ahmet İSLAM¹

¹ Ordu Üniversitesi/Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, ahmetislam@odu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6735-1583>

GİRİŞ

Futbol günümüzde önemli bir yere sahip olmanın yanında, ister seyirci katılımı, ister medya da yer alma, hem de astronomik bir şekilde ücretlerin verildiği bir endüstri sektörü halini aldığı görülmektedir. Dünyadaki her kıtada milyonlarca insan tarafından ilgi ve heyecanlı olarak izlenmekte olan futbol, ülkemizde de ne kadar çok izlendiği, sevildiği, bu sihirli meşin yuvarlağın günümüzde Türkiye’de yüzbinlerce insanı peşinden sürüklediği bir gerçek olarak karşımıza durmaktadır (İslam, vd. 2017: 599). Futbol, bugünlerde sponsorların ve büyük yatırımcıların ilgisini çektiği, büyük oranlarda maddi anlaşmaların karşılıklı olarak yapıldığı spor endüstrisi haline geldiği görülmektedir (Demir, 2020). Spordan bahsedildiği zaman çağımızda ilk aklımıza gelen spor dalı olan futbol, “iki takım arasında oynanan on birer kişiden oluşan, daire şeklinde özel bir topa (meşin) elle temas olmaksızın, vücudun farklı yerleriyle vurarak, rakip takımın kalesine gol atılması” düşüncesi ile açıklanan bir oyundur (Dever, 2015). Bu bağlamda önemli bir sektör durumuna gelen futbolda en etkili faktörün de temel olarak taraftarlık davranışı olduğu görülmektedir (Wiid ve Cant, 2015). Ülkemizde yerel kulüplere bakıldığında birçok şehirleri temsil ettikleri görülmektedir. Bu yerel kulüpler, şehirde yaşayan insanların bazıları tarafından desteklenirken, diğerleri ise Türkiye’de popülaritesi genel olarak yüksek olan ulusal takımları destekledikleri söylenebilir (Sönmez, 2011). Taraftarı olduğu takıma karşı futbolla ilgili isteklerinde gönülden bağlı, devamlı olarak sporcuları ve takımı takip eden, takımını destekleyen bireyler taraftar olarak açıklanmaktadır (Arslanoğlu, 2005). Futbolun en önemli unsurunu taraftarlık konusu oluşturmaktadır. Futbolcu olmaksızın futbol olmayacağına göre, taraftar olmadan da futbol olmadığı söylenebilir (İslam, vd. 2017: 599). Bir başka tanımda ise, futbol taraftarlığını futbol takımına, spor kulübüne, renklere ve bunların hepsine bir bütün olacak şekilde bağlı olan birey olarak adlandırmaktadır (Dikici, 2009: 30). Jones, (1997) taraftarlar ile spor seyircileri arasında farklılık olduğunu belirterek, bir spor karşılaşmasını seyircileri ara sıra izlemeyi kaçırsa da, spor taraftarlarının ise kendini adayarak yoğun bir ilgi ile birlikte taraftarı olduğu takımın her bölümünü ilgi ve heyecanla izleyen olarak belirtmektedir. Taraftarların psikolojik bağlılığı konusu onların tuttukları takımlarına, spor psikolojisi, spor sosyolojisi ve spor yönetimindeki araştırmacılar tarafından çok ilgi gördüğü söylenebilir. Taraftarların psikolojik bağlılığı (örneğin, takım / taraftar kimliği, takım / taraf-tar sadakati ve psikolojik bağlılık) kavramı farklı olarak etiketler katmış olsa da, yaygın bir şekilde psikolojik bağlılığın tüketici davranışlarına yol açmasına sebep olduğu ortaya çıkmıştır (Wakefield ve Sloan, 1995). Psikolojik bağlılığı Fichman ve Levinthal (1991), psikolojik bir nesneyi, konuyu veya psikolojik bir süreci desteklemek amacıyla, yeterli düzeyde objektif deliller olmasa bile

psikolojik işlem ile ilgili bir karar verme süreci olarak açıklamışlardır. Spor takımlarına karşı kişilerin meydana getirdiği bağların var olduğu, bunların psikolojik ya da duygusal ile ilgili olduğundan belirtmişlerdir (Zorba, vd. 2017). Ortaya konan bu düşünce şekli uzun zamandan beri devam eden ilişkiyi, devamlılık gerektiren bir istek ile birlikte beraberliği korumak için ortaya çıkarttığı ispatlanmıştır (Giray ve Gültekin Salman, 2008). Sporun sosyal bir olgu olarak, bireylerde pek çok bağlılık ve psikolojik ihtiyaç duygularını meydana getirdiği bilinmektedir (Ekici, vd. 2016). Psikolojik bağlılık, pek çok yararlı tutum ve davranışları ortaya çıkmasında aktif rol alan ve sadakat davranışlarını da içerisinde yer aldığı bir tutum olarak belirtilebilir (Tüfekçi ve Bağış, 2016). Genellikle kişiler bağlılık duygusunu yalnızlığını gidermek amacıyla kullanmaktadır (Dinç ve Demircan, 2016). Bağlılığın önemli göstergesi olan spor olaylarına taraftarların tekrar katılmaları olsa da, kimi taraftarların spor olaylarına zaman içerisinde katılmalarına etki eden psikolojik süreçlere dikkat etmek gerekmektedir (Mahony, vd. 2000: 16). Spora olan bağlılık (Lascu, vd. 1995), spora ilgi duyulması (Funk, vd. 2002: 41), özdeşleşme (Laverie ve Arnett, 2000; Demirel, vd. 2007; Aycan, vd. 2009), takıma olan bağlılık (Hill ve Green, 2000: 157) vb. faktörlerin spor organizasyonlarına taraftarların katılmasına etki eden psikolojik süreçler olarak belirtilmektedir. Futbol endüstrisinde gelişen kulüpler, gelir elde ettikleri kaynakları rakipler olan kulüplerle daha fazla rekabet etmek amacıyla artırmaları zorunlu hale gelmektedir. Futbol kulüpleri, seyircilerin, mevcut ve potansiyel olacak taraftarlarının ilgisini artıracak daha fazla seyirci ve taraftara ulaşmak için ilgi çekici niteliklerde kulüp değerlerini ortaya çıkarmalıdır (Gençer ve Aycan, 2008). Türk halkı ile ilgili yapılan, 2001 yılındaki bir araştırmada % 79.8'nin herhangi bir takım taraftarı olduğu bildirilmiştir. Ülkemizde ortaya konan bu oranın spora karşı insanların ilgi duyduğu gerçeği görmekteyiz (Argan ve Katırcı, 2002). Dolayısıyla taraftarların hangi seviyede takımlarına olan bağlılık düzeylerinin olduğunun ortaya çıkarılması, şiddetin olmadığı ve sağlıklı bir taraftarlık düşüncesinin geliştirilmesinde faydalı olmasını sağlayacaktır. Buna ilaveten farklı spor kulüplerinin dengeli olarak bir arz-talep döngüsü oluşturabilmeleri amacıyla kendi taraftar profillerini belirleyerek uygun stratejiler yaratmalarını sağlayabileceklerdir.

Alanyazına baktığımızda, Doğru, vd. (2021); Kaynak, (2021); Göksel, vd. (2020); Durgutluoğlu, (2020); Polat, vd. (2019); Kartal ve İnan, (2018); Açıkan, vd. (2018); Yıkılmaz, (2017); Altınok, vd. (2017); Dinç ve Demircan, (2016); Tüfekçi ve Bağış (2016); Üzümlü, vd. (2014); Sarı, vd. (2011); Giray ve Salman (2008); Gençay ve Karaküçük (2006) gibi çalışmaların var olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla

farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının ortaya çıkarmak araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Bu problemin çözümü aşamasında ise şu alt problemlere çözüm aranmıştır;

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri ile taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının arasında manidar bir farklılık var mıdır?

2. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ile taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının arasında pozitif yönde bir farklılık var mıdır?

3. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıfları ile taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4. Araştırmaya katılan öğrencilerin aktif spor yapma ile taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının arasında pozitif yönde farklılık var mıdır?

5. Araştırmaya katılan öğrencilerin spor yılları ile taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının arasında anlamlı farklılık var mıdır?

6. Araştırmaya katılan öğrencilerin güncel sporu takip etme ile taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının arasında pozitif düzeyde farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli ve Türü

Araştırma yönteminde ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model; bir durum ya da olay meydana gelmesini betimleyen ve bunun sebep olduğu değişkenler arasındaki etki, dereceleri ve ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanıldığı söylenebilir (Karasar, 2013).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2019-20 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ordu üniversitesinde farklı bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılık düzeylerini ortaya çıkarmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreni Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler oluştururken, örneklemi ise Ordu Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Literatüre örneklemi

belirleme yöntemlerinden biri de “ölçek çalışmalarında örneklem büyüklüğü her ölçek maddesinin minimum 5 katı olmalıdır” (Tavşancıl, 2014) önerisi dikkate alınmıştır. Örneklem grubunu, tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 402 üniversite öğrencisi dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanma sırasında araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve “Takıma Psikolojik Bağlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Bu çalışmada anket uygulaması veri toplama aracı şeklinde uygulanmıştır. Bu amaçla gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere araştırma hakkında genel bir bilgi verilerek onlara araştırmanın taşıdığı bilimsel niteliği, anketlerin ne şekilde doldurulacağı, verdikleri bilgilerin doğruluğunun önemini ve istedikleri zaman da anket uygulamasını terk edebileceklerini kendilerine bildirilmiştir. Farklı bölümlerinde öğrenim gören Ordu Üniversitesi’ndeki öğrencileri ile anketi doldurma sırasında iletişimde kalınarak sorulan soruları cevaplandırılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Literatür doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda, cinsiyet, yaş, sınıf, aktif spor yapma, spor yılı ve yapılan güncel sporu takip etme olarak toplamda altı adet bağımsız değişken bulunmaktadır.

Takıma Psikolojik Bağlılık Ölçeği (TPBÖ)

Mahony, vd. (2000) geliştirdiği Eskiler, vd. (2011) Türkçe uyarlamasını yaptığı “Takıma Psikolojik Bağlılık Ölçeği (TPBÖ)” 14 madde ve 3 alt boyuttan (Takım Değişikliğine Direnç, Takıma Duyulan Sadakat ve Sadakati Sorgulama) oluşan, 7’li likert tipinde (7= Tamamen Katılıyorum, 1=Hiç Katılmıyorum) olarak puanlanmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda Türkçe formu üç alt faktöre ayrılmış olup, bu faktörler Takım Değişikliğine Direnç (1. Faktör), Takıma Duyulan Sadakat (2. Faktör) ve Sadakati Sorgulama (3. Faktör) olarak adlandırılmıştır. Birinci Faktör toplam varyansın %23.94’ünü, ikinci faktör %19.39’unu ve üçüncü faktör %12.62’sini açıklamaktadır. Üç faktör tarafından açıklanan toplam varyans %55.95 olarak bulunmuştur. TPBÖ ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 98.00 ve en düşük puan ise 14.00’dür. Ölçeğin iç güvenirliğini belirlemek için yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri.80 olarak bulunmuştur (Eskiler, vd. 2011).

Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Analizler

Kategorik verilerin tanımlayıcı istatistikleri frekans (n) ve yüzde (%) şeklinde verilmiştir. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı “Shapiro-Wilk Testi” ile değerlendirilmiştir. Normal dağılıma sahip

iki bağımsız değişken karşılaştırılmasında “Mann-Whitney U Testi”, ikiden fazla değişken karşılaştırılmasında ise “Kruskal-Wallis H Testi” kullanılmıştır. Alt grup karşılaştırılmasında fark çıkan veriler harfli gösterim ile ifade edilmiştir. Ölçeğin alt faktörleri arasındaki ilişki “Spearman’s Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı” ile değerlendirilmiştir. Katsayı yorumlamasında “ $<0,2$ ise çok zayıf derecede korelasyon”, “ $0,2-0,4$ arasında ise zayıf derecede korelasyon”, “ $0,4-0,6$ arasında ise orta derecede korelasyon”, “ $0,6-0,8$ arasında ise yüksek derecede korelasyon”, “ $0,8>$ ise çok yüksek derecede korelasyon” kriterleri kullanılmıştır (Choi, vd. 2010). Araştırma istatistik anlamlılıkları “ $\alpha<0,05$, $\alpha<0,01$, $\alpha<0,001$ ” olarak dikkate alınmıştır. Ayrıca araştırma hipotezleri çift yönlü olarak kurulmuştur. Verinin istatistiksel olarak değerlendirilmesi “SPSS v26 (IBM Inc., Chicago, IL, USA)” programında yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin demografik ve spor bulgularının tanımlayıcı istatistikleri

Cinsiyet	n	%
Kadın	201	50,0
Erkek	201	50,0
Yaş		
18-20	123	30,6
21-23	211	52,5
24-26	55	13,7
27 ve üzeri	13	3,2
Sınıf		
1	54	13,4
2	104	25,9
3	122	30,3
4	122	30,3
Aktif Spor Yapma Durumu		
Evet	124	30,8
Hayır	278	69,2
Spor Yılı		
1-3	263	65,4
4-6	59	14,7
7-9	38	9,5
9 ve üzeri	42	10,4
Yapılan Sporla İlgili Güncel Sporlu Olma Durumu		
Evet her zaman	109	27,1
Ara sıra	149	37,1
Hayır hiçbir zaman	144	35,8

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin demografik ve spor bulgularının tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1’de verilmiştir. Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre %50’sinin kadın ve %50’sinin erkek

olduğu, yaş gruplarına göre %30,6'sının 18-20 yaş arası, %52,5'inin 21-23 yaş arası, %13,7'sinin 24-26 yaş arası ve %3,2'sinin 27 yaş ve üzerindedir. Sınıflarına göre %13,4'ünün 1. sınıf, %25,9'unun 2. sınıf, 30,3'ünün 3. sınıf ve %30,3'ünün 4. sınıf olduğu, aktif olarak spor yapma durumlarına göre %30,8'inin aktif spor yaptığı, %69,2'sinin aktif spor yapmadığı görülmektedir. Spor yıllarına göre %65,4'ünün 1-3 yıl arası, %14,7'sinin 4-6 yıl arası, %9,5'inin 7-9 yıl arası ve %10,4'ünün 9 yıl ve üzeri süredir spor yaptığı, yapılan sporla ilgili güncel sporu takip etme durumlarına göre %27,1'inin her zaman takip ettiği, %37,1'inin ara sıra takip ettiği ve %35,8'inin hiçbir zaman takip etmediği bulunmuştur.

Tablo 2. Üniversite öğrencilerinin TPBÖ puanlarının özet istatistikleri

	Minimum	Maksimum	Ort.	Std. Sapma
Takım Değişikliğine Direnç	6,00	42,00	27,74	7,22
Takıma Duyulan Sadakat	5,00	35,00	22,64	7,53
Sadakati Sorgulama	3,00	21,00	11,00	5,31
TPBÖ Toplam	14,00	98,00	61,39	14,97

Üniversite öğrencilerinin TPBÖ puanlarının özet istatistikleri Tablo 2'de verilmiştir. Ölçeğin “Takım Değişikliğine Direnç” puanında en küçük 6,0 ile en yüksek 42,0 arası değer aldığı ve ortalamasının $27,74 \pm 7,22$, “Takıma Duyulan Sadakat” puanında 5,0-35,0 arası değer aldığı ve ortalamasının $22,64 \pm 7,53$, “Sadakati Sorgulama” puanında 3,0-21,0 arası değer aldığı ve ortalamasının $11,00 \pm 5,31$ ve “TPBÖ Toplam” puanında 14,0-98,0 arası değer aldığı ve ortalamasının $61,39 \pm 14,97$ olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. TPBÖ puanlarının üniversite öğrencilerinin demografik ve spor bulgularına göre karşılaştırılması

	Takım Değişikliğine Direnç	Takıma Duyulan Sadakat	Sadakati Sorgulama	TPBÖ Toplam
Cinsiyet	Medyan (min-max)	Medyan (min-max)	Medyan (min-max)	Medyan (min-max)
Kadın	27 (6-42)	21 (5-35)	11 (3-21)	58 (14-98)
Erkek	30 (6-42)	24 (5-35)	12 (3-21)	64 (14-98)
U	14991	14616,5	19184	14207
P	<0,001***	<0,001***	0,381	<0,001***
Yaş Grupları				
18-20 yaş arası	28 (6-42)	23 (5-35)	11 (3-21)	61 (14-98)
21-23 yaş arası	29 (6-42)	22 (5-35)	12 (3-21)	61 (14-98)
24-26 yaş arası	27 (12-42)	23 (10-35)	13 (3-21)	59 (36-93)
27 yaş ve üzeri	27 (13-36)	21 (9-32)	11 (3-21)	61 (27-78)
H	4,174	1,464	3,725	0,693
P	0,243	0,691	0,293	0,875

Sınıf				
1. Sınıf	28 ^{ab} (15-42)	22,5 (7-35)	12,5 (3-21)	60 ^{ab} (36-98)
2. Sınıf	25,5 ^a (6-42)	21 (5-35)	11 (3-21)	58 ^a (14-98)
3. Sınıf	28 ^{ab} (6-42)	22 (5-35)	12 (3-21)	61 ^{ab} (14-94)
4. Sınıf	30 ^b (10-42)	23 (5-35)	11 (3-21)	62 ^b (20-97)
H	12,138	3,287	2,164	8,097
P	0,007**	0,349	0,539	0,044*
Aktif Spor Yapma Durumu				
Evet	28 (6-42)	23 (5-35)	11,5 (3-21)	62 (14-98)
Hayır	28 (6-42)	22 (5-35)	12 (3-21)	60 (14-98)
U	16222	14460,5	17145,5	15445
P	0,345	0,010*	0,933	0,096
Spor Yılı				
1-3 yıl arası	28 (6-42)	22 (5-35)	11 (3-21)	60 (14-98)
4-6 yıl arası	28 (6-42)	23 (5-35)	12 (3-21)	62 (14-98)
7-9 yıl arası	27,5 (6-37)	23 (5-35)	10,5 (3-21)	62 (16-82)
9 yıl ve üzeri	27,5 (10-42)	22 (5-35)	12 (3-21)	61,5 (20-94)
H	0,662	6,691	1,395	4,355
P	0,882	0,082	0,707	0,226
Yapılan Sporla İlgili Güncel Sporu Takip Etme Durumu				
Evet, Her Zaman	30 ^b (6-42)	24 ^b (5-35)	11 (3-21)	63 ^b (14-94)
Evet, Ara Sıra	28 ^{ab} (6-42)	23 ^{ab} (5-35)	12 (3-21)	61 ^{ab} (14-98)
Hayır, Hiçbir Zaman	27 ^a (6-42)	21 ^a (5-35)	12 (3-21)	59 ^a (14-98)
H	7,965	17,775	1,145	10,258
P	0,019*	<0,001***	0,564	0,006**

*U: Mann-Whitney U Testi, H: Kruskal-Wallis H Testi, *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001*

Ortak harfe sahip olmayan medyanlar arasında fark anlamlıdır (p<0,05)

Üniversite öğrencilerinin demografik ve spor bulgularına göre TPBÖ puanlarının karşılaştırılması Tablo 3'te verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre “Takım Değişikliğine Direnç” alt faktöründe (U=14991; p<0,001), “Takıma Duyulan Sadakat” alt faktöründe (U=14616,5; p<0,001) ve “TPBÖ Toplam” puanında (U=14207; p<0,001) istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Sonuçlar incelendiğinde, “Takım Değişikliğine Direnç” puanında erkek öğrencilerin [30 (6-42)] puan ortancası, kadın öğrencilere [27 (6-42)] göre, “Takıma Duyulan Sadakat” puanında erkek öğrencilerin [24 (5-35)] puan

ortancası, kadın öğrencilere [21 (5-35)] göre ve “TPBÖ Toplam” puanında erkek öğrencilerin [64 (14-98)] puan ortancası, kadın öğrencilere [58 (14-98)] göre istatistiksel olarak yüksek olduğu belirlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin yaş gruplarına göre TPBÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre ölçeğin “Takım Değişikliğine Direnç” alt faktöründe ($H=12,138$; $p<0,01$) ve “TPBÖ Toplam” puanında ($H=8,097$; $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Sonuçlar incelendiğinde, ölçeğin “Takım Değişikliğine Direnç” puanında 4. sınıfta eğitim gören öğrencilerin [30 (10-42)] puan ortancası, 2. sınıfta eğitim gören öğrencilere [25,5 (6-42)] göre ve “TPBÖ Toplam” puanında 4. sınıfta eğitim gören öğrencilerin [62 (20-97)] puan ortancası, 2. sınıfta eğitim gören öğrencilere [58 (14-98)] göre istatistiksel olarak yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Üniversite öğrencilerinin aktif olarak spor yapma durumlarına göre ölçeğin “Takıma Duyulan Sadakat” alt faktöründe ($U=14460,5$; $p<0,05$) anlamlı bir fark varken diğer alt boyutlar ve TPBÖ toplam puanından anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir. Sonuç incelendiğinde, ölçeğin “Takıma Duyulan Sadakat” puanında aktif spor yapan öğrencilerin [23 (5-35)] puan ortancası, aktif spor yapmayan öğrencilere [22 (5-35)] göre istatistiksel olarak yüksek bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinin spor yıllarına göre TPBÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin yapılan sporla ilgili güncel sporu takip etme durumlarına göre “Takım Değişikliğine Direnç” alt faktöründe ($H=7,965$; $p<0,05$), “Takıma Duyulan Sadakat” alt faktöründe ($H=17,775$; $p<0,001$) ve “TPBÖ Toplam” puanında ($H=10,258$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Sonuçlar incelendiğinde, “Takım Değişikliğine Direnç” puanında her zaman güncel sporu takip eden öğrencilerin [30 (6-42)] puan ortancası, hiçbir zaman güncel sporu takip etmeyen öğrencilere [27 (6-42)] göre, “Takıma Duyulan Sadakat” puanında her zaman güncel sporu takip eden öğrencilerin [24 (5-35)] puan ortancası, hiçbir zaman güncel sporu takip etmeyen öğrencilere [21 (5-35)] göre ve “TPBÖ Toplam” puanında her zaman güncel sporu takip eden öğrencilerin [63 (14-94)] puan ortancası, hiçbir zaman güncel sporu takip etmeyen öğrencilere [59 (14-98)] göre istatistiksel olarak yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4. TPBÖ alt faktörleri arasındaki korelasyon katsayıları

		TPBÖ-1	TPBÖ-2	TPBÖ-3	TPBÖ-T
TPBÖ-1	s	1,000			
	p	-			

TPBÖ-2	s	0,655	1,000		
	p	<0,001***	-		
TPBÖ-3	s	0,022	0,027	1,000	
	p	0,658	0,585	-	
TPBÖ-T	s	0,835	0,842	0,350	1,000
	p	<0,001***	<0,001***	<0,001***	-

TPBÖ-1: Takım Değişikliğine Direnç, TPBÖ-2: Takıma Duyulan Sadakat, TPBÖ-3: Sadakati Sorgulama, TPBÖ-T: TPBÖ Toplam, s: Spearman's Sıra Farkları Korelasyonu, ***p<0,001

TPBÖ alt faktör puanlarının arasındaki ilişki durumu Tablo 4'de verilmiştir. TPBÖ'nün "Takım Değişikliğine Direnç" alt faktör puanı ile "Takıma Duyulan Sadakat" alt faktör puanı arasında anlamlı pozitif yüksek (s=0,655; p<0,001) ve "TPBÖ Toplam" puanı arasında anlamlı pozitif çok yüksek (s=0,835; p<0,001) korelasyon olduğu belirlenmiştir. Sonuç incelendiğinde, öğrencilerin "Takım Değişikliğine Direnç" puanları arttıkça "Takıma Duyulan Sadakat" puanında %65,5'lik artma ve "TPBÖ Toplam" puanında %83,5'lik artma olduğu bulunmuştur.

TPBÖ'nün "Takıma Duyulan Sadakat" alt faktör puanı ile "TPBÖ Toplam" puanı arasında anlamlı pozitif çok yüksek (s=0,842; p<0,001) korelasyon olduğu bulunmuştur. Sonuç incelendiğinde, öğrencilerin "Takıma Duyulan Sadakat" puanları arttıkça "TPBÖ Toplam" puanında %84,2'lik artma olduğu bulunmuştur.

TPBÖ'nün "Sadakati Sorgulama" alt faktör puanı ile "TPBÖ Toplam" puanı arasında anlamlı pozitif zayıf (s=0,350; p<0,001) korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç incelendiğinde, öğrencilerin "Sadakati Sorgulama" puanları arttıkça "TPBÖ Toplam" puanında %35'lik artma olduğu bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarının ortaya çıkarmak araştırılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular literatüre göre benzer kavramlar üzerinden tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmanın ilk bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerinin cinsiyetlerine göre "Takım Değişikliğine Direnç" "Takıma Duyulan Sadakat" alt faktörleri ve "TPBÖ Toplam" puanında (p<0,001) anlamlı farklılık varken "Sadakati Sorgulama" alt faktöründe ise anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Burada öğrencilerin cinsiyetleri yönünden taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarını yordadığı belirtilebilir. Burada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla psikolojik bağlılıkta olması, stadyumlar ile taraftar gruplarında

erkek taraftarların kadınlardan fazla olmasından dolayı beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın ilk alt problemini desteklediği belirtilebilir. Göksel, vd. (2020); Polat, vd. (2019); Yıkılmaz, (2017); Altınok, vd. (2017); Sarı, vd. (2011); Giray ve Salman (2008); Gençay ve Karaküçük (2006) çalışmalarında cinsiyet yönünden anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları desteklemektedir. Kartal ve İnan, (2018) çalışmasında anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuç ile benzer olmadığıdır.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerinin yaş gruplarına göre ölçeğin alt boyutları ve “TPBÖ Toplam” puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Burada futbolun hem ülkemizde hem de dünyada en fazla ilgi gören spor branşı olmasından dolayı yaşı genç öğrencileri takımlarına psikolojik bağlılıklarını yordamadığı belirtilebilir. Bu sonuç araştırmanın ikinci alt problemini desteklemediği görülmektedir. Kartal ve İnan, (2018); Yıkılmaz, (2017) çalışmalarında yaş yönünden anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olduğudur. Durgutluoğlu, (2020); Açıkan, vd. (2018); Üzümlü, vd. (2014) çalışmalarında anlamlı farklılık tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olmadığıdır.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre ölçeğin “Takım Değişikliğine Direnç” alt faktöründe ($H=12,138$; $p<0,01$) ve “TPBÖ Toplam” puanında ($H=8,097$; $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır. Taraftarların takım tutma nedenlerinin farklı sebepleri olsa da (Rosenberg, vd. 2019), tuttuğu takım ile bir alt kültüre sahip olunabileceğini belirtilmiştir (Dever, 2013). Dolayısıyla bizim bu çalışmamızda 4. Sınıf öğrencilerin 2 sınıf öğrencilere göre psikolojik bağlılıkları yüksek olması, onların sosyalleşme, mutluluk düzeyleri vb. psikolojik bağlılıklarını daha fazla etkiledikleri söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın üçüncü alt problemini desteklediği görülmektedir. Yıkılmaz (2017) çalışmasında, eğitim durumu değişkeninde anlamlı bir farklılık olduğunu belirlediklerini ve bizim bu bulgumuzun bu sonucu desteklediği görülmektedir. Durgutluoğlu, (2020) çalışmasında eğitim durumlarında anlamlı bir fark olmadığını ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olmadığı söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerinin spor yıllarına göre ölçeğin alt boyutları ve “TPBÖ Toplam” puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Bu sonuç yükseköğretim öğrencilerinin taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarını yordamadığı belirtilebilir. Bu sonuç araştırmanın dördüncü alt problemini desteklemediği görülür. Yıkılmaz (2017) çalışmasında, medeni durum değişkeninde anlamlı bir farklılık

olmadığını belirlediklerini bildirmişlerdir ve bizim bu bulgumuz bu sonuç ile benzeşmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerinin aktif spor yapma durumlarına göre ölçeğin “Takıma Duyulan Sadakat” alt faktöründe ($H=14460,5$; $p<0,05$) anlamlı bir fark varken diğer alt boyutlar ve “TPBÖ Toplam” puanından anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmamıştır. Davranışsal sadakatin bireysel özellikler ve soysal-durumsal faktörlerin geliştirilmesin önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Iwasaki ve Havitz, 1998). Öğrencilerinde aktif sporun taraftarı olduğu bireysel özellikler ve durumsal faktörleri etkili kullandıkları belirtilebilir. Bunun da takıma duyulan sadakatin takımın lisanslı ürünlerini kullanma, müsabakaları izleme gibi psikolojik bağlılık davranışlarını sergiledikleri söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın beşinci alt problemini desteklediği belirtilebilir. Altınok, vd. (2017); Üzüm, vd. (2014) çalışmalarında anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları desteklemektedir. Yıkılmaz, (2017) çalışmasında anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olmadığıdır.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda, öğrencilerinin yapılan sporla ilgili güncel sporu takip etme durumlarına göre ölçeğin, “Takım Değişikliğine Direnç” alt faktöründe ($H=7,965$; $p<0,05$), “Takıma Duyulan Sadakat” alt faktöründe ($H=17,775$; $p<0,001$) ve “TPBÖ Toplam” puanında ($H=10,258$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Burada öğrencilerin taraftarları olduğu takımların performansına göre müsabakalarını takip etmek, takımla özdeşleşmeleri, aidiyet ve takımın bir parçası olarak kendilerini görmeleri onların takımlarına olan psikolojik bağlılıklarını artırdığı söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın son alt problemini desteklediği görülmektedir. Doğru, vd. (2021); Göksel, vd. (2020); Polat, vd. (2019); Kartal ve İnan, (2018); Tüfekçi ve Bağış (2016); Üzüm, vd. (2014) çalışmalarında anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları desteklemektedir.

Araştırmanın son bulgusunda ise yapılan korelasyon analizi sonucunda TPBÖ ölçeğinin alt boyutları ve “TPBÖ Toplam” puanı arasında anlamlı pozitif yönlü ($p<0,001$) bir korelasyon olduğu bulunmuştur. Burada yükseköğretim öğrencilerin taraftarı oldukları takımlara psikolojik bağlılığını pozitif yönde etkilediği söylenebilir. Doğru, vd. (2021); Kaynak, (2021); Yıkılmaz, (2017) çalışmalarında pozitif yönlü korelasyon bulduklarını bildirmişlerdir ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları destekledikleri görülür. Durgutluoğlu, (2020); Dinç ve Demircan, (2016) çalışmalarında negatif yönlü korelasyon bulduklarını bildirmişlerdir ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçlar ile benzer olmadığıdır.

Farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin cinsiyet, sınıf, aktif spor yapma ve sporla ilgili yapılan güncel sporu takip etme değişkenlerinde anlamlı farklılıklar ortaya çıkarken yaş ve spor yılları değişkenlerinde ise anlamlı bir farklılık belirlenememiştir. Çözüm aranan alt problemler araştırma bulguları ile doğrulanmıştır. Bunun yanında taraftarı oldukları takımlara olan psikolojik bağlılıkları alt boyutları ve toplam puanları arasında pozitif yönlü bir korelasyon belirlenmiştir. Taraftarların takımlara olan psikolojik bağlılıkları günümüzde önemli bir hale geldiği görülmektedir. Çünkü takımın performansına göre taraftarın sadakatı, aidiyet duygusu, takımla kurdukları psikolojik bağın rekabet açısından son derece önemli güven gerektirmektedir. Spor kulüplerinin devamlılığı olarak psikolojik bağlılık, lisanslı ürün kullanımı, takıma olan sadakat gibi konular taraftarlar için yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla araştırma farklı örneklem gruplarında yapılarak alana daha fazla katkı sağlanması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Açak, M., Düz, S., Karataş, Ö., Karademir, T., Kurak, K. ve Bayer, R. (2018). Türkiye Futbol Federasyonu 1. Ligindeki taraftarlarının fanatiklik durumlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 8-23.
- Altınok, B., Ekinci, N.E., Çimen, K., Özdilek, Ç. ve Kaya, İ. (2017). Lise Öğrencilerinin Taraftarı Oldukları Takım İle Özdeşleşme Düzeylerinin İncelenmesi, *Spor Eğitim Dergisi*, 1(1), 59-68
- Argan, M. ve Katırcı, H. (2002). *Spor Pazarlamasını Farklı Kılan Özelliklere İlişkin Kavramsal Değerlendirme*. 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. 27-29 Ekim.
- Arsıanoğlu, K. (2005). *Futbolun Psikiyatrisi*. 1. Baskı, İstanbul: İthaki Yayınları
- Aycan, A., Polat, E. ve Uçan, Y. (2009). Takım Özdeşleşme Düzeyi İle Profesyonel Futbol Müsabakalarına Seyirci Olarak Katılım Kararını Etkileyen Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VII (4) 169-174
- Choi, J., Peters, M. and Mueller, R.O. (2010). Correlational analysis of ordinal data: from Pearson's r to Bayesian polychoric correlation. *Asia Pacific education review*, 11(4), 459-466.
- Demirel, M., Karahan, B.K. ve Ünlü, H. (2007). Farklı Üniversitelerdeki Spor Taraftarlarının Takımları ile Özdeşleşme Düzeyleri, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, I (2), 76-86.
- Dever, A. (2013). Futbol Taraftarlarının Yeni Mabedi: Disneystat'ların Doğuşu. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (Ekim-Mart), 93-106.
- Dever, A. (2015). *Spor Sosyolojisi*, 2 Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Demir, M. (2020). Endüstriyel Futbol ve Futbolda Teknoloji Kullanımı. *TRT Akademi*, 5(9), 357-375.
- Dikici, T.S. (2009). *Çarşı 'Bir başka Taraftarlık'*, Ankara: Dipnot Yayınları
- Dinç, S.C. ve Demircan, M. (2016). Tribünde güncel tartışma; takıma psikolojik bağlılığın Passolig uygulamasına ilişkin taraftar görüşleri üzerine etkisi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 25-38.
- Doğru, Y.B., Sayımer, İ., Çetin, C. ve Koç, F. (2021). Taraftar Motivasyon Faktörlerinin Psikolojik Bağlılık, Kulüp Ürünlerini Satın Alma ve Medya Yoluyla Kulübü Takip Etme Üzerindeki Etkileri: Yerel ve Ulusal Futbol Kulüpleri Düzeyinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 87-109.
- Durgutluoğlu, M. (2020). *Futbol Taraftarlarının Fanatiklik Düzeyleri İle Psikolojik Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Konya

- Ekici, S., Öntürk, Y. ve Karafil, A.Y. (2016). Spor eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 3885-3894.
- Eskiler, E., Sarı, İ. ve Soyer, F. (2011). Takıma psikolojik bağlılık ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1428-1440.
- Fichman, M.Ç. and Levinthal, D.A. (1991). Honeymoons and the Liability of Adolescence: A New Perspective on Duration Dependence In Social and Organizational Relationships. *Academy of Management Review*, 16(2), 442-468.
- Funk, D.C., Mahony, D.F. and Ridinger, L.L. (2002). Characterizing consumer motivation as individual difference factors: Augmenting the Sport Interest Inventory (SII) to explain level of spectator sport. *Sport Marketing Quarterly*, 11(1), 33-43.
- Gençer, R.T. ve Aycan, A. (2008). Seyircilerin Profesyonel Futbol Müsabakalarına Katılım Kararını Etkileyen Değişkenler Üzerine Bir İnceleme, *Ege Akademik Bakış*, 8(2), 771-783.
- Gençay, S. ve Karaküçük, S. (2006). Üniversite öğrencilerinin spor taraftarlığıyla ilgili davranışları üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, 4, 11-22.
- Giray, C. ve Gültekin Salman, G. (2008). Fenerbahçe taraftarlarının takımlarına yönelik psikolojik bağlılıkları ile saldırganlıkla ilgili tutumları arasındaki ilişkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 147-157.
- Göksel, A.G., Zorba, E., Yıldız, M. ve Caz, Ç. (2020). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin taraftarı oldukları futbol takımına karşı psikolojik bağlılıklarının incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3800-3818. DOI: 10.26466/opus.623549.
- Hill, B. and Green, B.C. (2000). Repeat attendance as a function of involvement, loyalty, and the sportscape across three football contexts. *Sport Management Review*, 3, 145-162.
- Jones, I. (1997). The Origin and Maintenance of Sports Fan Identification: A Response to Wann et al. (1996), *Perceptual and Motor Skills*, 85, 257-258.
- Iwasaki, Y. and Havitz, E.M. (1998). A path analytic model of the relationship between involvement, psychological commitment and loyalty. *Journal of Leisure Research*, 19(2), 256-280.
- İslam, A., Dever, A. ve Öztürk, M.E. (2017). Trabzonspor Taraftarlarında Avni Aker Sdatyumu İle Şenol Güneş Kompleksi Algılarının Karşılaştırılması, *The Journal of Academic Social Science*, 5(56), 595-608
- Koçak, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları: Bir ölçek geliştirme çalışması, *SPORMETRE*, 12(1), 59-69.

- Kartal, M. ve İnan, H. (2018). Futbol Taraftarlarının Takıma Psikolojik Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi (Adıyaman İli Örneği), *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, 4(14), 730-735
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 25. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Kaynak, İ. (2021). Psikolojik Güçlendirmenin Duygusal Bağlılığa Etkisinde Ücret Tatmininin Düzenleyici Rolü, *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 4(2), 193-208.
- Lascu, D.N., Giese, T.D., Toolan, C., Guehring B. and Mercer J. (1995). Sport Involvement: A relevant Individual Difference Factor in Spectator. *Sport Marketing Quarterly*. 4(4), 41-46.
- Laverie, D.A. and Arnett, D.B. (2000). Factors affecting fan affecting: The influence of identity salience and satisfaction. *Journal of Leisure Research*, 32(2), 225-246
- Mahony, D.F., Madrigal, R. and Howard, D. (2000). Using the psychological commitment to team (PCT) scale to segment sport consumers based on loyalty, *Sport Marketing Quarterly*, 9(1), 15-25.
- Üzüm, H., Osmanoğlu, H., Özen, G., Polat, E. ve Sönmezoğlu, U. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Spor Müsabakalarını Seyretme Güdülerinin İncelenmesi: (Şırnak İli Örneği). *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, July 2014, Special Issue 1, 241-254. Doi: 10.14486/IJSCS94
- Polat, E., Sönmezoğlu, U., Yıldız, K. ve Çoknaz, D. (2019). Determination of the Levels of Team Image, Team Loyalty and Team Identification of Sports Fans. *International Journal of Sport, Exercise & Training Sciences - IJSETS*, 5(3), 143-153. DOI: 10.18826/useeabd.592699
- Rosenberg, III., P., Yun, J., Rahman, M., Köcher, S. and Oliveira, M. (2019). Goool: motivation drivers of attitudinal and behavioral fan loyalty in Brazil. *Brazilian Journal of Marketing*, 18(4), 116-136.
- Sarı, İ., Eskiler, E. ve Soyer, F. (2011). Does psychological commitment to team enhance self-esteem? An easy way to raise self-esteem. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(19), 187-196.
- Sönmez, Ç. (2011). *Yazılı Basında Üç Büyükler ve Anadolu Kulüpleri Ayrımı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Tüfekçi, Ö.K. ve Bağış, Y.E. (2016). Effect of quality perception for psychological commitment, identification levels licensed products on purchase intention of the supporter. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 6(1), 103-116.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, (5. Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık

- Wakefield, K.L. and Sloan, H.J. (1995). The effects of team loyalty and selected stadium factors on spectator attendance. *Journal of Sport Management*, 9, 153-172.
- Wiid, J.A. and Cant, M.C. (2015). Sport Fan Motivation: Are You Going To The Game? *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 5(1), 383-398.
- Yıkılmaz, A. (2017). *Süper Lig Futbol Takım Taraftarlarının Takımlarına Yönelik Psikolojik Bağlılık Düzeyleri İle Fanatizm Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kırıkkale
- Zorba, E., Mutlu, T.O. ve Bayrakdar, A. (2017). An evaluation of Turkish police officer's view on violence in football and hooliganism. *The Online Journal of Recreation and Sport*, 6(4), 1-12.

CHAPTER

BÖLÜM

11

**15 TEMMUZ DEMOKRASİ VE MİLLİ BİRLİK
TÜRKİYE ŞAMPİYONASINA KATILAN U-15
KIZ VE ERKEK HOKEYS SPORCULARININ
KOVID-19 KORKU DÜZEYLERİ**

Osman GIDIK¹, Hüsniye ÇELİK², Murat KUL³

1 Bayburt Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, 69000 Bayburt, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0003-0811-9324>

2 Bayburt Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, 69000 Bayburt, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0001-8022-4466>

3 Bayburt Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, 69000 Bayburt, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0001-6391-8079>

Giriş

Spor; kişilerin bedensel, zihinsel ve sağlık yönünden gelişimlerini sağlarken aynı zamanda mental, motorik ve toplumsal davranışlar yönünden de ilerleme sağlayabildiği sosyolojik bir olgu bütünlüğüdür. Bireylerin yapmış oldukları spor aktiviteleri ile görsel ve fiziksel yönden gelişimler gösterirken, bununla beraber spor etkinlikleri esnasında yapılan yarışmalar ve oyunlarda kişilerin gelişimlerinde çok önemli bir etken olduğu görülmektedir (Alpman, 1972; Güven, 2006; Yetim, 2014).

Bireyler açısından önemi yüksek olan olan sporun, eski dönemlerden günümüze kadar çok farklı formlar ve kurallar değiştirerek geldiği de görülmektedir. Eski dönemlerde spor aktivitelerini yapan bireyler oyun, eğlence, avlanmak, vücudun zinde kalmasını sağlamak ve savaşlara hazırlık için yaptıkları da bilinmektedir. Günümüzde de çok geniş kitlelerce yapılan spor aktiviteleri, her meslek ve yaş gruplarınca yapıldığı gibi sağlıklı bir yaşam sürmek adına insanların ayrılmaz bir parçası haline geldiği görülürken, sağlıklı olmak adına yapılan spor etkinliklerinde kilo, yaş ve beden durumlarına da dikkat edilmesi gerekmektedir. Spor aktiviteleri yapan bireylerin daha mutlu ve neşeli oldukları da görülmektedir (Tatar, 1995; Çumralıgil ve ark., 2007).

Hokey sporunun; Dünya spor tarihinin en köklü ve en eski sporların başında geldiği, 4000 yıllık tarihe sahip olduğu, en popüler spor branşların başında geldiği, 120 ülkenin spor branşları içerisinde olduğu, 28 olimpiik branştan biri olduğu aynı zamanda 1908 yılında Olimpiyat oyunlarına dahil edildiği ve hokey sporunun oynandığı ülkelerin spor branşları içerisinde taraftar kitlesi açısından daima ilk üçte yer aldığı da görülmektedir. Olimpiyat oyunlarında oynanan hokey sporunun saha ölçülerine bakıldığında; 91,40 m x 55,0 m sentetik saha, 3,66 m ile 2,14 m kale, 11 oyuncu ile oynanan toplamda ise 16 oyuncusunun bulunduğu bilinmektedir. Salon hokeyinde ise; en fazla 44,00 m x 22,00 m, en az ise 36,00 m x 18,00 m saha ölçüleri, 3,00 m ile 2,00 m kale, 6 oyuncu ile oynanan toplamda ise 12 oyuncusunun bulunduğu ve genellikle hentbol oyun sahalarında oynandığı görülmektedir. Hokey sporunda kullanılan malzemelere bakıldığında; sporcuların kullandıkları sopalar (stick) 36,5-37 inch uzunluğunda, 737 gramı geçmeyen, genellikle 91 cm uzunluğunda ekipmanlara sahip ve 156-163 gram ağırlığında sert bir topun olduğu bilinmektedir. Türkiye’de Hokey Federasyonu’nun, 2002 yılında kurulmasıyla birlikte çok hızlı şekilde gelişim gösterdiği görülmüştür. Uçları kıvrak sopalar (stick) ile oynanan hokey sporundaki amacın, topun veya diskin rakip kaleye girmesi olarak bilinmektedir. Hokey sporunun dört türü olduğu ve bu türlerin; buz hokeyi, salon hokeyi (pist), su altı hokeyi ve çim hokeyi (açık alanda oynanan hokey) olduğu da görülmektedir (Anonim, 2022).

Korku; bireylerdeki tehlike anındaki düşüncelerini uyandıran reaksiyonel duygular olmakla birlikte, insanların duygularını negatif yönde uyandıran ciddi tehditlerin bütünüdür. Korkudan kaynaklı olarak fiziksel hareketler, duygusal tepkiler, sözlü davranışlar ve yüz ifadeleri insanlarda karşılaşılan bazı durumlardır (Watson & Tellegen 1985; Witte 1994). İnsanların doğasında olan ve çoğu kez sebebi dahi belli olmayan duygu ve düşüncelerden dolayı korku yaşamaktadırlar ve bu korkular bireylerin yaşamları boyunca daima karşılaştıkları bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler; hayvanlardan, karanlıktan, ateşten, sebebini bilmeyip açıklayamadığı durumlardan, olaylardan dolayı korkular yaşadıkları görülmekte ve korkulardan kurtulmak için sürekli olarak bu durumlar ile baş edebilmeyi ve onların üstesinden gelebilmeyi öğrenmeleri gerekmektedir (Tok, 1998).

Çin'in Wuhan şehrinde 2019 yılının kasım ayında ortaya çıkan Kovid-19 pandemisi, ilk belirtilerinden olan akciğer iltihaplanması ile göze çarpmış ve hastalığın zatürreye benzemesinden dolayı da Çin Halk Cumhuriyeti hastalığı tüm Dünya'ya ilan ederek Kovid-19 pandemi sürecini başlattığı bilinmektedir. Ortaya çıkan vakaların genelinde hastalığın deniz mahsullerinden kaynaklandığı ve önceki yıllarda ortaya çıkan (Sars, Mers) salgınlar ile de benzerlik gösterdiği fakat sebebi belli olmayan farklı etkilerinin de olmasından dolayı Dünya Sağlık Örgütü 11 Şubat 2020 tarihinde Kovid-19 adını aldığı görülmektedir. Kovid-19 hastalarından ortaya çıkan verilere göre salgının önceki salgınlara oranla bulaşma ve enfekte olma oranının yüksek fakat ölüm oranının daha düşük seviyelerde olduğu görülmüştür. Salgında en sık görülen şikayetlerin başında öksürük, baş ağrısı, ateş, solunum güçlüğü, ishal görülürken en ciddi olan hastalarda ise solunum yetmezliği ve kalp krizi gibi semptomların olduğu belirlenmiştir. Hastalıktan korunmak için mesafe, yeterli beslenme, maske, temiz hava ve temizliğin çok önemli olduğu görülmüştür (Guan ve ark., 2020; Liu ve ark., 2020; Lu ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020; Zhao ve ark., 2020). Kovid-19 salgınından en çok etkilenen sektörlerin başında sporun geldiği de bilinmektedir. Son dönemlerde spor sektörünün, Dünyanın her yerinde çok geliştiği görülürken, salgın ile birlikte manevi ve maddi yönden çok etkilendiği görülmekle birlikte, Olimpiyat oyunlarının belirsiz olmasından dolayı ekonomik ve politik açıdan da çok etkilenen spor sektörünün Dünya genelinde zor durumlarda kaldığı bilinmektedir (Türkmen & Özşarı, 2020).

Bu çalışmanın amacı; Dünya'yı ve ülkemizi etkisi altına alan Kovid-19 salgınından dolayı, 2020-2021 yılında 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının Kovid-19 korku düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemektir.

MATERYAL ve METOD

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırmaya, 2020-2021 yılında 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan, 193 erkek ve 113 kız olmak üzere toplamda 306 gönüllü sporcudan oluşmaktadır. Çalışmada kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. Kolayda örnekleme; araştırmacıların ulaştığı tüm sporcuların, araştırmaya gönüllü olarak katılması olarak bilinmektedir (Coşkun ve ark., 2017).

Veri Toplama Aracı

Çalışma; demografik bilgi formundan oluşan 11 soru ve Ahorsu ve arkadaşları (2020), tarafından geliştirilen 7 sorudan meydana gelen Kovid-19 Korkusu Ölçeğinden oluşmaktadır. Kovid-19 Korkusu Ölçeği; bireylerde pandemiden dolayı oluşan korku düzeylerini ölçmek için geliştirilen bir ölçektir. Ölçek tek faktörden oluşan bir yapıya ve beşli likert düzeyinde (1=Kesinlikle katılmıyorum; 5=Kesinlikle katılıyorum) olup yedi maddeden meydana gelmekte ve test yönlü maddesi bulunmayan bir ölçek türüdür. Ölçeğin iç tutarlılığı 0,82 ve test-tekrar test güvenilirliği 0,72 seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Alınan en yüksek puan Kovid-19 korkusundaki en yüksek puanı göstermektedir (Ladikli ve ark., 2020).

Verilerin Toplanması

Sporculara internet erişimi üzerinden ve anket yöntemi ile ulaşıp, veriler elde edilmiştir. Araştırmaya katılan sporcuların tümüne araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi ile ilgili bilgilendirme çalışması yapılmıştır. Araştırmaya katılan sporcuların isimlerinin hiçbir yerde paylaşılmayacağı katılımcılara bildirilerek, elde edilen sonuçların sadece araştırma amacı ile kullanılacağı bildirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmamızda elde ettiğimiz verilerin, SPSS 26.0 paket programı ile analizleri yapılmıştır. Daha sonra Cronbach's Alpha güvenilirlik testi, tek yönlü Anova-Tukey testi ve T-Testi uygulanarak çalışmanın sonuçlarına istatistiksel olarak ulaşılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Cronbach's Alpha güvenilirlik testi

Cronbach's Alpha Katsayısı	Soru Sayısı
0,966	7

Tablo 1. incelendiğinde Kovid-19 korkusu ölçeğinin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,966 olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu değer, Kovid-19 korkusu ölçeğinin yüksek güvenilir düzeyinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. *Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, demografik bilgi dağılımları*

DEĞİŞKENLER		N	%
Cinsiyet	Erkek	193	63,1
	Kadın	113	36,9
Kaç Yıldır Lisanslı Hokey Oynuyorsunuz? (Spor Yaşı)	1-2	95	31,0
	3-4	174	56,9
	5-6	35	11,4
	7 yıl ve Üstü	2	0,7
Oynadığınız Mevki	Kaleci	62	20,3
	Defans	91	29,7
	Orta Saha	76	24,8
	Forvet	77	25,2
Aylık Gelir	500-1000 TL	51	16,7
	1001-2000 TL	93	30,4
	2001-3000 TL	100	32,7
	3001 TL ve Üstü	62	20,3
Yaşadığınız Yer	Büyükşehir	54	17,6
	Şehir	115	37,6
	İlçe	94	30,7
	Köy	43	14,1
Baba Eğitim Durumu	İlkokul ve Ortaokul	129	42,2
	Lise	108	35,3
	Lisans	68	22,2
	Lisansüstü	1	0,3
Anne Eğitim Durumu	İlkokul ve Ortaokul	178	58,2
	Lise	95	31,0
	Lisans	32	10,5
	Lisansüstü	1	0,3
Baba Mesleği	Serbest Meslek	64	20,9
	İşçi	49	16,0
	Esnaf	73	23,9
	Memur	87	28,4
	Diğer	33	10,8
Anne Mesleği	Ev Hanımı	173	56,5
	İşçi	67	21,9
	Memur	47	15,4
	Diğer	19	6,2

Ailenizde Spor Yapanlar (Siz Hariç)	Yok	136	44,4
	Baba	48	15,7
	Anne	13	35,6
	Kardeşler	109	4,2
Kronik Bir Hastalığınız Var mı?	Var	23	7,5
	Yok	283	92,5

Tablo 3. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, cinsiyet değişkeninin T- Test sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	n	x	ss	sd	t	p
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Erkek	193	3,725	1,346	289,894	-3,082	0,002*
	Kadın	113	4,137	0,979			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, cinsiyet değişkeninin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, kronik bir hastalığınız var mı? değişkeninin T- Test sonuçları

Ölçek	Kronik Bir Hastalığınız Var mı?	n	x	ss	sd	t	p
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Var	23	4,788	0,711	34,117	-5,943	0,000*
	Yok	283	3,803	1,243			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile kronik bir hastalığınız var mı? değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, kronik bir hastalığınız var mı? değişkeninin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, aylık gelir durumunun Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Aylık Gelir	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	500-1000 TL	51	2,778	1,169	30,195	0,000*	500-1000 TL>1001 TL, 2001-3000 TL, 3001 TL ve Üstü
	1001-2000 TL	93	4,525	0,577			
	2001-3000 TL	100	4,018	1,209			
	3001 TL ve Üstü	62	3,582	1,379			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile aylık gelir değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, aylık gelirin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 6. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, yaşadığınız yer değişkeninin Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Yaşadığınız Yer	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Büyükşehir	54	3,651	1,104	0,581	0,606	0,627
	Şehir	115	3,896	1,205			
	İlçe	94	3,939	1,252			
	Köy	43	3,894	1,374			

** $p<0,05$ düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile yaşadığınız yer değişkeninde anlamlı farklılıkların olmadığı belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, yaşadığınız yer değişkeninin etkili olmadığını göstermiştir.

Tablo 7. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, ailenizde spor yapanlar (siz hariç) değişkeninin Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Ailenizde Spor Yapanlar (Siz Hariç)	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Yok	136	3,472	1,336	11,584	0,000*	Yok>Baba, Anne, Kardeşler
	Baba	48	4,497	0,860			
	Anne	13	4,483	0,222			
	Kardeşler	109	4,038	1,151			

** $p<0,05$ düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile ailenizde spor yapanlar (siz hariç) değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, ailenizde spor yapanlar (siz hariç) değişkeninin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 8. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, kaç yıldır lisanslı hokey oynuyorsunuz? değişkeninin Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Kaç Yıldır Lisanslı Hokey Oynuyorsunuz?	n	x	ss	f	p	Tukey
-------	---	---	---	----	---	---	-------

Kovid-19 Korkusu Ölçeği	1-2 Yıl	95	3,966	1,143	13,816	0,000*	1-2 Yıl>5-6 Yıl, 7 Yıl ve Üstü
	3-4 Yıl	174	4,067	1,134			
	5-6 Yıl	35	2,824	1,386			
	7 Yıl ve Üstü	2	1,571	0,808			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile kaç yıldır lisanslı hokey oynuyorsunuz? değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, kaç yıldır lisanslı hokey oynuyorsunuz? değişkeninin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 9. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, oynadığınız mevki değişkeninin Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Oynadığınız Mevki	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Kaleci	62	4,370	0,812	5,344	0,001*	Kaleci>Defans, Forvet
	Defans	91	3,813	1,333			
	Orta Saha	76	3,881	1,191			
	Forvet	77	3,552	1,345			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile oynadığınız mevki değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, oynadığınız mevki değişkeninin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 10. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, baba eğitim durumunun Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Baba Eğitim Durumu	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	İlkokul ve Ortaokul	129	3,352	1,438	16,548	0,000*	İlkokul ve Ortaokul>Lise, Lisans, Lisansüstü
	Lise	108	4,227	1,055			
	Lisans	68	4,342	0,514			
	Lisansüstü	1	2,285	-			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile baba eğitim durumunda anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, baba eğitim durumunun etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 11. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, anne eğitim durumunun Tek

yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Anne Eğitim Durumu	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	İlkokul ve Ortaokul	178	3,695	1,365	4,135	0,007*	İlkokul ve Ortaokul>Lise, Lisans
	Lise	95	4,099	0,999			
	Lisans	32	4,285	0,906			
	Lisansüstü	1	2,285	-			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile anne eğitim durumunda anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, anne eğitim durumunun etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 12. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, baba mesleğinin Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Baba Mesleği	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Serbest Meslek	64	3,524	1,437	24,982	0,000*	Serbest Meslek>İşçi, Esnaf, Memur
	İşçi	49	2,877	1,347			
	Esnaf	73	4,504	0,758			İşçi>Esnaf, Memur
	Memur	87	4,376	0,714			
	Diğer	33	3,346	1,233			Esnaft>Diğer Memur>Diğer

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile baba mesleğinde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, baba mesleğinin etkili olduğunu göstermiştir.

Tablo 13. Araştırmaya katılan Hokey sporcularının, anne mesleğinin Tek yönlü Anova-Tukey test sonuçları

Ölçek	Anne Mesleği	n	x	ss	f	p	Tukey
Kovid-19 Korkusu Ölçeği	Ev Hanımı	173	3,682	1,365	9,216	0,000*	Ev Hanımı>İşçi, Memur
	İşçi	67	4,191	0,818			
	Memur	47	4,449	0,696			
	Diğer	19	3,127	1,518			İşçi>Diğer Memur>Diğer

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının, Kovid-19 korku düzeyleri ile

anne mesleğinde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bu durum, anne mesleğinin etkili olduğunu göstermiştir.

TARTIŞMA

En dönemlerde, korku ile kaygının benzer anlamlarda kullandığı görülmektedir. İnsanların tehlikeli bir durum karşısında anlık olarak vermiş olduğu tepkilere ve kişiden kişiye değişen duygulara kaygı, tehlikeli bir olay karşısında verilen duygusal, düşünsel, olumlu veya olumsuz tepkilere ise korku denildiği bilinmektedir. Bireylerin korku ve kaygıya karşı vermiş oldukları tepkilerin benzer olduğu da görülmektedir. Verilen bu benzer tepkilerin nedenlerinin en başında ise kaygı ve korkunun hala daha birbirinden ayıramamış olması gelmektedir. Her ne kadar birbirlerine benzer duygulara sahip olunduğu bilinse de, bazı farklı tepkimelerin olduğu görülmekte ve bunların bazıları da korkuda; hissedilmiş olan duygunun kaygıdan daha yüksek olması, kaygıda ise; duyulan kaygının nedeninin ve şiddetinin ne derece olduğu bilinmemektedir (Cüceloğlu 1994; Öktem 1981; Gümüş 2002).

Araştırmaya katılan sporcuların, cinsiyet değişkeni incelendiğinde, elde ettiğimiz sonuçlarda anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür (Tablo 3). Evli ve ark., (2020), yapmış oldukları araştırmalarında, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğunu belirlemişlerdir. Çelik ve ark., (2021), salgın döneminde öğrencilerle yapmış oldukları araştırmalarında, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. Kul ve ark., (2021), öğrencilerle yapmış oldukları araştırmalarında, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıkların olduğunu bildirmişlerdir. Literatürde yapılan bazı araştırmalara bakıldığında ise anlamlı farklılıkların olmadığı da görülmektedir. Junge ve Feddermann-Demont (2016), sporcularla yapmış oldukları araştırmalarında, kaygı düzeylerinin cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı farklılıkların bulunmadığını belirlemişlerdir. Çağlayan ve ark., (2020), yapılan araştırmalarında, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıkların bulunmadığını tespit etmişlerdir. Öktem ve ark., (2020), Covid-19 salgını döneminde olimpiyat oyunlarına katılan boksörler ile yapmış oldukları araştırmalarında, sporcuların pandemiden dolayı yaşadıkları kaygı seviyelerinin, cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı farklılıkların bulunmadığını belirlemişlerdir. Gıdık ve ark., (2022) ve Yardımcı ve Külünkoğlu (2022), sporcular ile yapmış oldukları araştırmalarında, kaygı düzeylerinin, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıkların bulunmadığını bildirmişlerdir. Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların katılımcıların aylık gelir, anne ve baba meslek gruplarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların, aylık gelir düzeyleri incelendiğinde, elde ettiğimiz sonuçlarda anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür (Tablo

5). Yentür (2004), kadın sporcularla yapmış olduğu araştırmasında, aylık gelir değişkeninde anlamlı farklılıkların bulunduğunu belirlemiştir. Ak ve Kaya (2017), amatör futbol oynayan bireyler ile yapmış oldukları araştırmalarında, korku seviyeleri ile aylık gelir düzeyleri arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu tespit etmişlerdir. Kabeloğlu ve Günay (2021), yaptıkları araştırmalarında, kaygı düzeyleri ile aylık gelir seviyeleri arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda ise anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir. Kardaş (2018), akademi liglerinin farklı yaş kategorilerinde futbol oynayan sporcular ile yaptığı araştırmasında, kaygı düzeyleri ile aylık gelir değişkeni arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığını tespit etmişlerdir. Gıdık ve Kul (2022), Türkiye Milli Hokey takımı aday kadrosunda bulunan sporcuların ve antrenörlerin Kovid-19 korku düzeyleri ile ilgili yaptıkları çalışmalarında, aylık gelir ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığını belirlemiştir. Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların katılımcıların anne, baba eğitim durumları ve katılımcıların yaşadığı yerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların, spor yaşları incelendiğinde, elde ettiğimiz sonuçlarda anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür (Tablo 8). Başaran ve ark. (2009), yapmış oldukları araştırmalarında, Kovid-19 korku seviyeleri ile spor tecrübesi arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Gıdık (2021), futbolcularla yapmış olduğu çalışmada, kaygı düzeyleri ile spor yaşı arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu tespit etmiştir. Kul ve Gıdık (2021), Covid-19 kaygı düzeyleri üzerine yaptıkları çalışmalarında, antrenörlerin ve futbolcuların spor yaşı değişkeninde anlamlı farklılıkların bulunduğunu belirlemiştir. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda ise anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir. Koç (2004), futbolcular ile yapmış olduğu araştırmasında, spor yaşı ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılıkların olmadığını belirlemiştir. Hacıcaferoğlu ve ark, (2015), sporcular ile yaptıkları çalışmalarında, kaygı düzeyleri ile spor yaşı arasında anlamlı farklılıkların olmadığını tespit etmişlerdir. Yoka ve ark., (2021), yaptıkları araştırmalarında, spor yaşı değişkeninin kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı farklılıkların olmadığını belirlemiştir. Kul ve Gıdık (2022), hokey milli takım aday kadrosundaki antrenör ve sporcular ile yapmış oldukları çalışmalarında, spor yaşı değişkeninde anlamlı farklılıkların olmadığını tespit etmişlerdir. Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların katılımcıların yaşadıkları yer ve aylık gelir düzeylerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların, oynadıkları mevki değişkenleri incelendiğinde, elde ettiğimiz sonuçlarda anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür (Tablo 9). Abakay ve Kuru (2010), sporcular ile yapmış oldukları çalışmalarında mevki değişkeninde anlamlı farklılıkların

bulunduğunu bildirmişlerdir. Aksoy (2021), sporcular ile yaptığı araştırmasında, mevki değişkeninde anlamlı sonuçların bulunmadığını belirlemiştir. Su ve ark, (2021), kadın sporcularla yapmış oldukları araştırmalarında, kaygı düzeyleri ile mevki değişkeni arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu tespit etmişlerdir. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda ise anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir (Kesilmiş ve ark, 2020). Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların yaş, cinsiyet, eğitim durumlarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların, baba-anne eğitim durumları incelendiğinde, elde ettiğimiz sonuçlarda anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür (Tablo 10-11). Katılımcıların baba ve anne eğitim değişkenlerinin incelendiği bazı araştırmalarda, anlamlı farklılıkların olduğunu bildiren çalışmaların olduğu belirlenmiştir (Bourdieu & Passeron 2014; Kul & Gıdık 2022). Literatürde yapılan bazı çalışmalarda ise anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir (Can & Kaymakçı 2015; Şen 2016). Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların katılımcıların yaşadıkları yer ve meslek gruplarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların, baba-anne meslek grupları incelendiğinde, elde ettiğimiz sonuçlarda anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür (Tablo 12-13). Kabeoğlu ve Günay (2021), meslek gruplarını inceledikleri çalışmalarında, kaygı düzeyleri ile meslek değişkenleri arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu belirlemişlerdir. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda ise anlamlı farklılıkların olmadığı görülmektedir (Cerit ve ark., 2013; Yıldız 2019). Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların aylık gelir, katılımcıların yaşadıkları yer ve eğitim durumlarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca çalışmamızda yer alan; kronik bir hastalığınız var mı? (Tablo 4) ve ailenizde spor yapanlar (siz hariç) (Tablo 7) demografik değişkenlerde anlamlı farklılıklar bulunurken, yaşadığınız yer (Tablo 6) değişkeninde ise anlamlı farklılıkların bulunmadığı belirlenmiştir. Çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların aylık gelir, baba-anne meslek grupları ve eğitim düzeyleri değişkenlerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma; Dünya'yı ve ülkemizi etkisi altına alan Kovid-19 salgınından dolayı, 2020-2021 yılında 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek hokey5s sporcularının Kovid-19 korku düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemektir. Elde ettiğimiz sonuçlarda; cinsiyet, oynadığınız mevki, baba eğitim durumu, baba mesleği, anne eğitim durumu, anne mesleği, kaç yıldır lisanslı hokey oynuyorsunuz (spor yaşı), aylık gelir, ailenizde spor yapanlar (siz hariç) ve kronik bir hastalığınız var mı? değişkenlerinde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılıklar

bulunmuştur. Ayrıca yaşadığınız yer değişkeninde $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı farklılıklara rastlanmadığı görülmüştür. Kovid-19 korku düzeyleri incelendiğinde; çoğu demografik değişkenin anlamlı sonuçlar vermesi, çalışmaya katılan sporcuların Kovid-19'a uyum sağladıklarından dolayı ve Kovid-19 pandemisinin günümüzde Dünya genelinde etkisinin azaltılmasından dolayı, insanlar için sıradan hale geldiğinden dolayı olabileceği düşünülmektedir.

Hokey sporcularına uygulanan bu anketin, farklı branşlardaki sporculara ve antrenörlere de uygulanması halinde etkili sonuçlar alınabileceği düşünülmektedir.

Yaptığımız çalışmada sadece U-15 kız ve erkek sporcular yer alırken, farklı yaş gruplarına da bu anketin uygulanabilmesi bilimsel açıdan daha etkili sonuçlar verebileceği düşünülmektedir.

Kovid-19 korku düzeylerini incelerken farklı branşlardaki sporculara ve antrenörlere de uygulanabilmesinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

TEŞEKKÜR

Türkiye Hokey Federasyonu Başkanı; Sadık Karakan'a, Türkiye Hokey Federasyonu Başkanvekili; Bayram Yüksel'e, Türkiye Hokey Federasyonu Teknik Kurul Başkanı; Mustafa Çakır'a, U14-U16 Türkiye Hokey Federasyonu Milli Takım antrenörleri Mustafa Çilkız'a, Serdar Celasun'a ve Gökhan Kaya'ya, aynı zamanda Türkiye Hokey Federasyonunun bünyesinde bulunan tüm sporculara, teknik heyetlere ve bütün çalışanlara desteklerinden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Araştırmacıların Katkı Oranlarının Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Araştırmacıların Çıkar Çatışmasının Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- Abakay, U., & Kuru, E. (2010). Profesyonel ve amatör futbolcuların statü değişkeni açısından başarı motivasyonu farklılıkları. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 186- 191.
- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The fear of Covid-19 scale: Development and Initial International journal of mental health and addiction, 1-9.
- Ak, E., & Kaya, İ. (2017). İzmir 1. amatör kümede mücadele eden futbol takımlarındaki oyuncuların süreklilik ve durumluluk kaygılarının belirlenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)* 3(2): 68-79.
- Aksoy, R. (2021). Futbolcular ile taekwondocuların zihinsel antrenman beceri düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Alpman, C. (1972). Eğitimin bütünlüğü içinde beden eğitimi ve çağlar boyunca gelişimi. AÜSBF Yayınları: İstanbul.
- Anonim, (2022). Hokey tarihçesi, <https://www.turkhokey.gov.tr/sayfalar/2/tarihce>, (Erişim tarihi: 10.06.2022).
- Başaran, M. H., Taşkın, Ö., Sanioğlu, A., & Taşkın, A. K. (2009). Sporcularda durumluluk ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (2014). Vârisler: Öğrenciler ve kültür (L. Ünsaldı & A. Sümer, Çev.). Ankara: Heretik.
- Can, Ş., & Kaymakçı, G. (2015). Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri. *Education Sciences*, 9(6), 66-83.
- Çağlayan T, A., Zorba, E., & Çingöz, Y. E. (2020). Covid 19 salgını döneminde egzersizin yaşam kalitesine etkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 127-135.
- Çelik, H., Tozoğlu, E., & Demirel N. (2021). Pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin sağlıklı beslenmeye ilişkin tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Kitabevi*. Ankara.
- Cerit, E., Gümüşdağ, H., Evli, F., Şahin, S., & Bastık, C. (2013). Elit kadın basketbol oyuncularının yarışma öncesi kaygı düzeyleri ile performansları arasındaki ilişki. *Sport Sciences*, 8(1), 26-34.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E. (2017). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Güncellenmiş 9. Baskı, Sakarya.
- Çumralıgil, B., & Görücü, A. (2007). Örgütlenme yönetim biçimleriyle spor. *Selçuk Üniversitesi Yayını*, Konya.
- Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Evli, F., Gıdık, O., & Cerit, E. (2020). Anxiety levels of footballers in regional amateur and professional leagues during pandemic process. *Ambient Science*, 2020: Vol. 07(Sp1); 81-85.
- Gıdık, O. (2021). Bölgesel amatör ve profesyonel lig futbolcularının transfer şartları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Gıdık, O., Kul, M., Elbir, T., & Gıdık, B. (2022). Hokey milli takım aday kadrosunda bulunan U14-U16 sporcularının ve antrenörlerinin organik gıda tüketim algı düzeyleri. *Kadirli Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1): 69-92.
- Gıdık, O., & Kul, M. (2022). Türkiye Milli Hokey takımı aday kadrosunda bulunan U14-U16 sporcularının ve antrenörlerin Kovid-19 korku düzeyleri. s.275-296. Gece Kitaplığı. Ankara.
- Guan, W. J., Ni, Z. Y., Hu, Y., Liang, W. H., Ou, C. Q., & He, J. X. (2020). Clinical characteristics of 2019 novel coronavirus infection in China. *N Engl J Med*, 382(18), 1708-1720.
- Gümüş, M. (2002). Profesyonel futbol takımlarında puan sıralamasına göre durumluk kaygı düzeylerinin incelenmesi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Güven, G. (2006). Kütahya'daki okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan oyun ve spor programlarının incelenip değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Hacıcaferoğlu, S., Hacıcaferoğlu, B., & Seçer, M. (2015). Halk oyunları branşına katılan sporcuların yarışma öncesi kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Science Culture And Sport (Intjses)*, 3(4), 288-297.
- Junge, A., & Feddermann-Demont, N. (2016). Prevalence of depression and anxiety in top-level male and female football players. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, 2(1), e000087.
- Kabeloğlu, V., & Günay, G. (2021). Covid-19 Investigation of sleep quality and associated social psychological factors during the covid-19 outbreak. *Journal of Turkish Sleep Medicine*. 8,(2), 97-104.
- Kardaş, N. T. (2018). 13-16 Yaş arası altyapı futbolcularının müsabaka dönemindeki durumluk kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 109-117.
- Kesilmiş, İ., Taştan, Z., & Toros, T. (2020). Futbolcularda algılanan motivasyonel iklimin ve ödüllendirici davranışın mevkilere göre karşılaştırılması. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 115-122.

- Koç, H. (2004). Profesyonel futbolcularda durumluk kaygı düzeylerini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 145873).
- Kul, M., & Gıdık, O. (2021). Covid-19 sürecinde amatör lig futbolcu ve antrenörlerinin sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi: Çanakkale ili örneği. Gece Kitaplığı. Ankara.
- Kul, M., Ceyhan, M. A., Adatepe, E., Şipal, O., Aksoy, Ö. F., & Boz, E. (2021), An investigation of high school students' continuous anxiety towards physical education and sports course. In: Education Quarterly Reviews, Vol.4 Special Issue 1: Primary and Secondary Education, 449-456.
- Kul, M., & Gıdık, O. (2022). Hokey milli takım aday kadrosunda bulunan U14-U16 sporcularının ve antrenörlerinin, hokey sporunu tercih etme nedenleri. Kadirli Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1): 15-38.
- Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G., & Türkkan, Z. (2020). Kovid-19 korkusu ölçeği'nin Türkçe güvenirlik ve geçerlik çalışması. International Journal of Social Science, 3(2), 71-80.
- Liu, Y., Gayle, A. A., Wilder-Smith, A., & Rocklöv, J. (2020). The reproductive number of Covid-19 is higher compared to SARS coronavirus. Journal of Travel Medicine. J. Travel Med, 27(2), 1-6.
- Lu, H., Stratton, C. W., & Tang, Y. W. (2020). The Wuhan SARS-CoV-2 What's next for China. Journal of Medical Virology, 92(6), 546-547.
- Öktem, Ö. (1981). Anksiyetenin öğrenme ve hafızaya etkisi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul.
- Öktem, T., Şipal, O., Kul, M., & Dilek, A. N. (2020). Olimpiyat oyunlarına katılmaya aday boksörlerin Covid-19 kaygı düzeylerinin incelenmesi. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7(62), 3620-3627.
- Su, N., Arslan, O., & Çar, B. (2021). Pandemi Sürecinde Kadın Futbolcuların Yeni Tip Koronavirüse Yakalanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. International Journal of Contemporary Educational Studies. 7(1).
- Şen, S. N. (2016). Okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri, empati kurma becerileri ve mesleki kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Tatar, C. (1995). Hava kuvvetleri dergisi. Şubat Sayı 320, Hava Kuvvetleri Basımevi, s.88-92, Ankara.
- Tok, G. (1998). Korkunun bütün sesleri. Bilim ve Teknik Dergisi, 373:62-64.
- Türkmen, M., & Özşarı, A. (2020). Covid-19 salgını ve spor sektörüne etkileri. International Journal of Sport Culture and Science. 8(2), 55-67.

- Wang, W., Tang, J., & Wei, F. (2020). Updated understanding of the outbreak of 2019 novel Journal of medical virology, 92 coronavirus (2019-nCoV) in Wuhan, China. 447.
- Watson, D., & Tellegen, A. (1985). Toward aconsensual structure of mood. Psychological Bulletin, 98:219-235.
- Witte, K. (1994). The role of threat and efficacy in AIDS prevention, International Quarterly of Community Health Education, Vol. 12.
- Yardımcı, F. B., & Külünkoğlu, B. A. (2022). Tokyo 2020 Paralimpik oyunlarına hazırlanan sporcuların anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin incelenmesi. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Gazi Journal of Physical Education and Sports Sciences. 2022, 27(1), 89-100.
- Yentür, J. (2004). Milli takım düzeyindeki elit bayan sporcuların kişilik yapılarıyla bedenlerini algılama düzeylerinin karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Yetim, A. (2014). Sosyoloji ve spor. Berikan Yayınevi, Ankara. S. 54-56.
- Yıldız, A. (2019). Bursa’da yaşayan voleybol antrenörlerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin yaş, belge türü, çalıştırdığı takım düzeyi ve sporcu özgeçmişine göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Yoka, K., Yoka, O., Turan, M. B., & Atalayın, S. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde sporcuların koronavirüs anksiyete durumu ve uyku kalitesinin incelenmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 15(3), 454-469.
- Zhao, S., Lin, Q., Ran, J., Musa, S. S., Yang, G., Wang, W., & Wang, M. H. (2020). Preliminary estimation of the basic reproduction number of novel coronavirus (2019-nCoV) in China, from 2019 to 2020: A data-driven analysis in the early phase of the outbreak. International journal of infectious diseases, 92, 214-217.

CHAPTER

BÖLÜM

12

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK SPOR
TEŞKİLATLANMASI**

Fatih MURATHAN¹, Ayhan TEKİN²

1 Adıyaman Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, fmurathan@adiya-
man.edu.tr

2 Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor
ABD, ayhantekin02@gmail.com

GİRİŞ

Günümüz anlayışına göre spor, ilk başta çok önemli bir kitle eğitim vasıtasıdır. Spor, bireyin beden yapısının fiziksel olarak geliştirdiği bunun yanında, hareket, oyun ve yarışma araçları ile bireyin psikolojik ve sosyal faktörlerini iyileştiren bir bilim dalı olarak açıklanmaktadır (Güven, 2006 s.62). Yine günümüzde spor büyük bir sosyal olay haline gelmiştir. Spor, bilimsel esaslara uyularak yapılan planlamalar ve son yıllardaki teknolojik gelişmelere bağlı olarak küresel bir gelişim göstermiş ve kitleleri etkileyen sosyal bir olgu konumunu almıştır (Kartal, 2020; Murathan ve Bozyılan, 2020).

Spor öncelleri daha çok oyun ve işten uzaklaşma aracı olarak kullanılmakta iken, günümüzde spor siyaset, ekonomi, turizm, çevre, propaganda ve reklam aracı olarak birey-toplum ve toplumlar arası yelpazede çok yönlü ve önemli etkileri olan sosyal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zorba (2010) sporun, insanın varoluşundan günümüze kadar her zaman hayatın bir parçası olduğunu anacak evrensel bir tanımının olmadığını ifade etmiştir. Özellikle spor olarak kabul gören aktivitelerin ortak unsurları bulunduğu gözlenmiştir. Buna göre spor, insanoğulunun varoluşundan bu güne belirli kurallar içeren, rekabet ortamı olan ve haz veren aktiviteler bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Zorba, 2010; 3).

Spor, yaşam içerisinde bireylerde fiziksel aktivite, temel motorik beceriler, zihinsel ve psikososyal davranışlar edinilmesi ve gelişmesini sağlayarak kazanılmış davranışların kurallı olarak uygulanması sürecidir (Murathan ve Orak, 2017;s.8).

Bir başka tanıma göre de spor; insanın doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı araçsız savaşım yöntemlerini, boş zamanındaki artışa paralel olarak tek ya da topluca, barışçı biçimde ve benzetim yoluyla, oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanmasına dayalı olarak estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve toplumsal bir süreçtir, şeklinde tanımlanmıştır (Fişek, 1983).

Spor; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel unsuru olan insanın, beden ve ruh sağlığını geliştirmek; kişiliğin oluşumunu, karakter özelliklerinin gelişimini sağlamak; bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumunu kolaylaştırmak; kişiler, toplumlar ve uluslararası dayanışma, kaynaşma ve barışı sağlamak; kişinin mücadele güvünü arttırmak, belirli kurallara göre rekabet ölçüsü içerisinde mücadele etmek, yarışmak ve yarışmada üstün gelmek amacıyla yapılan faaliyetler bütünü olarak da tanımlanabilir (Murathan, 2018; s.3).

Psikososyal gelişim içerisinde kişinin kendine olan güvenini kazanması

başarılı olma ihtiyacı ile doğrudan ilişkilidir. Bu noktada başarılı olma spor ve spor etkinlikleri sayesinde olabilmektedir. Spor, tek başına fiziksel bir aktivite bütünü olarak değil kişinin sosyal, duygusal ve toplumsal olarak gelişebilmesi için önemli bir olgu olduğu unutulmamalıdır. Bu konu ile ilgili olarak Atatürk sporu şu şekilde ifade etmiştir; “Spor, yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü sayılamaz; idrak ve ahlak da bu işe yardım eder. Zeka ve kavrayışı kısa olan kuvvetliler, zeka ve kavrayışı yerinde olan az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben sporcunun zeki çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim” (Aracı, 2001).

Dünya’da Sporun Gelişimi

Dünya’da teknolojik ve ekonomik gelişmeler spor olgusunu farklı yönlerden etkilemiştir. Özellikle gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin her birinde spor; büyük bir endüstri haline dönüşmüştür. Dolayısıyla bireylerin spor bakış açısında önemli değişiklikler meydana gelmiş ve gelişen spor endüstrileşmesiyle birlikte spor etkinliklerinde de farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu farklılaşmanın en göze çarpan yanı ise gelişmiş ülkelerdeki spor etkinliklerinin toplumun sosyolojik, ekonomik ve kültürel gelişimine sporun sağladığı katkı olduğu söylenebilmektedir.

Din ve sporun bütünleştiği etkinliğin başlangıcı M.Ö. 776 olarak belirlenen, ama geçmişinin daha da eskilere uzandığı kabul edilen ve M.Ö. 472 yılında tekrar örgütlenerek 8 yüzyıl devam eden Olimpiyat Oyunlarıdır (Baker, 1988). Eski Yunanistan’da çeşitli şehirlerde dini bayramlar yapıldı. “Panheleniku” denilen bu birleşme günlerinde şehirlerin en güzel vücutlu ve en kuvvetli insanları seçilerek yarışmalara katılırlardı. Bu yarışmalar Delphe’de Tanrı Apollon için dört senede bir yapıldı. Yine, Koret kentinde ibadet niteliğinde dört senede bir, Poleponez yarım adasının kuzey doğusunda ise, Argolit dağlarının eteklerinde Nemee ormanında üç yılda bir yarışmalar yapıldı. İbadet şeklinde olan en meşhur yarışmalar Olimpie şehrinde her dört yılda bir yapılan Olimpiyat Oyunlarıdır. Olimpiyatların özü ve büyüklüğünün kaynağı iyi bir vatandaş olmak, diğer taraftan kuvvet, cesaret ve adelelerin ahenk ve zerafetini sağlamaktır. Milat’tan 884 yıl önce, Kral İphitos tanrı Zeus için her dört senede bir Haziran ayı sonunda Olimpiyat Oyunları yaptırırdı. Olimpiyatlarda birinci gün dinî merasim yapılır, sonraki beş gün yaya yarışlar yapılır, on sekizinci gün atlama, disk atma, cirit ve güreş oyunları oynanır ve yirmi üçüncü gün ellerine meşin eldivenler giyilerek Pugilat denilen boks müsabakaları yapıldı. Spor müsabakaları yapılırken diğer tarafta Çairler, heykeltıraşlar, edebiyatçılar da fikir ve bilgi denemeleri yaparlardı (Tarcen, 1932;435).

Karanlık çağ olarak tasvir edilen Orta Çağ Avrupa’sında Katolik Kilisesi’nin baskıcı tutumundan spor da, sanat ve bilim kadar nasibini almıştır. Ayrıcalıklı sınıfların şövalyelik kurumuna hizmet eden alıştırma yapıması dışında, spor adına hiçbir şeye izin verilmemiştir. Bu soylu

sınıftan kişiler şövalyeliğin yedi becerisinden sporla ilgili olan ata binme, yüzme, ok atma ve eskrim gibi branşlarda çalışmalar yapmıştır. Halka ise “spor çalışmalarının şeytan işi olduğu’na dair Katolik Kilisesi tarafından açıklamalarda bulunulmuştur. Sporun bu dönemde atıl kalmasından sonra, orta sınıfın güçlenmesiyle laikleşen tüm toplumsal kurumlar gibi sporun da özgür olmaya başlaması aydınlanma dönemine denk düşer (Fişek, 1985;13-14).

18.yüzyıl sonuna doğru J.J. Rousseau’nun düşünceleri çerçevesinde Avrupa’da spor ve spor eğitimi konusunda çok ciddi hareketlenmeler oldu. 19.yüzyılda ise özellikle cimnastik alanında büyük gelişmeler görüldü ve bu gelişmeler tüm Avrupa’ya yayıldı. J.J. Rousseau’nun düşüncelerinin yanı sıra Amerika’daki Noah Webster’in “Matematik kürsüsü kadar spor salonu da gereklidir” sözü Avrupa’da büyük etki yaratmıştır (Yıldız,2002;169).

Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasındaki rekabet dünya üzerindeki sosyal, ekonomik ve spor olaylarını doğrudan belirlemiştir. İki kutuplu dünya arasındaki rekabet sanat, spor, kültür, edebiyat, teknoloji, askeri ve siyasi gibi birçok yönü doğrudan etkilemiştir. Spor aslında bu devirlerde, iki kutup arasındaki gücün ve rekabetin savaşız ortamda sınanmasında önemli rol oynamıştır, çünkü sportif yarışmalar, sonucu ölüm olmayan savaş demektir. Bu iki kutup ülkelerinin uluslararası olimpiyat ve arenalardaki başarıları, aslında kendi sistem, teknoloji ve taraftarlarının başarısı olarak algılanmakta ve bu dönemlerdeki sportif etkinlikler devletlerin özel teşvikleri altında gerçekleşmiştir. Sportif başarılar, sistemlerin başarısına mal edilmekte, spor ise rejim ve ülkeler tanıtımı için etkili bir araç olarak görülmektedir (Atasoy ve Kuter, 2005).

20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan teknolojik gelişmeler, etkisini sporda da göstermiştir. Bir yandan gelişen teknoloji, spor araç, gereç ve sahalarını daha yüksek performansa uygun hale getirirken, diğer yandan kitle iletişim araçlarındaki gelişmeye paralel olarak, toplumların birbirlerine yaklaşması, artan zenginlik düzeyi ve azalan çalışma saatleri, daha çok insanın gerek sporcu, gerekse izleyici olarak sporla ilgilenmesini sağlamıştır. Artık bir spor karşılaşması için birçok insan, bir kentten diğerine ya da bir ülkeden diğer bir ülkeye gidebilmektedir veya birçok insan evlerinde bulunan kitle iletişim araçlarından aynı sportif organizasyonu aynı anda takip edebilmektedir. Bu büyük kitlesel ilgi, sporu politik alanda güçlü bir propaganda, ekonomik alanda ise yeni ve güçlü bir tüketim aracı, dolayısı ile yatırım alanları şekline dönüştürmüştür. Sporun sağladığı bu yeni olanakların başarılı ve kazançlı olabilmeleri için, toplumların ilgisinin sürekliliği ve bunun için de sporcuların performanslarının yükselmesinin sürekliliği gerekli görülmektedir. Bu doğrultuda gelişen spor anlayışı ile sporcular, bedensel gücün sınırlarını zorlayan biçimde çalışmalara yönelmişlerdir (Başer, 1986;226).

Türklerde Sporun Gelişimi

Türklerin anavatanı olarak kabul gören ilk yerleşim yeri olan Aral ve Baykal Gölleri arası ile Himalaya Dağları'nın kuzeyinde bulunan Tanrı Dağları arasındaki geniş coğrafya yani Orta Asya zorlu koşulları nedeniyle Türkleri doğa ile mücadeleyle ve güçlü olmaya zorlamıştır. Türklerin bu şartlar altında sosyal yapısında sporun önemli bir yer tutması gayet anlaşılırdır (Yıldız, 2002;19). Tarih, en eski zamanlardan beri Türklerde sporun varlığına dair kanıtlarla doludur, “Türk gibi kuvvetli” sözü de işte bu spor kültürünün uzun zamana yayılmasıyla oluşan bir kanıdır (Güven, 1999;1).

Tüm özel gün ve ibadetlerinde Türkler, çeşitli sportif faaliyetlerde bulunurdu. Türklerin ibadetlerinde sporun yer alması Antik Yunan'daki mitolojik tanrılara adanan, bağlılık sunan spor aktiviteleriyle karıştırılmamalıdır. Çünkü Türklerde yapılan spor törenleri, dini günlerde veya ibadetlerle birlikte yapılsa bile sporun, işlevsel yönleri ön plandadır. Örneğin, ölüm sonrası, kişilerin yas sebebiyle ruhen ve fiziken zayıflaması toplumca tercih edilmez ve böyle zamanlarda toplumun sportif faaliyetlere meyil etmesi bir adetti. Kişi böylece yasının acısını azaltır ve yaşamının gerekliliklerini daha kolay yerine getirmeye hazırlanırdı. Ayrıca spor, sosyal yardımlaşma alanı olarak da kullanılırdı. “Huday Yolu” olarak anılan gelenekte varlıklı kişiler spor gösterileri düzenler ve izleyicilere yemek dağıtımını yapardı. Herkese açık olan bu gelenekte paylaşım üst safhadaydı. Bu gösterilerde en çok güreş, at yarışları ve nişancılık sporları kullanılırdı.20 Türklerde sporun, paylaşım için kullanılması da yine işlevselliğinin ön planda olmasını gösterir (Yıldız, 2002;20).

Türklerin spora verdikleri önemi Türk destanlarında da görmekteyiz. Dede Korkut Destanı'nın on birinci bölümünde spordan bahsedilmesini örnek olarak gösterilebilir. Yunan mitolojisine kıyasla Türk destanları güce, savaşa, spor oyunlarına, güreşe, ok atmaya, ata binmeye daha çok önem verir(Kahraman, 1995;1). Bu durum Türklerin yaşadığı şartların daha zorlu ve savaşçı bir ortam olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca Divan-ül Lugatit Türk adlı eserde, Türklerin “tepük” adını verdiği ayak topunu nasıl oynadıkları ve kuralları yazmaktadır(Hiçyılmaz, 1995;13). Kültür ve geleneklerin sonraki nesillere aktarıldığı destanlarda ve sözlük formatında yazılmış olan Divan-ül Lugatit Türk eserinde sporun bu şekilde ayrıntılı yer alması, Türklerin sporu nasıl içselleştirdiğini ve yaşadığını bizlere açıkça göstermektedir.

Türklerde spor, Türk'ün gücünü, çevikliğini, bedensel yetilerini gösteren milli kültür varlıklarından birisi olagelmıştır. Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devletinde de güreş, avcılık, atıcılık, okçuluk, binicilik, kılıç, ağırlık kaldırma, gürz ve topuz kullanma, cirit,

tepük gibi etkinlikler ön planda yer almaktadır. Yarışma biçiminde gerçekleştirilen güreş, binicilik, cirit ve okçuluk gibi sporlar daha sonraki yıllarda gelenekselleşmiş ve ata sporlarımız haline dönüşmüşlerdir. Özellikle Osmanlı Devletinin ihtişamlı dönemlerinde güreş, atıcılık, binicilik (cündilik), avcılık, okçuluk ve cirit oyunları sarayın ve padişahın desteklediği sporlar olarak göze çarpmaktadır (Güven, 1999: 11).

Büyük Selçuklu Devletiyle birlikte ise Türkler Anadolu'nun çeşitli yerlerinde spor merkezleri inşa etmişlerdir. Konya, Erzurum, Erzincan ve Kayseri'de bu tesislerin kalıntı ve buluntularına rastlanmıştır (Yıldız, 2002;31). Diyebiliriz ki, Selçukluların Anadolu'da kökleşmesini sağlayan kurumlardan biri de kurduğu spor tesisleri olmuştur. Bölgesinde kurulan spor tesisleri sayesinde halk, askeri açıdan güçlü olurken, sosyalleşme ihtiyacını gidermiş ve aidiyet duygusunu tatmin edebilmiştir.

Osmanlı dönemine gelindiğinde ise yine spora büyük önem atfedildiği görülür. “Küllîye” adı verilen sosyal tesislerde cami, medrese, hamam ve hastane yanında “zorhane” adı verilen spor tesisleri inşa edilmiştir. Osmanlı'da sporun karşılığı “idman”, sporcunun karşılığı olarak da “idmancı” terimleri kullanılırdı. Spor alanında varlık göstermek sadece tesis sağlamakla değil, bilgi birikimi ve daha da önemlisi bilginin aktarılmasıyla sağlanır. Tekke adı verilen bazı vakıflar idman tesislerinin yanında idmanlılarla da özel olarak ilgilenirdi. İdmanlıların, uyku ve beslenme düzeni takip edilir, deneyimli idmanlılardan bu konularda bilgi alınırdı (Yıldız, 2002;62). Günümüz sporunda, özellikle Türkiye'de, hala bir çok sporcunun diyetisyene ve kendi özel yaşamını düzenleyecek mentörlere ulaşamadığını düşünürsek buradaki spor kültür ve alt yapısının ne kadar kuvvetli olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Sporun sosyal alanda ne kadar kıymetli bir kurum olduğu, Süleymaniye Camii yapıldıktan sonra atanacak imamda aranan özelliklerde de kendini belli etmiştir. Kayıtlarda, atanacak imam için “iyi ata binmesi, iyi idmancı olması, sıhhatli olması ve yakışıklı olması” gerektiği belirtilmiştir (Yıldız, 2002;62). Buradan, toplumda örnek insan, idol olarak belirlenen kişilerin sportif yanlarının ağır bastığını anlamaktayız.

Fatih Sultan Mehmet dönemiyle birlikte spor, devlet koruması ve devlet desteği altına alınmış, böylece kurumlaşmalar ve örgütlenmeler ilk defa başlamıştır. Dönemin en güçlü kuvvetli sporcuları “yeniçeri” olarak görevlendirilmiştir. Daha sonrasında devlet yönetimine katılması planlanan gençleri eğitmek için açılan “Enderun-u Hümayun”da çeşitli ilim ve bilimlerin yanında spor eğitimleri de verilmiştir (Yıldız, 2002;64). Devletin sporcu kişileri önemli mesleklerde kullanması ve yönetim gibi üst düzey işleri yapacakların da sporcu yanlarının bulunmasını istemesi geçmişten gelen spor adetlerinin devamı olarak yansımıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde spor hiyerarşik bir yapıda ele alınmıştır. Boş zaman ve spor arasındaki ilişkinin savaş eğitimi sürekli ön plana çıkarması sonucu, yalnızca hangi sporun yapılacağı değil, bunların nasıl örgütlenip yöneticiliğini de özyönetimden çok uzak, bütünüyle hiyerarşik ve otoriter biçimde karara bağlandığı görülmektedir (Fişek, 1980;28). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Beden Terbiyesi ilk kez askeri okullar bünyesinde uygulanmıştır. 1860'ların ilk yarısından itibaren basit fiziki idmanlar ve çeşitli mücadele sporları askeri okulların programına girmiştir. 1869 yılında uygulamaya konulan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin 23. maddesine göre jimnastik dersleri bütün rüşdiyeler için zorunlu hale getirilmiştir. 1870'lere doğru diğer bazı sivil okullar da jimnastik derslerini riyazat-ı bedeniye adı altında programlarına almışlardır. Mekteb-i Sultani genellikle bu okulların ilki olarak kabul edilmektedir (Akın, 2004;56).

19. Yüzyıl ile birlikte Osmanlı Devleti tüm alanlarda olduğu gibi batıyı örnek alarak modernleşme sürecine girmiştir. Bu süreçle birlikte Osmanlı devleti ilk defa spor alanında batı menşeli; futbol, atletizm, basketbol, voleybol, boks ve tenis sporlarıyla tanışmıştır. Bu branşlarla birlikte Osmanlı Devleti'nde “geleneksel sporlar” ve “modern sporlar” olmak üzere spor yapısı şekillenmeye başlamıştır (Fişek, 1985;46).

Cumhuriyet Dönemi Türk Spor Kurumları

Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ, 1922-1932)

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın ilk örgütsel çalışmalarını başlatan idman ittifakı heyeti (geçici kurul), İstanbul'da faaliyette bulunan onüç spor kulübü tarafından futbola ilişkin çalışmaların düzenlenmesi ve futbol liginin kurulması açmalarıyla 14 Temmuz 1920'de kuruluş çalışmalarına başlamış ve 25 Kasım 1921 tarihinde Cemiyetler Kanunu'na göre kuruluşu için dönemin hükümetine başvuruda bulunmuştur. Bunun sonucunda İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı 22 Mayıs 1922'de tescil ve tasdik olunmuştur (Dağlaroğlu, 1957;178).

31 Temmuz 1922'de ilk toplantısını gerçekleştiren Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı seçim sonucunda Ali Sami Yen Başkan, Ali Seyfi Felek, Burhan Felek ikinci başkan, Nasuhi Baydar müfettiş, Fethi Başaran Genel sekreter, Nuri Bey muhasebeci, Talip Servet, Hamdi Emin Çap, Yusuf Ziya Öniş, Cevdet Kalpakçıoğlu, Orhan Öktem, Cemal Fariz, Doktor Hikmet Bey ve Cevdet Rüştü Bey'de üye olarak seçilmişlerdir. TİCİ'nin ilk yönetim kurulu aynı toplantıda 1924 yılında Paris'te yapılacak olan Olimpiyat Oyunları'na resmi olarak çağrıldıklarından futbol, güreş ve atletizm federasyonlarının kurulması kararını almışlardır (Spor Alemi, 1922;s.5).

Türkiye İdman İttifakı Cemiyetinin 1924 yılındaki ilk kongresinde kuruluş amacı olarak; *“Beden eğitimi ve spor hareketlerinin sporcular tarafından bir menfaat ve para kazanmak vasıtası olarak kullanılmasına karşı mücadele etmek ve böylece sağlık ve kuvvetin bir gaye değil, zeka ve ilmin yükselmesi için bir vasıta olarak kullanılması suretiyle milli yücelmemize yardımcı olacağı kaanatini vermek”* ve görevlerinin ise *“amatörlüğü tertip ve himaye etmek”* olduğunun belirtilmesiyle amatörlüğün teşviki ve profesyonelliğin men edilmesi nizamnameyle kesinleşmiştir. Bunun yanında nizamnamenin 121. Maddesinde ittifaka dahil olan kulüp üyelerinin bir müsabakaya katılmaları için her kimden ve ne nam olursa olsun para alması profesyonellik olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır (TİCİ, 1924).

Olimpiyat oyunlarına katılabilmek için; Futbol, Güreş ve Atletizm Federasyonları TİCİ ile TMOK’un ortak kararı ile bağlı bulundukları uluslar arası federasyonlara müracaatta bulunmuşlardır. Bu müracaatlardan sonra TİCİ olağan kongresi 13 Nisan 1923 tarihinde toplanarak geçici olarak seçtiği yönetim kurulunu yenilemiştir. Buna göre 2 Ocak 1924 tarih ve 170 sayılı karar ile hükümet tarafından TİCİ “Kamu Yararına Çalışan Dernek”lerden sayılmıştır. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, 19 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin çok kulüplü, çok branşlı ilk resmi spor örgütü olma ünvanını kazanmıştır (Resmi Gazete, 1924;64).

Türkiye İdman İttifakı öncesinde tek sporlu bir yapıya sahip olan kulüpler yeni yapılanmayla birlikte çok sporlu bir yapıya kavuşmuştur. Bu yapılanmayla kulüp çalışmaları devam etmiş ve ittifakın ilk kurulduğunda 14 olan kulüp sayısı, 1935 yılındaki istatistiğe göre ittifaka dahil 190 ve muhtelif şehirlerde henüz ittifaka dahil olmamış 211 kulüp olmak üzere toplam 401 kulübe ulaşmıştır. Ayrıca 1934 yılında sadece atletizm branşında faaliyette bulunmak üzere bir atletizm kulübü kurulmuştur. Bu kulüp Türkiye İdman İttifakı Cemiyetleri döneminin ilk tek spor branşlı kulübüdür (Özmaden, 1999;75).

1930’lu yılların başında TİCİ’ye üye kulüplerin Türk sporuna hizmet edip etmedikleri yönündeki tartışmalar ağırlık kazanmış ve TİCİ’nin örgüt yapısıyla ilgili yeni yapılanma önerilerini de beraberinde getirmiştir. Özellikle TİCİ nizamnamesinde Türk gençliğinin tamamına hitap eden bir Türk Spor Politikası bulunmadığını savunanlar yeni bir spor kurumuna ihtiyaç duyulduğunu savunmuşlardır (Özmaden, 1999;122).

Türk Spor Kurumu (TSK, 1936-1938)

Türkiye İdman İttifakı Cemiyeti 1936 yılında son kongresini yaparak adını Türk Spor Kurumu olarak değiştirmiştir. 18 Şubat 1936 tarihi meclis oturumunda Türk Spor Kurumu doğrudan doğruya Cumhuriyet Halk Partisi’ne bağlanmasına karar verilmiştir (Fişek, 1985:118).

Türk Spor Kurumu'nun Türkiye'de tek parti iktidarının olduğu dönemde CHP'nin bir kolu olarak faaliyette bulunmasıyla beraber 1936 Berlin Olimpiyatlarına katılım sağlanmış olup, Türk sporcuların seramoniye ceketleri üzerindeki “altı ok” amblemi ile birlikte çıktıkları görülmüştür. Sporcuların giydikleri lacivert ceket ve beyaz pantolon ve göğüs kısmında ay-yıldız ve olimpiyat halkaları ile birlikte partinin 6 oklu simgesinin yer alması Atatürk'ü rahatsız etmiştir (Atabeyoğlu, 2001;30).

Türk Spor Kurumunun kurulması ile beraber Türkiye İdman İttifakı Cemiyeti'nin bütün koordinasyon görevlerini de yerine getirmeye başlamıştır. Türkiye İdman İttifakı Cemiyeti'nden farklı olarak sporu yurt sathına yaymak amacıyla her il ayrı bir spor bölgesi olarak belirlenmiştir. İllerdeki bu spor bölgelerini idare etmek için bölge spor heyeti kurulmuş, bu heyet o bölgedeki bütün spor işlerini Tür Spor Kurumu prensiplerine göre koordine etme gücü verilmiştir (Akın, 2004;75).

Bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri de bütün sporcuların Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye zorunluluğu olması durumudur. Bu noktada Türk Spor Kurumu Dergisi'nin 09/11/1936 tarihli sayısının 5. sayfasında *“Partimize üye olan Türk Spor Kurumuna bağlı Ankara kullipleri, 30 İlk teşrinde (Ekim) bu münasebetle, saat 14'de bir alay tertip ederek şehir içinde dolaşmışlar ve Ulus meydanına gelerek çelenk koymuşlardır. Kafile dolaşmaları sırasında Yenışehir'de Parti il yönetim kurulu binası önüne gelmiş ve “yaşa!” diyerek partimizi selamlamışlardır.”*

Türk Spor Kurumu döneminde her ilin CHP il örgüt başkanı aynı zamanda o bölgenin spor sorumlusu olarak görev yapmakta idi. Bu durum ülkede dönem itibarıyla sporun CHP'nin bir yan kuruluşu olarak hizmet vermesine neden olduğu savunulmaktadır.

Türk Spor Kurumu döneminde kadınların spora katılımı sadece izleyici boyutunda kaldığı görülmektedir. Bu durumun temelinde o dönem ki spor anlayışının Osmanlı dönemi spor anlayışı ile benzer nitelikte olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira Osmanlı döneminde spor savaşa hazırlık olarak ele alınmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti de sporla ilgili aynı düşüncüyü benimsemiş, dolayısıyla erkeklerin yaptığı sporlara ve erkeklerin spora yönelmesine yönelik çalışmalara daha çok önem verilmiştir.

Dönemin Başbakanı Celal Bayar spor ile ilgili yaptığı konuşmasında; *“Milli kültür kadrosu içinde mütalaasını zaruri gördüğümüz sporu profesyonel şampiyon yetiştirmek için istemiyoruz. Spor okullarımız gibi, sahnemiz gibi milli kültürümüzün bir cüzüdür. Büyük gaye Türk vatandaşını, fikir ve düşünce itibarıyla kuvvetli, vücut itibarıyla kuvvetli ve tam sıhhatli, seçiyeli, gürbüz, güzel insan olarak yetiştirmektir.”* (Akt: Karaküçük, 1992:210) Bu beyanattan da anlaşılacağı üzere dönem

içerisinde müsabık sporcu yetiştirmekten ziyade gürbüz, sağlıklı ve kuvvetli bireyler yetiştirmek Türk Sporunun ana hedefi olmuştur.

Türk Spor Kurumu, sporda kulüplerin federatif yönetiminden sporda devlet yönetimine geçişin ara rejimi olmuştur. Kurum, spor-siyaset ilişkileri açısından da ülkemizin ilk örneğidir. Çünkü; Türk Spor Kurumu o yılların tek partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlı çalışmıştır. TSK; TİCİ ile başlayan demokratikleşme hareketinin, yine TİCİ ile başlayan sporda demokrasi yolundaki başarısız denemelerin devamı niteliğinde olmuştur (Gül, 2008).

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (1938-1986)

3530 sayılı yasayla kurulan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü sporu eğitim ve sağlık gibi bir kamu hizmeti olarak ele almıştır. Ayrıca bu hizmetin devlet hiyerarşisi içerisinde ele alınacağı gerekçe kısmında açıklanmıştır. Devletin, spor faaliyetlerinden en önemli ve ilk beklentisi batılı ülkelerin gerisinde bulunan Türkiye'nin bu açığı kapatması olarak belirtilmiştir.

29 Haziran 1938 tarihinde TBMM'de kabul edilen 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile kurulması planlanan Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğünün amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

“Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılabcı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadıyla Başvekâlete bağlı hükmi şahsiyeti haiz bir Beden terbiyesi genel direktörlüğü kurulmuştur.” (BCA, Fon Kodu: 490.01.0.0., Yer No:1118.81.1., 1938.)

3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu, 16 Temmuz 1938'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun kapsamında Başbakanlığa bağlı “Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü” kurulmuş ve merkezi Ankara olarak belirlenmiştir. Genel direktörlük ise Başbakan tarafından seçilip cumhurbaşkanının onayı ile tayin olunmuştur. (BCA, Fon Kodu: 490.01.0.0., Yer No:1118.81.1., 1938)

29 Haziran 1938 günü TBMM'de kabul edilen 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile spor, resmen devlet korumasına alınmıştır. O döneminde şartlarına göre son derece çağdaş bir yaklaşımla hazırlanan kanun ile sporun ülke geneline yayılması amaçlanarak genel müdürlüğe de eski bir asker olan General Cemal Tahir Taner getirilmiştir. Bundan sonra Türk sporu, 3530 sayılı bu yasanın verdiği yetkiler doğrultusunda, başbakanlığa bağlı bir “Devlet Kuruluşu” statüsüne kavuştu. 1942'de 4235 sayılı yasayla kuruluş yasası değiştirildi ve Millî Eğitim Bakanlığına, 1960 yılında da tekrar Başbakanlığa bağlanmıştır. Spor işlerinin ilk kez bakanlık düzeyinde ele alınması 1969'daki hükûmet tarafından (3 Kasım 1969)

Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulmasıyla gerçekleşmiştir. 6 Şubat 1970 tarih ve 3/707 sayılı cumhurbaşkanlığı tezkereyle adı geçen bakanlık kapsamına alındı. Böylece Türk sporunda yeni bir sayfa açıldı. İsmet Sezgin de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Gençlik ve Spor Bakanı olarak görev yapmıştır.(<https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/beden-terbiyesi-genel-mudurlugu/>)

Beden Terbiyesi Kanunu halk arasında spor seferberliği olarak adlandırılmıştır. Bu yükümlülükler kapsamında, gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarda beden terbiyesine devam etmek zorunlu tutulmuştur. Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kararname ve bu kararnameye dayanılarak hazırlanan tebliğ ve program söz konusu yükümlülüklerin sınırlarını belirlemiştir. Buna göre 12 yaşından, 45 yaşına kadar her erkek vatandaşın, haftanın her günü, en az dört saat beden eğitimi yapması öngörülmüştür. Mektep ve kışla dışında 50 ve daha çok beden terbiyesi mükellefi bulunan köy, kasaba, şehir ve münferit yerlerde kulüpler, 50'den az olan yerlerde ise spor grupları kurulmuştur. Yine mükellefiyet çağındaki vatandaşları 500'den fazla olan kasaba ve şehirlerde her kulübe 500'den fazla ve 200'den noksan düşmemek şartı ile kasaba ve şehir kulüpleri yapılabilir. Beden Terbiyesi Kanunu'nun bir başka maddesinde ise memur ve işçi sayısı beş yüzün üzerinde olan iş yerlerine, spor tesisleri yapma ve uzman spor eğitmenleri bulundurma zorunluluğu getirmiştir. (BCA, Fon Kodu: 490.01.0.0.,Yer No: 1118.81.1., 1938.)

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (3289 Sayılı Kanun)

Ülkemizdeki sportif faaliyetler 1938 yılında 3530 sayılı B.T.G.M. kanunu ve buna ilaveten çıkarılan tüzük ve yönetmeliklerle yürütülmüştür. Ancak ülkemizde her alanda olduğu gibi sporda da değişen ve gelişen şartlara uyum sağlaması amacıyla 25.05.1986 tarih ve 3289 sayılı kanunun 3530 sayılı kanunun esaslarına sadık kalınmak koşuluyla günün şartlarına cevap verecek şekilde hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. 3289 sayılı kanunun amacı, Başbakanlığa bağlı merkezde katma bütçeli ve tüzel kişiliğe sahip Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün, taşrada ise özel bütçeli Gençlik ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri'nin kurulmasına, teşkilat görev ve yetkilerine ait esas ve usulleri düzenlemektedir (Erbaş, 2004).

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulması; 6223 sayılı Kanun gereğince Bakanlar Kurulu tarafından 3/6/2011 tarihinde 638 nolu kanun hükmünde kararname ile kararlaştırılmıştır. Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, Gençlik ve Spor Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir ve bu kararname ile 3289 sayılı kanunda yer alan “Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü” ibaresi “Spor Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir(SGM,2019).

Gençlik ve Spor Bakanlığının görevleri şunlardır:

a) Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve işbirliğini sağlamak.

b) Gençliğin ihtiyaçları ile gençliğe sunulan hizmet ve imkânlar konusunda inceleme ve araştırmalar yapmak ve öneriler geliştirmek, gençlik alanında bilgilendirme, rehberlik ve danışmanlık yapmak.

c) Gençlik çalışma ve projelerine ilişkin usul ve esasları belirlemek.

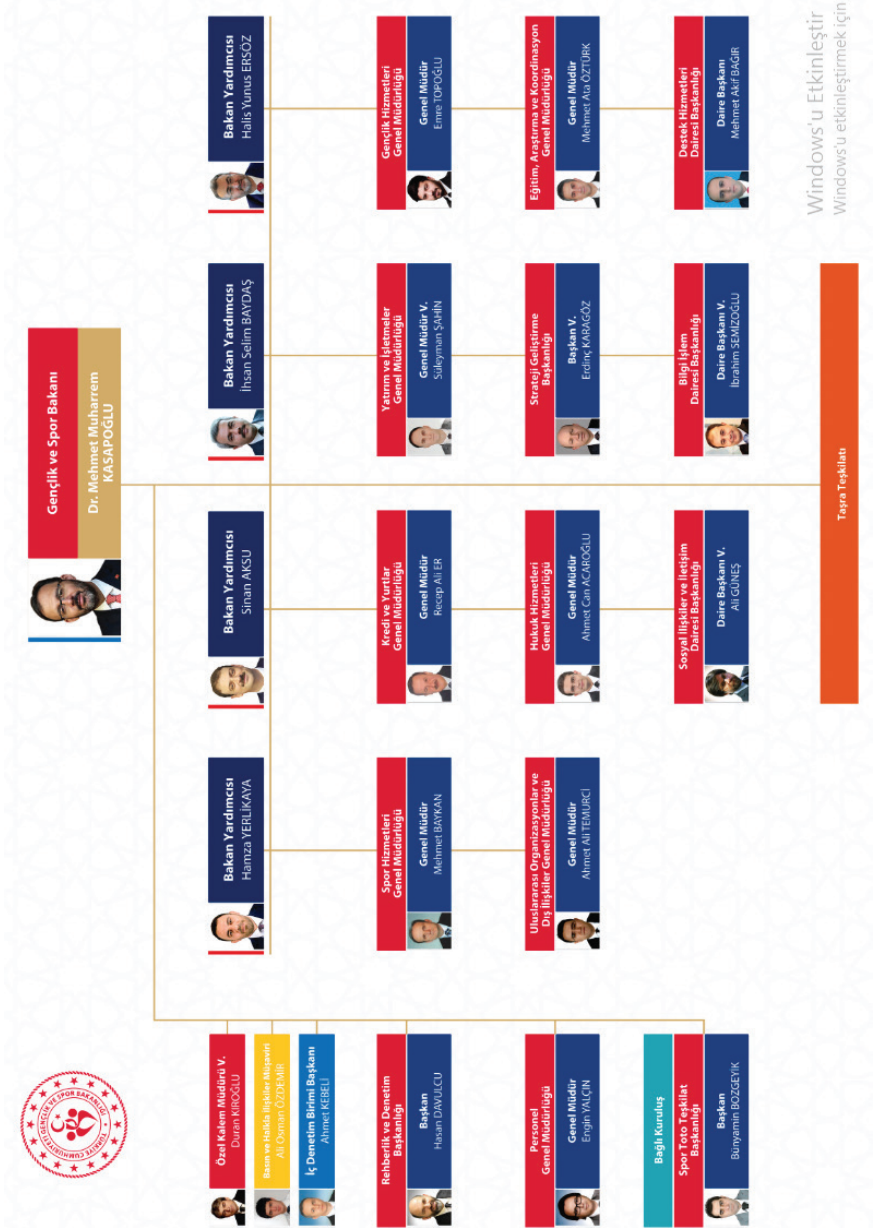
ç) Gençlik çalışma ve projeleri yapmak, bu çalışma ve projeleri desteklemek, bunların uygulama ve sonuçlarını denetlemek.

d) Spor faaliyetlerinin plan ve program dâhilinde ve mevzuata uygun bir şekilde yürütülmesini gözetmek, gelişmesini ve yaygınlaşmasını teşvik edici tedbirler almak.

e) Spor alanında uygulanacak politikaları tespit etmek ve uluslararası kuralların ve talimatların uygulanmasını temin etmek.

f) Mevzuatla Bakanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak.

Şekil 1: Bakanlık Teşkilat Şeması (Gsb, 2022)

Windows'u Etkinleştir
Windows'u etkinleştirmek için

Yukarıdaki grafikten anlaşılabileceği üzere gençlik ve spor bakanlığında en yetkili kamu görevlisi bakandır ve ondan sonra gelen yetkili müsteşardır. Bakan ve bakanlık adına bakanlığın politika ve amaçları doğrultusunda bakanlıkta bulunan birimlere gerekli emirleri verir ve görevlendirmesini yapar. Sorumlu olduğu kişi ise bakandır. İki müsteşar yardımcısı mevcuttur(GSB,2019).

Gençlik ve Spor Bakanlığının en üst amiri bakandır. Bakan, bakanlık icraatlarından görev alanındaki faaliyetlerden Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olmaktadır. Gençlik ve Spor Bakanının görevi kurumu anayasa, kanun ve hükümet programına bağlı kalarak politika ve stratejiye uygun olarak yönetmektir.

Bakanlığın görev alanına giren hususlarda politika ve stratejiler geliştirmek, bunlara uygun olarak yıllık amaç ve hedefler oluşturmak, performans ölçütleri belirlemek, Bakanlık bütçesini hazırlamak, gerekli kanunî ve idarî düzenleme çalışmalarını yapmak, belirlenen stratejiler, amaçlar ve performans ölçütleri doğrultusunda uygulamayı koordine etmek, izlemek ve değerlendirmek.

Faaliyet alanına giren konularda diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği ve koordinasyonu sağlamak önemli görevlerindendir.

2022 Yılı 7405 Sayılı Spor Yasası

Bu Kanun ile spor kulüpleri, spor anonim şirketleri ve spor federasyonlarının kuruluşu, organları, üst kuruluş oluşturmaları, gelir ve giderleri, bütçe ve harcama esasları, görev, yetki ve sorumlulukları, denetimleri, bunlara yapılacak her türlü yardımın şekil ve şartları ile bunlara ilişkin diğer hususlara dair usul ve esasları düzenlemek amaçlanmıştır.

7405 sayılı kanun ile spor kulüplerinin kuruluş aşamalarından ilk olarak, spor kulübünün sportif faaliyetlerine katılmak amacıyla gerçek veya tüzel en az yedi kişi tarafından kurulabileceği belirtilmiştir. Spor kulübünün kurulması ile ilgili belgelerin ve tüzüğün hazırlanarak Gençlik Spor Bakanlığı'na başvurulması gerekmektedir. Bakanlık tarafından spor kulübünün evrakları incelenir ve herhangi bir eksiklik bulunmaz ise 60 gün içerisinde bakanlık spor kulüpleri siciline tescil edilerek tüzel kişilik kazanması sağlanır. Bu bağlamda spor kulüplerinin kuruluş bildirimi, tescil şartları ve tüzük içeriği ile ilgili hususlar Gençlik Spor Bakanlığı tarafından hazırlanan yönetmelik çerçevesinde düzenlenmektedir.

Spor kulübünün bakanlık tarafından tescil edilmesinden sonra sportif faaliyetlere katılabilmesi için ilgili spor branşındaki federasyon tarafından tescil edilmesi gerekmektedir. Spor federasyonu tesciline ilişkin belgeler ilgili spor federasyonun hazırladığı talimat tarafından gerçekleştirilmektedir.

Spor kulüplerinin genel kurulunun belirtilen tarihlerde yapılmaması, zorunlu organlarının oluşturulmaması, tüzüğe bağlı olarak yönetim kurulu oluşumunun olanaksız hale gelmesi, olağan genel kurulun iki defa yapılmaması neticesinde bakanlık spor kulübünün tescilinin iptalini mahkemeden isteyebilir ve spor kulübü feshi gerçekleşebilir.

Tescil edilen spor kulüpleri bu yasa ile faaliyet gösterdikleri spor dallarına uygun saha, yarışma alanı veya tesisleri yapar, yaptırır, işletir, kiralar veya kendisine tahsis edilmesi için gerekli iş ve işlemleri yürütebilmektedir. Ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı sporcu yetiştirme, sporda altyapının desteklenmesi ve spor müsabakalarında kullanılmak amacıyla mülkiyetindeki veya tasarrufundaki taşınmazları spor anonim şirketlerine ve üst kuruluşlara on yıla kadar 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanununda öngörülen pazarlık usulüyle kiralayabilir ya da kırk dokuz yıla kadar irtifak hakkı tesis edebilir.

7405 sayılı kanun ile spor anonim şirketleri ile spor kulüplerinin üst kuruluşlarının; mevzuat ve tüzüklerinde belirtilen hedefler doğrultusunda faaliyette bulunup bulunmadıkları Gençlik Spor Bakanlığı tarafından denetlenmeye tabi tutulmuştur. Bakanlık, denetimi belirlediği liglerde faaliyette bulunan spor kulüpleri ve spor anonim şirketlerinin mali durumunu ve kâr-zarar hesaplarını, yıllık dönemler hâlinde, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş bir bağımsız denetim kuruluşuna denetlettirmek suretiyle de gerçekleştirebilir. Denetim sırasındaki tüm giderler Bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Beş yıl içinde aynı şirket için toplam üç yıl denetçi olarak seçilen denetçi iki yıl geçmedikçe denetçi olarak yeniden seçilmesine izin verilmez.

Spor kulüplerinin spor anonim şirketi vasfı kazanması 6102 sayılı kanun ile kuruluş tüzel kişiliği olan anonim şirketlerin bakanlıkça tescili ile faaliyetlerine başlaması olarak gerçekleşmektedir. Bu bakımdan şirket başvurusundan itibaren otuz gün içerisinde bakanlık tarafından statüsü karara bağlanmaktadır. Şirket başvurusunda herhangi bir eksiklik olması halinde tekrar bir otuz gün verilerek şirketlerin eksikliklerini gidermesi istenmektedir. Bu süre zarfında da eksiklikler giderilemez ise şirket başvurusu reddedilmektedir. Başvuruda mevzuata aykırılık veya noksanlık bulunmaz ya da bu aykırılık veya noksanlık giderilmiş olursa şirket spor anonim şirketi siciline tescil edilmektedir.

Spor kulüpleri ve spor anonim şirketlerinin spor faaliyetleri ile ilgili her türlü gelir ve giderleri, bağlı ortaklıklar dâhil, konsolide bilanço içerisinde ve ayrı bir hesapta toplanmaktadır. Spor kulübüne bağlı bir veya daha fazla spor anonim şirketi varsa konsolidasyon spor kulübü bilançosunda yapılmaktadır. Bu durumda hesap dönemi olarak spor anonim şirketinin hesap dönemi spor kulübüne de uygulanmaktadır. Spor kulübüne

bağlı birden fazla spor anonim şirketi bulunması hâlinde, spor kulübü bilançosunda en yüksek harcamaya sahip spor dalında faaliyet gösteren spor anonim şirketinin hesap dönemi spor kulübüne de uygulanmaktadır.

Spor anonim şirketlerinin hesap dönemi, faaliyette bulunduğu en yüksek harcamaya sahip spor dalındaki müsabakaların yapıldığı döneme göre, esas sözleşme ile belirlenir.

Spor kulüpleri ve spor anonim şirketleri;

a) Bir önceki hesap döneminde gerçekleşen brüt gelirin yüzde yirmi beşini aşan,

b) Mevcut yönetim kurulunun olağan görev süresinin bitiminden sonra doğacak ya da vadesi gelecek, gelir ve alacaklarını üye sayısı on binden az olan spor kulüplerinde en az üye tam sayısının salt çoğunluğunun, üye sayısı on binden fazla olan spor kulüplerinde üyelerin, spor anonim şirketlerinde ise sermayenin en az üçte birini oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin katılacağı genel kurulda, spor kulüplerinde toplantıya katılanların en az dörtte üçünün, spor anonim şirketlerinde ise toplantıya katılan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin sahip oldukları sermayenin en az dörtte üçünü oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin olumlu oyu ile devredebilir. Anılan devir oranı, mevcut yönetim kurulunun olağan görev süresinin bitiminden sonraki olağan dönemde doğacak veya vadesi gelecek olan gelir ve alacaklar yönünden hiçbir şekilde bir önceki hesap döneminde gerçekleşen brüt gelirin yüzde ellisi oranını geçemez ilkesi yer almaktadır.

Kanun ile spor kulüplerinin borçlanma kriterleri de bütçe yılı içerisinde önceki yılın brüt gelirlerinin en fazla yüzde onu oranında olmak koşulu ile sınırlandırılmıştır. Belirlenen borçlanma kriteri üzerinde borçlanan anonim şirket türündeki kulüpler pay sahibi ve sermaye sahiplerinin olumlu oyu ile spor kulüplerinde ise genel kurul üye tamsayısının en az üçte ikisinin olumlu oyu ile kabul edilen ek bütçe planlaması ile gerçekleştirilebilir. Fakat ek bütçe planlaması ile yapılacak borçlanmanın önceki yılın brüt gelirlerinin yüzde ellisini aşamaz.

7405 sayılı kanun ile spor federasyonları, spor dalı ile ilgili faaliyetleri yürütmek üzere kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulur ve kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin Resmî Gazete’de yayımlanması ile tüzel kişilik kazanmaktadır. Spor federasyonlarının merkezleri Ankara’dadır. Spor federasyonlarının merkez teşkilatı; genel kurul, yönetim, denetim, disiplin kurulları ile genel sekreterlikten teşekkül eder. Yeni kurulan spor federasyonlarının kuruluş ana statüleri Bakanlık tarafından hazırlanmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak bu çalışmada Tarihten Günümüze Türk Spor Teşkilatlanmasının tarihsel süreçlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İçerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışmada tarihten günümüze ülkemizde spor ve spor örgütlenmeleri açısından farklılaşmalar ele alınmıştır. Bu çalışma ile;

1. Cumhuriyetten önce tarihsel açıdan Türklerde spor daha çok savaş durumlarına hazırlık ile dini, sosyal ve kültürel ritüellerde ve törenlerde gösteri amaçlı sergilenmiştir. Bu törenlerde ana amaç spor ve idman yardımıyla insanların güçlü, kuvvetli ve savaşta baskın olma amaçlarını taşımaktadır.

2. Cumhuriyet dönemi ile birlikte Türklerde spor kurumsallaşma adımları atılmış ve ilk olarak Türkiye İdman İttifakı Cemiyeti daha sonra Türk Spor Kurumu ve Sonrasında Beden Terbiyesi Genel müdürlüğü ve son olarak da Gençlik ve Spor Bakanlığı kurumlarıyla anayasal düzen içerisinde taşra teşkilatlarına yayılmıştır.

3. Sporun küresel anlamda yaygınlaşması ve ülkelerin bütçeleri ile yarışır konuma gelmesi ülkemizde de spor kurumlarının dikkatini çekmiş ve bu alanda spor kurumları elit seviyede sporcu yetiştirmek ana amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler.

4. 7405 sayılı kanun ile spor teşkilatlanması ile ilgili spor kulübü faaliyetlerinin devir tescil işlemleri Gençlik Spor Bakanlığına devredilmiş olup, sivil toplum kuruluşu statüsündeki spor kulüpleri tescil ile birlikte spor anonim şirketi statüsü kazanmıştır.

KAYNAKÇA

“Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının Heyeti Merkeziyesi İlk İçtimainı Temmuz onbirinde Matbuat Cemiyetinin Büyük Salonunda Yapmıştır”, Spor Alemi, s.60, sf.5, 15 Ağustos 1922.

Akça N.Ş. Özel Spor Merkezlerine Üye Olan Bireylerin Spora Yönelme Nedenleri ve Beklentilerinin Gerçekleşme Düzeyleri, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012, 8-17.

Akın, Y. (2004). Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, GletİGim Yayınları, s.56, İstanbul.

Aracı, H. (1999) Okullarda Beden Eğitimi. Ankara:Bağırçan Yayınevi.

Atasoy, B., Kuter, F.Ö., (2005), Küreselleşme ve Spor, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt,18, s.1. sf.11-22.

Atıf Kahraman, Osmanlı Devleti’nde Spor, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, 1.

Aydın, A.D., Turgut, M., Bayırlı, R. (2007). Spor Kulüplerinin Halka Açılmasının Türkiye’de Uygulanan Modeller Açısından İncelenmesi. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:1.s.62

Baker, W.J. (1988). Sports in the Western World, University of Illinois Press, Chicago, USA. s.348.

Baloğlu, B., Davutoğlu, A. (2009). Sporun Değişen Yüzü. İstanbul: Derin Yayınları.

Başer, E. (1986). Uygulamalı Spor psikolojisi Performans Sporunda Psikolojinin Rolü, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, s.226.

Biçer, T.,Spor Yönetimi Organizasyonu Ekonomik Birim Olarak Spor işletmeleri ve Uygulamadan Bir Örnek, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü.Sos.Bil. Enst. Yönetim Organizasyon A.B.D.,İstanbul,1994

Çaha, Ö. 1999. Spora Yaslanarak Bir Nefes Alma. Ankara: Beta

Çankaya. C.: Spor Tesisleri İşletmeciliği ve planlamacılık Ders Notları, Bursa, 2001.

Çumralıgil, B., Görücü, A., (2007), Örgütlenme ve Yönetim Biçimleriyle Spor, S.Ü.Basımevi, Konya, s.3.

Dağlaroğlu, R., (1957), Fenerbahçe Tarihi, İstanbul Matbaası, İstanbul, s.178-180,480.

Devecioğlu, S.,(2005), “Türkiye’de Spor Sektörü Stratejilerinin Geliştirilmesi” Verimlilik Dergisi, Sayı : 2005/ 2, sayfa: 117-134

Doğan Yıldız, Çağlarboyu Türkler’de Spor, Telebasım Yayıncılık, İstanbul, 2002, 16.

Erbaş, İ., ; GSGM yöneticilerinin Benimsedikleri Yönetim Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilimdalı Başkanlığı, Ankara, 2004.

- Ergun Hiçyılmaz, Türkiye’de Spor, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul, 1995, 13.
- Erkal, M. (1982). Sosyolojik açıdan spor. Ankara: Altın Kitaplar.
- Fişek, K. (1983). Devlet politikası ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından spor yönetimi. Ankara: AÜ SBF.
- Fişek, K., (1985), 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Gül, Ç. (2008). Türk spor teşkilatının sorunları ve yeniden yapılanması. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Güven, G. (2006). Kütahya’daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Oyun ve Spor Programlarının İncelenip Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- İlikizler H. C. Sporda Sosyal Bilimler – Alfa yayınevi. 2002.
- Kartal, M., (2020), Sanal Gerçeklik (VR) Antrenmanı, İçinde: Sporun Kavramsal Temelleri 4, İstanbul, Efe Akademi Yayınevi, s.399-428.
- Koryürek C. “Atina- Atlanta 28 asırlık Olimpiyatlar tarihi, Arçelik yayınları, Delta yayın evi, 1996.
- MEB. (2011). Çocuk gelişimi ve eğitimi. <http://megep.meb.gov.tr/indextr.html>. sayfasından erişilmiştir.
- Menteş, A. (2007). Lise öğrencilerinin atılganlık düzeyine sporun etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Murathan, G., Bozyılan E., (2020), Sporun Kavramsal Temelleri-5 içerisinde “Spor ve Solunum Sistemi, Efe Akademi Yayınevi, S.98.
- Murathan, T., (2017), Ardahan’da Geçmişten Günümüze Spor’un Yolculuğu, Nobel Yayınevi, Ankara, s.3.
- Murathan, T., Orak, G., (2017), Aradahan’da Çocuk Oyunları ve Spor Kültürü, Spor Yayınevi, 1.Basım, Ankara, s.8.
- Özbay Güven, Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1992, 1.
- Şahan, H. (2007). Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tarcan, S.S. (1932). Oyun – Cimnastik – Spor, Devlet Matbaası, İstanbul, 435s.
- Tici, Teşkilat ve Nisamat-ı Umumiye, (1924), Tici Yayını, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul.
- Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının Menafii Umumiye Hadim Müessesat meyanına İthalı Hakkında 16 Kan. S.1340 tarih ve 170 sayılı İcra Vekiller Heyeti Kararnamesi, Resmi Gazete, No:64, 10 Mart 1924.

- Üçışık, H.F. (1999). Sporda Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Voight, D. (1998). Spor sosyolojisi (A. Atalay, Çev.). İstanbul: Alkım
- Yeşilyaprak, B. (2007). Eğitim psikolojisi. Ankara: Pegem A.
- Yetim, A. (2000).Sosyoloji ve Spor. Ankara: Topkar Matbaacılık.
- Yetim, A. (2011). Sosyoloji ve spor. Ankara: Berikan
- Zorba, E., (2010), Herkes İçin Spor, Neyir Yayınları, II.Basım, Ankara, s.3

CHAPTER
BÖLÜM

13

**PROFESYONEL FUTBOL KULÜPLERİ VE
SPOR ORGANİZASYONLARI
İÇİN PAYDAŞ YAKLAŞIM MODELİ**

Dr. Öğretim Üyesi Mert ERKAN¹

¹ Eskişehir Teknik Üniversitesi ORCID: 0000-0002-2753-0234

GİRİŞ

Genel olarak profesyonel futbol kulüpleri her geçen gün giderek büyüyen finansal zorluklarla uğraşmaktadır. Ancak, kulüpler iş dünyasında tanınan ve başarılı olan girişimciler ve profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmelerine rağmen, Avrupa’da olduğu gibi ülkemizde de birçok kulüp borç batağına saplanmış finansal sonuçlar sergilemektedir. Şüphesiz profesyonel spor kulüpleri için yönetim çok önemli olsa da, bu kadar büyük borçlanmanın spor endüstrisine uygun olup olmadığı her geçen gün artarak tartışılmaktadır. Çünkü günümüzde her türlü profesyonel spor organizasyonların her biri büyük şirketler haline dönüşmüştür.

Guterson’a (1994), göre profesyonel futbol 20 yy. sonlarına doğru öncelikle halkların karakterini ifade eden bir olgu, para gibi sevilen ve medya gibi en yüksek güce sahip olan bir olgudur. Profesyonel futbol hepimizin konuştuğu ortak bir dildir. Çünkü profesyonel futbol seyirci katılımının en fazla olduğu, dolaylı/dolaysız seyirciler (tarafarlar, TV seyircileri), sponsorlar ve medya, pazarlama şirketleri vb. farklı faktörlerin etkisi altındadır.

Günümüzde profesyonel futbol, yalnızca spor alanını değil, aynı zamanda sosyal alanı, ekonomiyi ve hatta kültürel sektörleri de etkileyen, dünya çapında en fazla katılım, etki ve gelire sahip spor türüdür (Escamilla vd., 2020). Küreselleşme, artan rekabet gücü ve yeni spor disiplinlerinin ortaya çıkması, spor organizasyonlarını yenilikçi fikirler geliştirmeye (inovasyon) zorlamıştır. İnovasyon, spor organizasyonlarında, antrenörlükte, spor etkinliklerinde, performansta ve rekabetlerde yeni fikirleri ve değişiklikleri ifade eder” (Tjonndal, 2017). Spor sektörü rekabetçi bir pazar olarak kabul edildiği için her geçen gün kendini farklı kılmak ve sosyo ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için yenilenmek zorundadır.

Rohde ve Breuer (2017), yaptıkları araştırmada Avrupa futbol pazarını analiz etmiş ve futbol kulüplerini üç gruba ayırmışlardır. Bunlardan birincisi, önemli gelirler elde eden ve dolayısıyla tamamen üyelere ait az sayıda büyük kulüp vardır. Üyelere ait olan kulüpler, kendisini sürekli olarak yeni yatırımcıların girişine karşı konumlandıran geniş bir hayran kitlesine sahip olan Real Madrid veya FC Barcelona’dır. Bu kulüpler tam üyeliğe sahip olmalarına ve dolayısıyla bir spor organizasyonu olmalarına rağmen, yüksek gelirli ve çok sayıda çalışanı olan ve bir şirkete benzer bir yapısıyla dünyanın en büyük kulüpleri arasındadır. Daha küçük üyelere ait kulüpler, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabetçi kalabilmek için yeni ve zengin yatırımcıların girişini sağlamak zorundadır. İkincisi, çok az kulüp halka açık şirket modelini seçmiştir.

Kısa vadede bu kulüpler, sportif performanslarını da etkileyen yüksek

miktarda sermaye üretebilirler. Ancak halka açık bir kulüp olmanın, ne gelirler ne de uluslararası performans üzerinde uzun vadeli etkileri olma eğilimleri azdır. Avrupa ligindeki en iyi kulüpler, yatırımcılar için ilgi çekici olması için özel sektöre geçmeyi düşünmeli ve bu nedenle ek kaynaklar toplayabilmelidir. Üçüncü model, aynı zamanda ana grup ve bir tür standart olan özel yatırımcısı olan kulüplerdir. Futbol kulüplerindeki özel yatırımcılar ağırlıklı olarak çoğunluk hissedarlardır ve onlara sadece bir kulübe yatırım yapma değil, aynı zamanda bir kulüp üzerinde kontrol sahibi olma yeteneği verir. Bir istisna, Alman Bundesliga ve özel yatırımcıların hisse sayısını azınlıkla sınırlayan 50+1 kuralıdır. Özel bir çoğunluk yatırımcısına sahip olmak, ekip başarısı ve gelirleri için faydalıdır. Ancak aynı zamanda daha riskli bir yatırım stratejisine de yol açabilir (Franck ve Lang, 2014).

Futbol kulüplerinin kurumsallaşması, giderek şirket gibi düşünmeleri ve hareket etmeleri anlamına geliyor. Bu bağlamda profesyonel futbol kulüpleri, çalışanları, gelirleri ve örgütsel özellikleri açısından küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) ile oldukça karşılaştırılabilir niteliktedir. Yani bütçelerini dengelemeye ve sadece küçük bir kârla hesaplamaya çalışırlar. Bu, onları özellikle finansal sorunlara karşı savunmasız hale getirir. Çünkü beklenmedik ve olumsuz olaylar karşısında (örneğin önemli oyuncuların sakatlanması ve küme düşme vb.) anında likidite sıkıntısı çekmeye başlarlar.

Bu nedenle, futbol kulüplerinin bu sportif ve finansal sıkıntıyı önleyebilmek için ellerinden gelen her şeyi harcamaya çalışırlar. Bu, bazı kulüpleri finansal sınırlarının ötesinde aşırı yatırım yapmaya ve hatta bazen iflas etmeye iten bir tür yarışın içine sokar.

Bu nedenle de gelirleri giderlerini karşılamakta yetersiz kaldığı için sürekli borçlanan, borçlandığı için finans maliyetler altında ezilen, artan kurlar nedeniyle zararları sürekli yükselen ve sonuçta oluşan birikimli zararlar nedeniyle tüm öz kaynakları eriyen, her gün sıcak paraya ihtiyacı olan, sportif başarıya ulaşamayan, rekabet ve futbol kalitesi düşük olduğu için reyting değeri düşük kalan ve bu nedenle yurtdışında herhangi bir alıcısı olmayan, yayıncısı tarafından zarar edildiği gerekçesiyle yayın gelirleri tırpanlanan bir profesyonel futbol yapısı ile karşı karşıyayız. Bu krizi Avrupa bizden daha hızlı atlatacak. Ancak bizim içinde bulunduğumuz sorunlar nedeniyle Süper Lig sportif-ekonomik ve finansal olarak çok ciddi geriye gidecek. Rekabet yeteneğini yitirecek, Avrupa ile rekabette geride kalmamıza yol açabilecek. 2.1 milyar TL'ye ulaşan havuz gelirleri, yayıncının ekonomik sıkıntıları bahane göstermesiyle daha düşecek ve kulüpler adeta devletin finansal ve ekonomik yardımına muhtaç hale geleceklerdir (http1).

1. Bir İşletme ile Profesyonel Sporun Karşılaştırılması

“Spor bize işle ilgili değerli bir şey öğretebilir mi?” Sıradan bir işletme yöneticisi ile profesyonel spor kulübü yöneticilerinin ortak yönleri var mıdır? Eğer varsa ortak yönler nelerdir?

Gerçekte düşündüğümüzde çok fazla ortak yönleri olduğu kolayca görülmesinin yanında Bill Taylor, Why Sports Are A Terrible Metaphor For Business, “Neden Spor İş İçin Korkunç Bir Metafor “ başlıklı makalesinde, sporun işletmelerle hiçbir ilgisi olmadığını savunmaktadır. Taylor, başarı tanımındaki, yetenek yönetimindeki ve takım sahipliğindeki farklılıklara atıfta bulunarak spor ve iş dünyasının farklı şekilde çalıştığını vurgulamaktadır. Taylor, spordaki başarıyı, yalnızca bir takımın veya sporunun kazanabileceği ve diğer tüm katılımcıların kaybettiği sıfır toplamı bir yarışma olarak tanımlamakta ve iş dünyasında ise her şey ekonomik değer ve müşterileri memnun edici ve şaşırtıcı faaliyetlerle ilgili olduğunu belirtmektedir (http2).

Gerçekte rekabetin ve başarının mantığı tamamen terstir ve rekabet, strateji ve değer yaratma kavramları iki alanda o kadar farklıdır ki birinin diğeriyle sınırlı bir ilgisi vardır. Futbolu bu kadar heyecan verici yapan şey, bir sezonun sonunda yalnızca bir takımın kazanmasıdır. Tek amaç kazanmaksa, sıfır toplamı bir oyun oynuyor olabilirsiniz. Sıfır toplamı rekabet fikri “benim takımımın kazanması için sizin kaybetmeniz gerekir” görüşü çok eski dönemlerden kalma bir düşüncedir. Gerçekte hemen hemen her sektörde, her biri farklı bir pazara veya belirli bir müşteri grubuna hizmet etmek için birçok farklı kazanan yer vardır. Büyük girişimcilerden biri olan Mike Mc Cue, strateji ve başarıya yaklaşımını şöyle açıklamıştır: “Büyük bir rekabet karşısında bile rekabeti düşünmeyin. Sadece müşteriyi düşünün.” (http3).

Gerçekte yetenek ve takım çalışmasının dinamikleri işletme yönetimlerine göre tamamen farklıdır. İşletme yöneticileri ortalama bir oyuncu kariyerinin üç yıl veya daha kısa sürdüğü futboldan yetenek yönetimi ve takım çalışması hakkında çok az şeyler öğrenebilir. Bu nedenle uzun vadeli bir organizasyon inşa etmek büyük şirketlerin yapmaya çalıştığı bir iştir ve bu kavram profesyonel futbolda basitçe geçerli olmayan bir kavramdır. Ayrıca dürüst olmak gerekirse çoğu futbol takımı bir yönetici tarafından yönetilen paralı askerler topluluğudur. Büyük ticari organizasyonlar bu şekilde çalışmaz. Hangi aklı başında şirket bu yaklaşımı benimser?

Ancak futbol takımlarının sırrının kesinlikle benzersiz ve özel bir şey, grup kültürü inşa etmeleridir. İş dünyası için bir örnek olmasa da futbol yine de grup kültürü ve insan yönetimi alanlarında yine de öğretici olmaya devam edecektir. Son derece başarılı futbol takımlarından çok

şey öğrenilebilir. Örneğin Sir Alex Ferguson yönetimindeki Manchester United takımı ve Phil Jackson döneminin Chicago Bulls, gibi.

Bu nedenle sporun iş dünyası için örnek olabileceğinin düşünülmesinin birkaç nedeni şu şekilde özetlenebilir:

- Spor, başarı ile ilgilidir. İşletmenin ‘hedeflerine’ yeniden odaklanması gerekir. Bir yönetim kuruluna veya üst düzey liderlik ekibine ‘amacınız nedir?’ Diye sorsanız 7 veya 8 farklı cevap duyabilirsiniz. Ancak bir futbol takımında bu netlik eksikliğini anlamazsınız.
- Takım çalışması sporun doğasında vardır ve bazı işletmelerde takım anlayışı vardır. Bunu da yanlış biçimde kullanırlar. Genellikle spor kulüpleri, bugün “kazanmayı” elde etmek için birlikte çalışmak için güçlü yanları olan yetenekli bireyleri seçerler. İşletmeler ise işlevsel uzmanlık ile tanınmış bireylerle çalışırlar.
- Sporda performans geri bildirim anında gerçekleşir ve bazen acımasızdır. Ancak geribildirim korkmadan ve yargılamadan ve her zaman iyi niyetle verilir. İşletmeler de ise genellikle, performans değerlendirme çok sonra belirli değerlendirmeler sonucu verilmeye çalışılır.
- İş ortamını değiştiren ve bir gecede milyonlarca değeri olan işletmeler geliştiren genç girişimciler, bu spor liderlerinden çok şey öğrenebilirler. Çünkü iş dünyasında yeni kurulan girişimlerin başarı oranı son derece düşüktür.
- Yönetici tarafından yönetilen oyuncuların ve takımların kısa vadeli bağlılıkları vardır. İş ekiplerinin uzun vadede dayanması ve yetenekli çalışanları çekmesi ve elinde tutması gerekir.
- Takım çalışması, liderin yönlendirdiği fırsat ve yönlendirmenin sonucudur. İşletmeler, yetenekli elemanlarını eğitmek için harcanan paradan yakınırlar. Ancak genç nesillerin katılımı ve onlara fırsatlar verilmesi gerektirir.
- Spor fırsatlar yaratmada liderdir ve her zaman öyle kalacaktır. Sporun dili, sınıfı ve kültürü aşan pek çok örneği vardır. Aslında hiçbir şey insanları spor kadar bir araya getiremez.

Gerçekte hiçbir takım veya sporcu tek bir amaç için rekabet etmez. Elbette kazanmak istekleri vardır ama bunun yanında sporcular için oyundan zevk alma, performans ve becerilerini geliştirme gibi kazanma amacını vurgulayan başka hedefleri de olduğu unutulmamalıdır. Örneğin Süper Ligde 20 takım mücadele etmektedir. Bir takımın şampiyon olabilmesi için diğer tüm takımların kaybetmesi gerekir. Ticari rekabetin mantığı böyle bir şey değildir. En başarılı şirketler, büyük kazananlar ve en ekonomik değeri yaratanlar ve rekabeti rakiplerini ezmekten çok

müşterilerini memnun etmek ve şaşırtmak için çalışırlar. İşletmeler için rekabetin, artan gelirler veya azalan maliyetler yoluyla ekonomik değerlerini iyileştirmeye odaklandığını bilinen bir gerçektir.

Her ikisi de bir ekibe/takıma liderlik etmek zorundadırlar. Her ikisi de sürekli değişen durumlara karşı uyum sağlamak ve değişim yapmak zorundadır. Hem işletmelerde hem de spor kulüplerinde rekabet için güçlü birçok ortak yön vardır. Her ikisinde de amaç para kazanmaktır. Her ikisinde de kazanan ve kaybedenler vardır. Kurallar açıkça tanımlanmıştır. Faul ya da gol ile başarı ve başarısızlıklar vardır.

Şekil 1.'de işletmeler ve spor kulüplerinde uygulanan süreçler gösterilmiştir.



Şekil 1. Şirketler ile Spor Kulüp Yönetimlerinin Ortak Özellikleri.

Kaynak: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:21-opus-54397>. (Erişim Tarihi: 18.06.2022)

Profesyonel spor, ligleri ve kulüpleri ile beraber rekabet etmek için örgütlenmiş piyasa yapısı içinde faaliyetlerde bulunur. Spor dalları arasında farklılıklar olsa da varlıklarını devam ettirebilmek için profesyonel futbol kurumsal bir yönetim yapısı oluşturmak zorundadır. Profesyonel futbol konusunda, spor ekonomisi literatüründe birçok araştırma bulunmasına rağmen, zarar her geçen gün artmakta ve çözüm yolları artık tıkanma aşamasındadır.

Şekil 1.'de görüldüğü gibi spor ve kurumsal yönetim süreçleri birbirine benzemektedir. Spordaki tüm etkinliklerin odak noktası oyun ya da yarışmadır. Spor kulüplerinde geçerli olan stratejiler kurumsal yönetim için de geçerlidir. Yani bir proje üzerinde hazırlıklar yapılır, planlanır ve değerlendirilir.

Profesyonel spor kulüpleri sadece daha fazla insan çalıştırarak yaşadıkları sorunları çözemezler. Çünkü bir organizasyonda ücret ödenen kişi sayısı organizasyonun kullanılabilirliği ile sınırlıdır. Organizasyonlar gönüllülere güvense bile, paraya her zaman ihtiyaçları vardır. Özellikle futbol, insanların eğlendiği heyecanlandığı bir oyun olarak kabul edilir aynı zamanda da ciddi bir para oyunudur. Para nispeten son yıllarda oyuna girdi. Paranın girişi ve etkisi profesyonel sporlarda yeni kurumsal yapının oluşmasını sağladı. Bu yeni yapı aşağıda yer alan soruların cevaplarını bulmaya çalıştı.

- Para nerede?
- Ne kadar var?
- Kim daha fazla kazanıyor ve kim daha az kazanıyor?

2. Paydaş Teorisi

Genel olarak spor ve özel olarak profesyonel futbol kulüpleri, giderek artan miktarda parayla uğraşmakta ve her geçen gün kulüp bütçesine yeni borç ödemeleri eklenmektedir. Daha iyi takım olabilmek ve geçmiş yönetimlerden kalan borçların ödenmesi kulüpleri büyük bir borç batağına doğru sürüklemektedir. Profesyonel futbol kulüpleri yönetsel olarak kullandıkları iki ana model ile tanımlanmaktadır. Bunlar; Kulübün hisselerini satın alan hissedarları vurgulayan “Hissedar Modeli”. Diğer ise, kulüp yönetimlerini etkileyen farklı paydaşlarını dikkate alan “Paydaş Modeli” dir. Bir başka model olan kulübü satın alma kulüp sahipliği modeli günümüzde örnekleri olmasına rağmen çok az sayıdadır.

Sloane’un (1971), Avrupa’daki profesyonel futbol kulüplerinin, genellikle ekonomik performanslarını en üst düzeye çıkarabilmek için hissedar modelinin aksine, fayda maksimizasyonu uyguladıkları görülmektedir. Fayda kavramının arkasında, her zaman tam olarak uyumlu olmayan, kulüplerin çeşitli paydaşları olan karmaşık bir amaçlar dizisi bulunmaktadır. Kulüplerin kararlarını etkileyebilecek ve çatışabilecek çeşitli güçleri ve nedenleri anlamak, gerçekten de organizasyonun amaçlarını elde etmek ve uygun yönetim modelleri için gerekli bir aşamadır. Profesyonel spor kulüpleri bu kadar kötü yönetiliyor gibi görünüyorsa, bunun nedeni finansal sonucun çeşitli paydaşların ne benzersiz ne de zorunlu olarak birincil amacı olmamasıdır. Bu tür davranışlar, uzun vadede örgütün hayatta kalmasını tehdit edebilir (Senaux, 2008).

Paydaş kavramı ve paydaş modelinin gelişimi Freeman, (1984)’nın, “Stakeholder Theory” örgütsel amacın gerçekleştirilmesini etkileyebilecek tüm grup ve bireyler ilkesine dayanmaktadır. Freeman, tarafından önerilen tanım oldukça geniştir: “kuruluşun hedeflerine ulaşmasını etkileyebilen veya bundan etkilenen herhangi bir grup veya birey” olarak tanımlamıştır. Örneğin, genel kamuoyu gibi bir paydaş, örgütün ilkenin ekonomik büyümesini nasıl etkilediği ile ilgilenebilir. Görüldüğü gibi, paydaşlar spor organizasyonları içinde çok önemli ve karmaşık bir süreçtir. Fakat bu kavram Donaldson ve Preston (1995), tarafından geliştirilmiş ve “örgütün kendi stratejisini geliştirirken daha geniş bir etkileyiciyi göz önünde bulundurması gerektiğini” ve tüm grupları göz önünde bulundurmadığını” ileri sürmüşlerdir.

Clarkson (1995), paydaşları gönüllü olarak ya da olmayarak firma ile ilişkilerinde bir şeyleri riske atan bireyler/gruplar olarak tanımlamakta

ve birincil ve ikincil paydaşlar arasında bir ayrım yapmaktadır. Birincil paydaşlar, firmanın hayatta kalabilmesi için sürekli katılımı gerekli olan paydaşlardır. İkincil paydaşlar ise, firmayı etkiler veya firmadan etkilenir. Ancak kulüp bunlarla ilgili herhangi bir işlem yapmaz ve kulübün hayatta kalması için gerekli olmayan paydaşlardır. Kamuoyunu firma lehinde veya aleyhinde harekete geçirme yetenekleriyle medya, muhtemelen ikincil paydaşlar olarak düşünülebilir. “Paydaş” kavramının altında kuşkusuz etik bir boyut vardır.

Hirschman (1970), paydaşların üç tür davranış özelliklerini gösterdiklerini vurgulamaktadır. Bunlar ;

- Katılımını geri çekmek, yani organizasyondan çıkmak,
- Düşüncelerini ve memnuniyetsizliğini ifade etmek, kulüp genel kurullarında konuşmak
- Sadece kuralları kabul etmek, yani alınan kararlar doğrudan olsa yanlışta olsa sadakat gösterip devam etmek.

Bu son seçenek, tepki vermenin imkânsızlığını veya bunu yapma iradesinin eksikliğini yansıtır. Bu nedenle, yönetim perspektifinde etkili bir eylem aracını temsil etmez. Ancak paydaşların her zaman başka seçenekleri olmadığı için akılda tutulmalıdır. İyi ve etkili yönetim sistemleri, bazı paydaşların geri çekilmesinin neden olduğu krizi çözme konusunda aldığı iyileştirici yeteneklerine göre de değerlendirilebilir. Paydaşların çıkışı genellikle kulübü bazı temel kaynaklardan mahrum edebilir. Eğer kulüp içinde çıkışlar sayısal olarak belirli bir oranda yükselirse yöneticilerin değiştirilmesi genellikle kriz çözme sürecinin merkezindedir. Bu yenileme, bir yönetim sisteminin etkinliğini değerlendirmek için önemli ölçüttür.

Bu konuda oldukça basitleştirilmiş bir çerçeve içindeki ilk yönetim yaklaşımı, Aoki (1984), tarafından sunulan işbirlikçi çözümdür. Bu modelde, her paydaş kulübün varlığının devam etmesinde bir çıkara sahiptir. Bu nedenle, çatışmanın maliyetine katlanmak yerine işbirliği yapmaya teşvik ederler. Aoki (1984)’e göre kulüp bu nedenle işbirlikçi bir oyundan kaynaklanan örgütsel bir dengedir. Hiçbir paydaş, koalisyonun başka bir paydaş tarafından geri çekilmesi nedeniyle daha yüksek bir fayda kaybı riski olmadan faydasını artıramadığında dengeye ulaşılır. Bu yaklaşımda yöneticiler, işbirlikçi bir çözüme ulaşmak için çeşitli çıkar grupları arasında arabuluculuk yaparlar.

Kulüp yöneticilerinin gerçekten de sınırlı kaynakları, sınırlı zamanı ve dikkati ve dış kısıtlamalarla başa çıkmak için sınırlı sabrı vardır. Yöneticiler, dikkatlerini kime yoğunlaştıracaklarını önceden belirleyemedikleri takdirde, çok sayıda paydaşın farklı çıkarlarını uzlaştırmaları zordur. Yine de bu, dikkat edecekleri öne çıkan paydaşları

belirleyen yöneticilerin öznel bir değerlendirmesidir. Yöneticiler, bir paydaşa bazı özellikleri algılamayabilir veya izledikleri hedeflere bağlı olarak bir tür paydaşa daha fazla dikkat etmeye karar verebilir. Bir paydaşın sahip olduğu veya sahip olduğu algılanan nitelikler ne kadar fazlaysa, yöneticilerden o kadar fazla ilgi görmesi de doğaldır. Spor kulüplerinde gizli paydaşlar yalnızca bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte, , ikinci bir öznitelik kazanırken daha belirgin hale gelebilirler. Spor kulüplerinde yöneticiler özellikle, iradelerini dayatma gücüne sahip olan hareketsiz paydaşlara göz kulak olmaları gerekir. Meşru veya acil bir durum ortaya çıkarsa, bu paydaşlar oldukça belirgin hale gelecektir.

Bazı paydaşlar hem güçlü hem de meşrudur. Spor kulübünün baskın yönünü oluştururlar. Genellikle spor kulüplerinin gerçek paydaşları olarak kabul edilirler. Yöneticiler doğal olarak bu paydaşlara çok fazla dikkat etme eğiliminde olsalar da, diğerleri zaman içinde ve koalisyonlar yoluyla baskın hatta belirleyici hale gelebileceğinden, diğer paydaşlar tamamen ihmal edilmemelidir. Bu, yöneticilerin bazı paydaş türlerine özel ilgi göstermesine rağmen, gelecekteki zorlukları riske atmadan diğerlerini tamamen ihmal edemeyecekleri anlamına gelir.

Bu çalışma, spor kulüplerinde yöneticilerin dikkatini ve çabalarını yoğunlaştırması gereken ve dikkate alınması gereken paydaşların belirlenmesine yardımcı olur. Paydaş modeli başlangıçta hissedar modeline tepki olarak oluşturulmuş olsa da, gerçekte karmaşık bir modeldir.

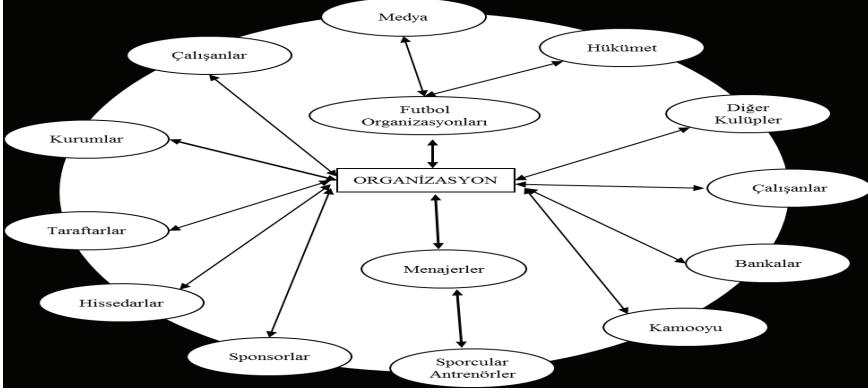
3. Paydaşların Belirlenmesi

Bu bağlamda profesyonel spor organizasyonları da birçok paydaş grubunun etkisi altındadır. Bu paydaşlar profesyonel spor kulüplerinin, özellikle de gelirleri her geçen gün büyüyen milyar dolarlık bütçelere sahip profesyonel futbol kulüpleri için çok önemlidir. Bu sebeple pazarlama kavramı içinde ele alınan “Paydaş Teorisi” spor organizasyonları ve kulüpleri açısından önemli bir uygulama alanı olabilir.

Şekil 2.’de futbol sektörüne uyarlanması ve bu sektörde rol alan ve kulüp yönetimleri için önemli olan paydaş grupları görülmektedir. Şekilde yer alan model “Polonsky Modeli” olarak adlandırılmaktadır. Bu modelde futbol sektörü içinde birbirleriyle bağlantılı on iki paydaş yer almaktadır. Paydaşlar arasında her bir grup birbiri ile bağlantılıdır (Polonsky, 1995). Futbol kulüpleri hedefler belirlerlerken her bir paydaştan etkilenmektedir. Bu model kulüp yöneticilerine dört aşamalı bir kulüp yönetim önerisi sunmaktadır. Bunlar;

- Paydaş gruplarını tanımlayın.
- Her paydaş grubunun kulübün hedefleri içindeki rolünü ve önemini belirleyin.

- Her paydaş grubun “ihtiyaçlarının” veya “beklentilerinin” ne kadar etkin bir şekilde karşılandığını belirleyin.
- Paydaşların çıkarlarını göz önünde bulundurarak, kurumsal politikaları ve öncelikleri değiştirin.



Şekil 2. Profesyonel Futbol Kulübü ve Paydaşlar.

Kaynak: <https://dro.deakin.edu.au/view/DU:30096360>. (Erişim Tarihi: 18.06.2022)

Polonsky Modelinde (1995), paydaşlar on iki gruba ayrıldığı için kulübün hedeflerine ulaşması için çok yararlıdır. Bu modelde farklı paydaşlar futbol kulübünün farklı hedeflerini temsil edebilir. Spor yöneticileri açısından, bu modelde birinci amaç; paydaşların futbol kulüplerinin stratejilerini nasıl etkilediklerini belirlemek. İkinci amaç ise, farklı ülkeler arasında önemli kulüplerin paydaşları nasıl yönettikleri ve paydaşların kulüp yönetimindeki etkilerinin belirlenmesidir. Bu sebeple, kulüp yöneticileri aşağıda yer alan sorulara cevap aramak zorundadırlar (Terekli, 2019).

- Paydaşlar futbol kulüpleri tarafından önemli kabul ediliyor mu?
- Bu paydaşların kulüpte herhangi bir gücü var mı?
- Onların gücü nereden geliyor?
- Paydaşlar kulüplerin stratejilerini nasıl etkiliyor?
- Futbol kulüpleri paydaşlarla nasıl iletişim kurabilir?
- Farklı ülke kulüpleri için paydaşları yönetmenin benzer veya farklı bir yolu var mı?

Bu ve buna benzer sorulara cevap verebilmek için öncelikle tüm paydaşlara yönelik bir paydaş haritasının oluşturulması ve “Paydaş Modeli” nin futbol sektörüne uygulanabilirliğinin denenmesi gereklidir. Profesyonel spor kulüplerinde yöneticiler yapmak istedikleri değişiklikler

hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Çünkü haritalar paydaşların yeniden konumlanmasıyla değişebilir. Doğal olarak paydaşların aralarındaki ilişkiler de değişebilir. Spor kulübü açısından hangi paydaş gruplarının önemli olduğunu belirleyebilme için spor kulübünün bakış açısı önemlidir. Eğer seçilen paydaş grubu spor kulüplerinin stratejilerini etkileyebiliyorsa, uygun paydaş seçilmiş demektir. Paydaşlarınızı belirledikten sonra, her birini Şekil 3'deki matrise eşleştireceksiniz.

Kategori A Minimum çaba	Kategori B Bilgi Sahibi
Kategori C Memnun Kalma	Kategori D Etkileyici

Şekil 3. Güç ve İlgi Matrisi

Kaynak:[https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=913210](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=913210)(Erişim Tarihi: 18.06.2022)

Kategori D: Yüksek güç ve yüksek ilgi gören paydaşlar

Yüksek güce sahip ve yüksek ilgi gören paydaşlar, organizasyondaki kilit etkendirler ve genellikle örgütün ve geleceğinin yönetiminde yer alırlar. Eğer kilit etkileyicileri doğrudan örgütün yönetiminde yer almıyorsa, önerilen planları engelleme ve kendi uygulamalarını gerçekleştirme gücüne sahip oldukları için uzun vadeli planların ve organizasyonun gelecekteki yönünün geliştirilmesinde ciddi girdiler verilmesi hayati önem taşır.

Kategori C: Yüksek güç ve düşük ilgi gören paydaşlar

Yüksek güç ve düşük ilgi gören paydaşlar, hissedarlar gibi memnun tutulması gereken kişilerdir. Hissedarlar genellikle yatırımlarda kabul edilebilir getiri elde ederken uyumlu kalır ve kuruluşun yönetim ve faaliyetlerinden memnun olurlar. Bununla birlikte, Kategori C paydaşlarının kendilerini D kategorisine doğru yeniden konumlandırabilme ve ilgi düzeylerinde artış kabiliyeti göz ardı edilmemelidir.

Kategori B: Düşük güç ve yüksek ilgi gören paydaşlar

B kategorisindeki paydaşlar, kuruluş ve organizasyonları etkileme konusunda nispeten az güç harcayan ve yüksek ilgiye sahip olanlardır.

Bununla birlikte, bu paydaşların organizasyonda yüksek düzeyde bir ilgisi vardır. Eğer endişelerini yeterince yüksek ve doğru bir şekilde söylerlerse, her iki kategorideki (C veya D) güçlü paydaş gruplarından birini etkileyebilirler.

Kategori A: Düşük güç ve düşük ilgi gören paydaşlar

Düşük güce sahip ve düşük ilgi gören paydaşlar, kurumun sadece minimum çaba harcaması gereken yatırımlardır.

Futbolun uyandırdığı tutku, pek çok kişinin davranışını şekillendirebilir. Futbolla ilgili verilen kararların çoğu zaman sadece işe ait kavramlarda toplanmaz. Bunun nedeni futbolun diğer birçok işletmeden farklı olarak güçlü duygulara ilham kaynağı olmasıdır. Bu paydaşların sağladığı etkileri dikkate aldığımızda paydaşlar profesyonel spor kulüplerinde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Paydaş haritasının oluşturması profesyonel futbol kulüplerine şu yararları sağlayabilir.

- Kulübün şimdiki stratejisinin hala paydaşların çıkarlarına yönelik olup olmadığını anlayabilir.
- Kulüp finansal desteğin nasıl sağlanabileceği konusunda bilgiye sahip olabilir.
- Kulüp bir süre sonra bazı paydaşlara daha az önem vermeye çalışabilir ve bazılarını da yeniden konumlandırmaya çalışabilir.
- Paydaşların uygun kategorilerde kalmalarını veya başka bir kategoriye geçmelerini önlemek için teşvik edebilir. Bu değişikliği uygulamaya koymak yeni bir strateji anlamına gelir.

Bazen paydaşların arasındaki etkileşimler spor kulübü üzerinde önemli olabilir. Risklerin doğru belirlenmesi, strateji geliştirme önemli bir adımdır. Her bir paydaş organizasyon üzerinde potansiyel olarak olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu nedenle spor kulübünün paydaşların beklentilerini tahmin etmesi çok önemlidir. Bu riskleri belirlemek için net bir yöntem yoktur.

Her paydaş grubunun duyguları ve potansiyeli hakkında her türlü bilgi, spor kulübünün uygun bir stratejiyi geliştirilmesinde değerli bir etkiye sahip olabilir. Paydaşların beklentilerinin ne kadar karşılandığını belirlemedir. Paydaşların beklentileri belirlendikten sonra spor kulübü bu beklentilerin mevcut strateji ile karşılanıp karşılanmadığını bilmek zorundadır. Bu aynı zamanda zor bir iştir. Çünkü bazı hedefler somut ve ölçülebilir olabilir bazıları ise soyut ve ölçülemeyen olabilir. Ancak bazı paydaş gruplarının özel amaçları vardır. Bu sebeple organizasyon bunları mümkün olduğunca açık bir şekilde anlamalıdır. Bir konu hakkında görüş birliği yoksa hem paydaşlar hem de kulüpler birbirini rakip olarak göreceklerdir. Spor yöneticileri spor kulübünün kurumsal stratejilerini

uygulamalı ve yeniden düzenlemelidir. Bu strateji, rekabetçi beklentilerle kurumsal beklentilerle birleştirmelidir. Dolayısıyla, yeni stratejinin tüm beklentileri bir kerede karşılaması olanaksızdır. Yöneticiler için sorun şimdi hangi paydaş grubunu beklentilerinin karşılanacağına ya da karşılanmayacağına karar vermektir. Hangi paydaşların futbol kulüpleri için önemli olduğu ve kulüpte sahip oldukları gücün niteliği, kulüplerin stratejisini nasıl etkilediği görülmelidir. Ancak futbol kulübünün sahip olduğu nitelikleri tanımlamak şarttır. Bu nitelikler paydaş gruplarından medya ve sponsorlar tarafından önemlidir.

Futbol kulüpleri sektörüne genel bir analiz yapabilmek için, önemli miktarda nitel ve nicel verilere ihtiyaç vardır. İngiltere’de futbol kulüpleri geleneksel şirketler olarak kabul edildikleri için İngiliz kulüplerinin hepsi yıllık mali verilerini yayınlamak zorundadır. Yani şirket statüsündedirler. Bu nedenle bu kulüplerin paydaşlarının yönetilmesi daha kolaydır. Çünkü spor kulübünde bilgiler şeffaf ve elde edilebilir durumdadır. Örneğin Fransa’daki profesyonel futbol kulüpleri gelir ve giderlerini açıklamak zorunda değildir. Bu sebeple kulüplerin mali verilerine ulaşmak imkansızdır. Doğal olarak bazı paydaş grupları ile çatışma halindedir. Şimdi iki ülke arasındaki futbolun ekonomik gelişme düzeyleri karşılaştırıldığında paydaşlarını yönetebilen İngiliz kulüplerinin ekonomik olarak daha çok geliştiği ve büyüdüğü bilinmektedir (Terekli, 2019).

Profesyonel futbol kulüpleri sermaye piyasalarına açılmanın bir aracı olarak şirketleşmeyi tercih etmektedirler. Şirketleşmek aynı zamanda dernek statüsünden de kurtulmak anlamına geliyor. Bugün Avrupa’nın çoğu ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de futbol kulüpleri genellikle, dernek statüsünde sportif etkinliklerini sürdürmektedir. Günümüzde dernek statüsünde faaliyetlerini sürdürmenin bazı avantaj ve dezavantajları bulunuyor. Dernek statüsünde faaliyet gösteren kulüpler sahip oldukları vergisel avantajların yanı sıra, devlete ait kuruluşlardan yardım alabilme, taşınmaz edinebilme, izin almaksızın yardım ve bağış toplayabilme haklarına sahiptirler.

Şirketleşmenin kulüplere sağlayacağı pek çok fayda bulunmakla birlikte, bu yararları iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi; kurumsallaşma ve profesyonelleşme; ikincisi ise gelir kaynaklarının arttırılmasıdır (Akşar, 2005). Ülkemizde futbol kulüplerinin gelirlerini maksimize edebilmek amacıyla, şirketleşme çalışmalarına 1980’li yıllarda başladıkları görülmektedir. Bu dönemde kulüplerin profesyonel futbol şubeleri, kurulan veya kurulmuş bulunan anonim şirketlere devredilmiştir. Diğer taraftan bazı kulüplerin bir kısmı da kulübe gelir sağlamak amacıyla “Ürünleştirme Şirketi”, “Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı” ve “Yatırım Şirketi” gibi şirketler kurma ya da bu şirketlere ortak olma yolunu izlemekteler (Dorukkaya, 1988).

3. Profesyonel Futbol Kulüpleri İçin Önemli Olan Paydaşların Yönetimi

Bir spor kulübünün nasıl yapılandırıldığına bakılmaksızın bir spor kulübünü oluşturan bir dizi iç ve dış faktörler vardır. Futbol kulüpleri taraftarlarıyla ve toplumla karmaşık bir etkileşime sahiptir. Bu etkileşim, bir futbol kulübünü hem topluma hem de ona bağımlı bir tedarikçi haline getirir. Yani bir futbol kulübü, diğer işletmeler gibi, kulübünde insanlar ve gruplar vardır. Bu insan grupları paydaşları olarak adlandırılabilir.

Paydaşlar, toplumdaki işletmelerin ve diğer kuruluşların faaliyetlerine meşru bir ilgi duyan insanlar veya gruplardır. Çalışanlar, müşteriler ve hissedarlar vb. paydaşların örnekleridir. Özel sektörde paydaşlar çalışanları ve müşterileri içerir. Gönüllü sektörde sponsorlar ve bağış yapanlar vardır. Kamu sektöründe, halk vatandaşı olarak seçilmiş temsilciler aracılığıyla paydaşlardır. Bir işletmenin paydaşları hakkında akılda tutulması gereken dört önemli nokta şunlardır:

- Bütün işletmeler iç ve dış paydaşlara sahiptir.
- Farklı paydaşların farklı çıkarları vardır ve bu çıkarlar çatışabilir.
- Bir işletmedeki kültür, yapı ve denetim sistemleri bu çatışmanın ya da ticaretin nasıl çözüldüğünü belirleyecektir.
- Bazı paydaş menfaatleri yasalarla korunmaktadır.

3.1.Hissedarlar

Hissedarlar, profesyonel futbol kulüplerinde kurumsal yönetimin doğal ilgi merkezidir. Onlar gerçekten de sadece hissedar modelinin özü değil, aynı zamanda baskın bir paydaştır. Hissedarlar baskın koalisyonun önemli bir parçasıdır. Buradaki en önemli konu hissedarları göze çarpan paydaşlar olarak tanımlamaktan çok amaçlarını belirlemektir. Literatürde, bunlar gerçekten de firmanın değerini ve dolayısıyla karlarını maksimize etmek içindir. Ancak spor kulüplerindeki hissedarlar spor tutkusundan daha çok kar beklentilerine, şöhrete, promosyon veya siyasi hedeflere, egoya kadar çeşitli ilgi alanlarla ilgilidir. Bu hedefler açık ve genellikle karışıktır (Senaux, 2008). Kulüp hissedarlarının amaçlarını ve çıkarlarını belirlemek kolay değildir. Diğer paydaşların çıkarları dikkate alındığında bu çıkarlar daha da karmaşık hale gelir.

Günümüz profesyonel futbolu, hatta amatör futbol bile, ekonomik bir sektör ve bir çalışma alanı haline gelmiştir. Futbolun ürünleri sadece 90 dakikalık bir maç olmaktan çıkmış, kitlesel çekiciliği dolayısıyla giyim, yiyecek-icecek, parfüm, lisanslı ürünler vb. çeşitliliğini arttırarak diğer sektörlerle ilişkisini her geçen gün kuvvetlendirmektedir. Futbolun diğer ekonomik sektörlerle girdiği bu ilişki, ticari değer kazanması, kapitalist sistem ilişkileri içinde yerini almasını kolaylaştırmıştır. Kulüpler

büyük şirketler olarak borsada yerlerini alırken, oyunun asıl üreticileri futbolcuların da bu ticari dönüşümden gönüllü/gönülsüz etkilenecekleri kaçınılmaz olmuştur. Bu süreçte oyuncunun değeri, yeteneğini temsil eden asist yapma, gol atma, pas yapma, iyi savunma yapma, iyi bir şut çıkarma gibi faktörlerin yanında, bilet ve ürün sattırabilme, reklam ve sponsorluk geliri sağlama etkisi gibi sermayeyi arttıran faktörlerle de belirlenir hale gelmiştir (Ataçocuğu ve Zelyurt, 2016).

Herhangi bir futbol kulübünün verimli, şeffaf ve hesap verebilir yönetilmesi için iyi yönetim standartları gereklidir. Bu nedenle, futbol kulüplerinin bütün hissedarları, özellikle de taraftarları kendi iyilikleri için bu tip yapılara, bu yapıların gelişmesine ve uygulanmasına ihtiyaç duymaktadır. Bu yapılar ve prensipler direkt olarak başarıya etki etmeyecekse de, saha dışı başarıyı sağlayacaktır. Kurumsal yönetim ilkeleriyle yönetilen bir kulüp, en düşük ihtimalle yönetim yapısının ve sürdürülebilirliğinin başarısını yakalayacaktır. Bu, uzun vadede sportif başarıyı da getirecektir. Son olarak, endüstrinin ve hissedarların hacminin kayda değer biçimde büyümesinden dolayı, spor kulüpleri kayda değer risklerle yüzleşmektedir. Yönetim prensiplerinin geliştirilmesi ve uygulanmasıyla, bu riskler de minimize edilmiş olacaktır. Bu nedenle Türk Futbol Dünyasının ve bütün hissedarlarının kurumsal yönetim anlayışını kavramasını ve bu mantığa adapte olmasını sağlamalıdır. Yani ülkemizde gelir-gider dengesini gözetmeyen yöneticileri engelleyecek bir hissedarlık yapısına her zaman ihtiyaç vardır (Bıçakçı, 2010).

Denetim, vergi ve danışmanlık hizmetleri sunan KPMG'nin Avrupa'nın önde gelen futbol kulüplerinin borsadaki performansını incelediği araştırmada, 2016'da hisse değerleri en çok yükselen üç kulübün Trabzonspor, Beşiktaş ve Galatasaray olduğunu ortaya koydu. KPMG'den yapılan açıklamaya göre, şirketin Futbol Benchmark ekibi, Avrupa'nın önde gelen yedi futbol ülkesindeki takımların 2016 yılındaki borsa performansını mercek altına aldı. Araştırmada İngiltere, İtalya, Almanya, Hollanda, Fransa, Portekiz ve Türkiye'deki kulüpler yer aldı. Araştırmada, borsada büyük bir çıkış yakalayan Trabzonspor, yıllık yüzde 123,6'lık büyümeyle ilk sırayı aldı. Bordo mavililerin bu büyümesinde yeni yapılan stadının etkili olduğu düşünülüyor. Trabzonspor'u geçen sezon Süper Ligi şampiyon olarak tamamlayan Beşiktaş takip etti. Siyah Beyazlıların hisseleri 2016 yılında yüzde 85,2 artış gösterdi. Türkiye Kupası ve Süper Kupa'yı kazanan Galatasaray da üçüncü sırada kendisine yer buldu. 2016'da kupa kaldıramayan ve Finansal Fair Play kısıtlaması getirilen Fenerbahçe'nin hisseleri ise bu gelişmelerden etkilenecek şekilde sadece yüzde 4,8 arttı ve rakiplerinin gerisinde kaldı. Türk kulüplerinin hisselerindeki artış yeni yayın anlaşmasıyla birlikte Süper Ligin değerinin arttığını da gösterdi (AA, 2017).

Fransa’da futbol kulüplerinin borsa aracılığıyla özel fonlara girilmesine hükümet uzun süre izin vermemiştir. Hissedarlar genellikle paralarını yatırdıklarında yatırım getirisini ararlar. . Örneğin, İngiltere’de Granada TV, Liverpool Futbol Kulübünün yüzde onuna sahiptir. Çünkü futbol ve televizyon arasında verimli bir sinerji vardır. Kulübün yüzde elli bir yüzdesine sahip olan Liverpool FC’nin başkanının, yaptığı yatırımın geri dönüşü ile ilgilenmediği söylenmektedir. Ayrıca Liverpool, hissedarlarına hiçbir zaman temettü ödememiştir (Bailly, 2003).

İngiliz futbol kulüpleri borsaya girdiğinde, kulübün sahipleri zaten kulübün hisselerinin çoğunluğunu elinde tutuyorlardı. Piyasada sadece Manchester United kulübünün hisseleri satıldı. Liverpool, kulübü borsaya girdiğinde, kulübün yaklaşık % 50 hisse karşılığı 17.923 adet hisse kulüp başkanının elindeydi. 2002 yılında 4,000 £ civarında olduğu göz önüne alındığında, kulüp başkanının kulübün yönetimindeki gücünün ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Liverpool kulübünün diğer hisseleri 1500 farklı hissedara aittir ve hisse adedi 34.000’dir. 1500 hissedar kulübün yıllık genel kurullarına katılır ve kulüp kararlarını tartışıyor ve kulübün stratejisini etkilerler. Bu sebeple hissedarların önerilen strateji ile hemfikir olduğu kulüpler için gerçekten önemlidir. 2003’de Abramovitch, 26.8 milyon £ karşılığında Chelsea’yi satın aldığı ve dünyanın en başarılı kulüplerden bir haline getirdiği Chelsea’yi 2 milyar £ karşılığında satmaya hazırlanmaktadır. Abramovich, Chelsea kulübüne değer biçilmesi için ABD bankası Raine Group ile anlaşarak kulübün değerini 2 milyar £ olarak belirledi. Abramovich’in sene başında 21 milyar £ serveti ile İngiltere’nin en zengin adamı olarak gösterilen Jim Ratcliffe’den gelen 2 milyar £’lık teklifi reddetmiştir (DHA, 2018).

3.2.Oyuncular

Profesyonel futbol liglerinde oynayan futbolcular, her geçen gün gelişen spor futbol emek piyasasında “Spor İşçileri” olarak adlandırılmaktadır. Ancak işçi statüsünde çalışan her işçinin çalışma düzeyleri ve konumları farklılaşmakta, bu durumda aldıkları ücretleri farklılaştırmaktadır. Nasıl herhangi bir iş sektöründe çalışan bir işçinin maaşı firmadan firmaya değişebiliyorsa, futbol liglerinde oynayan futbolcuların aldıkları ücretler de oynadıkları kulüp ve kulüplerinin bulundukları liglerin klasmanına göre değişebilmektedir. Örneğin, ülkemizde en üst düzeydeki futbol ligi olan Süper Ligde oynayan bir futbolcunun, ortalama vatandaşın algısına göre de en fazla kazanan futbolcu kümesinde değerlendirildiği söylenebilir (Ataçocuğu ve Zelyurt, 2016).

Oyuncular önemli bir paydaş olarak kabul edilir. Ancak, profesyonel bir spor kulübündeki oyuncular daha da baskın ve güçlü özelliklere paydaşları temsil ederler. Oyun oynamanın verdiği tatmin şüphesiz bir avantajdır ve binlerce insan bunu zevkleri için yapar ve profesyonel

oyuncular da herkes kadar tutkuludur. Ünlü olan yıldız oyuncular özellikle reklam sözleşmeleri ile ekstra kazançlar elde ederler. Ayrıca profesyonel sporcuların sponsordan alınan bir araba veya oyuncunun kullanımına sunulan bir villa gibi aynı gelirler de vardır. Ancak profesyonel futbolcular için iki önemli dezavantajı vardır. Bunlar; kariyer kısadır ve her zaman sakatlanma riskleri vardır.

Profesyonel futbol kulüplerinde oyuncuların yetenekleri çok önemlidir. Çünkü profesyonel oyuncular birbirinin yerine geçemez; kaleciler, savunma oyuncuları, orta saha oyuncuları ve forvetlerin yanı sıra sol veya sağ ayak, orta veya yan, vb. nitelikler profesyonel futbol için gereklidir. Bir forvet oyuncusu ne kadar iyi olursa olsun, 11 forvetten oluşan bir takım hiçbir zaman bir müsabaka kazanamaz. Çünkü bu dengesiz dağılım sporun oyun ruhuna terstir. Bir takım sporunda bireysel yetenekler genellikle tek başına yeterli değildir. Bir oyuncunun kariyerinin çok kısa olduğunu unutmadan, önemli oyuncuların değiştirilmesi zor ve pahalı olduğundan kulüplerin özel bir yatırım yapması bu oyuncunun bir takıma uyumu her zaman bir zorluktur. Oyuncular söz konusu olduğunda, yüksek ücretler her zaman eleştirilir. Çünkü çoğu insanın eğlence için yaptığı bir şeyi yaparlar ve bunun için son derece iyi ücret alırlar. Bu nedenle her oyuncunun bir piyasa değeri vardır. Oyuncular kulüp içinde çalışanlardan çok daha fazla güce sahiptir. Bir oyuncunun tutumu genellikle takım performansını etkiler. Bu nedenle oyuncular, hem belirli katkılar hem de gerçek “ses” ve “çıkış” özelliklerini kullanma yeteneklerine dayanan güce sahiptir.

2011-2012 futbol sezonunun Mart ayında toplam 26 maç başı ücretini ve 40 bin TL tutan primlerini alamayan futbolcular idmana çıkmamış, yönetim bunun üzerine ödeme yapmaya çalışacağını açıklamıştı. Aynı sezonun Şubat ayında, Mersin İdman yurdu futbolcuları, Ekim ayında ise Konyasporlu futbolcular, paralarını alamadıkları, ödeme sözü verilen maaş, prim, maç başı ücret ve peşinatlar konusunda bir gelişme kaydedilememiş olması nedeniyle antrenmanlara çıkmamışlardı 2009 yılının Mayıs ayında Çorumsport'da yönetimin alacaklarını ödememesi nedeniyle 14 futbolcu kampa terk etmiş, kampa geri dönme çağrısına uymayan futbolcuların ise noterle tespit edildiği öğrenilmişti. 2018 sezonunda Vali Hanefi Demirkol Tesisleri'nde bir araya gelen Eskişehirsporlu futbolcular, lisanslarının çıkarılamamasını protesto etmek amacıyla akşam antrenmanına çıkmama kararı almışlardır.

Futbolcularına ödeme yapmayan Almanya, İngiltere veya Hollanda kulüplerinin ligde mücadele edememesini örnek gösteren futbolcular, daha fazla para istemediklerini, sadece sözleşmelerinin tamamen yerine getirilmesini ve maaşlarını 3 aydan daha fazla süre alamayan futbolcuların sözleşmelerini tek taraflı olarak iptal etmelerine hak tanınmasını istediklerini belirtmişlerdi. İker Casillas, Carlos Puyol, Xabi Alonso gibi, Avrupa futbolunun güçlü sözleşmelere imza atan futbolcuları, maaşlarını

alamayan diğer futbolculara destek olmuştur. Sendikal bir örgütlenme çatısı altında birleşen İspanyol Futbolcular Derneği (AFE) futbolcuların sınıfsal bir bakış açısı kazandığını, hukuki temeli olan bir dayanışmanın yaptırım gücünün de olduğunu göstermektedir (Ataçocuğu ve Zelyurt, 2016).

3.3. Menajerler

Bir profesyonel futbol kulüplerinde menajerler, para ödenmeyen bir uşak gibi görünürken, farklı bir kulüpte üst düzey yetkililerin bir üyesi olarak görülebilir. Futbol menajerleri başarılı spor organizasyonlarını, spor olaylarını, sporcuları, sağlık kulüplerini ve iş hayatıyla ilgili olan her çeşit görsel spor endüstrisini birbirine bağlayan araçlardır. Spor menajerleri ne iş yapar? Bu sorunun cevabı her spor organizasyonunun kendi temsilcilere bakış açısıyla çözülebilir. Menajerler plan yapar, organize eder, kontrol eder, motive eder ve karar verir. Futbolcuların temsilcileri, belirli bir komisyon karşılığında futbolcuların kariyerini yönetmelerine yardımcı olan kişilerdir. Futbol kulüplerinden sporcuları için en iyi çalışma ortamlarını beklerler. Bir oyuncunun iyi olması durumunda sahadaki performansının en üstte olacağı varsayılmaktadır. Temsilciler oyuncularının tanınmasını ve kötü kulüplerde oynamasını istemezler. Diğer taraftan, temsilciler, kulüplerin onlarla pazarlık yapmasını ve oyuncularını transfer etmelerini isterler. Temsilciler kulüplerin stratejileri üzerinde çok fazla bir önemi yoktur. Ancak herhangi bir transferde söz sahibidir. İyi sporcuların transferi zor olduğu için temsilcilerle çalışmak kulüplerin takımını iyileştirmenin bir yolu olabilir. Diğer taraftan, temsilciler bir oyuncuya bir takıma katılmama konusunda ikna edebilirler (Terekli, 2009).

Futbolun daha parasallaşıp endüstriyel döneme geçmediği dönemlerde, yani 1990'lı yıllardan önce futbol yaşantımızda menajerlik kavramıyla çok karşılaşmamıştık. Çoğu futbolcu menajer olarak ya babasını ya da avukatını kullanıyordu bu dönemde. Futbolcu haklarının kulüpler karşısında korunup kollanması, kontratların yapılması ve transfer kuralları hakkında futbolcuların yeterli bilgi ve birikimi yoktu. Aslında böyle bir sistem ve gelenek daha futbolda henüz filizlenmemişti ki, 1995'te futbolda yeni bir çığır açacak Bosman Kurallarının uygulanmaya başlanmasına kadar. FIFA'ya göre 2000'li yılların başında sadece 33 futbolcu menajeri vardı ve bunların çoğu da bu işi FIFA lisansı almadan yapmaktaydılar. Bugün FIFA lisansıyla menajerlik yapanların sayısı altı bine ulaşmış durumda. Şüphesiz ki, bugün futbolcuların transfer dönemlerinde her türlü yasal ve finansal haklarının kulüplere karşı korunması ya da kulüp çıkarlarının futbolculara karşı savulması ve kollanmasında düzgün ve denetlenebilen bir menajerlik sistemine ihtiyacımız var. Sektörün milyar Euro'lara ulaşan büyüklüğü böylesi bir kurumu zorunlu hale getiriyor.

Ne var ki, bu sistemsel zorunluluk bazı açık göz ve kötü niyetli menajerin piyasayı ele geçirmiş olmaları nedeniyle, sisteme yarardan daha

çok zarar veriyor günümüzde. Bu olumsuzlukta şüphesiz ki, FIFA'nın bazı düzenlemelerde gecikmiş olması ya da göz yummasının büyük sorumluluğu bulunuyor. Futbolda oyuncu ücret, maaş ve bonservis bedellerinin çok hızlı artmasına karşın, FIFA'nın başta menajerlik sistemi olmak üzere bazı düzenlemelerdeki yetersizlikleri, kötü niyetli menajerlerin piyasaya girmelerine ortam hazırlıyor. Bu durum doğal olarak, futbolcuların ve kulüplerin açık sömürülmelerine olanak sağlıyor.

Futbolcular ve kulüpler üzerinden milyonlarca Euro kazanan bu bir avuç menajer, yasalar ve mevzuatlardaki boşlukları iyi kullanarak, bugün menajerlik sistemini daha farklı bir boyuta taşımış durumdalar. Özellikle bazı kulüp sahipleriyle perde arkasında işbirliği yaparak, FIFA kuralları dışına çıkıp büyük paralar kazanabiliyorlar. Bunu yaparken de en çok İrlanda, İzlanda ve Malta gibi ülkelerde kurdukları iç içe geçmiş offshore şirketler aracılığıyla işlerini yürütüyorlar. Bu ülkelerde şirketler kuruyorlar. Çünkü kara para aklamak, vergi kaçırmak, ortaklık yapılarını gizlemek, herhangi bir yasal soruşturma ve incelemeye takılmamak için... Örneğin, menajerlik piyasasında en fazla para kazananlardan birisi olan Pini Zahavi, FIFA kurallarını ihlal ederek İngiltere'de birçok transfere aracılık etmesine ve bazı transferlerde usulsüzlüklerde bulunmasına karşın maalesef bir ceza almamıştır (Akşar, 2015).

Finansal araştırmalar şirketi Forbes 2017 yılı dünyanın en iyi kazanan yedi futbolcu menajerlerini listesini yayınladı.

Tablo 2. 2017 Dünyanın En İyi Kazanan Menajerleri

Menajerler	Kazanç (milyon €)	Futbolcular
Jorge Mendes	88 milyon	Cristiano Ronaldo, James, Mangala, Pepe, Ricardo Carvalho, Coentrao, Diego Costa, Thiago Silva, Falcao, Di Maria, De Gea, Mourinho
Volker Struth	39 milyon	Reus, Götze, Toni Kroos, Höwedes, Sidney Sam, Ömer Toprak, Gonzalı Castro, JosipDrmic
J o n a t h a n Barnett	41 milyon	Bale, Hart, Szczesny, Scott Sinclair, Luke Shaw, Rafael, Glen Johnson, Jagielka, Lallana, Ashley Cole, Distin, Patrick Roberts, Richard Wright
Jose Otin	27 milyon	Vitolo, Fernando Torres, Javi Martinez, Jesus Navas, Pedro, Raul Garcia, Nacho Monreal
Mino Raiola	26 milyon	Pogba, Mkhitarjan, Matuidi, Ibrahimovic, Maxwell, RomeluLukaku, Balotelli
F e r n a n d o Felicevich	21 milyon	Alexis Sanchez, Arturo Vidal, Claudio Bravo, GaryMedel
Thomas Kroth	20.5 milyon	Neuer, Kagawa, Dragovic, Rode, Holebas

Kaynak: Forbes 2017. (<https://www.forbes.com/sites/forbespr/2017.06.07/forbes-releases-its-2017-list-of-the-worlds-100-highest-paid-athletes/#25f144d07d3c>). (Erişim Tarihi: 18.06.2022)

3.4.Seyirciler-Taraftarlar

Ekonomide müşteriler bir organizasyondan kaliteli ürün ve hizmet beklerler. Futbol taraftarları içinde aynı şey geçerlidir. Bilet aldıkları müsabakanın iyi bir gösteri olacağını düşünürler. Stadyum atmosferinde iyi bir futbol maçını izlemek isterler. Bu beklentinin sağlanabilmesi için taraftarlar, kulüplerin müsabakasına gelirken beklentilerinin karşılanmasını isterler. Çünkü futbol taraftarları, takımlarıyla kimlik belirleme arasında duygusal bir bağa sahiptirler. İlk beklentileri takımlarının müsabakayı kazanmasıdır. Bu nedenle takımları için en iyi oyuncuların takımlarında olmasını isterler ve bu sporcuların satın alınması için kulüp yönetimlerine baskı yaparlar. Kulüpler, taraftarların isteklerini kabul etmek zorunda kalırlar. Bu nedenle taraftarlar profesyonel futbol kulüplerinde çok önemli paydaşlar olarak kabul edilirler. Kalabalığın takımın başarısını nasıl etkilediğini ölçmek zordur. Ancak bu desteğin maç gününde önemli rol oynadığından hiç şüphe yoktur.

Seyirciler ve taraftarlar, doğrudan veya dolaylı olarak spor gösterisinin nihai tüketicileridir. Ayrıca, özellikle iç saha maçları sırasında güçlü bir destekleyici role de sahiptirler. Yani takımlarını destekleyen “12. Adam” olarak görev yaparlar. Bu taraftarlar tüm maçlara giderler, kulüp formaları satın alırlar, genellikle çok genç oldukları için kulübe bağlı ve sadıktırlar. Kulüpler genel olarak sezonluk biletlere sahip oldukları için kısa vadede tarafların yokluğundan zarar görürler. Uzun vadede ise taraftar eksikliği gerçek bir sorun olacaktır. Çünkü bu sadece müsabakalara giriş çıkışları değil, aynı zamanda TV haklarını ve sponsorluğu da etkileyecektir. Her şeyden önce, bu kararlı taraftarlar, iddialarını stadyumda ‘seslendirmek’ ve takım performansını etkilemek için etkileyici bir güce sahiptirler. Aslında, destekleyici rol söz konusu olduğunda, taraftarlar takımlarını tezahürat etmek yerine yuhalayacakları için, “seslendirmek” bir şekilde paydaşıktan “çıkma” ile eşdeğerdir. Bu nedenle tüm seyircilerin çıkarlarını temsil edecek olan kararlı taraftarlar, baskın ve genellikle kesin paydaşlardır.

Taraftarlar, kulüplerin gelirlerinin önemli bir bölümünü sağlamaktadır. Taraftarlar ticari bir fırsatı temsil ederler. Müsabakalara katılmak için bilet ve takımlarının logolu ürünlerini satın alırlar. Kulüpler, önemli bir paydaş olan taraftarların beklentilerini karşılamak zorundadırlar. Taraftarlar müsabakaların son müşterileridir. Stadyumdaki taraftarlar ve televizyon izleyenler veya radyo dinleyenler takımları için aktif ya da pasif bir atmosfer yaratmaya da katkıda bulunurlar. Taraftarlar, futbol kulüplerinin gelirlerinin bir bölümünü üretirler. Örneğin, Liverpool FC futbol kulübü sezon biletlerinin ötesinde üç yıllık sezon biletlerini de satmışlardır (Michie, 2000).

Deloitte (2014), raporunda maç günü gelirinde 127 milyon 300 bin Euro ile Manchester United ilk sırada. Real Madrid Maç günü

gelirleri yüzde 6 oranında düştü. Bunda 2011-12 sezonunda maç başına seyirci ortalamasının yüzde 8 oranında azalarak 65 bin 268 olarak gerçekleşmesinin payı büyüktür. Barcelona geçen sezon maç başına 71 bin 235 seyirci ortalaması yakaladı. UEFA Süper Kupa ve FIFA Dünya Kulüpler Şampiyonası gibi organizasyonlarda yer almamasına karşın Barcelona'nın yayın gelirlerinde % 2'lik bir artış yaşandı. Avrupa'nın en üst düzey 5 liginde ise bu alandaki genel ortalamanın 33.25 Euro olduğunu belirtelim. Bu alanda maç başına en pahalı bileti 50 Euro ile İspanyol kulüpleri satarken, onları 49 Euro ile Premier Lig kulüpleri takip ediyor. Bu kategorideki en verimli ülke ise Almanya'dır. Maç başına kişi başına ortalama 30 Euro'ya bilet satan Bundesliga ekipleri, bunun yanında da 42 bin 665 ortalamasıyla Avrupa'nın en dolu stadyum oranına sahip ligini oluşturuyor (Soygüden, 2016).

İtalya'da bu rakam 20 Euro iken, Fransız ekiplerinin maç biletleri ise yaklaşık 18-19 Euro'dan alıcı buluyor. Maç başına seyirci ortalaması sayısında 11.013 ile 10. sırada bulunan Türkiye ise bilet fiyatı konusunda pahalılık bakımından 3. sırada yer alıyor. Çarpıcı bir şekilde Almanya, İtalya ve Fransa'yı geride bırakmış durumda olan ve kişi başı ortalama 34 Euro'dan alıcı bulan bilet fiyatlarına bakıldığında Spor Toto Süper Lig maç biletlerinin diğer liglere oranla daha pahalı olduğu görülmektedir. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=297>

Taraftarlar müsabakaların dışında antrenman tesislerine gelerek, sporcular ve antrenörler üzerinde baskı uygulayabilirler. Bazen bu baskı şiddetlenir ve saldırganlığa dönüşebilir. Kulüplerin yönetiminde etkilerini arttırmak için taraftarlar, kendilerini temsil eden taraftar grupları olarak örgütlenebilir ve daha fazla güce sahip olabilirler. Örneğin, Sporting Lizbon'da büyük olaylara sahne olan geçen sezonun ardından, takımdan büyük bir kaçış başladı. Bir grup fanatik taraftarın, antrenman tesislerini basarak, oyunculara saldırmalarının ardından, sporcular tek taraflı sözleşmelerini fesih etmeye devam ediyor. Daha önce de kaleci Rui Patricio ve forvet Daniel Podence ile birlikte, teknik direktör Jorge Jesus kulüpten ayrılmıştır (T24, 2018). Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Taraftarların ve fanatik grupların kulüp üzerinde kurdukları bu tür baskılar kulüplerin stratejilerini değiştirmelerine neden olmakta ve kulüp ciddi gelir kaybı yaşamaktadır. Bu sebeple spor yöneticileri önemli bir paydaş olan taraftarlarını ve fanatik grupları nasıl yöneteceklerine ilişkin yönetsel tedbirler almak zorundadır. Bir farklı örnek İngiltere profesyonel futbol ligleridir. İngiltere'de, taraftarlar, kulübün hisselerini satın alarak kulübün hissedarları olabilirler. Taraftarlar ayrıca kulüplerin imajının bir parçasıdır. Ancak 1989 yılında İngiltere'de yaşanan futbol tarihinin en korkunç olayı olarak kabul edilen Hillsborough faciası 1989'da Sheffield kentindeki Hillsborough stadında Liverpool ve Nottingham Forest arasında oynan

federasyon kupası yarı final maçı öncesi gerçekleşti. Maç öncesi pek çok sayıda Liperpool taraftarının zaten dolu olan bir gişeye yüklenmesi nedeniyle oluşan izdihamda çoğu Liverpool’lu 96 taraftar ölmüş ve 766 kişide yaralanmıştır. Bir farklı örnek ise, 1967 yılında Kayserispor-Sivasspor maçında çıkan olaylarda Sivasspor taraftarlarında 40 ölü ve 300 kişide taş ve sopalar ile yaralanmıştı.

Taraftarlar olay çıkarmadan da farklı olumsuzluklar ile kulüplerinin stratejilerini değiştirebilirler. Örneğin, Sir Norman Chester Centre (2002), BSKyB, Manchester United’ı satın almaya çalışmış ve kulüp yöneticileri bunu kabul etmiş, ancak taraftarlar bu teklifi önlemek için kulübe ve hükümete baskı yapmıştır. Sonuçta, BSKyB’in kulübün finansal sermayesini satın almasına izin verilmemiştir. Bu olay taraftar için büyük bir başarı olarak kabul edilmiştir (<http://www.furd.org/resources/fs10.pdf>). Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi profesyonel futbol kulüplerinde kesin paydaş olarak yer alan taraftarların yönetilmesi çok önemlidir.

3.5. Medya ve Sponsorlar

Sporda medya iki şekilde ele alınmalıdır. Birincisi naklen yayın haklarını satın alan yani spora para yatıran medya; diğeri ise spor haberlerini güncel olarak takip eden yazılı medyadır. Medyanın temel beklentisi, naklen yayınlarını yaptıkları müsabakalardan önemli finansal kazançlar elde etmektir. Bunu başarmak için, doğal olarak kulüplerin rekabetçi bir ortamda izlemek için keyifli müsabakalar üretmeye çaba göstermesini beklerler. Yani profesyonel sporun şov haline gelmesini ve seyircilerin bu müsabakaları izlemek için para ödeyecek kadar çekici olması gereklidir. Medya ayrıca kulüplerin en popüler sporcuları transfer etmesini ve stadyumları şiddetten temizlemesini bekliyorlardır. Medyanın diğer kısmı yani yazılı basın, aynı beklentilere sahip değildir. Onlar daha çok ünlü sporcuların transferlerini ve özel hayatlarını birinci elden orijinal haber şeklinde vermek isterler.

Medya şirketleri ve sponsorlar, yukarıda bazı kulüplerin hissedarı olabilir. Bu durumda kulüp başkanı veya en az yönetim kurulu üyeleri bu hissedarların temsilcisidir. “Basit” sponsorlar söz konusu olduğunda, kulüp ile ilişkileri çok sınırlıdır. Bazı durumlarda, kulübün politikasının veya imajının kendilerine vermek istedikleri imajla uyumlu olmadığı yönünde bir iddiaya sahip olabilirler ve sponsorluklarını geri çekmekle tehdit edebilirler. Bu, sponsorlar genellikle kulüp yönetimine daha fazla katılmayı istemezler ve yetenekleri yoktur. Televizyon şirketleri söz konusu olduğunda, televizyon hakları lig ve federasyon düzeyinde sahiplenildiği ve satıldığı için kulüp yönetiminde yer almak için hiçbir sebepleri yoktur. Yine de, fonlarının önemi ve herhangi bir potansiyel iddiayı dile getirme yetenekleri nedeniyle, televizyon şirketleri, federasyonların ve liglerin,

aynı zamanda kulüplerin ve oyuncuların dikkat etmesi gereken güçlü paydaşlardır. Sponsorlar ayrıca yeni iş fırsatları kazanmak için futbolda para yatırırlar ve kulüplerin özel ticari programlarını geliştirmelerine yardımcı olmasını beklerler. Sponsorlardan gelen bir başka beklenti de, müşterilerini sporcularla buluşturmak istemeleridir. Sponsor oldukları kulüpler üzerindeki etkisi her zaman maddi değildir. Nike, Adidas veya Umbro gibi spor markaları, spor malzemelerinin yanında kulüplere kendi ürünleri olan gömlek, ayakkabı, futbol topları vb. desteği vermektedir. Tabii ki, sponsorlar kulüpler için hayati önemde görülmesine rağmen ancak kulüp gelirlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Medya endüstrisinin profesyonel futboldaki gücü büyüktür. İlk olarak, bu sektör futbol imajını geliştirmek için çok çalışmıştır. İngiliz futbol kulüplerinin yöneticilerine göre, BSkyB şirketi yeni mardasıyla Skyplc, kulüplerin yapılarını geliştirmeye, şiddetten kurtulmaya ve İngiliz futbolunun imajını geliştirmeye yardımcı olmuştur. Skyplc Avrupa çapında uydu yayın, internet medyası, geniş bant ve telefon hizmetleri şirkettir. 2017 geliri 12.92 milyar £'dur. Skyplc, dünya çapında İngiliz futbolunu pazarlamış ve bu da kulüplerin yurt dışında ticari ortaklıklar geliştirmesine yardımcı olmuştur. Tüm bu gelişmeler, futbolda önemli miktarda para medyasının profesyonel futbola ciddi olarak girmesiyle gerçekleştirildi (The Guardian, 2014).

Medya profesyonel futbol kulüplerinin önemli ortaklarından biridir. Yatırımları sayesinde, naklen yayınları ile müsabakaları yayınlamaktadır. Normalde kulüplerin müsabakaları cumartesi ve pazar günleridir. Ancak bazı müsabakalar cuma veya pazartesi geceleri oynandığı için kulüpler bu değişiklikleri kabul etmek zorundadır.

Manchester United'ı satın almaya çalışırken BskyB başarılı olmasa da, medya şirketleri futbol kulüplerinde hissedar olarak yer almaktadır. Liverpool FC bu yatırımın iyi bir örneğidir. Kulübün % 10'u Granada TV'ye aittir. Granada TV'nin ayrıca kulüp lisansının kullanımıyla ilgili olarak Liverpool FC ile ticari bir anlaşma yapmıştır. Sir Norman Chester Merkezi'ne (2002) göre, bu anlaşma yeni medya / spor sinerjisinin göstergesidir. Medyanın profesyonel futbol kulüplerinde etkisi, müsabaka sonuçlarına etki etmese çok önemlidir. Yani kulüpler için önemli bir paydaştır. Bu sebeple dikkatle yönetilmelidir. Çünkü medya kamuoyunu etkileme gücüne sahiptir. Tüm futbol kulüplerinin tüm paydaşları tarafından gazeteler ve TV'den seyredilmektir. Bu nedenle basın, bir kulübün olumlu bir imajının yanı sıra olumsuz bir imaj oluşturabilir. Kulüplerin resmi haberleri her gün iki sayfaya yer alamayacağı düşünülürse TV ve gazeteler skandallar ya da söylentiler yaratmak için küçük bilgiler büyüterek verebilir. Yani spor kulüpleri istikrarsızlaştırabilirler (Bailly, 2003).

Deloitte'nin (2014) futbol para liginde Fenerbahçe ve Galatasaray'ın listede yer almasında bir önceki sezon Avrupa kupalarında elde ettikleri başarının katkısı büyük olmuştur. Galatasaray, Şampiyonlar Ligi'nde çeyrek final görmesiyle UEFA'dan 24 milyon 800 bin Euro yayın geliri elde etti. Sarı-kırmızılıların toplam yayın geliri ise 51 milyon 900 bin Euro olarak gerçekleşti. Fenerbahçe de Avrupa Ligi'nde yarı finale kalarak 13 milyon 300 bin Euro yayın geliri elde ederken toplam yayın gelirini de 43 milyon Euro'ya yükseltti (Akşar, 2014).

3.6. Kurumlar (Belediyeler ve Hükümetler)

Futbol, insanlar için bir eğlencedir. Kurumların beklentileri, futbolun eğlencesinden çok daha yüksektir. Kurumlar futbol kulüplerinin toplum bir parçası olmasını beklemektedirler. Kurumlar futbol kulüplerinin ve sporcularının gençlik için örnek olmasını istemektedirler. Bu amaçla kulüpleri sadece kendileri için amatör futbol kulüplerine yardımcı olmaları için profesyonel sporcuların ve antrenörlerin yardımcı olmaları istemektedirler. Herkes için somut örnekler olması açısından futbol kulüplerinin yerel hayır kurumlarına (Lösev, Çocuk Esirgeme Kurumu, Down Sendromlu spor Kulübü, TEGV) vb. kurumlara yardım etmesini beklemektedirler.

Türkiye'de ilk kez 2016 yılında sporcularının tamamı down sendromlulardan oluşan bir spor kulübü kuruldu. Malatya Down Sendromlular Spor Kulübü adıyla açılışı yapılan kulübün sporcuları down sendromlu çocuklar. Kulübün yönetimi de down sendromlu sporcuların ailelerinden oluşuyor. Down Sendromlular Spor Kulübü tarafından yapılan açıklamada Malatya'daki down sendromlu çocukların sportif aktivitelerini desteklemek için bu kulübü kurduklarını belirtmişlerdir (İHA, 2016).

Kurumlar ayrıca futbol kulüplerinin performansının ulusal sınırlar dışına çıkacağını arzu etmektedir. Kamu kurumlarının futbol kulüplerinin stratejileri üzerinde doğrudan etkisi vardır. Bunlardan birincisi özellikle ülkemizde hiçbir profesyonel futbol kulübü stadyum / arena yapma gücüne sahip değildir. Türkiye'deki tüm stadyumlar kamu tarafından yapılmakta ve futbol kulüplerinin kullanımına verilmektedir. Ayrıca belediyeler sadece amatör spor kulüplerini desteklemektedirler. Yani, siyasi değişimlerin profesyonel futbol kulüpleri üzerinde fazla bir etkisi yoktur.

Kurumlar ayrıca futbol kulüpleri üzerinde dolaylı bir güce sahiptirler. Kulüpler bazı eylemlerden kaçınabilirler. Örneğin, RC Lens şehirdeki hayranlarıyla her yıl bir karnaval düzenler ve kurumlardan anlaşılmasını gerektirir, bu da her zaman elde edilmesi kolay değildir. Siyasi değişikliklerin kulüplerde çok fazla etkisi yoktur. Kurumlar ayrıca futbol kulüpleri üzerinde dolaylı bir güce sahiptirler, kulüpler bazı eylemlerden kaçınabilirler. Kurumlar bölgelerini yönetirken, kulüple çatışması durumunda (kurum olabilir) kurum onu rahatsız edebilir.

Tablo 1. Sporun Kamuya Yararları

Tanımlamalar	Nitelikler
Ülkenin Tanıtılması	Sporcular, ülkenin resmi temsilciliği olarak uluslararası spor müsabakalarına katılma haklarına ve görevlerine sahiptirler ve bunun için devlet tarafından uygun şekilde desteklenmeli ve tanınmalıdır.
Spor Tesislerinin İnşaatı, Desteği ve Kullanımı	Sporu erişilebilir, kapsayıcı ve yaygın hale getirmek için, topluma yönelik etkinlikler ve organizasyonları için spor alanları ve ekipmanlar.
Spor, Fiziksel Ekinlik ve Bireysel ve Sosyal Refah	Fiziksel ve sportif faaliyetler, nüfusun yaşam kalitesini, sağlığını ve insanların motivasyon ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyini yükseltmek için bir araç olarak hizmet etmelidir.
Fiziksel Etkinliklerin Amacı, Şiddeti ve Düzenliliği	Fiziksel aktivite, belirli bir hedef grubu yöneliktir ve ulaşılabilir spor hedeflerine ulaşmak düzenli olmalı ve uygulayıcıların fiziksel yetenek düzeyine uygun bir yoğunluğa sahip olmalıdır.
Sosyal ve Kültürel Değerler	Spor, toplumsal değerler, sosyal sorumluluk, işbirliği, dayanışma, kararlılık, arkadaşlık, gelenek, kültürel kimlik, saygı, adalet ve şeffaflık yoluyla bir toplumun kültür geliştirme faktörü olabilir.
Spor ve Yerel Kimlik	Spor ve spor etkinlikleri bir yeri ve insanların farklılaşma faktörünü temsil eder.
Önemli Spor Etkinliklerinin Organizasyonu	Turnuvalar, şampiyonalar ve Avrupa veya Dünya düzeyindeki spor müsabakaları gibi spor müsabakaları, spor, ekonomik ve turizm planları üzerinde olumlu etkilerle ilgili kalkınma faktörleridir.
Cinsiyet Eşit Fırsat	Spor, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerini en aza indirebilecek ve spor olgusunda kadınların özgürleşmesine katkıda bulunabilecek bir sosyal etkinliktir.
Spor Etkinliklerinde Güvenlik	Spor müsabakaları sırasında seyircilerin güvenliğinden Devlet, profesyonel ve amatör spor organizasyonları sorumlu olmalıdır.
Şiddetin Önlenmesi ve Sportmenlik Eğitimi	Spor, şiddeti önlemek, adil oyunu teşvik etmek ve spor gerçeğini korumak için bir araçtır.
Spor ile çocukların ve gençlerin eğitimi veya spor ve spor kulübü aracılığıyla eğitim	Spor kullanıldığı ve organize edildiği şekilde, eğitimin ve gençlerin ayrılmaz bir gelişim faktörü olarak hizmet etmelidir. Gençlerin eğitimleri, gençler arasında özerklik, saygı ve dayanışma gibi sporun sosyal nitelikleri aracılığıyla gençlerin eğitimi için uygun bir ortamın geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmek spor kulübünün sorumluluğundadır.
Uyarlanmış Spor ve Sosyal Yapı	Spor, sosyal ihtiyaçları ve özel ihtiyaçları olanların becerilerine adaptasyon faktörü olarak hizmet etmelidir.

Kaynak: <http://dx.doi.org/10.1590/1807-55092016000300675> (Erişim Tarihi:18.06.2022)

Hükümetin futbol kulüplerine yönelik beklentileri, devletin diğer kurumlardaki beklentilerine benzer. Futbol kulüplerinin toplum ve hayır kurumlarına katılmalarını ve ekonomik olarak kendi kurumlarını geliştirmelerini bekliyorlar. Hükümet, profesyonel kulüpleri ve futbol müsabakasını geliştirmek için çalışır, çünkü uluslararası yarışmalarda, bu kulüpler ülkeyi temsil eder. Sir Norman Chester Merkezi'ne (2002) göre, mevcut yönetim ve Tony Blair, futbolun önemli bir politik araç olduğunu

ve modern ve bütünleştirici bir İngitere'nin temel bir özelliği olduğunu tespit etmişlerdir.

Futbol kulüpleri çoğunlukla LFP ve Premier League gibi organizasyonlar tarafından yönetilmekle birlikte, hükümetin koyduğu kurallara uymak ve herhangi bir şirket gibi vergi ödemek zorundadırlar. Hükümet, kulüpleri eğitim merkezleri, istihdam programları ve toplum projeleri geliştirmeye mali olarak teşvik eder. Gerçek bir İngiliz Başbakanı, bir medya imparatorluğuna sahip olan ve televizyonda futbol oyunlarını pahalı televizyon haklarının karşı tarafında gösteren Bay Murdoch'a da yakındır. En azından, bazı bakanlar futbol taraftarları ve kulüpleri, kulüp toplantılarının sayısını arttıracak hükümet toplantıları için oda kiralamak gibi avantajlardan yararlanabilir.

3.7. Bankalar

Bankalar futbol kulüplerinin çektikleri krediler için zamanında ödeme yaptıklarını ve oyuncularında aldıkları transfer ücretleri ile aynı bankada hesap açmalarını teşvik ettiklerini düşünüyorlar. Futbol kulüpleri büyük miktarlarda para yönetirler ve bankalar için caziptir. Ancak profesyonel futbol kulüpleri diğer banka müşterilerinden farklı bir ayrıcalığa sahip değildirler. Bankaların, sadece durumlarını iyileştirmeye çalışmak için mali zorlukları olan kulüpler üzerinde etkileri vardır. TFF'nin yeni kurduğu Finansal Yapılandırma Komitesi, 18 kulübün 3 milyar liraya ulaşan borçlarının bankalardan oluşan bir konsorsiyumdan alınacak krediyle karşılanmasını önerdi. Teklife TFF sıcak bakıyor. Komite ayrıca, borçlar 398 mantıklı biçimde yapılandırılmadığı takdirde Türk takımlarının önümüzdeki yıllarda UEFA kupalarına katılamayacağını rapor etti. Finansal Yapılandırma Komitesi'nin TFF yönetimine, 3 milyar liralık borcun yapılandırılmaması durumunda, Türk takımlarının önümüzdeki yıllarda UEFA turnuvalarına katılmasının mümkün olmadığını aktardığı kaydedildi. Bu vahim tablodan çıkış için yol haritası hazırlayan Finansal Yapılandırma Komitesi'nin, 18 kulübün borçları için 3 kamu bankası ve özel bankalardan oluşan bir konsorsiyum ile görüşülmesini ve 3 milyar liralık borcun 10-15 yıl gibi uzun vadeli ve uygun faizli kredi ile yapılandırılması gerektiğini TFF yönetimine sunduğu öğrenildi. TFF yönetiminin de bu yol haritasına sıcak baktığı ve hem bankalarla hem de siyasilerle konuyu görüşme zemini aradığı gelen bilgiler arasında. Futbol kulüpleri son dönemde borsada öne çıkan hisseler oldu. Özellikle Galatasaray hisselerinde yaşanan gelişmeler yargıya taşındı, yatırımcılar yöneticiler aleyhinde dava açtı. Borç sarmalından kurtulmak isteyen yöneticiler ise hisse senetlerine sarıldı. Galatasaray gibi Beşiktaş da bedelli sermaye artırımına hazırlanırken, Trabzonspor borsadan hisselerini toplama kararı aldı. UEFA mali kriterlerini henüz tam anlamıyla yerine getiremeyen kulüplerimiz, istemedikleri halde bu kriterlere uymak adına artık daha şeffaf ve cimri olmak zorundalar.

Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA-Union of European Football Associations) mali kriterlerinin bu yılın sonunda uygulanmaya başlayacak olması sebebiyle futbol kulüplerinin 2012 yılı bilançoları oldukça önemli hale geldi. Borsa'ya sadece gelirleri üzerinden halka açılmış Sportif AŞ'leri tek muhasebe istendiği için SPK tarafından gelir ve giderleri aynı bilançoda gösterilmek maksadıyla yeni bir yapı oluşturuldu (Finans Gündem, 2012). Son söz, büyük kulüplerimiz artık mali açıdan dur ihtarına aldırmadan sınırsız harcama yapamayacaklar. Önümüzdeki süreçte yeni bilançolar kritik önem taşıyor. Gelir kadar harcama ve banka kredilerinden kurtuluş formülleri uygulanmak zorunda. Avrupa'daki borç krizinin benzeri futbol kulüplerimizde yaşanıyor. Önlem alınmazsa yüz yıllık çınarlar anahtarlarını banka ve tefecilere teslim etmek zorunda kalabilirler. Mevcut durumdan, kulüpleri borç batağına sokan yöneticiler kadar, bu kredileri açan bankalar da en az onlar kadar sorumludurlar. Paydaşların yönetimi ile ilgili olarak, futbol kulüpleri paydaşlarıyla ilişkilerini geliştirmeye çok kararlıdırlar. Üst düzey yöneticiler paydaşların sağladığı yararlar konusunda her zaman bilinçli olmalıdır. Kulüpler, bazı paydaşların gelirlerini arttırırken, diğer paydaşlarla ilgilenemeyebilirler. Örneğin, oyuncular menajerler ve kulüpler ile ilişkidir. Kulüpler, transfer süreleri hariç tüm yıl boyunca menajerlerle görüşmezler.

Sonuç olarak

Profesyonel spor kulüpleri, kurumsal yönetimleri her açıdan ilginç ve karmaşık bir analiz konusu oluşturmaktadır. Profesyonel spor kulüplerinde çeşitli hedeflere sahip çok sayıda paydaş mevcuttur. Bu nedenle hangi paydaşların gerçekten önemli olduğunu ve yöneticilerin kime dikkat etmesi gerektiğini ana hatlarıyla belirlemesi çok önemlidir. Bu paydaşlar arasında, oyuncular bireysel çıkarları en iyi şekilde dikkate alınan kişiler olduğu ortaya çıkmıştır. Paydaşların hedefleri oldukça karışık olduğundan ve benimsenen hedefler genellikle kullanımdaki hedeflerden farklı olduğundan (aşırı vurgulanan sportif performansın aksine ekonomik maksimizasyon nadiren ifade edilir) bu durum daha da geçerlidir. Yine de, takım sporlarının özellikleri nedeniyle, geleneksel analizdeki nihai yönetim mekanizması, yani dışarıdan devralma pazarı, yönetsel işgücü piyasasında olduğu gibi neredeyse yoktur. Bir 'kulüp kültürünün' ortaya çıkmasını destekleyen ve çevreyi stabilize eden daha yaygın yönetim cihazlarının, çeşitli kulüplerle başarılı bir şekilde başa çıkmak için iyi bir çözüm olduğunu öne sürüyorlar. Paydaşlardan gelen çeşitli hedeflerle başa çıkmanın yolları da şekilleniyor: hedeflere öncelik verilmeye çalışılmalıdır. (örneğin bazılarının başarısı diğerlerinin başarısına bağlı olabilir) ve sonra bunları hizalayacak mekanizmalar bulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akşar, T. (2005). *Endüstriyel Futbol*, İstanbul: Literatür Yayınları, s.219.
- Akşar, T. (2014). *Gelirler arttıkça borçlarda artıyor*. Erişim Adresi: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/gelirler-arttikca-borclar-da-artiyor/18975> Erişim Tarihi: 27.01.2014.
- Akşar, T. (2015). *Futbolun başına bela menajerlik sistemi*. Erişim Adresi: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/futbolun-basina-bela-menajerlik-sistemi/26619> Erişim Tarihi: 31.12.2015.
- Aoki, M. (1984). *The Cooperative Game Theory of the Firm*, Oxford University Press.
- Bailly, E. (2003). *How stakeholders influence football clubs' strategy?* Erişim Adresi: https://www.memoireonline.com/07/06/196/m_stakeholders-football-club-strategy26.html Erişim Tarihi: 05.09.2018.
- Bıçakçı, L. (2010). *Tuğrul Akşar Röportajı*. Erişim Adresi: <http://www.goal.com/tr/news/232/s%C3%BCper-lig/2010/02/09/1783198/futbol-kul%C3%BCplerinde-kurumsal-y%C3%B6netim-%C3%BCzerine> Erişim Adresi: 10.09.2018.
- Clarkson, M.B.E.(1995). “A stakeholder framework for analysing and evaluating corporate social performance”, *Academy of Management Review*, Vol. 20, pp.92–117
- Deloitte, (2014). *Futbol Money League*, Erişimi Adresi: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/sports-business-group/deloitte-uk-deloitte-football-money-league-2014.pdf> Erişim Tarihi: 15.05.2014.
- DHA, (2018). *The Sunday Times: Abramovich Chelsea'yi Satıyor*. Erişim Adresi: <http://tehaber.com/haberler/haber-11177030/> Erişim Tarihi: 10.09.2018.
- Donaldson, T., Preston, L.E. (1995). “The stakeholder theory of corporation: concepts, evidence, implications”, *Academy of Management Review*, 20 (1): 68-69.
- Dorukkaya, Ş., Fıratlı, A., Ebliçlioğlu, F.K. (1988). *Türkiye’de Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi, Halka Açılması, Finansmanı ve Vergileme*, İstanbul: Dünya Yayınları, s.19.
- Escamilla, F.J.P., Nunes, P., Pomari, M., Ratten, V., Hervas, J.C., (2020). *Sociology, Sustainability* 12(11):4499. DOI: 10.3390/su12114499
- Fanatik (2016). *Avrupa’nın En Zengin Futbol Kulüpleri*. Erişim Adresi: <http://www.fanatik.com.tr/avrupa-nin-en-zengin-futbol-kulupleri-haber-fotograf-1235053-4> Erişim Tarihi: 26.05.2016.
- Finans Gündem (2012). *Futbol kulüpleri bankalara geçebilir*. Erişim Adresi: <http://www.finansgundem.com/haber/futbol-kulupleri-bankalara-gecebilir/286566> Erişim Tarihi: 22.03.2018.

- Football Focus Franck, E., Lang, M.,(2014). A Theoretical Analysis of the Influence of Money Injections on Risk Taking in Football Clubs, *Scottish Journal of Political Economy* 61(4):430-454
- Freeman, R.E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Pitman Publishing Company, MA.<http://www.furd.org/resources/fs10.pdf> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 10.01.2018.
- <https://www.olympic.org/sponsors> adresinden alınmıştır. 02.03.2018
- Guterson, D.(1994). Moneyball: On the relentless promotion of pro sports. *Harpers Magazine*, p.38.
- Hirschman, A. (1970). *Exit, Voice and Loyalty*, Harvard University Press.
- İHA, (2016). *Down Sendromlular Spor Kulübü Türkiye’de İlk Kez Malatya’da Kuruldu*. Erişim Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/down-sendromlular-spor-kulubu-turkiye-malatya-yerelhaber-1544410/> Erişim Tarihi: 02.03.2018.
- Johnson, G., Scholes. K (1999). *Exploring Corporate Strategy*, 5th edition, Prentice Hall Europa: p.107. [https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjtl1aadkposzje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=913210](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjtl1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=913210)(Erişim Tarihi:18.06.2022)
- Michie, J. (2000). The Governance and Regulation of Professional Football. *The Political Quarterly*, 71 (2): 184–191. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.00293>.
- Nufer, G., Bühler, A.W. (2011). Lessons from sports: What corporate management can learn from sports management, *Reutlinger Diskussionsbeiträge zu Marketing & Management*, No. 2006-07, ESB Business School, Reutlingen. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:21-opus-54397>.
- Polonsky, M. J. (1995). A stakeholder theory approach to designing environmental marketing strategy. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 10 (3): 29-46.
- Rohde, M., Breuer, C., (2017). The market for football club investors: a review of theory and empirical evidence from professional European football. *European Sport Management Quarterly*. Vol.17:3.
- Senaux, B.,(2008). Stakeholder Approach To Football Club Governance, Nt. J. Sport Management And Marketing, Vol. 4, Nos. 1/2, p:5.
- Soares, J.A.P., Antunes, H.R.L., Bárbara, A., Escórcio, C., Saldanha, P. (2016). The public interest of sports at non-profit sports organizations that are supported by the government, *Rev. bras. educ. fís. Esporte*, 30 (3): 689-702.
- <http://dx.doi.org/10.1590/1807-55092016000300675>
- Soygüden, A. (2016). Profesyonel Futbol Kulüplerinin Gelir Kaynaklarının İncelenmesi, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (4): 21-35.

Şaşmaz Ataçoğlu, M., Zelyurt, M. (2016). Profesyonel Futbolda Emek-Sermaye ilişkileri: Alt Liglerde Ücret, Sosyal Güvence ve Sendika Olgusu Üstüne Nitel Bir Çalışma. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2): 99-115.

Tjønndal, A.(2017). Sport innovation: Developing a typology. *Eur.J. Sport Soc.* 14, 291–310.

The Guardian (2014). *BSkyB to be rebranded as Sky after takeover of European sister companies*. Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/media/2014/nov/13/bskyb-rebranded-sky-takeover-british-rupert-murdoch> Erişim Tarihi: 03.04.2018.

T24 (2018). Taraftarlar antrenmanı bastı; Sporting oyuncuları tek tek sözleşmelerini fes ediyor. Erişim Adresi: <http://t24.com.tr/haber/taraftar-antrenmani-basti-sporting-oyunculari-tek-tek-sozlesmelerini-feshediyor,649477> Erişim Tarihi: 12.06.2018.

Terekli, M.S., (2019). Spor Yönetiminin Temel İlkeleri, Detay Yayınları, Ankara
www.forbes.com adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 07.08.2021.

<https://www.forbes.com/sites/forbespr/2017/06/07/forbes-releases-its-2017-list-of-the-worlds-100-highest-paid-athletes/#25f144d07d3c>
Erişim Tarihi: 03.11.2021.

http1. <https://t24.com.tr/yazarlar/tugrul-aksar/6-soruda-futbol-ve-koronavirus-futbolu-muza-nasil-zarar-verecek-ne-yapmali,25965>. (Erişim Tarihi: 18.06.2022)

http2. (<https://www.leaderonomics.com/articles/business/comparing-business-to-sports>). (Erişim Tarihi: 18.06.2022)

http3. <https://hbr.org/2017/02/why-sports-are-a-terrible-metaphor-for-business> (Erişim Tarihi: 18.02.2017)

http4. Forbes 2017.(<https://www.forbes.com/sites/forbespr/2017.06.07/forbes-releases-its-2017-list-of-the-worlds-100-highest-paid-athletes/#25f144d07d3c>). (Erişim Tarihi: 18.04.2021)

CHAPTER

BÖLÜM

14

**ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİNDE ÖLÇME
VE DEĞERLENDİRME**

Dr. Ahmet Rahmi GÜNAY¹

¹ Eskişehir Teknik Üniversitesi ORCID: 0000-0002-2753-0234

Giriş

Obezite, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından “vücutta sağlığı bozabilecek derecede fazla yağ birikimi” olarak tanımlanmaktadır ve dünya genelinde hızla artmakta olan bir sağlık sorunu haline dönüşmüştür. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede düşük fiziksel aktivite ve sağlıksız beslenme koşulları obezitenin yayılımını hızlandırmaktadır. Obezite; başta kardiyovasküler hastalıklar olmak üzere kas ve iskelet sistemi hastalıklarına, bazı kanser türlerine, bunların yanı sıra psikolojik rahatsızlıklara da neden olabilmektedir (DSÖ 2021; Zorba 2021; Yang ve diğ. 2018; Cali ve Caprio 2008). DSÖ tarafından 2016 yılında dünya genelindeki yetişkinlerin %13’ünün obez olduğu ve aşırı kilo problemi yaşayanlarla birlikte bu oranın %39’a (1.9 milyar kişi) yükseldiği, çocuklarda ise obezite oranının %18-19 olduğu (340 milyon çocuk) bildirilmektedir. Obezite ve fazla kilonun temel nedeni, tüketilen kalori ile harcanan kalori arasındaki enerji dengesizliğidir. Artan kentleşme sonucunda azalan fiziksel aktivite, şeker, yağ ve kalori oranı yüksek hazır gıdaların tüketimi gibi nedenlerle bu oranın hızla arttığı tahmin edilmektedir. (DSÖ 2021). Vücut kompozisyonu yağ dokusu, kemikler, kas hücreleri, diğer organik maddeler ve hücre dışı sıvılardan oluşmaktadır. Yağ oranının yükselmesi ile vücut kompozisyonu dengesi bozulur ve sağlık sorunları ortaya çıkabilir. Yaşam kalesini yakından ilgilendiren vücut kompozisyonu yaş, cinsiyet, fiziksel aktivite durumu, beslenme alışkanlıkları ve hastalıklarla ilişkilidir. Obezitenin engellenebilmesi için çocukluk çağından itibaren fiziksel aktivite, dengeli ve sağlıklı beslenme yaşam biçimi olarak benimsenmeli, belirli aralıklarla vücut kompozisyonu değerlendirmesi yapılmalıdır (Zorba ve Saygın 2017).

Vücut Kompozisyonunun Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi

Vücut Yağ Yüzdesi

Genel fiziksel sağlık durumu ve vücut kompozisyonunun belirlenmesinde vücut yağ yüzdesinin hesaplanması oldukça önemlidir. Vücut yağ yüzdesi ölçümleri bireylere sadece mevcut yağ oranını vermekle kalmaz, zindelik durumuyla beraber ileride karşılaşılabilecekleri sağlık riskleri ve beslenme politikalarının da resmini çıkarır. Çocuklarda büyüme ve gelişmenin takip edilmesi başta olmak üzere egzersiz değerlendirilmesi, psikolojik durum ve hastalıkların tespiti bakımından önemlidir. İdeal yağ oranı cinsiyete ve yaşa göre değişmekte olup, yaşamsal fonksiyonların yerine getirilmesi ve sporcularda optimal performans seviyesinin takibinde önemli bir rol oynar. Vücut yağ yüzdesinin belirlenmesinde doğrudan (direkt) ve dolaylı (endirekt) olmak üzere çeşitli maliyetlerde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin gruplandırılmasında bilim insanlarına göre farklı düşünceler olsa da, önemli olan yöntemin geçerliliği,

güvenilirliği, maliyeti, uygulamadaki kolaylığı ve ulaşılabilirliğidir. Bu kriterlerin en önemlisi geçerlilik ve güvenilirliktir. Güvenilir olmayan bir yöntemden elde edilen veriler anlamsızdır (Zorba 2021; Schultes ve Kreuzgruber 2019; Ceylan, Saygın ve Türkçü 2019; Jensen, Camargo ve Bergamaschi 2016; Açıkgöz ve diğ. 2016).

Obezite yaygın bir sorun olduğu için değerlendirmede kullanılan yöntemin ucuz, kolay ve tekrarlanabilir olması gerekmektedir. Ayrıca çocuklar için uygun yöntemler seçilmelidir. Vücut kompozisyonunun belirlenmesinde kullanılan tüm yöntemlerin avantaj ve dezavantajları vardır. Özel olarak üretilmiş cihazların kullanımı için laboratuvar ortamı ve özel eğitilmiş personellere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu cihazlar doğruluk oranı oldukça yüksek ve gözlemci yani testi gerçekleştiren personelin sonuca etkisi neredeyse hiç olmadığı için “altın standart” validasyonunu mükemmel bir şekilde karşılar ve genel olarak direkt ölçüm yöntemi kategorisinde sınıflandırılır. Direkt ölçüm yöntemleri zahmetli ve pahalı olduğundan dolayı daha çok bilimsel araştırma maksadıyla kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin içerisinde en ulaşılabilir olanı Biyoelektrik İmpedans Analizidir (BIA). Bu ölçüm aracı nispeten daha küçük ve pratik olduğu için taşınma ve büyük gruplara uygulanabilme imkânına da sahiptir. Beden kompozisyonunu pratik ve düşük maliyetle belirlemek için özel olarak geliştirilen dolaylı (endirekt) yöntemler mevcuttur. Endirekt ölçüm yöntemlerinde gözlemcinin becerisi sonucu negatif etkileyebilir. Bu yüzden ölçümlerin bir antropometrist ya da tecrübe sahibi uzmanlar tarafından uygulanması, hata payını en aza indirip doğru sonuçlara ulaşmak adına önemli bir unsurdur. Bu tekniklerin çoğu, regresyon denklemleri yoluyla bazı referans ağırlıklar, beden kütle indeksi veya beden yağ yüzdesi ile ilişkilidir. (Schultes ve Kreuzgruber 2019; Czeck ve diğ. 2019; Lai ve diğ. 2016; Murakawa ve diğ. 2016; Jensen, Camargo ve Bergamaschi 2016; Çetin ve diğ. 2015; Köksal ve Özel 2008; Brown ve diğ. 2006).

Vücut Kompozisyonunun Belirlenmesinde Kullanılan Direkt Yöntemler

Kadavra analizi

Altın standart yöntemlerin validasyonunun altında yatan insan kadavrası analizi hakkında çok sınırlı veri bulunmaktadır. Bazı validasyon çalışmalarında hayvan kadavraları kullanılmıştır, ancak bu çalışmaların insanlar üzerinde uygulanabilirliğinin açıkça bir sınırı vardır. İnsan kadavralarının kimyasal analizi uzmanlar tarafından yapılabilir. Yağ oranının belirlenebilmesi için kadavra tamamen parçalara ayrılmalı ve her doku, içeriği açısından analiz edilmelidir. Ancak çok zaman alır ve pahalıdır. Beden kompozisyonunun doğrudan kimyasal analizi yaşayan insanlar için mümkün olmadığından farklı yöntemler geliştirilmiştir (Günay ve diğ. 2018; Woodrow 2013; Clarys ve diğ. 1999).

Sualtı Tartı Yöntemi (Hidrostatik Tartım)

Bu yöntem Arşimet'in suyun kaldırma kuvveti prensibine dayanır. Kadavra analizinden sonra en doğru sonuçları veren ve güvenilir olan yöntemdir. Vücut kompozisyonunun belirlenmesinde altın standart olarak kabul edilmektedir. Laboratuvar ortamında ya da bir havuzda uygulanabilir. Kişinin yerdeki ağırlığından su içindeki ağırlığı çıkarılarak hesaplanır. Önce kişinin vücut yoğunluğu hesaplanır sonrasında yağ yüzdesine çevrilir. Uygulamada pratik olmadığı için günümüzde nadiren kullanılmaktadır. Suya girildiğinde akciğerlerindeki havanın tamamını üfleyp kısa bir süre de olsa bu şekilde beklenmesi gerektiği için özellikle çocuklarda uygulanabilirliği zordur (Günay ve diğ. 2018; Woodrow 2013).

Hava Deplasmanlı Pletismografi (BOD POD)

BOD POD altın standart vücut kompozisyon analiz sistemi, yetişkinlerde ve çocuklarda vücut kompozisyonunu (vücut yağ ve yağsız kütle) belirlemek için tüm vücut densitometrisini kullanan nitelikli bir hava deplasmanlı pletismografi cihazıdır. Bir test yaklaşık olarak 5 dk. sürer. Son derece hassas, güvenli, rahat ve hızlı test sonuçları sağlar. Vücut yoğunluğu tahminleri, hidrostatik tartım tekniğini kullananlarla yakın bir uyum içindedir. Cihaz özel bir bilgisayar sistemi ile torasik gaz hacmi (TGV) ölçme ve veri yönetimi yeteneklerine sahiptir. Ancak pahalı ve ulaşılabilirliği az olduğu için genel olarak üniversitelerde bilimsel araştırmalar maksadıyla kullanılmaktadır. (Shaw ve Kerr 2018; Bean 2017).

Dual-Energy X-Ray Absorptiometri (DXA)

DXA vücut kompozisyonunun belirlenmesinde kullanılan yaygın, vücut bölümlerini ayrıntılı bir şekilde analiz eden ve hata payı oldukça düşük olan önemli bir tekniktir. Öyle ki altın standart referansı ile ilgili tartışmalar vardır. Başlangıçta osteoporoz gibi kemik hastalıklarının tespiti için geliştirilmiş ancak yumuşak dokuların analizi için de kullanılmaya başlanmıştır. Cihaz yatay bir platforma bağlı dedektörler aracılığıyla ve alt kısımdaki mekanik kaynaktan çift enerjili ışın göndererek platformda yatan kişinin vücudunu tarama prensibi ile çalışmaktadır. Radyasyon oranı düşüktür. Genç ve yetişkin bireylerde güvenle kullanılsa da çocuklarda kullanılması sakıncalıdır. DXA kemik mineral yoğunluğu, yağ dokusu ve yağsız doku olmak üzere 3 boyutlu bir vücut kompozisyonu haritası çıkarabilmektedir. Maliyeti yüksek olmakla birlikte laboratuvar ortamında ve daha çok tıp sektöründe ya da bilimsel amaçlı kullanılmaktadır (Woodrow 2013).

Biyoelektrik İmpedans Analizi (BİA)

Toplam yağ oranının belirlenmesinde kullanılan bu pratik cihaz, vücudun tüm segmentlerine (4 uzuv ve gövde) belli oranda akım frekansları göndererek çok kısa bir sürede sonuç vermektedir. Her bir segmentin kütle ve elektrik impedansı dikkate alınarak toplam vücut yağ oranı hesaplanır. Cihaz bu görevi yaparken vücutta bulunan suyun iletkenliğini kullanır. Kemik ve yağ dokusu direnci yüksek bileşenler olduğu için elektrik akımının geçişini zorlaştırır. Yağ dokusu yalıtkandır ve içerisinde su bulunmaz.



RESİM 1 BIA

Kaslar ve iç organlarsa içeriğinde bol miktarda su bulundurduğu için iletimi kolayca geçirir. Biyoelektrik impedans cihazlarının çalışma prensibi budur. Uygulanışı kolaydır ve bol tekrar imkânı sağlar (Schultes ve Kreuzgruber 2019; Dönder ve Önalın 2018; Murakawa ve diğ. 2016; Lai ve diğ. 2016). BİA'nın en önemli cazibesi yüksek bir ölçüm hassasiyetine sahip olmasıdır. Ayrıca diğer antropometrik ölçümlere kıyasla testi uygulayanlar arasında hata olasılığı daha düşüktür. Güvenilir sonuçlar elde etmek için uygulama metodik ve standartlaştırılmış bir şekilde yapılmalıdır (Woodrow 2013). Yanılma oranı %5'e kadar olup (Czeck ve diğ. 2019) test öncesi aşağıdaki kriterlere dikkat edildiği takdirde güvenilirliği optimal seviyede olur.

- Katılımcılar teste sabah aç karına ya da 4 saat öncesinden sıvı dahil besin alımı bırakılarak alınmalıdır.
- Testten 24 saat önce mutlak suretle alkol ve kafein ihtiva eden, vücudun sıvı dengesini etkileyip dehidrasyon ve hiperhidrasyona yol açabilecek içeceklerin alımı, 48 saat önce de ilaçların alımı durdurulmalıdır.
- Test esnasında katılımcının üzerinde mümkün olduğunca hafif kıyafetler olmalıdır.
- Teste başlamadan önce varsa metal vb. akım frekanslarını etkileyebilecek aksesuarlar çıkarılmalıdır.
- Katılımcılar gerekli hijyen şartları sağlanmış cihaza çıplak ve kuru ayaklarla çıkmalı, cihazın duruş ve tutuş pozisyonlarına dikkat etmeli, ayrıca testi uygulayan kullanıcı, çocuk, sporcu ve yetişkin (inaktif) protollerinden doğru olanı seçerek testi başlatmalıdır (Czeck ve diğ. 2019; Dönder ve Önalın 2018; Murakawa ve diğ. 2016).

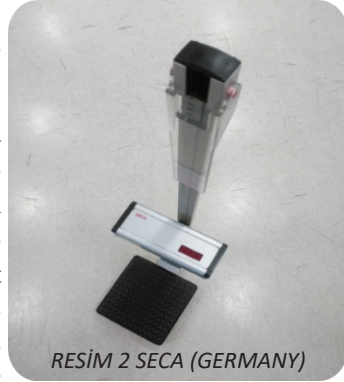
- Uygulamadan önce cildin alkol ile temizlenmesi elektrot iletkenliğini kolaylaştırır.
- Çeşitli cilt hastalıkları iletkenliği olumsuz etkileyebileceği için bu durumlarda kullanılmamalıdır.
- Ortam sıcaklığı kan akışında değişimlere neden olabileceği için ideal oda ısısında uygulanması verimli olacaktır (Woodrow 2013).

Vücut Kompozisyonunun Belirlenmesinde Kullanılan Endirekt Yöntemler

Boy uzunluğu ve Vücut Ağırlığının Hesaplanması

Boy uzunluğu ve vücut ağırlığı, çocuklar için büyümenin ana göstergesi olmakla birlikte vücut kompozisyonunun belirlenmesinde ilk akla gelen fiziksel özelliklerdendir. Düzenli aralıklarla yapılacak olan ölçümler, bireylerin büyüme ve kilo ile ilgili sağlık durumlarını kontrol etmekle beraber, aynı yaş gruplarının normal değerleri ile karşılaştırılarak durumsal ipucu elde edilmesini sağlar. Bu parametrelerin belirlenmesinde özel olarak üretilmiş elektronik ya da analog ölçüm araçları ve basküller kullanılabilir. Testler uygulanırken şunlara dikkat edilmelidir;

- Katılımcılar çıplak ayak, şort, tişört, tayt ve mayo benzeri hafif, sonucu etkilemeyecek kıyafetler giymelidir.
- Boy uzunluğunun ölçümü esnasında omurga eksenini düz ve vücut dik olmalı, çıplak ayak tabanları yere tam temas etmelidir. Saçtaki toka vb. aksesuarlara dikkat edilmeli, düz ve sert olan ölçüm platformu başın üst kısmına temas etmelidir. Ölçüm araçlarının bulunamadığı durumlarda esnek olmayan mezura ve metre yardımı ile düzgün bir satıha sahip duvar, kapı vb. alanlarda da ölçüm yapılabilir. Baş üstünden ölçüm belirlemede cetvel vb. düz materyallerden yardım alınabilir.
- Tartı, tercihen sabah saatlerinde ve beslenmeden önce yapılmalıdır. Bu beslenme kaynaklı farklılıklardan korunabilmek adına önemlidir.
- Tekrarlayan ölçümlerde, mutlak suretle standartın sağlanabilmesi adına uygulama saati ve beslenme gibi test şartlarının aynı olması na özen gösterilmelidir (Günay ve Çolakoğlu 2020; Günay ve diğ.



RESİM 2 SECA (GERMANY)

2018; Sarnblad ve diğ. 2019; Çetin ve diğ. 2015; Hills ve Kagawa 2007).

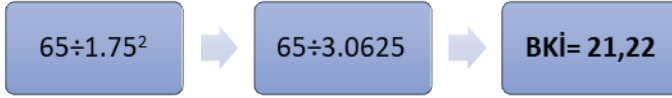
Beden Kütle İndeksinin Hesaplanması

BKİ, vücut kompozisyonunun belirlenmesinde kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. Şu şekilde hesaplanır;

Vücut ağırlığı (kg) ÷ Boy uzunluğu (m²) (Lee ve diğ. 2020).

Örnek:

Katılımcının ağırlığı 65kg, boy uzunluğu 1.75m ise; $\text{kg} \div \text{m}^2$

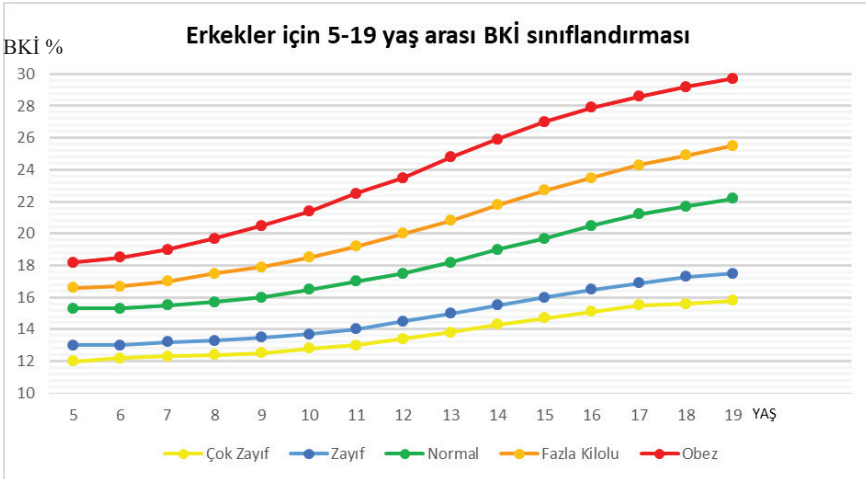
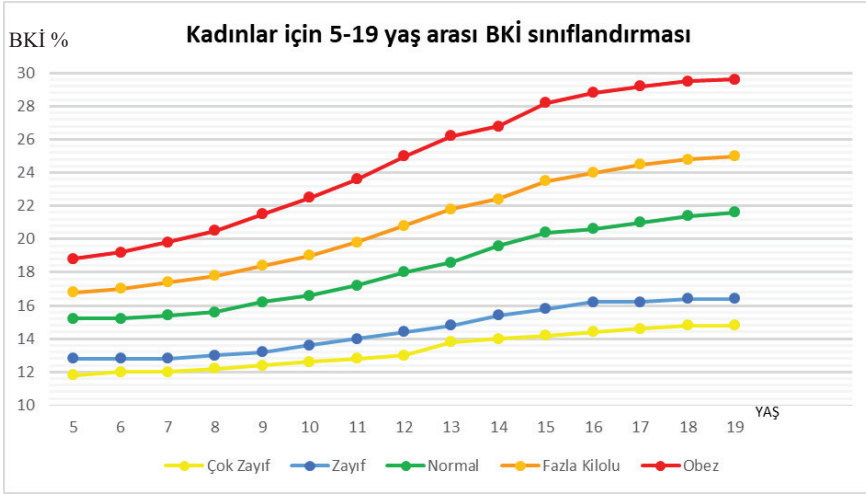


Peki, bu sonuç bize neyi ifade ediyor? Bunu anlayabilmemiz için DSÖ'nün (Dünya Sağlık Örgütü) belirlediği BKİ sınıflandırmasına göz atalım.

Tablo: DSÖ 20 yaş ve üzeri BKİ sınıflandırması

BKİ	BKİ TANIMLAMASI
18.5'in altında	Zayıf
18,5-24,9	Normal
25,0-29,9	Fazla kilolu
30,0-34,9	Obezite sınıfı I
35,0-39,9	Obezite sınıfı II
40'ın üstünde	Obezite sınıfı III (Morbit)

Çocuklarda ve Adölesan dönemi gençlerde ise BKİ sınıflandırması yaş grubu ve cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Bu durum kız ve erkek çocuklarının fizyolojik farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Kadınlarda toplam vücut yağ oranı erkeklere göre daha fazla olmakla birlikte, çocuk yaşlarda büyüme daha hızlıdır ve ergenlik dönemine nispeten erken girilir. Bu değişkenleri genler, beslenme alışkanlıkları, iklim ve çevresel koşullar etkilemektedir (de Bont ve diğ. 2022; Bygdell ve diğ. 2021; Zorba 2021). Genel sınıflandırmalar aşağıdaki grafiklerde detaylı bir şekilde görülmektedir.



Onis ve diğ. (2007)

Derialtı Yağ Ölçüm Yöntemi (Skinfold)

Derialtı yağ ölçüm yöntemi diğer yöntemlere göre nispeten ucuz olduğu için özellikle büyük gruplarda kullanılmaktadır. Doğruluk oranı yüksek bir yöntem olmakla beraber bilgi birikimi ve deneyimi olan eğitilmiş personel tarafından uygulanması gerekmektedir. Aksi takdirde doğru sonuç alınması güç olacaktır. Bu yöntem insan vücudunda bulunan toplam yağ miktarının %50'sinin deri altında olduğu gerçeğinden yola çıkılarak 1930'lu yıllardan beri keşfedilmiştir. Test 2 kısaç ucu ve mm cinsinden göstergeli bir kaliper (skinfold) ile gerçekleştirilir. Bu kaliper her açıda deriye 10 gr/mm² basınç uygulamaktadır. Toplam 9 bölgeye kadar ölçüm yapılmakla birlikte ölçümler vücudun sağ ya da sol bölümünden alınabilir. Burada önemli olan tekrarlayan testlerde ölçümleri aynı bölümlerden almaktır. Ölçüm alınacak bölgelerin sayısı yaş, cinsiyet ve

protokollere göre değişebilir. Ölçüm noktaları uzuvlarda yaklaşık olarak bölgedeki kasın enine ve boyuna merkez noktasından alınır (Nagel ve diğ. 2020; Mascherini ve diğ. 2020; Forte ve diğ. 2020; Günay ve diğ. 2018; Fernandes ve diğ. 2017; Zorba ve Saygın 2017; Açıkgoz ve diğ. 2016; Rippe ve Angelopoulos 2012).

Üst ekstremitede 7 bölge;

- Biceps, triceps, subscapula, abdominal, suprailliac, chest ve axilla.

Alt ekstremitede 2 bölge;

- Calf ve Quadriceps

Biceps: Dirsek eklemi ekstensiyonda, ölçümün alınacağı kol gövde yanında serbesttir. Avuç içi anatomik pozisyonundadır. Yani öne dönüktür. Bu sayede Biceps kası ölçümün rahat alınabileceği şekilde ön tarafta belirginleşir. Ölçüm bicepsin ön orta çizgisi üzerindeki dikey kıvrımının acramion ve olecranon çıkıntılarının orta noktasından alınır.

Triceps: Dirsek eklemi ekstensiyonda, ölçümün alınacağı kol gövde yanında serbesttir. Ölçüm acramion ve olecranon çıkıntıları arasındaki orta noktadan dikey doğrultuda alınır.

Subscapula: Scapulanın angulus inferior noktasından omurgaya doğru 1 cm'lik alt bölümünden 45° lik açı ile alınır.

Abdominal: Umbilikus hizasının yaklaşık olarak 2 cm kadar yan tarafından dikey doğrultuda alınır. Kilo problemi olan aşırı yağlı bireylerde abdominal bölgenin ölçümünü yapmak oldukça güçtür. Dikey doğrultuda ölçüm alınamadığı takdirde yatay denenebilir.

Suprailliac: İllium çıkıntısının 2 cm kadar üzerinden, diagonal doğrultuda ölçüm gerçekleştirilir.

Chest (Pectoral): Anterior aksillar çizgi ile göğüs ucu arasındaki diagonal deri kıvrımının orta noktasından alınır. Kadınlarda göğüs anatomisinin farklı olmasından dolayı 1/3 oranında üst kısımdan ölçüm yapılır.

Axilla: Ölçümün yapılacağı bölgedeki kol yukarıya kaldırılır. Aksiller deri kıvrımının en üst noktasından yere paralel olarak ölçüm alınır (Gardner, A., Berryman, F., & Pynsent, P. (2017).

Quadriceps: Kasın diz ve kalça eklemine göre orta noktasının ön yüzünden, dikey doğrultuya yakın olarak ölçüm alınır.

Calf: Kasın maksimum genişlikteki noktasının medial yönünden dikey doğrultuya yakın olarak ölçüm alınır. (Jayawardena ve diğ. 2020; Polat, Uygur ve Yücel 2019; Günay ve diğ. 2018; Zorba ve Saygın 2017; Yosmaoğlu, Baltacı ve Derman 2010).

Derialtı Yağ Ölçüm Yöntemi Uygulamasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Skinfold-Derialtı yağ ölçüm yönteminin ucuz, pratik, büyük gruplara uygulanabilme, tekrarlanabilme gibi avantajlarının yanı sıra, doğru ölçümler yapılmadığı takdirde yanlış sonuçlar vermesi gibi negatif sonuçları da vardır. Bu nedenle;

- Ölçüm yapacak kişi mümkünse antropometrist olmalıdır. Eğer imkan yoksa mutlak suretle yeterli bilgi ve deneyime sahip uzman kişilerce test yapılmalıdır.
- Test esnasında katılımcının duruş pozisyonlarına dikkat edilmelidir. Ayrıca kaliperin katlanan deriyi doğru bir şekilde kavrayabilmesi için kişinin teninin kuru olması önemlidir.
- Test öncesi mutlak suretle kaliperin kalibrasyonu yapılmalı, sıfırlanmalıdır.
- Sağlakların kaliperi gösterge üstte kalacak şekilde sağ, solakların da sol elinde tutmaları hareket kolaylığı sağlayacaktır.
- Ölçümler mutlaka bilimsel araştırmalarda belirtilen noktalardan alınmalıdır. Bu sonuçların doğruluğu için en fazla dikkat edilmesi gereken noktadır. Ayrıca ölçümü alınacak olan kişinin mutlaka çıplak ten olması gerekmektedir. İnce tayt ya da tişörtler dahi mm ile hesaplar yapılan araştırma sonuçlarının yanlış çıkmasında neden olabilir.
- Sağ eli ile kaliperi tutan kişi, sol elinin başparmağı altta, işaret parmağı üstte olacak şekilde hedef bölgedeki deriyi katlamalı, parmak uçlarının hemen yanından ucu açılmış kaliperi serbest bırakarak veriyi okumalıdır. Bu noktada derinin kaslardan sıyrılarak kavranmasına dikkat edilmelidir.
- Veri, kaliper yerleştirilip deri sıkıştırıldıktan sonra 1 sn. içerisinde okunmalıdır. Bunun nedeni yağların yumuşak ve kaygan olmalarıdır. Beklenen her saniyede örneğin subscapula için 16mm olan verinin 12 hatta 10 mm'ye doğru azalması ile yanlış sonuç verecek olmasıdır.
- Ölçüm esnasında deriyi katlayan parmaklar katılımcının teninden ayrılmaz.
- Ölçümler 3 kez doğru şekilde tekrarlanmalıdır. Örneğin subscapula için 1. ölçüm 16mm 2. ölçüm 10mm ise iki ölçümden biri mutlaka yanlıştır. Ölçümler arası fark 2mm'nin üzerinde olursa o ölçüm yenilenir. Sonuç olarak arka arkaya yapılan standardın sağlandığı 3 ölçüm ile deri kıvrım kalınlığı en doğru şekilde tespit edilmiş olur.

- Tekrarlayan ölçümlerde standartın sağlanabilmesi için tüm ölçümler aynı kişi tarafından yapılmalıdır (Nösslinger ve diğ. 2022; Bolivar ve diğ. 2022; Günay ve diğ. 2018; Woodrow 2013).

Deri Altı Yağ Ölçüm Yönteminin Uygulanışı



BÖLGE 1 BİCEPS



BÖLGE 2 TRİCEPS



BÖLGE 3 SUBSCAPULA



BÖLGE 6 ABDOMINAL



BÖLGE 7 SUPRAILLIAC



BÖLGE 8 CHEST



BÖLGE 9 AXILLA



BÖLGE 10 QUADRICEPS



BÖLGE 11 CALF

Bel, Kalça ve Boyun Çevresi Ölçümleri

Bel çevresi ve bel kalça oranı merkezi vücut yağlanması saptanmasında kullanılan en önemli antropometrik ölçüm yöntemlerinden biridir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda vücuttaki yağ dokusunun miktarı kadar vücut bölgelerindeki dağılımının da önemli olduğu belirtilmiştir. Bölgesel yağlanmalar sağlık ile yakın ilişkilidir. Vücutta meydana gelen viseral yağ doku artışının (viseral obezite) saptanmasında önem arz eder. Viseral yağlar iç organların arasında yer alan yağ dokularıdır ve yağlanma miktarının artışının kalp damar hastalıkları, yüksek tansiyon, tip 2 diyabet, insülin direnci vb. hastalıklarla yakın ilişkisi vardır. Bu sebeplerden dolayı bel kalça ve boyun çevresi ölçümleri obeziteye bağlı risklerin değerlendirilmesinde önemlidir. Bel çevresi, BKİ değerleri çok yüksek olmamasına rağmen artmış kardiyak ve metabolik risk altındaki bireylerin tanımlanmasında özel bir değer taşıyabilir. Karın bölgesi yağlanması android obezite (elma tip), kalça bölgesi yağlanması ise ginoid obezite (armut tip) olarak isimlendirilmektedir. (Bygdell ve diğerleri 2021; Ünal ve diğ. 2019; Dönder ve Önal 2018; Yıldırım ve diğ. 2017; Gülmez ve Kut 2017; Woodrow 2013; Visscher, Snijder ve Seidell 2010; Hoeger ve Hoeger, 2010).

Bel çevresinin ölçümü illiak tepesinin üst seviyesi ile en alt costanın arasında kalan bölümden yapılır. Mezura yaklaşık olarak göbek deliği hizasına yere paralel olarak yerleştirilir. Kalça çevresi ise en geniş yerden alınır. Boyun çevresi Cartilagio thyroidea'nın hemen altından en dar bölgeden ölçülür. Bel çevresi yağlanma ölçümlerinde en başarılı sonucu tomografi (BT) ve manyetik rezonans görüntüleme (MR) vermektedir. Fakat pahalı ve ulaşması güç olduğu için daha az tercih edilmektedir. Bel çevresi (Karın bölgesinin yağlanması), artan viseral adipozitenin dolaylı olarak değerlendirilmesinde kullanılan önemli bir klinik parametre olmakla birlikte, deri altı ve viseral yağ kütlesi arasında ayırım yapmak için yeterli değildir. Bel Kalça oranı, hem antropometrik (BKİ ve bel çevresi) hem de metabolik (Trigliserid ve HDL-K) parametrelerine dayanarak viseral yağ kütlesini değerlendirir. Bel kalça çevresi yüksek olan bireylerin BKİ değerleri de yüksekse hastalık riskleri artmaktadır. DSÖ ve NCEP (National Cholesterol Education Program) yetişkin kadınlarda bel çevresinin 88cm, erkeklerde ise 102cm'nin üzerinde olması durumunda viseral yağlanmanın yüksek olduğunu ve kişinin sağlık açısından risk faktörlerinin yüksek olduğunu bildirmektedir. Bel Kalça oranı geçen yüzyılda oldukça popüler olmuş ve hala vücut kompozisyonunun belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Yağlanmış kalça bölgesi de karın bölgesi gibi artan mortalitenin habercisidir. Geniş bel çevresi, dar kalça çevresinden kaynaklanabilir ya da geniş kalça çevresinin sebebi dar olan bel çevresi de olabilir. Bu nedenle antropometrik farklılıklar ve BKİ parametreleri de dikkate alınmalı, tek

yönlü değerlendirmelerden kaçınılmalıdır (Polat, Uygur ve Yücel 2019; Dönder ve Önalın 2018; Visscher, Snijder ve Seidell 2010). Yaş gruplarına göre bel çevresi parametreleri ve vücut yağ oranı sınıflandırmaları aşağıdaki tablolarda detaylı bir şekilde görülmektedir.

Tablo: American College of Sports Medicine (2018) 'e göre yetişkinlerde bel çevresi için risk faktörleri

Risk Kategorisi	Bel çevresi (cm)	
	Kadın	Erkek
Çok düşük	< 70	< 80
Düşük	70-89	80-99
Yüksek	90-110	100-120
Çok yüksek	> 110	> 120

Tablo: Yaş gruplarına göre bel çevresi için risk faktörleri (NHLBI 2000)

Yaş Grubu	Erkekler	Kadınlar
8	70,9	70,4
12	84,5	81,9
15	94,4	89,8
17	101	97
18+	≥102	≥88

Tablo: Farklı vücut yağ ölçüm yöntemlerinin toplam vücut yağ ve yağ dağılımını tahmin edebilme becerileri (Snijder ve diğ. 2006)

Yöntem	Toplam Vücut Yağını Ölçebilme	Bölgesel Dağılımı Ölçebilme	Büyük Gruplarda Uygulanabilirlik
CT (Bilgisayarlı Tomografi)	Orta	Çok yüksek	Düşük
MRI (Manyetik Rezonans Görüntüleme)	Yüksek	Çok yüksek	Düşük
DXA (Çift Enerji Xray Absorpsiyometrisi)	Çok yüksek	Yüksek	Orta
Densitometri	Çok yüksek	Çok düşük	Düşük
Seyreltme teknikleri	Yüksek	Çok düşük	Orta
Biyoelektrik impedans analizi	Orta	Çok düşük	Yüksek
Beden kütle indeksi	Orta	Çok düşük	Çok yüksek
Bel-kalça-boyun çevresi, bel-kalça oranı, sagittal karın çapı	Düşük	Yüksek	Çok yüksek
Deri altımm kıvrım kalınlığı	Orta	Orta	Yüksek

Tablo: Vücut yağ oranının sınıflandırılması (Porcari ve diğ. 2015)

	Yağ Oranı %	
	Kadın	Erkek
Esansiyel Yağ	10-13	2-5
Sporcu	14-20	6-13
Fitness	21-24	14-17
Ortalama	25-31	18-24
Obezite	≥ 32	≥ 25

Tablo: Farklı yaş gruplarında yağ oranının sınıflandırılması (Heyward ve Gibson 2014).

Erkekler					
Yaş	Tavsiye Edilmeyen	Düşük	Normal	Yüksek	Obezite
6-17	<5	5-10	11-25	26-31	>31
18-34	<8	8-12	13-21	22	>22
35-55	<10	10-17	18-24	25	>25
55+	<10	10-15	16-22	23	>23
Kadınlar					
Yaş	Tavsiye Edilmeyen	Düşük	Normal	Yüksek	Obezite
6-17	<12	12-15	16-30	31-36	>36
18-34	<20	20-27	28-34	35	>35
35-55	<25	25-31	32-37	38	>38
55+	<25	25-33	30-34	35	>35

KAYNAKLAR

1. Açıkgoz O., İrez, B. G., Çelik, A., Oral, O., Önen, M. (2016). *Egzersiz Fizyolojisi*, Ergün kitabevi, s151,168.
2. American College of Sports Medicine (2018). ACSM's guidelines for exercise testing and prescription. (Tenth Edition). Wolters Kluwer Health: Philadelphia.
3. Bean, A. (2017). *The complete guide to sports nutrition*. Bloomsbury Publishing. 8th Edition, 169.
4. Bolívar, V. C., Fuster, C. O., Porras, N., Olivares, M. G., Girón, M. V., Torralvo, F. J. S., ... & Oliveira, G. (2022). Assessment of body composition in cystic fibrosis: agreement between skinfold measurement and densitometry. *Nutrición hospitalaria: Organo oficial de la Sociedad española de nutrición parenteral y enteral*, 39(2), 376-382.
5. Bygdell, M., Céline, J., Lilja, L., Martikainen, J., Simonson, L., Sjögren, L., ... & Kindblom, J. M. (2021). Prevalence of overweight and obesity from 5 to 19 years of age in Gothenburg, Sweden. *Acta Paediatrica*, 110(12), 3349-3355.
6. Cali, A. M., & Caprio, S. (2008). Obesity in children and adolescents. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 93(11_supplement_1), s31-s36.
7. Clarys, J. P., Martin, A. D., Marfell-Jones, M. J., Janssens, V., Caboor, D., & Drinkwater, D. T. (1999). Human body composition: A review of adult dissection data. *American Journal of Human Biology: The Official Journal of the Human Biology Association*, 11(2), 167-174.
8. Czeck, M. A., Raymond-Pope, C. J., Prescott, E., Bisch, K. L., & Dengel, D. R. (2019). Body fat percent assessment between electrical impedance myography and dual X-ray absorptiometry. *American Journal of Human Biology*, e23330.
9. Çetin, İ., Muhtaroglu, S., Yılmaz, B., & Kurtoğlu, S. (2015). Biyoelektrik impedans analiz metodu ile obez çocuklarda cinsiyete göre vücut bileşimlerinin segmental olarak değerlendirilmesi. *Dicle Medical Journal/Dicle Tıp Dergisi*, 42(4).
10. de Bont, J., Bennett, M., León-Muñoz, L. M., & Duarte-Salles, T. (2022). The prevalence and incidence rate of overweight and obesity among 2.5 million children and adolescents in Spain. *Revista Española de Cardiología (English Edition)*, 75(4), 300-307.
11. Dönder, E., Önalın, E. (2018). Obezitenin Tanımı, Epidemiyolojisi ve Klinik Değerlendirmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, 23-1-4.
12. Fernandes, J. F., Caniunqueo, A. V., Duarte, C. R., Hernández, C. M., Roquetti, P. F., da Silva Fernandes, S., ... & Quiroz, G. S. (2017). Evaluation

- and comparison of five skinfold calipers. *Nutricion hospitalaria*, 34(1), 111-115.
13. Forte, G. C., Rodrigues, C. A. S., Mundstock, E., dos Santos, T. S., De-toni Filho, A., Noal, J., ... & Mattiello, R. (2020). Can skinfold thickness equations be substituted for bioimpedance analysis in children?. *Jornal de Pediatria*.
 14. Gardner, A., Berryman, F., & Pynsent, P. (2017). What is the variability in shoulder, axillae and waist position in a group of adolescents?. *Journal of anatomy*, 231(2), 221-228.
 15. Gülmez, H., & Kut, A. (2017). Metabolik Sendromu Olan Hastalarda Visseral Yağlanma Oranı ve Boyun Çevresi Arasındaki İlişki. *Genel Tıp Dergisi*, 27(1).
 16. Günay, A. R., Çolakoğlu, F. F. (2020). Voleybolda Proprioseptif Antrenman: Algısal Bilişsel Performans. *Ankara: Akademisyen Yayınevi*.
 17. Günay, M., Cicioğlu, İ., Tamer, K., & Şıktar, E. (2018). Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçüm Testleri. *Ankara: Gazi Kitabevi*. 942-971.
 18. Hills, A. P., & Kagawa, M. (2007). Body composition assessment in children and adolescents—implications for obesity. In *Children, Obesity and Exercise* (pp. 49-61). Routledge.
 19. Hoeger, W. W., & Hoeger, S. A. (2010). Principles and labs for physical fitness (Seventh edition). Canada: Cengage Learning, 135.
- <https://www.tanita.com/en/bc-418/> (erişim,18/06/2022).
- Jayawardena, R., Waniganayake, Y. C., Abhayaratna, S. A., & Ranasinghe, P. (2020). Prediction of body fat in Sri Lankan adults: Development and validation of a skinfold thickness equation. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(2), 147-150.
 20. Jensen, N. S. O., Camargo, T. F. B., & Bergamaschi, D. P. (2016). Comparison of methods to measure body fat in 7-to-10-year-old children: a systematic review. *Public Health*, 133, 3-13.
 21. Köksal, G., & Özel, G. (2008). Çocukluk ve ergenlik döneminde obezite. ISBN: 978-975-590-245-6, SB (729), Klasmat Matbaacılık, Ankara.
 22. Lai, J. L., Lin, R. S., Tsai, S. C., & Huang, S. Y. (2016, May). Near-Infrared optics bio-sensor used in body-fat measurement. In *2016 International Conference on Applied System Innovation (ICASI)* (pp. 1-4). IEEE.
 23. Lee, Y. R., Palmere, P. J., Burton, C. E., & Benavides, T. M. (2020). Stratifying therapeutic enoxaparin dose in morbidly obese patients by BMI class: a retrospective cohort study. *Clinical Drug Investigation*, 40(1), 33-40.
 24. Mascherini, G., Petri, C., Ermini, E., Bini, V., Calà, P., Galanti, G., & Mostesti, P. A. (2019). Overweight in Young Athletes: New Predictive Model

- of Overfat Condition. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(24), 5128.
25. Murakawa, Y., Hamaguchi, T., Tanabe, K., & Karo, H. (2016). *U.S. Patent No. 9,314,186*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
 26. Nagel, E., Hickey, M., Teigen, L., Kuchnia, A., Curran, K., Soumekh, L., ... & Ramel, S. (2020). Clinical Application of Body Composition Methods in Premature Infants. *Journal of Parenteral and Enteral Nutrition*.
 27. NHLBI Obesity Education Initiative. (2000). The practical guide: Identification, evaluation, and treatment of overweight and obesity in adults. *National Institutes of Health*; 2000. NIH Publication Number 00-4084.
 28. Nösslinger, H., Mair, E., Toplak, H., & Hörmann-Wallner, M. (2022). Measuring subcutaneous fat thickness using skinfold calipers vs. high-resolution B-scan ultrasonography in healthy volunteers: A pilot study. *Clinical Nutrition Open Science*, 41, 19-32.
 29. Onis, M. D., Onyango, A. W., Borghi, E., Siyam, A., Nishida, C., & Siekmann, J. (2007). Development of a WHO growth reference for school-aged children and adolescents. *Bulletin of the World health Organization*, 85(9), 660-667.
 30. Polat, S., Uygur, A. G., & Yücel, A. H. (2019). 3-6 yaş arası sağlıklı çocuklarda vücut kompozisyonu ve somatotip değerlerinin belirlenmesi. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 16(2), 257-265.
 31. Rippe, J. M., & Angelopoulos, T. J. (2012). *Obesity: Prevention and treatment*. CRC Press. 103.
 32. Sarnblad, S., Magnuson, A., Ekelund, U., & Åman, J. (2016). Body fat measurement in adolescent girls with type 1 diabetes: a comparison of skinfold equations against dual-energy X-ray absorptiometry. *Acta Paediatrica*, 105(10), 1211-1215.
 33. Schultes, G., Kreuzgruber, P. (2019). Determination of Body Fat Content by Body-Volume-Distribution and Body-Impedance-Measurement. *U.S. Patent Application No 16/317,190*.
 34. Shaw, G., & Kerr, A. (2018). Non-imaging Method: Air Displacement Plethysmography (Bod Pod). In *Best Practice Protocols for Physique Assessment in Sport* (pp. 87-99). Springer, Singapore.
 35. Ünal, E., Taş, F. F., Kaya, M. M., Yıldırım, R., Aktar, F., & Haspolat, Y. K. (2019). Obez çocuk ve adölesanlarda tiroid fonksiyonlarının değerlendirilmesi. *Dicle Tıp Dergisi*, 46 (2) : 335 – 343.
 36. Visscher, T. L., Snijder, M. B., & Seidell, J. C. (2010). Epidemiology: definition and classification of obesity. *Clinical obesity in adults and children*, 3-14.
 37. Woodrow, G. (2013). Evaluation of Body Composition in the Obese. ISBN: 978-1-62257-816-0. 13-30

- World Human Organization (DSÖ) *Obesity and Overweight*. (2021). Available online at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (erişim,18/06/2022).
- Yang, Y., Shields, G. S., Guo, C., & Liu, Y. (2018). Executive function performance in obesity and overweight individuals: A meta-analysis and review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 84, 225-244.
38. Yıldırım, İ., Yıldırım, Y., Işık, Ö., Karagöz, Ş., Ersöz, Y., Doğan, İ. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Farklı Ölçüm Yöntemlerine Göre Obezite Prevalansı, *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2),20-33.
39. Yosmaoğlu, H. B., Baltacı, G., & Derman, O. (2010). Obez adolesanlarda vücut yağı ölçüm yöntemlerinin etkinliği. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 21(3), 125-131.
40. Zorba, E., Saygın, Ö. (2017). *Fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk*, Perspektif matbaacılık. 4. baskı, s 151, 224
41. Zorba, E. (2021). *Yaşam kalitesi ve wellness*, Akademisyen kitabevi. s 82,189.

CHAPTER

BÖLÜM

15

**DOĞA SPORLARI KATILIMCILARININ
MACERA VE HEYECAN ARAMA
DAVRANIŞLARININ İCELENMESİ^{1*}**

Burak KURAL¹¹

1 Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü [https://
orcid.org/0000-0002-0678-0189](https://orcid.org/0000-0002-0678-0189)

GİRİŞ

Doğa sporları; doğada var olan yaşam alanları içinde taşıdığı özelliklerle varlığını sürdüren faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Bu sporlar dağcılık, kaya tırmanışı, yama paraşütü, dağ kayağı kano ve rafting gibi doğal alanda gerçekleştirilen birçok branşı ve doğal etkinliği içermektedir (Bostsford, 1997). Açık alan sporlarının bir alt kategorisi olarak ortaya çıkan doğa sporları, farklı özelliklere, tehlike ve risk durumuna, kullanılan yardımcı unsurlara bağlı olarak macera, ekstrem, aksiyon, yaşam tarzı veya alternatif sporlar gibi farklı isimlerle de sınıflandırılmıştır. Doğa sporları yapıldığı doğa koşullarına (hava, kara, su), yapıldığı çevreye (doğal, yapay) ve sporcuların katılım şekillerine (grup, bireysel) göre üç kategoride göre sınıflandırılabilir. Kerin (2014) doğa sporlarını; belirli bir doğal özelliğin veya doğal özelliklerin kombinasyonunun, insan rakiplerin veya ortakların geleneksel veya standart sporlarda oynadığı birincil rollerden en az birini oynadığı sporlar olarak tanımlamıştır. Tüm bu tanımların ışığında doğa sporlarını temelde; resmi veya gayri resmi uygulamalar arasında değişen ve sürdürülebilir yerel kalkınmaya katkıda bulunabilecek doğal veya kırsal alanlarda geliştirilen ve deneyimlenen bir grup spor aktivitesi olarak tanımlamak mümkündür (Melo 2009). Doğa sporu olarak tanımlanan faaliyetleri birleştiren konu, çoğunlukla doğal çevreye ilişkin olarak gerçekleştirilmeleri ve önceden belirlenmiş kurallara veya yapay olarak belirlenmiş fiziksel sınırlara bağlı kalmamalarıdır (Melo ve Gomes, 2017). Doğa sporlarına katılım son yıllarda artmakta, dünyadaki geleneksel birçok sporu geride bırakmaktadır. Bu sporlar temelde sosyal normlara kabullenmemekten kaynaklanır ve çoğunlukla bir alt kültür boyutunu içerir. Bireyde ve çevresinde oluşan bu olumsuz değişim, çağımız insanının bu ortamlardan kendini soyutlayarak yeni arayışlar içerisine girmesine neden olmaktadır (Rinehart, 2000). Bu arayışların başında heyecan arama ve macera davranışı gelmektedir.

Macera davranışı, çoğunlukla doğal ortamlarda gerçekleşen, doğal risk faktörleri ile açık havada meydana gelen serbest zaman aktivitesidir (Ewert and Vernon, 2013; Lee, Tseng and Jan, 2015). Bu serbest zaman aktivitesi, son yıllarda dağcılık, kano, dalış veya yüksek dağ koşusu gibi aktivitelere çok fazla bireyin katılması ile popülerlik kazanmaktadır (Buckley, 2010). Bireylerin doğal ortamlardaki macera davranışlarını incelemek ve neden katıldıklarını belirlemek için çeşitli teoriler oluşturulmuştur. Miles ve Priest (1999)'e göre macera davranışı, tüm duyuların ve bilişsel süreçlerin kullanılmasını gerektiren yeni becerileri öğrenmek için deneyimsel bir yöntemdir. Macera davranışı kişisel deneyime dayanır. Bu durum bireyler ile doğanın zorlukları arasındaki ilişkiyi içeren konudur. Zuckerman (1994) vahşi doğada riskli davranışları deneyimleyen kişilerin heyecan arayan kişiler olduğunu öne sürer. Csikszentmihalyi (1990) kişisel beceriler ile doğal ortamlar tarafından bireye sunulan zorluklar arasındaki sinerjiyi vurgulayan bir teori ortaya koymuştur. Yetersiz bir beceri seti veya aşırı zorlu

bir meydan okuma, söz konusu macera etkinliğinin gerçekleştirilmeyeceği anlamına gelir. Macera davranışının olumlu sonuçları çok yönlüdür. Bunlar; psikolojik ve sosyal refahı geliştirmek, sağlıklı hissetmek, sosyalleşme, risk yönetimi, kendisi ve başkaları için sorumluluk almak, becerileri öğrenmek ve geliştirmek, daha mutlu ve rahat hissetmek veya doğayı derinlemesine deneyimlemektir (Ardahan, ve Lapa, 2010). Aynı zamanda macera davranışı, ciddi yaralanma hatta ölüm ihtimaliyle ilişkili yüksek risklere sahiptir. Bu riskler açık hava macerasının “temelinde yer alır” (Ewert, Gilbertson, Luo, Voight and Beyond, 2013). Macera davranışında algılanan risk öznel ve kişiden kişiye değişir. Bu nedenle, bir kişi için yüksek düzeyde risk oluşturan doğal ortamlardaki durumlar, diğeri için yalnızca düşük bir risk oluşturabilir (Buckley, 2010). Macera davranışını doğrudan etkileyen üç ciddi çevresel risk vardır; iklim ve hava durumu, yerçekimi ve oksijen eksikliğidir (Sheng-Hshiang, Lin ve Liu, 2013). Örneğin, farklı araziler, yer şekilleri, tipi, çığlar, soğuk ve şiddetli rüzgâr, dağcılar için risk oluşturabilir. Tüplü dalgıçlar ise, suyun gücü ve yüksek barometrik basınç risk oluşturabilir. Bu riskler yaralanma, hastalık hatta ölüme yol açan aşırı rahatsızlığın bir nedeni olabilir. Bu nedenle, macera davranışı büyük bir dayanıklılık, azim, endişelerinin üstesinden gelme veya korkuyla yüzleşmeyi gerektirir. Macera davranışı uygulayıcıları son derece yetenekli ve zinde olmalıdır (Cater, 2006)

Heyecan arama; alışılmışın dışında, çeşitli, karmaşık, yoğun duygular ve deneyimler aramak ve bu deneyimler için fiziksel, sosyal ve yasal riskler almaya istekli olma ile ifade edilir (Zuckerman (1994). Heyecan arama, bir kişinin yenilik arzusunun kapsamı ve duyuşsal uyarımın yoğunluğu ile açıklanan, bireylerin her türlü duyuma tahammül etme yeteneklerinde farklılık gösterdiği düşünülen bir kişilik özelliğidir. Heyecan arama sadece risk alma potansiyeli değildir, aynı zamanda daha genel olarak, bireyin yaşamının birçok alanında ifade edilebilen, duyuşsal deneyimde yoğunluk ve yenilik arama durumudur (Pizam, Jeong, Reichel, van Boemmel, Lusson, Steynberg, Mason ve Montmany, 2004). Heyecan arama biyolojik, psiko-fizyolojik ve sosyal faktörlerden etkilenen bir modele dayanmaktadır. Bu faktörler belirli tercihleri ve davranışları belirler (Arnett, 1994; Desrichard ve Denarié, 2005). Heyecan arama özelliğinin olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Örneğin, uyuşturucu, alkol veya riskli cinsel davranışlarda bulunmak (Hoyle, Stephenson, Palmgreen ve Lorch, 2002; Lang, Shin ve Lee, 2005). Ayrıca heyecan arama özelliği, doğal ortamlarla yakın temasta riskli davranışlara katılmakla da ilgilidir (Zuckerman, 1994; Breivik, 1996) Heyecan arayışı fazla olan bireyler, daha önce hiç yapmamış olduğu bir deneyimi yaşamak istediğinde o deneyimi olduğundan daha az riskli olarak algılama eğilimindedirler (Zuckerman ve Kuhlman, 2000). Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, heyecan arayışı yüksek olan kişiler tehlikeli aktivitelere katılma, suç teşkil edebilecek davranışlar da bulunma ve uyuşturucu kullanma gibi eğilimlerinin daha yüksek olduğu yönündedir.

Riskli sporlara katılma eğilimi yüksek bireylerin heyecan aramanın yüksek olduğu belirtilmiştir (Zuckerman ve Kuhlman, 2000; Swarbrooke ve ark.,2003).

Macera davranışını inceleyen çalışma sayısının sınırlı olması, bununla birlikte doğa sporları alanında heyecan arama davranışı çalışmaların az olması, bu çalışmaların çok azının doğa sporları branşlarını içermesi, bireylerin serbest zamanlarındaki macera davranışı ve heyecan arayışını nasıl giderildiğine ışık tutması açısından yapılan çalışma önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı doğa sporu katılımcıların macera davranışı ve heyecan arama davranışlarını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve macera davranışı ile heyecan arama davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada mevcut durumu ortaya çıkartmayı amaçlayan betimsel ve ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar,2017).

Araştırma Grubu

Araştırma grubu aktif olarak Türkiye Dağcılık Federasyonu bünyesindeki spor kulüpleri ve üniversite dağcılık topluluklarında aktif olarak kaya tırmanışı yapan rastgele örneklem yöntemine göre belirlenmiş 67' si kadın ve 98' i erkek olmak üzere toplam 165 kişiden oluşmaktadır. Araştırma grubuna ilişkin betimsel değerler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma grubunun demografik özellikleri

	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	107	39,3
	Erkek	165	60,7
Medeni Durum	Bekâr	190	69,9
	Evli	82	30,1
Eğitim Düzeyi	Orta Öğretim (Lise)	53	19,5
	Ön Lisans	22	8,1
	Lisans	151	55,5
	Lisans üstü	46	16,9
Yaş	18-23	106	39,0
	24-29	22	8,1
	30-35	47	17,3
	36-41	24	8,8
	42 ve üzeri	73	26,8

Tecrübe Düzeyi	1-3 yıl	87	32,0
	4-7 yıl	80	29,4
	8-10 yıl	36	13,2
	11 yıl ve üstü	69	25,4
Branşlar	Dağcılık (Alpin Tırmanış)	64	23,5
	Kampçılık	94	34,6
	Kaya Tırmanış	45	16,5
	Yamaç Paraşütü	43	15,8
	Rafting	26	9,6
Branşı Gerçekleştirme Sıklığı (Son 12 ayda)	1-25 kez	157	57,7
	26-50 kez	65	23,9
	51-75 kez	18	6,6
	76-100 kez	7	2,6
	101 kez ve üstü	25	9,2

Tablo1'e göre araştırmaya doğa sporcuları katılımcıların 107'si (%39,3) kadın ve 165'i (%60,7) erkektir. Katılımcıların 190'ı (%69,9) bekâr ve 82'si (%30,1) evli oldukları görülmektedir. Katılımcıların 53'ü (%19,5) lise düzeyinde, 22'si (%8,1) ön lisans, 151'i (%55,5) lisans ve 46'si (%6,9) lisansüstü düzeyinde eğitime sahiptir. Katılımcıların 106'sı (%39) 18-23 yaş aralığında, 22'si (%8,1) 24-29 yaş aralığında, 47'si (%17,3) 30-35 yaş aralığında, 24'ü (%8,8) 36-41 yaş aralığında, 73'ü (%26,8) 11 yıl ve üstü yaşa sahiptir. Doğa sporlarındaki tecrübe düzeylerine göre 87'si (%32) 1-3 yıl, 80'i (%29,4) 4-7 yıl, 36'si (%13,2) 8-10 yıl ve 69'u (%25,4) 11 yıl ve üstüdür. Katılımcıların 64'ü (%23,5) dağcılık (Alpin tırmanış), 94'ü (%34,6) kampçılık, 45'i (%16,5) kaya tırmanış, 43'ü (%15,8) yamaç paraşütü ve 26'si (%9,6) rafting branşı ile ilgilenmektedir. Katılımcılar 157'si (%57,7) 1-25 kez, 65'i (%23,9) 26-50 kez, 18'i (%6,6) 51-75 kez, 7'si (%2,6) 76-100 kez ve 25'i (%9,2) 101 kez ve üstü bu branşları yapmaktadırlar.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında; macera davranışı arama ölçeği, heyecan arama ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada katılımcıların, demografik bilgilerini tespit etmek amacıyla kullanılan kişisel bilgi formunda, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, gibi genel sosyo-ekonomik düzeyleri sorgulanmıştır. Bunun yanı sıra katılımcılar, katılım gösterdiği branşı, beceri düzeyi, yılda ortalama branşı gerçekleştirme sıklığı gibi araştırma konusuna ilişkin soruları da cevaplandırmıştır

Macera Davranışı Arama Ölçeği (MDAÖ); Próchniak (2017)

tarafından geliştirilen Aykora ve Tekin tarafından (2020) Türkçe' ye uyarlanan 8 ifadeden, tek alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin amacı bireylerin macera davranışlarını arama durumlarını belirlemektir. Ölçek, 4'li likert tipi derecelendirmeyle düzenlenmiş ve ölçeğinin güvenirlik katsayısı 0,81'dir.

Heyecan Arama Ölçeği (HAÖ): Duygu Arama Ölçeği (SSS-V) Zuckerman (1994) tarafından geliştirilen, Öngen (2007) tarafından Ölçeğin Türkçeye uyarlanan 40 madde ve 4 alt boyuttan oluşan çok boyutlu bir ölçektir. "Heyecan ve Macera Arama alt boyutu; hız ve tehlike içeren davranışlarla heyecan verici sıra dışı etkinlikleri yapma arzusunu yansıtmaktadır. "Deneyim Arayışı" alt boyutu; alışılmamış bir yaşam tarzı, yeni ve farklı deneyim arayışı ve alışılmışın dışında bir yaşam tarzını ifade etmektedir. "Şartlı Refleks Yitimi" alt boyutu sosyal aktivitelere, partilere veya seks içerikli etkinliklere alkollü ya da benzeri maddelerin tüketimiyle girişme gereksinimini içermektedir. "Sıkılmaya Yatkınlık" alt boyutu ise; tekrarlardan, rutinlerden ve sıkıcı aktivitelerden ya da monoton ve donuk insanlardan hoşlanmamayı ifade eden maddeleri kapsamaktadır. Her bir alt boyutta zorunlu seçmeli olarak sunulan 10 madde yer almaktadır. Her madde "A" ve "B" olmak üzere iki seçenekten birinin zorunlu tercih edilmesine yöneliktir. Katılımcıların "A" ya da "B" şıkları arasında yapmış oldukları seçim sonucunda toplam heyecan arama puanı belirlenir. En yüksek toplam puanın 40 en düşük toplam puanın 1 olduğu ölçekte katılımcıların heyecan arayış düzeylerinin yüksek sayılabilmesi için ortalamanın üzerinde bir puan almaları gerekmektedir. Öngen (2007) tarafından yapılan ölçeğin geçerlik güvenirlik ve Türkçe uyarlama çalışması sonucunda, toplam iç tutarlılık katsayısı 0.82 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde katılımcıların her iki ölçekten aldıkları puanların normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda parametrik olma koşullarının sağlandığı ve verilerin normal dağılım gösterdiği için yüzde frekans, t-testi ve tekyönlü varyans analizi (ANOVA) testleri kullanılmıştır. Farklılığın anlamlı olduğu durumlarda, farkın hangi gruptan kaynaklandığı Scheffe testi ile belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların macera davranışı arama ile heyecan arama ölçeği alt boyutları aralarındaki ilişki de ise Pearson Korelasyon Çarpımı testi kullanılmıştır. Analizlerde SPSS 25.0 istatistik programından yararlanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırma sorularıyla paralel olarak alt başlıklar halinde sunulmaktadır. İlk bölümde doğa sporu katılımcıların macera arama ve heyecan arama davranışlarının cinsiyet,

Tablo 3'e göre katılımcıların yaş değişkeni ile macera davranışı toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır [$F(4; 267) = 4,818, p < .05$]. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirleyebilmek için yapılan post-hoc testlerinden Scheffe testine göre yaşları 18-23 yıl olanlar ile yaşları 42 ve üzeri olan katılımcılar arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(18-23)} = 2,97 > \bar{x}_{(42 \text{ ve üzeri})} = 2,69$). Anlamlı farklılık yaşları 18-23 yıl arası katılımcılar lehinedir. Benzer şekilde yaşları 36-41 yıl olanlar ile yaşları 42 ve üzeri olan katılımcılar arasında da anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(36-41)} = 3,15 > \bar{x}_{(42 \text{ ve üzeri})} = 2,69$). Yaşları 36-41 yıl olan katılımcıların macera davranış puanları daha yüksektir. Ayrıca katılımcıların yaş değişkeni ile heyecan arama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(4; 267) = 0,36, p > .05$). Bu bulgudan hareketle yaş faktörü sporcuların heyecan arama durumlarını etkilemediği söylenebilir.

Tablo 4. Macera Davranışı ve Heyecan Arama Ölçeklerinin Toplam Puanının eğitim düzeyi değişkenine göre ortalamalarının karşılaştırılması (One-Way ANOVA)

Ö.	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	Ss	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	p	Fark
Macera Davranışı	Orta Öğretim	31	2,8427	,57642	,390	3	,729	2,274	,080	-
	Ön Lisans	12	2,7708	,52178						
	Lisans	91	2,9217	,55953	4,369	268				
	Lisansüstü	31	2,7581	,64866	4,760	271				
Heyecan Arama Davranışı	Orta Öğretim	31	,4476	,07729	2,186	3	,130	7,983	,000**	3>1,
	Ön Lisans	12	,5083	,12170						
	Lisans	91	,5451	,13725	85,872	268				4>1
	Lisansüstü	31	,5653	,11378	88,057	271				

Tablo 4'e göre katılımcıların eğitim düzeyi değişkeni ile heyecan arama davranışı toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır [$F(3; 268) = 7,983, p < .05$]. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirleyebilmek için yapılan post-hoc testlerinden Scheffe testine göre eğitim düzeyi lisans olanlar ile orta öğretim(lise) katılımcıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(Lisans)} = ,5451 > \bar{x}_{(Orta Öğretim)} = ,4476$). Anlamlı farklılık eğitim düzeyi lisans olan katılımcılar lehinedir. Benzer şekilde eğitim düzeyi lisansüstü olanlar ile orta öğretim(lise) katılımcıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(Lisansüstü)} = ,5653 > \bar{x}_{(Orta Öğretim)} = ,4476$). Eğitim düzeyi lisans olan katılımcıların heyecan arama davranış puanları daha yüksektir. Ayrıca katılımcıların eğitim düzeyi değişkeni ile macera arama davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur [$F(3; 268) = 2,274, p > .05$].

Tablo 5. Macera Davranışı ve Heyecan Arama Ölçeklerinin Toplam Puanının ile branş değişkenine göre ortalamalarının karşılaştırılması (One-Way ANOVA)

Ö.	Branşlar	N	$\bar{x}$	Ss	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	p	Fark
Macera Davranışı Arama	Dağcılık	64	2,8242	,54131						
	Kampçılık	94	2,7606	,57870						
	Kaya Tırmanış	45	2,9917	,43088	5,928 82,129 88,057	4 267 271	1,482	3,752	,005**	5>2
	Yamaç Paraşütü	43	2,8314	,56160						
	Rafting	26	3,1923	,70288						
Heyecan Arama Davranışı	Dağcılık	64	,5168	,11961						
	Kampçılık	94	,4886	,13434						
	Kaya Tırmanış	45	,5694	,14121	,145 4,615 4,760	4 267 271	,036	6,831	,000**	5>1 3>2 5>2 5>4
	Yamaç Paraşütü	43	,4919	,10714						
	Rafting	26	,6087	,12307						

Tablo 5'e göre katılımcıların branş değişkeni ile heyecan arama davranışı toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır [F (4; 267) = 6,831, p<.05)]. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirleyebilmek için yapılan post-hoc testlerinden Scheffe testine göre branşı rafting olanlar ile branşı dağcılık, kampçılık ve yamaç paraşütü katılımcıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Branşı rafting olan katılımcıların heyecan arama ortalama puanları ($\bar{x}_{(Rafting)} = 6,087$) branşı dağcılık ($\bar{x}_{(Dağcılık)} = 5,168$), kampçılık ($\bar{x}_{(Kampçılık)} = 4,886$) ve yamaç paraşütü ($\bar{x}_{(Yamaç\ paraşütü)} = 4,919$) katılımcıların ortalama puanlarından daha yüksektir. Ayrıca katılımcıların branş değişkeni ile macera arama davranışları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır [F (4; 267) = 3,752, p<.05)]. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirleyebilmek için yapılan post-hoc testlerinden Scheffe testine göre branşı rafting olanlar ile kampçılık katılımcıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(Rafting)} = 3,1923 > \bar{x}_{(Kampçılık)} = 2,7606$). Anlamlı farklılık raftingci katılımcılar lehinedir.

Tablo 6. *Macera Davranışı ve Heyecan Arama Ölçeklerinin Toplam Puanının ile branşı gerçekleştirme sıklığı değişkenine göre ortalamalarının karşılaştırılması (One-Way ANOVA)*

Ö.	Sıklık	N	$\bar{x}$	Ss	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P	Fark
Macera Davranışı Arama	1–25 kez	157	2,7596	,54090						
	26–50 kez	65	2,9212	,56922	7,364	4				
	51–75 kez	18	2,9028	,62948	80,693	267	1,841	6,092	,000**	5>1
	76–100 kez	7	3,4821	,67093	88,057	271				4>1
	101 kez ve üstü	25	3,1950	,45081						
Heyecan Arama Davranışı	1–25 kez	157	,5162	,11283						
	26–50 kez	65	,5223	,16436	,029	4				
	51–75 kez	18	,5472	,18248	4,731	267	,007	,408	,803	-
	76–100 kez	7	,4857	,07887	4,760	271				
	101 kez ve üstü	25	,5340	,13108						

Tablo 6'ya göre katılımcıların branşı gerçekleştirme sıklığı ile macera davranışı toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır [$F(4; 267) = 1,841, p < .05$]. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirleyebilmek için yapılan post-hoc testlerinden Scheffe testine göre doğa sporları branşına son bir yılda 101 kez ve daha fazla katılanlar ile 1-25 kez katılanlar arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(101 \text{ kez ve üstü})} = 3,1950 > \bar{x}_{(1-25 \text{ kez})} = 2,7596$). Benzer şekilde doğa sporları branşına son bir yılda 76–100 kez katılanlar ile 1-25 kez katılanlar arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($\bar{x}_{(76-100 \text{ kez})} = 3,4821 > \bar{x}_{(1-25 \text{ kez})} = 2,7596$). Ayrıca katılımcıların branşı gerçekleştirme sıklığı ile heyecan arama davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($F(4; 267) = ,408, p > .05$).

Tablo 7. *Sporcuların Macera Davranışı ve Heyecan Arama Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları*

Ölçekler		1	2	3	4	5	6
1 Heyecan Arama (Toplam)	r	1					
	p						
2 Heyecan ve Macera Arama	r	,627**	1				
	p	,000					
3 Deneyim Arama	r	,721**	,260**	1			
	p	,000	,000				
4 Şartlı Refleks Yitimi	r	,785**	,272**	,439**	1		
	p	,000	,000	,000			
5 Sıkılmaya Yatkınlık	r	,509**	,126*	,136*	,290**	1	
	p	,000	,038	,025	,000		
6 Macera Davranışı (Toplam)	r	,348**	,333**	,122*	,201**	,315**	1
	p	,000	,000	,044	,001	,000	

N=272 **p<.001; *p<.05

Tablo 7'ye göre heyecan arama davranışı ile macera davranışı arama ($r = .348$; $p < .01$) toplam puanları arasında orta düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır. Araştırmaya katılan doğa sporcularının heyecan arama seviyelerinin artmasıyla macera arama seviyeleri de artış göstermektedir. Benzer şekilde heyecan arama seviyeleri azalırken macera arama seviyelerinin azaldığı ortaya çıkmaktadır. Doğa sporları katılımcıların macera davranışı toplam puanları ile heyecan arama davranışı alt boyutlarından heyecan ve macera arama ($r = .333$, $p < .01$) ile sıkılmaya yatkınlık ($r = .315$, $p < .01$) arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki; deneyim arama ve şartlı refleks yitimi arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki vardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada, doğa sporu katılımcıların macera davranışı ve heyecan arama davranışlarını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve macera davranışı ile heyecan arama davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan doğa sporcularının heyecana arama davranışlarının cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Araştırmada kadın ve erkek sporcuların ortalama değerleri incelendiğinde; erkek sporcuların heyecan arama davranışlarının puan ortalamaları kadınların puan ortalamalarından anlamlı bir şekilde büyük olduğu tespit edilmiştir. Doğa sporlarına katılan erkeklerin heyecan aramaya yönelik kişilik özelliklerinin kadınlara göre daha baskın olduğunu söyleyebiliriz. Bunun anlamı erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha fazla heyecan verici sıra dışı etkinlikler yapma eğiliminde olduklarıdır. Heyecan arama davranışının aile, çevre ve kültüre göre farklılık gösterebileceği düşünüldüğünde, farklılıkların bundan kaynaklanabileceği söylenebilir. Ayrıca dağcılık, yamaç paraşütü, kaya tırmanışı, buz tırmanışı gibi spor dalları, yoğun heyecan ve risk faktörü içerir. Bu sporların yapılış biçimine bakıldığında, aşırı heyecan, yaralanma ve ölüm tehlikesinin bulunduğu spor dalı olarak değerlendirildiği için (Graydon ve Hanson, 2010) erkek ve kadınların heyecan arama davranışlarında farklılık ortaya çıkabilir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu ile uyumlu uluslararası araştırmalar vardır. Öyle ki Zuckerman (1994), erkek katılımcıların heyecan arama düzeylerinin kadınlardan daha fazla olabileceğini ifade etmektedir. Pizam ve ark. (2004) heyecan arayışı duygusunun erkek katılımcılarda kadın katılımcılardan daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Kontos (2004), kadınların daha az risk alma davranışına katılmalarına, erkeklerin ise kadınlara göre heyecan arayışına daha fazla istekli olduğunu belirtmiştir. Roth, Schumacher ve Brahler (2005)'in heyecan arayışları üzerine yapmış oldukları çalışmada erkek bireylerin heyecan arama düzeylerinin kadınlara oranla yüksek olduğunu bulmuşlardır. Cross, Cyrenne ve Brown'un (2013)

Zuckerman'ın (1994) teorisini doğrular şekilde erkeklerin maceraya yönelik yoğun aktivitelerin üstesinden gelmek için daha istekli oldukları sonucu bulmuştur. Liebel ve diğ. (2020) kolej öğrencilerine yönelik, Kaynak (2022) gençlik kampları ve macera rekreasyon etkinliklerine katılanlar, Gürer (2022) ise dağcılar üzerine yaptıkları çalışmalarda erkeklerin kadınlardan daha fazla heyecan ve macera arayışına sahip olduklarını belirlemiştir. Bu araştırma sonucu ile paralellik göstermeyen araştırmalarda mevcuttur Frick (2021) heyecan arama davranışını cinsiyet açısından incelediği çalışmasında kadın ve erkekler arasında anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiştir. Beşikci (2016) hafif hava araçlı pilotlar üzerine yaptığı çalışmada kadın ve erkekler arasında anlamlı farklılık olmadığını belirlemiştir. Literatürdeki çalışmaların vermiş olduğu sonuçlar incelendiğinde, genel olarak erkek katılımcıların heyecan arama düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu çalışma sonucu da literatürdeki bulgularla paralellik göstererek erkek katılımcıların heyecan arama düzeyleri kadınlara göre yüksek çıkmıştır.

Doğa sporcularının heyecana arama davranışlarının medeni durum değişkeni üzerinde istatistiksel olarak bekâr katılımcılar lehinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Doğa sporları faaliyetlerine katılan bekarlar evlilere göre daha fazla heyecan arayışı içerisindedirler. Çünkü evlilerin sorumluluklarının çok olması, serbest zamanlarını bekarlara göre kısıt olması gibi durumlar nedeniyle daha az heyecan arayışı içeren aktivitelere katılma eğilimi göstermektedirler. Bekârların daha özgür bir şekilde hareket edebilmesi, onları heyecan verici sıra dışı etkinlikleri yapma ve farklı deneyim arayışı içine girmelerine alışılmışın dışında bir yaşam tarzına itmektedir. Literatürde bu araştırma sonucu ile paralel olan çalışmalar vardır. Beşikçi, (2016) pilotlar üzerine yapmış olduğu çalışmada ise, bekâr pilotların heyecan arama düzeylerinin evlilerden daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Yıldırım (2018) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da bekâr katılımcıların heyecan arama davranışın yüksek olduğu, evli katılımcıların heyecan arama davranışın düşük olduğu tespit etmiştir. Gürer (2022)'in dağcılar üzerine yaptığı çalışmada bekar dağcıların heyecan arama düzeylerinin evlilere oranla yüksek olduğunu bulmuştur. Literatür de benzer sonuçların bulunduğ görülmüştür. Bu durum doğa sporları aktivitelerine katılan bekarların daha fazla risk alabiliyor olması ile de ifade edilebilir.

Macara davranışı aramada katılımcıların yaş değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. 18-23 yaş ve 36-41 yaş arasındaki doğa sporları katılımcıların 42 yaş ve üzerindeki katılımcılardan daha fazla macera arayışı içinde oldukları tespit edilmiştir. Araştırmamıza katılan bireylerde macera davranışının en yüksek olduğu yaş kategorisi 36-41 yaş aralığıdır. Bu yaşlarda macera davranışının yoğun şekilde

görüldüğünün sebebi, bireyler serbest zamanlarını doğal ortamlarda yüksek riskli faaliyetlere katılarak yeni, farklı, değişik bir şeyler tecrübe etme, deneyim kazanma olduğu düşünülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerde en az macera davranışı 42 yaş ve üzerindeki katılımcılardır. Bu durum yaşın artması ile fiziksel güç kaybı yaşamaları ve bireylerin katılacağı faaliyet çeşitliliğinde azalma olmasından kaynaklı olabilir. Guszowska ve Boldak, (2010)'a göre macera ve heyecan arama 9-14 aralığında yükselmeye başlar, 20'li yaşlarda en üst seviyeye ulaşır ve yaşla doğru orantılı bir şekilde azalır. Macera rekreasyonuna katılan bireylerde yaş değişkenini heyecan arama üzerindeki etkilerine bakılmış ancak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Analiz sonuçlarına bakıldığında heyecan arayışı ölçeğinden en yüksek puanı gençler en düşük puanı ise 42 yaş ve üzerindeki katılımcılar almıştır. Heyecan arama davranışının genç yaşlarda yoğun olarak görüldüğü yaş arttıkça bu arayışın azaldığı ifade etmektedir. Beşikçi, (2016)'ın pilotların yaşı arttıkça daha az heyecan aramaya yöneldikleri belirtmiştir. Guszowska ve Boldak (2010)'ın çalışmasında paraşüt, kayak, dalış, snowboard, yamaç paraşütü gibi yüksek riskli doğa sporlarına ilgi duyan 17-45 yaşındaki erkeklerin yüksek seviyede heyecan arayışı içinde olduklarını belirtmiştir

Doğa sporları aktivitelerine katılan bireylerde eğitim düzeyinin heyecan arama ile anlamlı bir farklılık bulunurken macera davranışı arama ile anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde heyecan arayışı ölçeğinden en yüksek puanı lisansüstü mezunu katılımcılar, en düşük puanı ise orta öğretim(lise) mezuniyeti bulunan katılımcılar almıştır. Bu durum, eğitim seviyesi yüksek katılımcıların heyecan verici sıra dışı etkinliklere daha çok katılmaları, farklı deneyim arayışı içinde olmaları, deneyime sahip oldukları ve bilinçli risk almaları ile açıklanabilir. Ayrıca eğitilmiş bireylerin doğada yapılan etkinliklerde daha bilinçli hareket edebileceği ve çevreyi korumada daha duyarlı bir birey olacağı düşünülmektedir. Alan yazında heyecan arama ile eğitim durumunun ilişkilendirildiği çalışmalar mevcuttur. Lucas (1990)'a göre eğitim düzeyi arttıkça rekreasyon uzmanlarının doğa bilinci ve doğa ile ilgileri de artmaktadır. (Beşikçi (2016) tarafından yapılan çalışmada macera rekreasyonunda heyecan arayışı ile eğitim düzeyi arasında eğitim düzeyi lisansüstü katılımcılar lehinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Aykurt (2019) uçurtma sörfçüleri üzerine yaptığı çalışmada eğitim düzeyi lisansüstü olanların eğitim düzeyi orta öğretim(lise) olanlardan daha fazla heyecan ve macera arayışına sahip olduklarını belirlemiştir. Ayrıca çalışmamız, Zuckerman ve ark. (1978) farklı kültürlerdeki bireyler, Kaynak (2022) ise gençlik kampları ve macera rekreasyon etkinliklerine katılanlar üzerine yapmış oldukları çalışma sonuçları ile paralellik göstermemektedir. Sonuç itibarıyla eğitim durumunun doğa sporu katılımcısı bireylerde heyecan arayışı üzerinde etkili olduğu söylenilebilir.

Doğa sporcuları katılımcıların macera davranışı ve heyecana arama davranışlarının branşlarına yönelik yapılan analizde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Araştırmamıza katılan bireylerde macera arama davranışının ve heyecan arayışının en yüksek olduğu branş raftingciler en düşük olan branş ise kampçılardır. Bu durum suya dayalı etkinlik olan rafting sporunun yapıldığı doğa şartları ve çevre koşulları nedeniyle diğer sporlardan daha fazla macera ve heyecan dolu spor dalı olması ile açıklanabilir. Ayrıca rafting yaparken akarsuların yatakları içinde bulunan sivri veya yosunlaşmış kaya, ağaç kütüğü, kısa çağlayanlar, burgaçlar rapidler ve türbülanslar gibi doğal veya yapay engellerle karşılaşılması büyük risk oluşturabilir (Hazar, 2001) Bu riskler katılımcıların daha fazla macera ve heyecan arayışı içeren aktivitelere katılma eğilimi ne itebilir. Çünkü macera davranışı, doğal risk unsurları ile açık havada meydana gelen serbest zaman aktivitesidir (Ewert, 2013). Heyecan arama ise hız ve tehlike içeren davranışlarla heyecan verici sıra dışı etkinlikleri yapma arzusunu ifade etmektedir (Öngen 2007). Yapılan çalışmalara bakıldığında; Kozak ve Bingöl (2020) macera turistlerin duygusal arayışları, Gürer (2022)'in ise dağcılarının heyecan arayışı üzerine yaptığı çalışmalarda, branşın heyecan arayışı ile arasında anlamlı farklılık olduğunu tespit etmişler. Öyle ki rafting ve yamaç paraşütü yapanların macera davranışı, tur bisikleti, kamp, kayak, ve trekking katılımcılarına göre daha yüksek olduğunu belirlemiş (Kozak ve Bingöl 2020). Bu sonuçlar Araştırmadan elde edilen bu bulgu ile uyumludur. Fakat araştırma sonucu ile paralellik göstermeyen araştırmalarda mevcuttur. Beşikçi (2016)'in yamaç paraşütü, yelken kanat ve diğer branşlarının heyecan aramaya yönelik. Dinçer, (2020)'in ise spor bilimlerindeki öğrencilerinin macera davranışı arama üzerine yaptıkları çalışmalarda farklılık göstermediği görülmüştür. Sonuç olarak, rafting ve yamaç paraşütü sporu yapanlar için heyecan arayışı ve macera davranışı dikkate alınması gereken bir duygudur.

Doğa sporlarına katılan bireylerin branşı gerçekleştirme sıklığı değişkenine göre, macera davranışı arama ve heyecan arama durumu incelenmiştir. Bu doğrultuda macera davranışında branşı gerçekleştirme sıklığı lehine anlamlı bir fark bulunurken heyecan arama arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Son bir yılda doğa sporları faaliyetlerine 101 kez ve üstü katılan bireylerin macera davranışları 1–25 kez katılan bireylere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuç, yıl boyu düzenli olarak doğa sporu yapanların; bu spor sayesinde kazandığı özgüven, başarıma daha mutlu ve rahat hissetmek gibi katkıların bu sporlar yoluyla deneyimlenmesi macera davranışını arayışını arttırmış olabilir.

Heyecan arayışı ve macera davranışı arama arasındaki ilişki durumuna bakılmış ve orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki görülmüştür Heyecan arayışı arttığında macera arama davranışının arttığı, heyecan arayışı

düştüğünde macera arama davranışının da düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum heyecan ve macera arama davranış içerisinde olan doğa sporcularının özelliklerinin birbirine benzer olduğunu göstermektedir. Öyle ki bu faaliyetlere katılarak mutlu olan, deneyim sağlayan, risk alan kişilerin macera davranışında da benzer katkılar elde etmesi beklenmektedir. Swarbrooke ve ark. (2003)'a göre heyecan arayışı yüksek olanlar, heyecanlı ve riskli spor ve etkinlikleri tercih eden, yaşamlarında adrenalin akımına ihtiyaç duyan, rutin ve değişmeyen durumlardan kaçınmaya çalışan bireyler olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte Macera davranışı kişisel deneyime dayanır ve bireyleri ve doğanın kısıtlamalarını içeren bir ilişki içine sürükler (Pries,1997; Próchniak,2017). Heyecan aramada ise yeni, karmaşık ve yoğun duyumlar ve deneyimler aramak ve bu tür deneyimler için fiziksel, sosyal, yasal ve finansal riskler almayı ifade eder (Zuckerman,1994). Görüldüğü üzere bu araştırma sonucunda katılımcılar doğadaki kısıtlamalara rağmen yeni kişisel deneyim alma eğilimi artığında bazı riskler almaya kendi istekleri ile katıldıklarını söyleyebiliriz

KAYNAKLAR

- Ardahan, F., & Lapa, T. Y. (2011). Outdoor recreation: the reasons and carried benefits for attending outdoor sports of the participants of cycling and/or trekking activities. *Journal of Human Sciences*, 8(1), 1327-1341.
- Arnett, J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and individual differences*, 16(2), 289-296.
- Aykora, Ü. E., & Tekin, A. (2020). Macera Davranışı Arama Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 12(46), 233-240.
- Aykurt, T. (2019) *Uçurtma sörfçülerinde heyecan arayışı ve performans duygu durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Muğla Sıtkoçman Üniversitesi, Muğla.
- Bessy, O.M. Mouton. (2004). Duplein air au sport de nature. Nouvelles pratiques, nouveaux enjeux. *Cahier Espaces: Sports de nature. Évolutions de l'offre et de la demande* 81:13-29.
- Beşikçi, T. (2016). *Macera rekreasyonunda heyecan arayışı, serbest zaman motivasyonu ve serbest zaman tatmini arasındaki ilişkinin incelenmesi: Çok hafif hava araçları (ÇHHA) pilot örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Ana Bilim Dalı, Manisa
- Botsford, J. (1997). We must empower our leaders to make a difference. *Aorn Journal*, 66(2), 213-215.
- Breivik, G. (1996). Personality, sensation seeking and risk taking among Everest climbers. *International journal of sport psychology*, 27(3), 308-320.
- Buckley, R. (2010). *Adventure Tourism Management*; Elsevier: Oxford, UK,
- Cater, C. I. (2006). Playing with risk? Participant perceptions of risk and management implications in adventure tourism. *Tourism management*, 27(2), 317-325.
- Czikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience* (pp. 75-77). New York: Harper & Row.
- Cross, C. P., Cyrenne, D. L. M., & Brown, G. R. (2013). Sex differences in sensation-seeking: A meta-analysis. *Scientific reports*, 3(1), 1-5.
- Desrichard, O., & Denarie, V. (2005). Sensation seeking and negative affectivity as predictors of risky behaviors: A distinction between occasional versus frequent risk-taking. *Addictive behaviors*, 30(7), 1449-1453.
- Dinçer, U. (2020). Spor Bilimlerinde Öğrenim Gören Lisans Öğrencilerinin Macera Davranışı Arama ve Akademik Başarılarının İncelenmesi. *Uluslararası Dağcılık ve Tırmanış Dergisi*, 3(2), 53-63.

- Ewert, A. & Vernon, F. (2013). *Outdoor and adventure recreation. In Introduction to Recreation and Leisure*, 2nd ed.; Human Kinetics: Champaign, IL, USA,.
- Ewert, A., Gilbertson, K., Luo, Y. C., & Voight, A. (2013). Beyond “because it’s there” motivations for pursuing adventure recreational activities. *Journal of leisure research*, 45(1), 91-111.
- Frick, B. (2021). Gender differences in risk-taking and sensation-seeking behavior: empirical evidence from “ExtremeSports”. *De Economist*, 169(1), 5-20.
- Graydon, D., & Hanson, K. (2010). *Zirvelerin Özgürlüğü* (Çev: T. Fındık). Homer Yayıncılık.
- Gürer, B. (2022). Dağcılık-Heyecan Arayışı ve Ölüm Kaygısı Üzerine Bir İnceleme. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 97-108.
- Guszkowska, M. & Boldak, A. (2010). Sensation Seeking in Males Involved in Recreational High Risk Sports. *Biology of Sport*. 27(3): 157-162.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon Animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Hoyle, R. H., Stephenson, M. T., Palmgreen, P., Lorch, E. P., & Donohew, R. L. (2002). Reliability and validity of a brief measure of sensation seeking. *Personality and individual differences*, 32(3), 401-414.
- Karasar, N. (2017). Nitel ve Nicel Sınıflandırma. *N. Karasar içinde, Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 44-45.
- Kaynak, İ. (2022). *Macera Rekreasyonuna Katılan Bireylerin Heyecan ve Değişiklik Arayışının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Gaziantep
- Krein, K. (2014). Nature Sports. *Journal of the Philosophy of Sport*, 41 (2): 193-208
- Kontos, A. P. (2004). Perceived risk, risk taking, estimation of ability and injury among adolescent sport participants. *Journal of pediatric psychology*, 29(6), 447-455.
- Bingöl, S., & Kozak, M. A. (2021). Macera turistlerinin duyuşal arayışları ile aktivite tercihleri ilişkisi: Türkiye örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18(1), 141-165.
- Lang, A., Shin, M., & Lee, S. (2005). Sensation seeking, motivation, and substance use: A dual system approach. *Media Psychology*, 7(1), 1-29.
- Lee, T. H., Tseng, C. H., & Jan, F. H. (2015). Risk-taking attitude and behavior of adventure recreationists: A review. *Journal of Tourism & Hospitality*, 4(2), 2-4.
- Liebel, S. W., Van Pelt, K. L., Garcia, G. G. P., Czerniak, L. L., McCrea, M. A., McAllister, T. W., ... & CARE Consortium Investigators. (2020). The

- relationship between sport-related concussion and sensation-seeking. *International journal of molecular sciences*, 21(23), 9097.
- Lucas, R. C. (1990). Wilderness use and users: trends and projections. *Wilderness use and users: trends and projections.*, 355-398.
- Melo, R. (2009). Desportos de Natureza: reflexões sobre a sua definição conceptual. *Exedra* 2:33-56.
- Melo, R., and R. Gomes. 2017b. "Nature Sports Participation: Understanding Demand, Practice Profile, Motivations and Constraints." *European Journal of Tourism Research* 16: 108–135.
- Miles, J. C., & Priest, S. (1999). *Adventure Programming*. Venture Publishing, Inc., 1999 Cato Avenue, State College, PA 16801.
- Öngen, D. E. (2007). The relationships between sensation seeking and gender role orientations among Turkish university students. *Sex Roles*, 57(1), 111-118.
- Palmi, J., and A. Martín. (2007). Las Actividades Físico-Deportivas en el Medio Natural y sus Efectos Sobre la Salud y la Calidad de Vida: Factores Psicológicos Asociados." *Revista de Psicología del Deporte* 6 (2): 147-160.
- Pizam, A., Jeong, G. H., Reichel, A., van Boemmel, H., Lusson, J. M., Steynberg, L. Mason, M. ve Montmany, N. (2004). The Relationship Between Risk-Taking, Sensation-Seeking, and the Tourist Behavior of Young Adults: A Cross-Cultural Study. *Journal of Travel Research*, 42(3), ss. 251-260.
- Próchniak, P. (2017). Adventure behavior seeking scale. *Behavioral Sciences*, 7(2), 35.
- Rinehart, R. (2000). Emerging/arriving sport: Alternatives to formal sports. *Handbook of sports studies*, 504-519.
- Roth, M., Schumacher, J. ve Brahler, E. (2005). Sensation Seeking in The Community: Sex, Age and Sociodemographic Comparisons on A Representative German Population Sample. *Personality and Individual Differences*. 39: 1261–1271.
- Yıldırım, O. (2018). *Yeşil Tüketici Değerleri, Değişiklik Arayışı, Heyecan Arayışı ve Tatil Tercihi İlişkisi: Adana'da Yapılan Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Swarbrooke, J., Beard, C., Leckie, S. ve Pomfret, G. (2003). *Adventure Tourism The New Frontier*. Burlington MA: Elsevier Science Ltd.
- Tsaur, S. H., Lin, W. R., & Liu, J. S. (2013). Sources of challenge for adventure tourists: Scale development and validation. *Tourism Management*, 38, 85-93.
- Zuckerman, M., Eysenck, S. B., & Eysenck, H. J. (1978). Sensation seeking in England and America: cross-cultural, age, and sex comparisons. *Journal of consulting and clinical psychology*, 46(1), 139.

- Zuckerman, M. Behavioral Expressions and Biosocial Bases of Sensation Seeking; Cambridge Press: New York, NY, USA, 1994.
- Zuckerman, M., & Kuhlman, D. M. (2000). Personality and risk-taking: common biosocial factors. *Journal of personality*, 68(6), 999-1029.

CHAPTER

BÖLÜM

16

**ORDU İLİNDE GÜREŞ YAPAN BİREYLERİN
GÜREŞ SPORUNA YÖNELİK TUTUM
DÜZEYLERİ***

Öğr. Gör. Dr. Ahmet İSLAM¹

¹ Ordu Üniversitesi/Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, ahmetis-
lam@odu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6735-1583>

GİRİŞ

Güreş sporu, Dünya ve Olimpiyat şampiyonalarında başarılar edinilen önemli bir branş olarak karşımıza çıkmaktadır (Kılınç, vd. 2012). Dünyada zevkli bir spor dalı olan güreşin milyonlarca izleyici bulunmakla birlikte mücadele gücü ve gerekliliği olmakla birlikte büyük ilgi görmek ve gün geçtikçe uluslararası yaygınlaşmaktadır. Güreş, üst düzeyde güçlü fiziksel performansın (kuvvet, sürat ve dayanıklılık) yanında psikolojik performans da gerekli olduğu söylenebilir. Bunun yanında fiziki, pedagojik ve psikolojik yönleriyle de gençlerin ilgisini çeken bir spor dalıdır (Gökdemir, 2000). Türk kültüründe güreşin yerine baktığımızda ise diğer kültürlerle nazaran daha özel olduğunu söyleyebiliriz. Türklerde güreş tarih boyunca en önemli ve en eski sporlarından biri olan, (Atabeyoğlu, 2000; Bayraktar ve Tozoğlu, 2015) Türk geleneklerinin ve Türklerin toplum hayatlarında yadsınamaz bir hale geldiği belirtilebilir (Güven, 1992). Güreş sporu, ülkemiz ve Türk toplumu içinde bir değer yargısı, örf ve âdet etkenlerinden olan biridir. Türk kelimesi adeta güreş sporu ile özdeşleştiği görülebilir. Türk gibi güçlü deyiminin başka ırk ve toplumlarda düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olan güreştir. Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün güreş ile ilgili; “Benim en çok sevdiğim spor, serbest güreştir. Hangi Türk askerini, köylüsünü isterseniz soyup meydana çıkarınız. Dik omuzları, iyi, kusursuz teşekkül etmiş adaleleri, keskin yüz çizgileri, yanık tatlı renkleri, kafa yapıları, insanın ruhuna itimat ve neşe veren bir eser olarak canlanır” ifadeleri, Türk ve güreşin birbirleriyle özdeşleşmiş olduğunu kanıtlar durumdadır (Açak, 2005).

Tutuma baktığımızda ise, kişilerin, faaliyetlerin, olayların, nesnelerin, fikirlerin ya da insanların çevresindeki herhangi bir şeyin olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmesi şeklinde belirtilebilir. Dolayısıyla bireyin geçmişi ve bugünü olacak olarak şekillendiği söylenebilir (Davis ve Menard, 2013). Bir başka tanımda ise tutum, kişilerin bir kişiyi, belirli bir kurumu, gurubu, ya da herhangi bir düşünceyi kabul etme veya reddetme olarak gözlenen, duygusal hazır olma durumu ya da hazır olma eğilimi şeklinde tanımlanabilir (Özgüven, 1994). Tutumlar, kişilerin davranışlarına şekil veren, davranışın yönünü ve şiddetini etkileyen duyuşsal etmenler olarak açıklanabilir (Doydu, vd. 2013). Bunla birlikte tutum, bireylerin yaşamlarında öğrendikleri ve deneyimleri ile oluşan onların davranışlarında karar verme süreçlerinde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal şeklinde üçe ayrıldığı görülmektedir (Ajzen, 2005). Bilişsel bileşen bireylerin çevresindeki obje ve nesneler hakkında deneyimledikleri bilgileri (Tavşancıl, 2002), duygusal bileşen gözlenebilen duyguları (Çöllü ve Öztürk, 2006), kişinin nesne ile ilgili herhangi bir davranışta bulunması da davranışsal bileşen (Özkalp, vd. 2004) olarak açıklanmaktadır. Spordaki tutumlara bakıldığında, tecrübe yaşantılar ile birlikte öğrenme sonucu ile ortaya çıkmaktadır (Tavşancıl, 2002). Dolayısıyla çocuk ve gençleri

hem kötü alışkanlıklardan uzaklaştırmak, küçük yaşlarından beri günlük yaşamlarında fiziksel, sosyal ve zihinsel olarak hem de sağlıklı şekilde kalmak için spora yönelik tutum kazandırılması önemli hale gelmektedir (Göksel, vd. 2017: 124). Bu bağlamda erken yaşlardan itibaren spora yönelik olumlu bir tutum bireylere kazandırılması sağlanabilir. Sportif aktivitelerde bulunmak, gençlerin takım çalışması birlikteliği, iletişim becerileri, bulunduğu ortama uyum sağlama onlara sosyalleşme gibi katkılar sunabilmektedir (Göksel, vd. 2017).

Literatür incelendiğinde, Özseri ve Çetin, (2022); Yapıcı, vd. (2022); Özbay Yıldırım ve Kocaekşi, (2020); Çaloğlu ve Yalçın Menteş, (2020); Balaban, vd. (2020); Yamaner ve Baykan (2020); Çoban, vd. (2020); Böke ve Güllü (2020); İslam ve İmamoğlu, (2019); Güvendi, vd. (2019); Ünver, vd. (2019); Güvendi, vd. (2018); Yıldız ve Toros, (2018); Görgüt ve Güllü, (2017); Göksel ve Caz, (2016); Türkmen, vd. (2016); Yanık ve Çamlıyer, (2015); Mirzeoğlu, (2014); Koçak, (2014); Gürbüz ve Özkan, (2012); Öncü, vd. (2012); Li, vd. (2012); Gürbüz, (2011); Ünlü (2011); Çelik ve Pulur, (2011) gibi çalışmaların olduğu görülmektedir. Kişilerin kötü alışkanlıkların bırakılması, sosyalleşmelerinde önemli roller sağlama, onlara yaşamlarında fiziksel, sosyal ve zihinsel olarak sağlıklı olmak için erken yaşlardan itibaren spora yönelik olumlu bir tutum kazandırılması önemli hale geldiği belirtilebilir (Koçak, 2014). Güreş sporu ile uğraşan hem erkek hem de kadın sporcular ile ilgili alanyazına baktığımızda güreş sporuna yönelik tutum çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum araştırmamızın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla güreş yapan bireylerin güreş sporuna yönelik tutum düzeyleri demografik bilgiler yönüyle etki eden faktörlere ışık tutulmasının önemli olduğu söylenebilir. Bu amaçla Ordu ilinde güreş yapan bireylerin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre güreş sporuna yönelik tutumlarını ortaya çıkarmak araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Bu problemin çözümü aşamasında ise şu alt problemlere çözüm aranmıştır;

1. Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetleri ile güreş sporuna yönelik tutumları arasında manidar bir farklılık var mıdır?

2. Araştırmaya katılan bireylerin yaşları ile güreş sporuna yönelik tutumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık var mıdır?

3. Araştırmaya katılan bireylerin yaşadıkları yer ile güreş sporuna yönelik tutumları arasında manidar bir farklılık var mıdır?

4. Araştırmaya katılan bireylerin güreş stilleri ile güreş sporuna yönelik tutumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık var mıdır?

5. Araştırmaya katılan bireylerin katılımcıların güreş yapma yılları ile güreş sporuna yönelik tutumları arasında manidar bir farklılık var mıdır?

6. Araştırmaya katılan bireylerin güreş sporuna ilgi çekme durumu ile güreş sporuna yönelik tutumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli ve Türü

Araştırmanın yöntemi kesitseldir. İlişkisel tarama modeli kullanılmıştır ve betimsel bir çalışmadır (Büyüköztürk, 2018). Bu model; bir olay ya da durum oluşmasını betimleyen ve buna neden olan değişkenler arasındaki etki, ilişki ve dereceleri ortaya çıkarmak için kullanıldığı belirtilebilir (Karasar, 2013).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2019-20 yılında Ordu ilinde güreş yapan bireylerin güreş sporuna yönelik tutum düzeylerini ortaya çıkarmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreni Türkiye'deki güreş sporunu yapan sporcular oluştururken, örneklemini ise Ordu ilinde spor yapan güreş sporcularından meydana gelmektedir. Literatüre bakıldığında örneklemini belirlemek için “ölçek çalışmalarında örneklem büyüklüğü her ölçek maddesinin minimum 5 katı olmalıdır” (Tavşancıl, 2014) önerisi dikkate alınmıştır. Örneklem grubunu, tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 229 aktif güreş sporcusu dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket uygulaması kullanılmıştır. Bunun için gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden sporculara araştırma hakkında genel bir bilgi verilmiş onlara anketlerin ne şekilde doldurulacağı, araştırmanın taşıdığı bilimsel niteliği, verdikleri bilgilerin doğruluğunun önemini ve istedikleri zaman da anket uygulamasını terk edebileceklerini kendilerine açıklanmıştır. Ordu ilinde güreş yapan sporcular ile anketi doldurma sırasında iletişimde kalınarak sorulan soruları cevaplandırılmıştır. Verilerin toplanma aşaması ise araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ve Güreş Sporuna Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan kişisel bilgi formunda, cinsiyet, yaş, yaşadıkları yer, güreş stilleri, güreş yapma yılları ve güreş sporuna ilgi durumu olarak toplamda altı adet bağımsız değişken bulunmaktadır

Güreş Sporuna Yönelik Guttman Tutum Ölçeği (GTÖ)

Bardakçı ve Caz tarafından (2018) yılında geliştirilen, “Güreş Sporuna Yönelik Guttman Tutum Ölçeği”, “Katılıyorum=1” ve “Katılmıyorum=0” biçiminde iki kategoriden meydana gelmektedir. Ölçekte 3 tanesi olumlu, 2 tanesi olumsuz ifadelerden oluşan toplam 5 maddeden meydana gelen, tek boyutluluğu sağlayan tutumları yansıtan ifadelerden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik göstergeleri olan üretilebilirlik katsayısı 0,937, ölçeklenebilirlik katsayısı ise 0,64 olarak hesaplanmıştır (Bardakçı ve Caz, 2018).

Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Analizler

Kategorik verilerin tanımlayıcı istatistikleri frekans (n) ve yüzde (%) şeklinde verilmiştir. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı “Shapiro-Wilk Testi” ile değerlendirilmiştir. Normal dağılıma sahip iki bağımsız değişken karşılaştırılmasında “Mann-Whitney U Testi”, ikiden fazla değişken karşılaştırılmasında ise “Kruskal-Wallis H Testi” kullanılmıştır. Alt grup karşılaştırılmasında fark çıkan veriler harfli gösterim ile ifade edilmiştir. Araştırma istatistik anlamlılıkları “ $\alpha < 0,05$, $\alpha < 0,01$, $\alpha < 0,001$ ” olarak dikkate alınmıştır. Ayrıca araştırma hipotezleri çift yönlü olarak kurulmuştur. Verinin istatistiksel olarak değerlendirilmesi “SPSS v26 (IBM Inc., Chicago, IL, USA)” programında yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların demografik ve spor bulgularının tanımlayıcı istatistikleri

Cinsiyet	n	%
Erkek	220	96,1
Kadın	9	3,9
Yaş		
18-20 yaş arası	140	61,1
21-23 yaş arası	54	23,6
24 yaş ve üzeri	35	15,3
Yaşadığınız Yer		
İl Merkezi	85	37,1
İlçe	90	39,3
Köy	54	23,6
Güreş Stili		
Serbest	138	60,3
Grekoromen	91	39,7
Güreş Yapma Yılı		
1-2 Yıl	53	23,1
3-4 Yıl	91	39,7
5-6 Yıl	58	25,3
7 Yıl ve üzeri	27	11,8
Güreş Sporunun İlgi Çekme Durumu		
Güreş sporunu sevdiğim için	133	58,1

Ailemde güreş yapan olduğu için	17	7,4
Ata sporu olduğu için	27	11,8
Güreşte ülkemiz başarılı olduğu için	52	22,7

Çalışmaya katılan katılımcıların demografik ve spor bulgularının tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1’de verilmiştir. Sporcuların cinsiyetlerine göre %96,1’inin erkek ve %3,9’unun kadın olduğu, yaş gruplarına göre %61,1’inin 18-20 yaş arası, %23,6’sının 21-23 yaş arası ve %15,3’ünün 24 yaş ve üzeri olduğu, yaşadıkları yerlere göre %37,1’inin il merkezi, %39,3’ünün ilçe ve %23,6’sının köyde ikamet ettiği, güreş stillerine göre %60,3’ünün serbest ve %39,7’sinin grekoromen stil güreş yaptığı, güreş yapma yıllarına göre %23,1’inin 1-2 yıl arası, %39,7’sinin 3-4 yıl arası, %25,3’ünün 5-6 yıl arası ve %11,8’inin 7 yıl ve üzeri yıldır güreş sporunu yaptığı, güreş sporunun ilgi çekme durumlarına göre %58,1’inin güreş sporunu sevdiği için, %7,4’ünün ailesinde güreş yapan olduğu için, %11,8’inin ata sporu olduğu için ve %22,7’sinin güreşte ülkemiz başarılı olduğu için güreş sporuyla ilgilendiği bulunmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyetlerine göre GTÖ maddelerine verdikleri yanıtların tanımlayıcı istatistikleri

		Cinsiyet			
		Erkek		Kadın	
		n	%	n	%
Güreş sporunu çok severim	Katılmıyorum	20	9,1	1	11,1
	Katılıyorum	200	90,9	8	88,9
Güreş sporu çok zevklidir	Katılmıyorum	27	12,3	1	11,1
	Katılıyorum	193	87,7	8	88,9
Güreşten nefret ederim	Katılmıyorum	210	95,5	9	100,0
	Katılıyorum	10	4,5	0	0,0
Güreş sporu çok önemlidir	Katılmıyorum	20	9,1	2	22,2
	Katılıyorum	200	90,9	7	77,8
Güreş sporunu gereksiz buluyorum	Katılmıyorum	211	95,9	9	100,0
	Katılıyorum	9	4,1	0	0,0

Katılımcıların cinsiyetlerine göre GTÖ maddelerine verdikleri yanıtların tanımlayıcı istatistikleri Tablo 2’de verilmiştir. Erkek sporcuların %90,9’unun güreş sporunu çok sevdiği, %87,7’sinin güreş sporunu çok zevkli bulduğu, %4,5’inin güreşten nefret ettiği, %90,9’unun güreş sporunun çok önemli olduğunu belirttiği ve %4,1’inin güreş sporunu gereksiz bulduğu bulunmuştur. Kadın sporcuların %88,9’unun güreş sporunu çok sevdiği, %88,9’unun güreş sporunu çok zevkli bulduğu, %77,8’inin güreş sporunun çok önemli olduğunu belirttiği bulunmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların GTÖ puanlarının özet istatistikleri

	Minimum	Maksimum	Ort.	Std. Sapma
GUTTMAN Toplam	0,00	5,00	4,61	0,95

Katılımcıların GTÖ puanlarının özet istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir. Ölçeğin GTÖ puanlarında en küçük 0,0 ile en yüksek 5,0 arası değer aldığı ve ortalamasının $4,61 \pm 0,95$ olduğu saptanmıştır.

Tablo 4. GTÖ puanlarının katılımcıların demografik ve spor bulgularına göre karşılaştırılması

		GTÖ		
		Medyan (min-max)	U-H	p
Cinsiyet	Erkek	5 (0-5)	877	0,414
	Kadın	5 (3-5)		
Yaş	18-20 yaş arası	5 (0-5)	3,279	0,194
	21-23 yaş arası	5 (2-5)		
	24 yaş ve üzeri	5 (0-5)		
Yaşadığınız Yer	İl Merkezi	4,5 ^a (0-5)	22,239	<0,001***
	İlçe	5 ^b (0-5)		
	Köy	5 ^b (3-5)		
Güreş Stili	Serbest	5 (0-5)	5915,5	0,297
	Grekoromen	5 (0-5)		
Güreş Yapma Yılı	1-2 Yıl	5 ^b (0-5)	8,459	0,037*
	3-4 Yıl	5 ^b (3-5)		
	5-6 Yıl	4 ^a (0-5)		
	7 Yıl ve üzeri	4,5 ^{ab} (1-5)		
Güreş Sporunun İlgili Çekme Durumu	Güreş sporunu sevdiğim için	5 ^b (0-5)	11,761	0,008**
	Ailemde güreş yapan olduğu için	4 ^a (2-5)		
	Ata sporu olduğu için	4 ^a (2-5)		
	Güreşte ülkemiz başarılı olduğu için	4,5 ^{ab} (0-5)		

U: Mann-Whitney U Testi, H: Kruskal-Wallis H Testii *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Ortak harfe sahip olmayan medyanlar arasında fark anlamlıdır (p<0,05)

Katılımcıların demografik ve spor bulgularına göre GTÖ puanlarının karşılaştırılması Tablo 4'de verilmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre GTÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı (p>0,05) bulunmuştur.

Katılımcıların yaşlarına göre GTÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı (p>0,05) ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların yaşadıkları yerlere göre GTÖ puanlarında (H=22,239; p<0,001) istatistiksel düzeyde anlamlı fark belirlenmiştir. Sonuç incelendiğinde, GTÖ puanlarında köyde ikamet eden sporcuların [5 (3-5)] ve ilçede ikamet eden sporcuların [5 (0-5)] puan ortancası, il merkezinde ikamet eden sporculara [4,5 (0-5)] göre istatistiksel olarak yüksek ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların güreş stillerine göre GTÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Katılımcıların güreş yapma yıllarına göre GTÖ puanlarında ($H=8,459$; $p<0,05$) istatistiksel olarak manidar farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sonuç incelendiğinde, GTÖ puanlarında 3-4 yıl arası süredir güreş yapan sporcuların [5 (3-5)] ve 1-2 yıl arası süredir güreş yapan sporcuların [5 (0-5)] puan ortancası, 5-6 yıl arası süredir güreş yapan sporculara [4 (0-5)] göre istatistiksel olarak yüksek belirlenmiştir.

Katılımcıların güreş sporunun ilgi çekme durumlarına göre GTÖ puanlarında ($H=11,761$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farkın olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç incelendiğinde, GTÖ puanlarında güreş sporunu sevdiği için ilgi duyan sporcuların [5 (0-5)] puan ortancası, ata sporu olduğu için ilgi duyan sporculara [4 (2-5)] ve ailesinde güreş yapan olduğu için ilgi duyan sporculara [4 (2-5)] göre istatistiksel olarak yüksek bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Ordu ilinde güreş sporu yapan bireylerin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre güreş sporuna yönelik tutum düzeylerini ortaya çıkarmak araştırılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmanın ilk bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda katılımcıların cinsiyetlerine göre GTÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) ortaya çıkmıştır. Cinsiyetlerin güreş sporuna yönelik tutum düzeylerini yordamadığı söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın ilk alt problemini desteklemediği belirtilebilir. Yapıcı, vd. (2022); Özbay Yıldırım ve Kocaekşi, (2020); Göksel ve Caz, (2016); Yanık ve Çamlıyer, (2015); Gürbüz ve Özkan, (2012) çalışmalarında cinsiyet yönünden anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olduğudur. Yamaner ve Baykan (2020); Türkmen, vd. (2016); Çelik ve Pulur, (2011); Koçak, (2014) çalışmalarında cinsiyet yönünden anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları desteklememektedir.

Araştırmanın ikinci bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda katılımcıların yaşlarına göre GTÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir. Burada yaş faktörünün güreş sporuna yönelik tutum belirlemede etkili olmadığı belirtilebilir. Dolayısıyla güreş sporcularının öğrenmede istekli davranmamaları, meşguliyetlerinin fazla olmaması, hedeflerine yönelerek branşlarına odaklanmaları gibi nedenlerden dolayı meydana geldiği belirtilebilir. Bu sonuç araştırmanın ikinci alt problemini desteklemediği söylenebilir. Özarsı ve Çetin, (2022);

Çaloğlu ve Yalçın Menteş, (2020); Güvendi, vd. (2019); Güvendi, vd. (2018); Göksel ve Caz, (2016); Koçak, (2014) çalışmalarında yaş yönünden anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olduğudur. Çoban, vd. (2020); Ünver, vd. (2019) araştırmalarında yaş yönünden anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları benzer olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın bir sonraki bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda katılımcıların yaşadıkları yerlere göre GTÖ puanlarında ($H=22,239$; $p<0,001$) istatistiksel düzeyde manidar fark olduğu tespit edilmiştir. Burada köylerde yaşayanlara güreş sporcularının il merkezinde yaşayanlara göre imkanlar dahilinde dezavantajlı olmaları, kendini kanıtlama ve sosyalleşmelerine daha fazla katkıda bulunduklarından dolayı güreşe yönelik tutumlarının arttığı söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın üçüncü alt problemini desteklediği belirtilebilir. Çaloğlu ve Yalçın Menteş, (2020) çalışmalarında yaşadıkları yer yönünden anlamlı farklılık olduğunu tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuç ile benzer olduğudur.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda katılımcıların sporcuların güreş stillerine göre GTÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir. Araştırmaya katılan güreş sporcularının güreş stilleri onların güreşe yönelik tutumlarını yordamadığını söyleyebiliriz. Bu sonuç araştırmanın dördüncü alt problemini desteklememektedir. Balaban, vd. (2020); Çaloğlu ve Yalçın Menteş, (2020); çalışmalarında güreş stilleri yönünden anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olduğudur. Güvendi, vd. (2019) araştırmalarında güreş stilleri yönünden anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuçları benzer olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda yapılan istatistiksel analiz sonucunda katılımcıların güreş yapma yıllarına göre GTÖ puanlarında ($H=8,459$; $p<0,05$) istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Güreş yapma yıllarına göre sporcuların güreşe yönelik tutum düzeylerini yordadığı belirtilebilir. Burada güreş yapma yılları arttıkça sporcuların güreşe yönelik tutum düzeyleri arttığı söylenebilir. Güreş sporcularının tecrübe kazanması ile birlikte yüksek güç ve dayanıklılık, motivasyon gibi zorlu süreçleri başarmaları onların güreş sporuna karşı tutum düzeylerini pozitif yönde etkilemiş olabilir. Bu sonuç araştırmanın beşinci alt problemini desteklemektedir. Ulukan, vd. (2021); Çaloğlu ve Yalçın Menteş, (2020); Kargin-Göktaş, (2019); Güvendi, vd. (2018) çalışmalarında güreş yapma yılları yönünden anlamlı farklılık tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuç ile benzer olduğudur. Balaban, vd. (2020); Güvendi, vd. (2019) çalışmalarında güreş yapma yılları yönünden anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini ve bizim bu bulgumuz bu sonuçlar ile benzer olmadığıdır.

Araştırmanın son bulgusunda yapılan analizi sonucunda katılımcıların güreş sporunun ilgi çekme durumlarına göre GTÖ puanlarında ($H=11,761$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır. Geleneksel sporumuz olan güreşin Ordu ili Aybastı ilçesinde Perşembe Panayırında yapılmakta olan Aybastı yaylası yağlı güreşlerinin yaklaşık 1000 yıldır yapıldığından bahsedilmekle birlikte Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nden daha eski olduğu ifade edilmektedir. Ordu ilinde Aybastı ilçesi yağlı güreşlerine yüzbinlerce kişinin katıldığı belirtilmektedir (aybasti.gov.tr, 2021). Burada sporcuların güreşi toplumda ata sporu olarak görülen, güreşçileri pehlivan olarak adlandırılan, toplumda sosyalleşme, statü ve saygınlık kazanılmasından dolayı güreş sporunu sevmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu sonuç araştırmanın son alt problemini desteklediğini belirtilebilir. Yamaner ve Baykan (2020) araştırmalarında güreş sporunda ailesinde güreş yapan yönünden anlamlı farklılıklar olduğunu ve bizim bu bulgumuzun da bu sonuç ile benzer olduğu görülmektedir.

Ordu ilinde spor yapan bireylerin bazı sosyo-demografik özelliklerine göre güreş sporuna yönelik tutum düzeylerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan araştırmanın sonucunda sporcuların, cinsiyet, yaş ve güreş stillerinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmazken yaşadıkları yer, güreş yapma yılları ve güreş sporuna olan ilgi durumlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Araştırma bulguları çözüm aranan alt problemler ile doğrulanmıştır. Dolayısıyla güreş sporuna yönelik tutum düzeyleri belirlenmesi için erken yaşlarda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bunun içinde günümüzde okul programlarında sağlıklı bir toplum için sporun özendirilmesi, bireylere ailenin desteği, boş zaman etkinlikleri ve geniş katılımlı kamu organizasyonları şeklinde geleneksel sporumuz olan güreşe yönelik olumlu tutumlar özendirilmelidir. 2022 yılı Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonu'nun belirlediği hedefler doğrultusunda tesisleşme, hakem, lisanslı sporcu vb. gibi (TGSDF, 2022) unsurlar sayesinde güreş sporuna olumlu tutumlar kazandırılabilir. Bireylerin güreş sporuna yönelik olan tutum farkındalıkları kitle iletişim araçları vasıtası ile artırılması sağlanabilir. Diğer illerdeki güreş sporcularının katılımı ile birlikte kapsam genişliği artırılmasıyla alana daha fazla katkı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Açak, M. (2005). *Beden Eğitimi Öğretmeninin El Kitabı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ajzen, İ. (2005). *Attitudes, Personality, And Behavior*. London: McGraw-Hill Education.
- Atabeyoğlu, C. (2000). *Geleneksel Türk Güreşi ve Kırkpınar*, İstanbul: TMOK Yayınları: 5
- Balaban, İ., Sağıroğlu, İ. ve Özmaden, M. (2020). Kırkpınar Yağlı Güreş Sporcularının Serbest Zaman Tutum Düzeylerinin İncelenmesi, *Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(4)
- Bardakçı, S. ve Caz, Ç. (2018). Güreş Sporuna Yönelik Guttman Tutum Ölçeği Geliştirilmesi, *2nd International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies ISAS 2018-Winter*, Samsun, Türkiye
- Böke, H. ve Güllü, M. (2020). Ortaokul öğrencileri için voleybol tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 130-142.
- Bayraktar, G. ve Tozoğlu, E. (2015). “Güreş sporuna küreselleşme sürecinin etkileri”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 71-92
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Atıf İndeksi, 001-214.
- Çelik. Z. ve Pulur A. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumları, Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Kongresi 25-27 Mayıs; *VAN/YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 115-121.
- Çaloğlu, M. ve Yalçın Menteş, Ö. (2020). Sporcu Eğitim Merkezlerindeki Güreşçilerin Sporcu Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 59-73
- Çöllü, E.F. ve Öztürk, Y.E. (2006). Örgütlerde İnançlar-Tutumlar Tutumların Ölçüm Yöntemleri ve Uygulama Örnekleri Bu Yöntemlerin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 9(1-2), 373- 404.
- Çoban, Ü., Bayazıt, B., Atalı, L. ve Uca, M. (2020). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının benlik saygısı düzeyine etkisinin incelenmesi (Doğu Marmara Bölgesi Üniversiteleri Örneği). *Turkish Studies*, 15(1), 105-116. doi.org/10.29228/TurkishStudies.39954
- Doydu, İ., Çelen, A. ve Çoknaz, H. (2013). Spor eğitimi modeli'nin öğrencilerin beden eğitimi ve spora karşı tutumuna etkisi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 99-110.
- Davis, B.S. and Menard, S. (2013). Long term impact of youth sports participation on illegal behavior. *The Social Science Journal*, 50(1), 34-44.

- Gökdemir, K. (2000). *Güreş Antrenmanının Bilimsel Temelleri*. Ankara: Poyraz Ofset Yayınevi
- Göksel, A.G. ve Caz, Ç. (2016). Anadolu Lisesi öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının incelenmesi, *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Gürbüz, A. ve Özkan, H. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumlarının belirlenmesi (Muğla il örneği), *Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 78-89.
- Güvendi, B, Türksoy, A, Güçlü, M. ve Konter, E. (2018). Profesyonel güreşçilerin cesaret düzeyleri ve zihinsel dayanıklılıklarının incelenmesi. *International journal of sports exercise & training sciences*, Vol 4, Issue (2), 70-78.
- Güvendi, B., Şahin, S. ve Türksoy Işım, A. (2019). Elit Güreşçilerin Depresyon Düzeylerinin Bazı Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Spor Eğitim Dergisi*, 3(2), 106-112
- Göksel, A.G., Caz, Ç., Yazıcı, Ö.F. ve İkizler, H.C. (2017). Farklı Bölümlerdeki Öğrencilerin Spora Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması: *Marmara Üniversitesi Örneği Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 123-134, DOI: 10.17155/omuspd.322783
- Görgüt, İ. ve Güllü, M. (2017). Ortaokul Öğrencileri İçin Hentbol Tutum Ölçeği Geliştirilmesi, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 49-57
- Gürbüz, A. (2011). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi (Muğla İl Örneği)*. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Muğla
- Güven, O. (1992). *Türklerde Spor Kültürü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi
- İslam, A. ve İmamoğlu, O. (2019). Spor Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Ordu Üniversitesi Örneği), *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(Ek Sayı 1), 1313-1324
- Li, F.J., Chen, J.J. and Baker, M. (2012). University students' attitudes toward physical education teaching. *Journal of Teaching in Physical Education*, 33(2), 186-212.
- Kargın-Göktaş, N. (2019). *Spor Lisesi Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Spora Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Muğla
- Koçak, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları: Bir ölçek geliştirme çalışması, *SPORMETRE*, 12(1), 59-69.

- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 25. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Kılınç, F., Aydoğan, A., Ersoy, A. ve Yavuz, A. (2012). Güreşçilerde hazırlık periyodunda uygulanan kombine kuvvet antrenmanlarının kuvvet performansları üzerine etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 398-411.
- Özgüven, İ.E. (1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkalp, E., Arıcı, H., Aydın, O., Bayraktar, R., Uzunöz, A. ve Erkal, B. (2004). *Davranış Bilimlerine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Özbay Yıldırım, I. ve Kocaekşi, S. (2020). Güreşçilerde Zihinsel Dayanıklılık, Öz Yeterlik İnancı ve Sportif Kendine Güven Düzeylerinin İncelenmesi, *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi (UGEAD)*, 6(2), 392-406
- Özsarı, A. ve Çetin, M.Ç. (2022). Spora Yönelik Tutum ve Mutluluk İlişkisi (Sağlık Sektöründe Bir Araştırma), *Spormetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 20(1), 36-47.
- Öncü, E., Gürbüz, B. ve Tunçkol, H.M. (2012). Basketbol tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *International Journal of Human Sciences* [Online]. (9)2, 126-140.
- Mirzeoğlu, A.D. (2014). The effects of peer teaching on the university students achievements in cognitive, affective, psychomotor domains and game performances in volleyball courses. *Educational Research and Reviews*, 9(9), 262-271. <https://doi.org/10.5897/err2013.1690>.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, (5. Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık
- Türkmen, M., Abdurahimoğlu, Y., Varol, S. ve Gökdağ, M. (2016). İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının incelenmesi (Bartın Üniversitesi örneği), *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 2(1), 48-59.
- Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonu, (TGSDF). (2022). Hakkımızda/ vizyon-misyon, <https://www.gsdf.gov.tr/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 05.06.2022
- Ulukan, H., Ulukan, M. ve Esenkaya, A. (2021). Atletlerde Sportmen Davranış ve Spora Yönelik Tutumun İncelenmesi. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2): 169-180.
- Ünlü, H. (2011). Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği (BEÖYTÖ) Geliştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2005-2020

- Ünver, G., Kara, E. ve Kocaman, H. (2019). Farklı branşlardaki öğretmenlerin spora yönelik tutumlarının incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 38-50
- Yapıcı, E. C, Alpullu, A. ve Mametkulyyev, Y. (2022). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Spora Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 39-53.
- Yanık, M. ve Çamlıyer, H. (2015). Ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumları ile okula yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1(1), 9-19.
- Yamaner, F. ve Baykan E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Güreş Branşına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 38-46.
- Yıldız, R. ve Toros, T. (2018). Performans Arttırma Tutum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 48-59.
- Yıldız, R. ve Toros, T. (2018). Performans Arttırma Tutum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 48-59.

<http://www.aybasti.gov.tr/persembepanayiri>. Erişim Tarihi: 20.05.2021

CHAPTER

BÖLÜM

17

**HOKEY SPORCULARININ LİDERLİK ÖZ-
YETERLİK DURUMLARININ BELİRLENMESİ**

Hüsniye ÇELİK¹, Osman GIDİK²

1 Bayburt Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, 69000 Bayburt, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0001-8022-4466>

2 Bayburt Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, 69000 Bayburt, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0003-0811-9324>

Giriş

Hokey sporu, olimpiyat oyunlarında 1908 yılından günümüze kadar gelmiş en fazla seyirci kitlesine sahip sporlar arasında yer alan 28 olimpiik spordan biridir. Salon Hokeyi ve Açık alan kategorilerinde oynanan bu sporda; açık alanda oynanan hokeye hazırlık evresi olarak yapılan salon hokeyi kategorisi, sporcuları kış dönemi içerisinde performanslarını korumak amaçlı olarak oynanmaya başlanan saha içerisinde 6, toplamda ise 12 kişilik oyuncularla oynanan kategorisidir. Açık alan hokeyi kategorisi ise, olimpiyat oyunlarında yer alan ve saha içerisinde 11, toplamda ise 16 kişilik oyuncularla oynanan kategorisidir. Hokeyin, erkekler ve kadınlar için Dünya Şampiyonası, Milli Takım Olimpiyatları, Dünya Hokey Ligi ve Avrupa Şampiyonaları gibi uluslararası müsabakaları olduğu gibi, kulüpler bazında da Avrupa Hokey Ligi gibi önemli müsabakaları bulunmaktadır. Dünyada popüler olan bu spor, ülkemizde de azımsanmayacak seviyededir ve ne yazık ki ülkemizde Hokey alanında çok sayıda çalışma bulunmamaktadır (Anonim, 2022). Hokey sporcuları çalışma hayatlarında farklı engellerle karşılaşabilmektedirler. Zorluklara karşı direnç gösteren, stres ve baskı altında pozitif düşünebilen ve basit güdülenen sporcular öz yeterliği yüksek olan bireylerdir. Sporcuların öz-yeterliği bireysel kazanım ya da kaybetmelerle ilgili doğrudan tecrübelerinden, diğer kişileri izleyerek edindikleri dolaylı tecrübelerden, fizyolojik ve duygusal durumlardan etkilenmektedir. Sporcuların başarılı tecrübeleri, bir işin üstesinden gelebilme ve başarabilme inancını artırmaktadır. Bunun yanında sporcuların bir işlevde yetkin olduklarına dair teşvik edilmeleri, etrafında ki kişilerin başarılı tecrübelerini modellemeleri de öz-yeterliklerini artırmaktadır (Bandura, 1986; 1997). Öz-yeterlik sporcunun belirli bir işlevi yapabilmelerine ilişkin kendine olan inancı ve hayatını kontrol edebilme kapasitesi olarak tanımlanabilmektedir (Bandura, 1997; 2006). Sporcuların öz yeterlikleri sorunların üstesinden gelebilmek için gösterdikleri dayanıklılık ve çabaları ile ilişkilidir (Gist ve Mitchell, 1992; Zimmerman, 1995; Bandura, 1997; Stajkovic ve Luthans, 1998; Maurer, 2001). Böylece öz-yeterlik sporcuların istenilen hedeflere ulaşmak için kendisine olan güveni, görevlerini başarıyla yapabilme çabası ve performansını planlayabilmesidir. Öz-yeterlik kişisel hedefleri gerçekleştirmede, başarılı bir performans ortaya koymada ve zorluklar ve problemlerin üstesinden gelmede, önemli bir temel olarak ifade edilebilir. Bandura (1997) bu kapsamda akademik başarının, kariyer seçiminin, girişimciliğin, karar vermenin, örgütsel işleyişin, stresle başa çıkmanın, liderlik ve öğretim performansının kişisel öz-yeterlik inancını etkilediğini ileri sürmektedir. Ağca ve ark. (2016) göre, liderlik grupla birlikte hareket etme ve harekete geçirebilme aynı fikri paylaştan grup üyelerine yön verebilme, yasallaştırma gibi durumların hayata transfer edilebilmesi için kişileri bu olgulara ikna edebilme yeteneğidir. Liderlik, sadece verilen görevi yerine getirmek değil bununla birlikte karşılaşılabilecek risklerle

başta çıkabilmek, bu risklere karşı proaktif olmak, aksiyon almak, çözüm bulmak ve bunlar için kişileri yönlendirmekle ilgilidir (Tahaoğlu ve Gedikoğlu, 2009). Liderlik örgüt çalışanlarının gelecekte nerede olması gerektiğini ve şu anda nerede olduğunu belirlemek gereken bir süreçtir. Ayrıca liderlik çalışanlarını etkilemeyi ve çalışanlara örgütte farklılıklar sağlamaya yönelik beraber hareket etme güdüsünü kazandırabilmektedir (Paglis ve Green, 2002). Örgütlerde etkin liderlikler için güven ve pozitif bir ortam oluşturmaktadır bu da etkin bir lider olmak önemlidir (Hannah, Avolio, Luthans ve Harms, 2008). Bununla birlikte, liderlikle çeşitli kavramlar arasında ilişkilerin belirlendiği çalışmaların sonucunda liderlik öz-yeterliği ortaya çıkmıştır (Paglis ve Green, 2002). Performans seviyesi ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkilerin incelenmesinde liderlik öz-yeterliği, temel yapısının oluşumunda çok etkili olmaktadır (Luthans ve Peterson, 2002). Bireylerin liderlik öz-yeterliklerini örgütlerde farklılaşma süreçlerinin öncüsü olabilme, etkili izleyici oluşturabilme, etkili iletişim kurabilme, özgüven sahibi olma ve diğer bireyleri motive edebilme olarak değerlendirmişlerdir. Bireyin liderlik görevlerini yararlı bir şekilde gerçekleştirebilmesi ve amaçlanan görevleri tamamlayabilmek için sahip olduğu kişisel yeteneklere ilişkin algılarının bir bütününe liderlik öz yeterliği denilmektedir (Bobbio ve Manganelli 2009). Bununla beraber liderlik öz-yeterliği değişime liderlik eden yöneticinin bireysel uzmanlık tecrübeleriyle ilgilidir (Ng, Ang ve Chan, 2008). Liderlik öz-yeterliği; kişileri bir hedef etrafında toplayabilme, yönlendirebilme ve ortak hedefleri gerçekleştirebilmek için bireylerin yetkinlik inancını olarak ta ifade edilebilir. (Machida ve Schaubroeck, 2011).

Bu çalışmada; 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek Hokey sporcularının liderlik öz-yeterlik durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek Hokey sporcularının liderlik ve öz-yeterlik durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Çalışmada ilişkisel tarama modelinden faydalanılmıştır. Karasar'a (2007) göre ilişkisel tarama modeli “iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeli” olarak tanımlanmaktadır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye

Şampiyonasına katılan 193 Kız ve 113 Erkek olmak üzere toplamda 306 hokey sporcusundan meydana gelmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve sporcuların liderlik öz-yeterlik durumlarını belirlemek için geçerlik ve güvenilirlik çalışması Cansoy, R. & Polatcan, M. (2018) tarafından yapılan “Liderlik Öz -Yeterliği Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Çalışmada kullanılacak demografik bilgilerin (cinsiyet, lisanslı sporcu süreleri, oynadıkları mevki, aylık gelirleri, yaşanılan yer, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu, babanızın mesleği, annenizin mesleği, ailenizde spor yapan kişiler ve kronik hastalık durumu) ve değişkenlerin tespit edilmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Liderlik Öz- Yeterliği Ölçeği

Geçerlik ve güvenilirlik çalışması Cansoy, R. & Polatcan, M. (2018) tarafından yapılan “Liderlik Öz -Yeterliği Ölçeği” 19 madde ve Likert tipinde yedi dereceli (1) Kesinlikle Katılmıyorum ve (7) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde değerlendirilen bir ölçektir. Liderlik öz-yeterliği ölçeğinden alınan yüksek puanlar arttıkça, liderlik davranışlarını gösterebilmeye yönelik kendilerine ilişkin inançlarının güçlendiğini göstermektedir.

Verilerin Analizi

Veri analizlere yapılmadan önce, veri analizleri ile ilgili normallik, homojenlik gibi varsayımlara bakılarak istatistiksel bilgiler oluşturulmalıdır. Araştırmacı bu bilgiler doğrultusunda hangi analiz tekniklerini kullanacağını belirlemelidir (Tozoğlu ve Dursun 2020).

Araştırmada, öncelikli olarak ölçek aracılığı ile elde edilen verilerin kayıt edilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Analizde ilk olarak, sporcuların doldurduğu kişisel bilgi formu ve “Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği” detaylı bir şekilde kontrol edilmiştir. Daha sonra araştırmaya uygun olan veriler, elektronik ortama aktarılıp ve verilerin analizinde değerlendirilmeye alınmıştır.

Verilerin analizinde SPSS 26 paket programından faydalanılmıştır. Veriler analizinde tanımlayıcı analiz teknikleri kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren veriler için parametrik testler, iki farklı bağımsız değişkenler ile Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği arasındaki farklılaşmayı belirlemek için “Bağımsız Örneklemeler için T-testi” ve ikiden fazla farklı değişken ile Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği arasındaki farklılaşmayı belirlemek için “Tek Yönlü Varyans Analizi” yapılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

BULGULAR**Tablo 1. Hokey Sporcularının Demografik Dağılımları**

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kız	193	63,1
	Erkek	113	36,9
Spor Yaşı	1-2	95	31,0
	3-4	174	56,9
	5-6	35	11,4
	7 yıl ve Üstü	2	0,7
Oynanan Mevki	Kaleci	62	20,3
	Defans	91	29,7
	Orta Saha	76	24,8
	Forvet	77	25,2
Aylık Gelir	500-1000 TL	51	16,7
	1001-2000 TL	93	30,4
	2001-3000 TL	100	32,7
	3001 TL ve Üstü	62	20,3
Yaşadığınız Yer	Büyükşehir	54	17,6
	Şehir	115	37,6
	İlçe	94	30,7
	Köy	43	14,1
Baba Eğitim Durumu	İlkokul ve Ortaokul	129	42,2
	Lise	108	35,3
	Lisans	68	22,2
	Lisansüstü	1	0,3
Anne Eğitim Durumu	İlkokul ve Ortaokul	178	58,2
	Lise	95	31,0
	Lisans	32	10,5
	Lisansüstü	1	0,3
Baba Meslek	Serbest Meslek	64	20,9
	İşçi	49	16,0
	Esnaf	73	23,9
	Memur	87	28,4
	Diğer	33	10,8
Anne Meslek	Ev Hanımı	173	56,5
	İşçi	67	21,9
	Memur	47	15,4
	Diğer	19	6,2
Ailenizde Spor Yapanlar (Siz Hariç)	Yok	136	44,4
	Baba	48	15,7
	Anne	13	35,6
	Kardeşler	109	4,2
Kronik Bir Hastalık Durumu	Var	23	7,5
	Yok	283	92,5
Toplam		306	%100

Araştırma, 193 kız ve 113 erkek olmak üzere toplam 306 sporcu ile yapılmıştır. Araştırmada yer alan hokey sporcularının spor özgeçmiş yaşına bakıldığında; 95'inin 1-2 yıl, 174'ünün 3-4 yıl, 35'inin 5-6 yıl ve 2'sinin 7 yıl ve üstü spor geçmişine sahip sporcuların, oynadığı mevkilerin 62'si kaleci, 91'i defans, 76'sı orta saha ve 77'si forvet olduğu tespit edilirken, sporcuların aylık gelirlerine bakıldığında 51'i 500-1000 TL, 93'ünün 1001-2000 TL, 100'ünün 2001-3000 TL ve 62'sinin 3001 TL ve üstü aylık gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Sporcuların yaşadıkları yerlere baktığımızda ise; 54'ünün büyükşehirde, 115'inin şehirde, 94'ünün ilçede ve 43'ünün köyde yaşadığı bulunmuştur. Sporcuların baba eğitim durumuna bakıldığında; 129'u ilk ve ortaokul, 108'i lise, 68'i lisans ve 1'i lisansüstüdür. Anne eğitim durumları ise; 178'i ilk ve ortaokul, 95'i lise, 32'si lisans ve 1'i lisansüstü olarak tespit edilirken, sporcuların baba meslekleri; 64'ü serbest meslek, 49'u işçi, 73'ü esnaf, 87'si memur ve 33'ü diğer meslek grubunda iken, anne meslekleri; 173'ü ev hanımı, 67'si işçi, 47'si memur ve 19'u diğer meslek gruplarında yer almaktadır. Sporcuların ailelerinde spor yapan diğer bireyler durumuna bakıldığında ise 136'sının spor yapmadığı, 48'inin babasının spor yaptığı, 13'ünün annesinin spor yaptığı, 109'unun kardeşlerinin spor yaptığı bulunmuştur. Sporcuların kronik bir hastalıkları durumuna bakıldığında ise 23'ünün kronik rahatsızlığının olduğu ve 283'ünün olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği Güvenirlilik Dağılımı Sonuçları

Cronbach's Alpha Katsayısı	Soru Sayısı
0,954	19

Çalışmamızda kullanılan liderlik öz-yeterliği ölçeği güvenilirlik dağılımı sonuçlarına göre; Cronbach's Alpha katsayı değeri 0,954 bulunmuştur. Bu değer $0.80 < R^2 < 1.00$ değerleri arasında olduğundan yapılan ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Hokey Sporcularının Cinsiyet ile Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği T-Test Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	n	x	ss	sd	t	p
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Erkek	193	5,971	0,908	267,515	-1,541	0,124
	Kız	113	6,121	0,762			

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Sporcuların cinsiyetleri ile liderlik öz-yeterliği ölçeği t testi sonuçlarına baktığımızda sporcuların cinsiyetleri ile liderlik öz-yeterliği ölçeği arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucu bulunmuştur.

Tablo 4. Hokey Sporcularının Kronik Hastalık Durumu ile Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği T-Test Sonuçları

Ölçek	Kronik Bir Hastalığınız Var mı?	n	x	ss	sd	t	p
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Var	23	6,649	0,584	304,000	-3,688	0,000*
	Yok	283	5,976	0,858			

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Sporcuların kronik hastalık durumları ile liderlik öz-yeterliği ölçeği t testi sonuçlarına baktığımızda sporcuların kronik hastalık durumu ile liderlik öz-yeterliği ölçeğine göre $p < 0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçta kronik hastalık durumunun sporcuların liderlik öz-yeterliği üzerinde önemli olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Spor Yaşına Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Kaç Yıldır Lisanslı Hokey Oynuyorsunuz?	n	x	ss	f	p	Tukey
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	1-2 Yıl	95	6,085	0,789	0,224	0,880	-
	3-4 Yıl	174	6,004	0,921			
	5-6 Yıl	35	5,977	0,712			
	7 Yıl ve üstü	2	6,078	1,302			

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile spor yaşları değişkeninde yapılan varyans analizi testi sonuçlarına göre $p < 0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde spor yaşının önemli olmadığı görülmektedir.

Tablo 6: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Oynadığı Mevki Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Oynadığınız Mevki	n	x	ss	f	p	Tukey
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Kaleci	62	6,059	0,778	3,572	0,014*	Defans>Forvet
	Defans	91	6,189	0,890			
	Orta Saha	76	6,068	0,693			
	Forvet	77	5,768	0,979			

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile oynadıkları mevki değişkeninde yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p < 0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey

sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların oynadıkları mevkilerin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Aylık Gelir Durumu Değişkeni Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Aylık Geliriniz	n	x	ss	f	p	Tukey
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	500-1000 TL	51	5,739	0,976	6,444	0,000*	500-1000 TL>1001-2000 TL 1001-2000 TL>2001-3000 TL, 3001 TL ve Üstü
	1001-2000 TL	93	6,324	0,800			
	2001-3000 TL	100	5,965	0,815			
	3001 TL ve Üstü	62	5,917	0,800			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile aylık gelir değişkeninde yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların gelirlerinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 8: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Yaşadığı Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Yaşadığınız Yer	n	x	ss	f	p	Tukey
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Büyükşehir	54	6,133	0,822	1,387	0,247	-
	Şehir	115	6,005	0,808			
	İlçe	94	6,091	0,901			
	Köy	43	5,811	0,925			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile yaşadıkları yer değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların yaşadıkları yerin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynamadığı görülmektedir.

Tablo 9: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Baba Eğitim Düzeyi	n	x	ss	f	p	Tukey
-------	--------------------	---	---	----	---	---	-------

	İlkokul ve Ortaokul	129	5,949	1,107			
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Lise	108	6,145	0,638	4,232	0,006*	İlkokul ve Ortaokul>Lise, Lisans, Lisansüstü
	Lisans	68	6,023	0,480			
	Lisansüstü	1	3,421	-			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile baba eğitim düzeyi için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların baba eğitim düzeyinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 10: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Anne Eğitim Düzeyi	n	x	ss	f	p	Tukey
	İlkokul ve Ortaokul	178	5,990	0,996			
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Lise	95	6,085	0,618	3,585	0,014*	İlkokul ve Ortaokul>Lise, Lisans, Lisansüstü
	Lisans	32	6,138	0,429			
	Lisansüstü	1	3,421	-			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile anne eğitim düzeyi için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların anne eğitim düzeyinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 11: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Baba Mesleği Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Baba Mesleği	n	x	ss	f	p	Tukey
-------	--------------	---	---	----	---	---	-------

Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Serbest Meslek	64	6,138	0,968				Serbest Meslek>İşçi, Diğer İşçi>Esnaf, Memur Esnaf>Diğer Memur>Diğer
	İşçi	49	5,667	1,121				
	Esnaf	73	6,217	0,530	9,408	0,000*		
	Memur	87	6,218	0,650				
	Diğer	33	5,422	0,865				

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile baba mesleği için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların baba mesleğinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 12: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Anne Mesleği Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Anne Mesleği	n	x	ss	f	p	Tukey
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Ev Hanımı	173	6,042	0,881			
	İşçi	67	6,017	0,764			
	Memur	47	6,368	0,451	11,265	0,000*	Ev Hanımı>Diğer İşçi>Diğer
	Diğer	19	5,077	1,074			

**p<0,05 düzeyinde anlamlı*

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile anne mesleği için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların anne mesleğinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 13: Hokey Sporcularının Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği ile Ailede Spor Yapanlar Değişkenine Göre Karşılaştırılması (One- Way Anova)

Ölçek	Ailenizde Spor Yapanlar (Siz Hariç)	n	x	ss	f	p	Tukey
-------	-------------------------------------	---	---	----	---	---	-------

	Yok	136	5,712	0,987		
Liderlik Öz-Yeterliği Ölçeği	Baba	48	6,256	0,735	12,174	0,000*
	Anne	13	6,307	0,109		
	Kardeşler	109	6,285	0,636		

**Yok>Baba,
Kardeşler**

p<0,05 düzeyinde anlamlı

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile ailede spor yapan kişiler değişkeninde yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeylerinde anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların ailelerinde spor yapma durumunun liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada; 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Türkiye Şampiyonasına katılan U-15 kız ve erkek Hokey sporcularının liderlik ve öz-yeterlik durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma 193 kız ve 113 erkek toplam 306 sporcu üzerinde yapılmıştır. Karabulut ve ark. yaptığı çalışmada 108 sporcu değerlendirmeye alınmıştır. Sporcuların cinsiyetini, 36 bayan, 72 erkek oluşturmaktadır (Karabulut, 2010).

Araştırmamıza katılan sporcuların spor yaşına bakıldığında; 95'inin 1-2 yıl, 174'ünün 3-4 yıl, 35'inin 5-6 yıl ve 2'sinin 7 yıl ve üstü grupta yer alırken sporcuların oynadığı mevkilerin 62'si kaleci, 91'i defans, 76'sı orta saha ve 77'si forvet olduğu tespit edilirken sporcuların aylık gelirlerine bakıldığında 51'i 500-1000 TL, 93'ünün 1001-2000 TL, 100'ünün 2001-3000 TL ve 62'sinin 3001 TL ve üstünde olduğu bulunmuştur. Sporcuların yaşadıkları yerlere baktığımızda ise; 54'ünün büyükşehirde, 115'inin şehirde, 94'ünün ilçede ve 43'ünün köyde yaşadığı bulunmuştur. Sporcuların baba eğitim durumuna bakıldığında; 129'u ilk ve ortaokul, 108'i lise, 68'i lisans ve 1'i lisansüstüdür. Anne eğitim durumları ise; 178'i ilk ve ortaokul, 95'i lise, 32'si lisans ve 1'i lisansüstü olarak tespit edilirken sporcuların baba meslekleri; 64'ü serbest meslek, 49'u işçi, 73'ü esnaf, 87'si memur ve 33'ü diğer meslek grubunda iken anne meslekleri; 173'ü ev hanımı, 67'si işçi, 47'si memur ve 19'u diğer meslek gruplarında yer almaktadır. Karabulut ve ark. yapmış olduğu çalışmada araştırmaya katılan sporcuların 25'inin annesi ilköğretim mezunu, 67'sinin lise mezunu ve 16'sinin da üniversite mezunu olduğu, 26'sının babasının ilköğretim mezunu, 56'sının lise mezunu ve 26'sının da üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Annelerinin mesleğine bakıldığında ise 30'unun memur,

57'sinin serbest meslek, 8'inin emekli, 9'unun işçi ve 4'ünün akademisyen olduğu, babalarının ise 50 'sinin memur, 30'unun serbest meslek, 11'inin emekli, 12'sinin işçi ve 5'inin akademisyen olduğu görülmektedir. (Karabulut, 2010)

Sporcuların ailelerinde spor yapan diğer bireyler durumuna bakıldığında ise 136'sının spor yapmadığı, 48'inin babasının spor yaptığı, 13'ünün annesinin spor yaptığı, 109'unun kardeşlerinin spor yaptığı bulunmuştur. Sporcuların kronik bir hastalıkları durumuna bakıldığında ise 23'ünün kronik rahatsızlığının olduğu ve 283'ünün olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmamıza katılan sporcuların cinsiyetleri ile liderlik öz-yeterliği ölçeği t testi sonuçlarına baktığımızda sporcuların cinsiyetleri ile liderlik öz-yeterliği ölçeği arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Çalışmamızdan farklı olarak Ünlü (2008)'nün beden eğitimi öğretmenlerinin yeterlilik algıları incelendiği çalışmada, bayanlara kıyasla erkek beden eğitimi öğretmenlerinin kendilerini daha yeterli düzeyde algıladıkları sonucunu bulmuştur. Poyraz (2000) 'de yaptığı çalışmada öğretmenlik öz yeterlilik düzeyleri açısından erkeklerin kadın öğrencilere göre daha fazla yetkinlik düzeyine sahip olduğunu tespit etmiştir.

Sporcuların kronik hastalık durumları ile liderlik öz-yeterliği ölçeği t testi sonuçlarına baktığımızda sporcuların kronik hastalık durumu ile liderlik öz-yeterliği ölçeği arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçta kronik hastalık durumunun sporcuların liderlik öz-yeterliği üzerinde önemli olduğunu göstermektedir. Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile spor yaşı değişkeni için yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonrası $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde spor yaşının önemli olmadığı görülmektedir. Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile oynadıkları mevki değişkeni için yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonrası $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların oynadıkları mevkilerin önemli olduğu görülmektedir.

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile aylık gelir değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların gelirlerinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Bizim çalışmamızdan farklı olarak İslam, (2016)'nın yaptığı çalışmada, öğrencilerin ailenin gelir durumuna göre sporcuların öz yeterlikleri bakıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığını görmekteyiz. Vurucu (2010)'nun yaptığı çalışmada öz yeterlik ile aylık gelir arasında farklılığın olmadığını tespit etmiştir. Satıcı (2013)'de çalışmada,

öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarına göre akademik öz-yeterlik puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğunu belirtmiştir. Yardımcı ve Başbakkal (2011) yapmış oldukları çalışmalarında, öğrencinin ailesinin ekonomik durumu kötüleştikçe akademik öz-yeterlik inancının azaldığı saptanmıştır.

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile yaşadıkları yer değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların yaşadıkları yerin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynamadığı görülmektedir. Yelken (2008)'de yaptığı araştırmasında, öz yeterlik ile yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu sonucunu bulmuştur. Sezer ve ark., (2006) yaptığı çalışmada şehirde yaşayan gençlerin öz yeterlik algıları ilçe ve köyde yaşayan öğrencilere göre ilçede yaşayan gençlerin öz yeterlik algıları ise köyde yaşayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile baba eğitim düzeyi değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile anne eğitim düzeyi değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların anne ve baba eğitim düzeyinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Çalışmamıza paralel olarak yapılan çalışmalarda Kılıç (2014)'ün yaptığı çalışmasında beden eğitimi öğretmeni adaylarının anne eğitim durumu açısından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucunu bulmuştur. Satıcı (2013)'de yaptığı çalışmasında anne-babalarının eğitim seviyeleri değişik olan üniversite öğrencilerinin akademik öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucunu bulmuştur. Yavuzer ve Koç'un (2002) çalışmasında da öğrencilerin annelerinin ve babalarının mesleğine göre öğretmen öz yeterlilik beklenti puanlarında bir farklılık olmadığı sonucunu bulmuşlardır. Hirschi (2010)'de, çalışmasında anne ve baba eğitim durumunun bireylerin öz yeterliğinde önemli olduğunu yaptığı çalışmasında tespit etmiştir. Koçer (2014) çalışmasında, öğrencilerin anne öğrenim düzeyine göre benlik algıları ve akademik öz yeterlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu sonucunu belirtmiştir.

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile baba mesleği değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile anne mesleği değişkeni için yapılan varyans analizi testi sonucuna göre $p<0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların anne ve baba mesleğinin liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Çalışmamıza

benzer çalışmalarda Sarıkaya ve Khorshid (2009) çalışmasında bireylerin meslek seçimlerinde babanın eğitim durumunun önemli olduğunu yaptıkları çalışmada tespit etmişlerdir. Koçer (2014) çalışmasında, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları baba tutumuna göre benlik algıları ile akademik öz-yeterlikleri arasındaki anlamlı düzeyde farklılık olduğunu tespit ettiğini belirtmiştir.

Sporcuların liderlik öz-yeterliği ölçeği ile ailede spor yapan kişiler değişkeni için yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonrası $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Hokey sporcularının liderlik öz-yeterliğinde sporcuların ailelerinde spor yapma durumunun liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Sonuç olarak; hokey sporcularının liderlik öz-yeterlik durumlarının belirlenmesi adlı çalışmamızda, sporcuların kronik hastalık durumları, oynadıkları mevki, aylık gelir düzeyleri, baba ve anne eğitim düzeyi, baba ve anne meslekleri ve ailelerinde spor yapma durumlarının liderlik öz-yeterliklerinde önemli rol oynadığı ortaya çıkartılmıştır. Hokey sporu yapan sporcuların liderlik öz-yeterlik durumları birçok değişken üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Çalışmamızın daha sonra yapılacak olan çalışmalarla sporcuların liderlik ve öz-yeterlik çalışmalarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

TEŞEKKÜR

Türkiye Hokey Federasyonu Başkanı; Sadık Karakan'a, Türkiye Hokey Federasyon Başkanvekili; Bayram Yüksel'e, Türkiye Hokey Federasyonu Teknik Kurul Başkanı; Mustafa Çakır'a, U14-U16 Türkiye Hokey Federasyonu Milli Takım Antrenörleri Mustafa Çilkız'a, Serdar Celasun'a ve Gökhan Kaya'ya aynı zamanda Türkiye Hokey Federasyonunun bünyesinde bulunan tüm sporculara, teknik heyetlere ve bütün çalışanlara desteklerinden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Araştırmacıların Katkı Oranlarının Beyanı

Araştırmanın yazarları araştırmaya eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Araştırmacıların Çıkar Çatışmasının Beyanı

Araştırma yazarları aralarında herhangi bir çıkar problemi olmadığını beyan ederler.

KAYNAKÇA

- Ağca, Y., & Döven, M. S. (2016). Liderlik davranışının örgütsel vatandaşlığa ve alt boyutlarına etkisi: Perakende Sektöründe Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.21, S.3, ss.845-864.
- Anonim, (2022). Hokey tarihçesi, <https://www.turkhokey.gov.tr/sayfalar/2/tarihce>, (Erişim tarihi: 11.06.2022).
- Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4(3), 359-373.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bobbio, A., & Manganellii, A. M. (2009). Leadership self-efficacy scale: A new multidimensional instrument. *TPM-Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 16(1), 3-24.
- Cansoy, R., & Polatcan M. (2018). Liderlik öz-yeterliği ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Pesa International Journal of Social Studies*, 331 Dec. Vol: 4, Issue:4
- Gist, M. E., & Mitchell, T. R. (1992). Self-efficacy: A theoretical analysis of its determinants and malleability. *Academy of Management Review*, 17(2), 183-211.
- Hannah, S. T., Avolio, B. J., Luthans, F., & Harms, P. D. (2008). Leadership efficacy: Review and future directions. *The Leadership Quarterly*, 19(6), 669-692.
- Hirschi, A. (2010). The role of chance events in the school-to-work transition: The Influence of Demographic, Personality and Career Development Variables. *Journal of Vocational Behavior*, 77, 39-49.
- İslam, A. (2016). *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği ile Sınıf Öğretmenliğinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Akademik Öz-Yeterlik Algılarının Karşılaştırılması (Ordu ili Örneği)*. YÖK Ulusal Tez Merkezi- Atatürk Üniversitesi.
- Karabulut, E. O., Atilla Pulur, A., & Karabulut, A. (2010). Türkiye'deki çim hokeyi sporcularının bu branşa yönelme nedenleri ve beklentilerinin belirlenmesi, *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 12 (2): 165–169 *Selçuk University Journal of Physical Education and Sport Science*.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 17. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kılıç, S. K. (2014). *Beden eğitimi öğretmen adaylarının biliş ötesi öğrenme stratejileri, akademik öz-yeterlikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Koçer, M. (2014). Ortaokul öğrencilerinin benlik algıları ile akademik öz-yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Zonguldak İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir
- Luthans, F., & Peterson, S. J. (2002). Employee engagement and manager self-efficacy. *Journal of Management Development*, 21(5), 376-387.
- Machida, M., & Schaubroeck, J. (2011). The role of self-efficacy beliefs in leader development. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 18(4), 459-468.
- Maurer, T. J. (2001). Career-relevant learning and development, worker age, and beliefs about self-efficacy for development. *Journal of Management*, 27, 123-140.
- Ng, K. Y., Ang, S., & Chan, K. Y. (2008). Personality and leader effectiveness: a moderated mediation model of leadership self-efficacy, job demands, and job autonomy. *Journal of Applied Psychology*, 93(4), 733.
- Sarıkaya, T., & Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423.
- Satıcı, S. A. (2013). Üniversite öğrencilerinin akademik öz yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sezer, F., İşgör, İ. Y., Özpolat, A. R., & Sezer, M. (2006). Lise öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 129-137.
- Stajkovic, A. D., & Luthans, F. (1998). Social cognitive theory and self-efficacy: Goin beyond traditional motivational and behavioral approaches. *Organizational Dynamics*, 26(4), 62-74.
- Paglis, L., & Green, S. (2002). Leadership self-efficacy and managers' motivation for leading change. *Journal of Organizational Behavior*, 23(2), 215-235.
- Poyraz, A. (2000). Psikolojik danışma ve rehberlik alanında lisans öğrenimi gören son sınıf öğrencilerinin yeterliliklerine ilişkin öznel değerlendirmeleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tahaoğlu, F., & Gedikoğlu, T. (2009). İlköğretim okulu müdürlerinin liderlik rolleri. *Educational Administration: Theory and Practice*, 2009, Vol. 15, Issue 58, pp: 274-298, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2009, Cilt 15, Sayı 58, ss: 274-298.
- Tozoğlu, E., & Dursun, M. (2020). Spor bilimlerinde bilimsel araştırma süreci, Editör; Gökmen, Ö. Spor & Bilim, Efe Akademi Yayınevi. İstanbul. S.7-23.

- Ünlü, H. (2008). Beden eğitimi öğretmenlerinin yeterlikleri ve sınıf yönetimi davranışları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vurucu, F. (2010). Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği meslek seçimini etkileyen faktörler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yardımcı, F., & Başbakkal, Z. (2011). İlköğretim öğrencilerinin öz-yeterlik düzeylerinin ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi. Ege Üniversitesi, Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 27(2), 19-33.
- Yavuzer, Y., & Koç, M. (2002). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmen yetkinlikleri üzerinde bir değerlendirme. XI. Eğitim Bilimleri Kongresi. Ekim. Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.
- Yelken. K. (2008). Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimlerini etkileyen faktörler (Sakarya il merkezi örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. Self-Efficacy in Changing Societies, 202–231.